

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Behçet Necatigil

Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak

Düzyazılar III

BÜTÜN YAPITLARI

Ücretsiz PDF Kütüphanesi: <http://www.kitapyurani.org>

VAKTİN ZULMÜNE KARŞI YAZMAK DÜZYAZILAR III

Behçet Necatigil (İstanbul, 16 Nisan 1916-13 Aralık 1979) İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nu bitirdi (1940), Kars Lisesi'nde başladığı edebiyat öğretmenliğini İstanbul Eğitim Enstitüsü'nde (Aralık 1960-Ekim 1972) sona erdirdi. İlk şiiri "Gece ve Yas", lisede öğrenciyken *Varlık* dergisinde çıktı (1 Ekim 1935). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nde kendisi için şunları yazmıştı: "Şiirde kırk yılını, doğumundan ölümüne, orta halli bir vatandaşın; birey olarak başından geçecek durumları hatırlatmaya; ev-aile-yakın çevre üçgeninde, gerçek ve hayal yaşantılarını iletmeye, duyurmaya harcadı. Arada biçim yenileştirmelerinden ötürü yadırgandığı da oldu, ama genellikle, eleştirmenler onun için, tutarlı ve özel bir dünyası olan bir şair dediler."

Şiirleri şu kitaplarda toplandı: *Kapalı Çarşı* (1945), *Çevre* (1951; 1960), *Evler* (1953; 1968), *Eski Toprak* (1956 [1957 Yeditepe Şiir Armağanı]; 1965), *Arada* (1958), *Dar Çağ* (1960), *Yaz Dönemi* (1963 [1964 Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü]; 1968), *Divançe* (1965), *İki Başına Yürümek* (1968), *En/Cam* (1970), *Zebra* (1973), *Kareler Aklar* (1975), *Sevgilerde* (1976; kendi seçtiği şiirler), *Beyler* (1978), *Söyleriz* (1980; haz. Kâmuran Şipal). Radyo oyunlarını *Yıldızlara Bakmak* (1965), *Gece Aşevi* (1967), *Uç Turuncular* (1970), *Pencere* (1975) kitaplarında bir araya getirdi. Poetikasını içeren kimi yazılarını *Bile/Yazdı* (1979) adıyla kitaplaştırdı. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (1960), *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (1971) ve *100 Soruda Mitoloji* (1969) gibi, kendi deyişiyle "öğretmenlik mesleğine ilişkin, ek çalışmalar" da yaptı. Ayrıca, şiir (*Fener, Gece ve Yıldızlar*, Borchert; *Şarkılar Kitabı*, Heine), öykü (*Gençlik Güzel Şey*, Hesse), roman (*Sis*, Unamuno; *Malte Laurids Brigge'nin Notları*, Rilke; *Venedik'te Ölüm*, Mann; *Açlık*, Hamsun; *Kör Baykuş*, Hidâyet), oyun (*Kapıların Dışında*, Borchert) ve inceleme-araştırma (*Türk Halk Kitapları [Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave]*, Spies; *Küçük Mitoloji Sözlüğü*, Hitbrunner) çevirileriyle de çeviri edebiyatımızı zenginleştirdi.

Bütün Eserleri, Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz'un notlarıyla yayımlandı (Cem Yayınevi, 1981-1985, yedi cilt; *Mektuplar*: 1000 Tane Yayınları, 1989).

1980 yılında ailesi tarafından Necatigil Şiir Ödülü kuruldu.

1994'te YKY Necatigil'in bütün yapıtlarını yeniden yayımlamaya başladı: *Şiirler* 1948-1972 (1994; *Dar Çağ, Yaz Dönemi, Divançe, İki Başına Yürümek, En/Cam, Zebra*), *Şiirler 1938-1958* (1995; *Kapalı Çarşı, Çevre, Evler, Eski Toprak, Arada*), *Ertuğrul Faciası* (1995; radyo oyunu, ilk basım), *Şiirler 1972-1979* (1996; *Kareler Aklar, Beyler, Söyleriz*, kitaplarına girmemiş şiirleri), *Bile/Yazdı* (1997), *Radyo Oyunları* (1997), *Serin Mavi* (1999; eşine yazdığı mektuplar, 2017; karşılıklı mektuplaşmalar), *Düzyazılar 1* (1999; yazılar), *Düzyazılar 2* (1999; konuşmalar, konferanslar), *Mektuplar* (2001; genişletilmiş basım), *Şiirler* (2002), *İkisi Sokak - Doğan Kardeş Seçme Şiirler* (2008), *Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca - Kendi Sesinden Şiirler* (2012), *Bütün Eserleri* (2013), *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* (2016), *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* (2016), *Küçük Muharrir* (2017), *Mitoloji* (2017), *Küçük Mitoloji Sözlüğü* (2017), *Dar Bir Çember İçinde* (2018; Kâmuran Şipal ile karşılıklı mektuplaşmalar), *Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak - Düzyazılar 3* (2019; yazılar, söyleşiler).

Serenad Demirhan (Bandırma, 1981) Marmara Üniversitesi'nde Radyo TV Sinema okudu. Çeşitli dergi ve gazetelerde muhabirlik ve editörlük yaptı. Behçet Necatigil'in Unamuno çevirisi *Yaman Adam*'ı, eşiyile mektuplaşmalarının genişletilmiş baskısını (*Serin Mavi*, YKY, 2017) ve Kâmuran Şipal'le mektuplaşmalarını (*Dar Bir Çember İçinde*, YKY, 2018) yayına hazırladı. Halen Necatigil arşivi üzerine çalışmalarını sürdürüyor.

**Behçet Necatigil'in
YKY'deki kitapları**

- Şiirler 1948-1972 (1994)
Ertuğrul Faciası (radyo oyunu; 1995)
Şiirler 1938-1958 (1995)
Şiirler 1972-1979 (1996)
Bile/Yazdı (poetika; 1997)
Radyo Oyunları (1997)
Serin Mavi (eşine yazdığı mektuplar;
1999, karşılıklı mektuplaşmalar; 2017)
Düzyazılar 1 (yazılar; 1999)
Düzyazılar 2 (konuşmalar, konferanslar; 1999)
Mektuplar (2001)
Şiirler (2002)
Solgun Bir Gül Oluyor Dokununca – Kendi Sesinden Şiirler (2012)
Bütün Eserleri – Delta dizisi (2013)
Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü (2016)
Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü (2016)
Küçük Muharrir (2017)
Mitologya (2017)
Küçük Mitologya Sözlüğü (2017)
Dar Bir Çember İçinde
(Kâmuran Şipal ile karşılıklı mektuplaşmalar; 2018)
Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak – Düzyazılar III (2019)
Doğan Kardeş:
Eski Sokak – Seçme Şiirler (2008)

BEHÇET NECATİGİL

**Vaktin Zulmüne Karşı
Yazmak
Düzyazılar III**

Hazırlayan
Serenad Demirhan

YAPI KREDİ YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları - 5278
Edebiyat - 1505

Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak – Düzyazılar III / Behçet Necatigil
Hazırlayan: Serenad Demirhan

Kitap editörü: **Murat Yalçın**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Baskı: Elma Basım Yayın İletişim Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Halkalı Cad. No: 162/7
Küçükçekmece / İstanbul
Tel: 0212 697 30 30
Sertifika No: 12058

1. baskı: İstanbul, Ocak 2019
ISBN 978-975-08-4402-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tıttım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 34433 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İçindekiler

Önsöz / Ayşe Sarısayın • 9

ZONGULDAK DÖNEMİ

Bir Adamın Kuruntuları • 15

Şehirden Kaçmak – Şehre Sığınmak • 28

Rüştü Ölünce.. • 31

Bir Şair Yaşamıştı • 32

Muzaffer Tayyip'in Ölümünden Sonra Fani Teselliler • 33

Hâmid Hakkında.. • 35

Kitap Konuşmaları: Hasan Âli Yücel, *Türk Edebiyatına*

Toplu Bir Bakış (Almancası) –

Edirneli Sehi Bey, *Tezkire* (Almancası) • 36

Tenkitler: Murat Uraz'ın Bir Kitabı Münasebetiyle • 39

Kitap Konuşmaları: Saffet Sıdkı Bilmen, *Şair Osmanlı Padişahları* • 43

Kitap Konuşmaları: Son Yıllarda Mevlâna Yayınları • 47

Yugoslavya'dan Sesler • 51

Ölüm Yıldönümünde Hâmid • 54

YAZILAR

Türk Halk Kitapları'nın Tercümesi Münasebetiyle • 59

Mirza Feth Ali (1812-1878) ve *Lengoran Veziri* • 65

Salâh Bîrsel Hakkında • 69

İstanbul'da Bir Şiir Festivali • 71

Hermann Hesse • 73

Selma Lagerlöf • 74

Almanya'da Çıkan Bir Antolojide Türk Şiiri • 78

Bir Öğretmenin Ölümü • 80

Türk Edebiyatı Kronolojisi

Edebiyatımızda Belli Başlı Tarihler • 83

1961'de Şiir Çevirileri • 104

Wolfgang Borchert • 113

1962'de Şiirimiz • 115

12 Şiir: Günter Eich • 125

Tankred Dorst • 127

- Tankred Dorst ve Eseri • 129
10 Şiir: Karl Krolow • 139
Almancada Orhan Veli • 140
Tutnâme Üzerine • 147
Almanya'da Yeni Bir Edebiyat Ansiklopedisi • 154
Ahmet Mithat Efendi ve Bu Romanı • 159
Dünya Kadın Yılında Suat Derviş Üzerine Notlar • 164
Barbaros Meydanı • 177
Şiir, Hastalık, Acılar • 182

SÖYLEŞİLER

- Behçet Necatigil Konuşuyor • 187
Behçet Necatigil'le Bir Konuşma • 190
Behçet Necatigil Anlatıyor • 193
Açık Oturum • 197
Bizim Sanatçımız Programı • 198
Türk Edebiyatçısının Bugünkü Toplumdaki Yeri ve Sorumlulukları • 202
Behçet Necatigil'le Baş Başa • 204
Necatigil Şiiri Anlattı • 209
Çağdaş Türk Şiirinin Gelişimi • 211
Çağdaş Dünya ve Türk Şiiri • 214
Her Hafta Bir Ozan • 216
Şimdi Ne Yapıyorlar? • 219
Behçet Necatigil Federal Almanya'da Türk Edebiyatını Temsil Etti • 224
Behçet Necatigil ile • 232
Bir Sanatçının Günlüğü • 236
"Şiir beni her yerde bulur" • 242
Dr. A. Schimmel ile Bir Konuşma • 243
Albrecht Goes ile Bir Konuşma • 245

SORUŞTURMALAR

- Yahya Kemal'e Dair Anket • 251
Mavi Üstüne • 251
Şehir tiyatrosu hakkında ne düşünüyorsunuz? • 252
Güdümlü edebiyat için ne düşünüyorsunuz? • 252

Konuşma Dili – Yazı Dili •	253
Ataç hangi yönüyle yarına kalacaktır? •	253
Bu mevsim için ne hazırlıyorlar? •	254
Cumhuriyet’ten bu yana beğendiğiniz beş sanat eseri hangileridir? •	254
Beğendiğiniz en yeni Türkçe kelime hangileridir? •	254
Hangi sanatçılarımızın yarına kalacaklarına inanıyorsunuz? •	254
Şiirinizin bugünkü durumu, sizi önceki anlayışınızdan ayırıyor mu? •	254
Giden ve gelen yıl için ne diyorlar? •	255
Bu mevsim için ne hazırlıyorlar? •	256
Neler okuyorlar? •	256
Soyut mu, somut mu? Neden? •	256
Varlık Otuz Yaşında •	257
Yeni mevsim için neler hazırlıyorlar? •	258
Nasreddin Hoca Soruşturması •	258
Sait Faik Anketine Cevaplar •	258
Yeditepe 20 Yaşında •	262
Sait Faik Armağanı İçin Soruşturma •	262
Soruşturma: Gençlerden Bekledikleri •	264
Millî Eğitim Reformu •	266
Orta öğretimde sanat eğitimi üzerine öğretmen sanatçılar ne diyorlar? •	267
Sait Faik Seçiciler Kurulu, bu yılki oylama biçimi üzerine dergimize açıklamalarda bulundu •	268
1975’te neler yaptılar, 1976’ya neler hazırlıyorlar? •	269
1976’da neler yaptılar, 1977’ye neler hazırlıyorlar? •	271
Sevgi Soysal •	271
Türk Dil Kurumu Ödülleri Üzerine •	272
Pertev Naili Boratav Anketine Cevap •	272
“TDK Ödülüne Aday Olmayı Bile Düşünmeyen Sanatçılarımız Var” •	273
Hazırlayanın Notları •	275

Önsöz

Behçet Necatigil'in sağlığında kitaplarına girmemiş düzyazıları, ölümünün ardından tüm eserlerini yayına hazırlama işini üstlenen değerli dostlarımız Hilmi Yavuz ve Ali Tanyeri tarafından emek-yoğun bir çalışma sonucunda iki ciltte toplanarak yayımlanmıştı (*Düzyazılar I: Yazılar ve Düzyazılar II: Konuşmalar, Konferanslar*).

Bu kitapta ise çeşitli dergi, gazete ya da edebiyat yıllıklarında yayımlanmış olup daha önceki derlemelerde yer almayan yazıları, söyleşileri ve soruşturmalara verdiği yanıtlar bir araya getirildi.

Derlenen yazılar dört başlık altında toplandı: Zonguldak Dönemi, Yazılar, Söyleşiler ve Soruşturmalar.

Zonguldak Dönemi bölümünde, Necatigil'in 10 Ekim 1941-1 Mart 1943 tarihleri arasında Zonguldak'ta, Mehmet Çelikel Lisesi'nde çalıştığı sırada ağırlıklı olarak yerel gazete ve dergilerde yayımlanan denemeleriyle, makale-inceleme türünden yazıları yer alıyor. 1931-1933 yılları arasında *Akşam* gazetesinin Çocuk Dünyası sayfası için Küçük Muharrir adıyla yazdığı çocukluk ve gençlik yazıları ayrı tutulacak olursa, Zonguldak yazılarının Necatigil'in şiir türü dışındaki ilk verimleri olduğu söylenebilir. *Yeni Zonguldak* gazetesinde "Bir Adamın Kuruntuları" başlıklı köşesinde yayımladığı denemeler ya da yakın dostu Tahir Alangu'ya yazdığı bir mektubundaki deyişiyle "lirik(!) nesirler", sonraki yıllarda Necatigil edebiyatında benzerlerine pek rastlanmayan metinler. Bir başka mektubundaki ifadesiyle, "Deniz var, şehir var, illavelakin başka deniz, başka şehir, başka balık" diye tanımladığı Zonguldak'tan hayli karamsar, yalnızlık ve umutsuzluk yüklü yansımalar...

Zonguldak'tan arkadaşlarına yazdığı mektuplarda kentin kirli havasından, kasvetli ortamından, parasızlıktan ve kendi sağlık sorunlarından sıkça yakınmasına rağmen, sonraları bu dönemi farklı andığımız görüyoruz. Sözgelimi "Kanaatimce asıl açılmaya, asıl kendi sesimi duyurmaya Kars (1941) ve Zonguldak (1942-1943) liselerindeki öğretmenliğim esnasında başladım" diyor bir röpor-

taında. “Hele Zonguldak’a tayinim, çok isabetli oldu. Kastettiğiniz mânâda muhiti orada buldum. Pek genç yaşta ölümleri şiir hayatımız için cidden büyük bir kayıp olan Rüştü Onur, Muzaffer Tayyip Uslu gibi iki kuvvetli şairle birlikte çalıştık. Zonguldak’ta çıkan *Ocak* gazetesinde, *Kara Elmas* dergisinde ve *Değirmen* (İstanbul) mecmuasında beraberce şiirler, yazılar yayımladık” diyor bir başkasında. Nitekim yazıların tarihlerine bakıldığında, Zonguldak’tan ayrıldıktan sonra da bu kentle bağını koparmadığı, yaklaşık bir yıl daha yerel gazetelere, dergilere yazmaya devam ettiği görülüyor.

Yazılar bölümünde, Necatigil’in çevirdiği kitaplar için yazdığı önsözler, yorum içeren kısa tanıtım yazıları ya da edebiyat tarihimize ilişkin çalışmaları da dâhil olmak üzere 1941-1978 yılları arasında yazdığı metinler derlendi.

Söyleşiler ve Soruşturmalar başlıklı bölümlerde ise 1950-1979 yılları arasında çeşitli dergi ve gazetelerde çıkmış söyleşilerinin, açık oturumlardaki konuşmalarının ve soruşturmalara verdiği yanıtların yanı sıra ulaşılabildiği kadarıyla radyo ve televizyon programlarına da yer verilerek hem Necatigil’in farklı konulardaki görüşlerinin bir araya getirilmesi hem de geçmişin edebiyat dünyasıyla günümüz arasındaki bağlantıların ya da tam tersi, farklılıkların da görünür kılınması hedeflendi. Necatigil’le yapılan söyleşilere ek olarak, kendisinin Alman Türkolog Annemarie Schimmel ve Alman şair Albrecht Goes ile yaptığı iki konuşma da Söyleşiler bölümüne alındı.

Kitaba alınan metinler bulunabildiği kadarıyla Necatigil arşivinde saklanan orijinalleriyle karşılaştırıldı, dizgi hatası vb olduğu düşünülen durumlarda orijinal metinler esas alındı. Benzer şekilde dönemlere göre değişen imla uygulamalarında, Necatigil’in genel kullanımı esas alındı. Necatigil’in yazılarındaki dipnotlar ilgili sayfanın altında, yayına hazırlayanın notları ise kitabın sonunda toplu olarak verildi.

Her kitabın olduğu gibi bu çalışmanın da anmaya değer bir serüveni var: Geçtiğimiz yıllarda Necatigil’in çocukluk ve gençlik yazılarını *Küçük Muharrir* adıyla hazırlayan Şaban Özdemir, kitaplaşmamış diğer yazılarını da toplayarak bize iletti, sağ olsun. Serenad Demirhan, Necatigil’in eşi Huriye Necatigil’in 2013 yılındaki ölümünden sonra tümüyle gün ışığına çıkan aile arşivinde

ve kütüphanelerde yaptığı taramalarla eksikleri tamamladı, tüm yazıları titizlikle notlayarak kitabı oluşturdu. Değerli dostumuz Turhan Günay ile Zonguldaklı gazeteci-yazar İbrahim Tığ bula-madığımız yayınlara ulaşmakta, Ekin Dedeoğlu ise kütüphane araştırmalarında ve Necatigil'in eski harfli notlarını yeni harflere aktarmada yardımcı oldular.

Bu çalışmayla birlikte Necatigil külliyyatının tamamlanmasında önemli bir adımın daha atılmış olmasına seviniyor, kitabı hazırlayan Serenad Demirhan'a ve desteklerini esirgemeyen dostlarımıza teşekkür ediyoruz.

Ayşe Sarısayın
Heybeliada, 1 Eylül 2018

Zonguldak Dönemi

Bir Adamın Kuruntuları

RIHTIMA DOĞRU..

Duvarlar ve sıralar arasındaki dolaşmalarına tekrar dönüşümün daha birinci günü anlamıştım ki murad üzere çalışmalar, ancak hûlya anlarında ırankan bir an için el edecek uzak ve mutlu dakikaların malıdır.

Boş saatlerdeki imkânlardan yine uzun zaman mahrum kalmak sıkıntısı, Zonguldak'a indiğimin hemen ikinci günü akşamı,¹ otelin dik merdivenlerinden yukarı çıkarken, bir el gibi yakama yapıştı. Talihin bu beklenmedik oyunu ile bir anda kaçan huzurumu geri getirmek, içimde bir kargaşalığa doğru koşan ve bana gecemi zindan ettireceğe benzeyen bu haberi alır almaz çocuğu dalgaların beyaz çalkantısında belki avutmak ümidi ile ve günlerdir içimde sessizce gününü bekleyen bir deniz hasretine müjde sarkıtarak rıhtım boyuna doğru uzandım.

Ufukta, değilse bile ona yakın bir yerde, beni, Sabri Esat'ın "Üç direkli bir gemi"sine² doğru çeken iki direkli bir gemi karayla kırmızı bulanıklığında kirli bir kızılık sızdıran gökyüzünü seyredalmiş, görünmez zincirlerle denize bağlı sallanmadan duruyordu. Akşamdaki lezzeti, içinde ancak bir şiir tedai etmekle kalan bu siyah gemiden ve biraz daha hisli bir gönülde belki korku uyardırmayı bile göze alacak kadar atak bu gökyüzünden çok daha fazla, uzaklarda değil yakında, rıhtıma çarpan dalgalarda buldum. Omzuma değmeye başlamış bir gece başlangıcı dekorundan bütün öteki eşyayı çıkarmak, daha doğrusu, dalgalar ve kayalar kalacak, dekoru tamamlayan öteki eşyanın gözümde kaçmalarına göz yummak, buraya, bu rıhtıma, bir gemi ile, bir gökyüzü ile yahut ne bileyim, bir deniz feneriyle değil de sadece bir denizle, dalgalarla, kayalarla sürüklenmiş olmamdan ileri geliyordu. Deniz yavaş yavaş ilerleyerek ani bir değişiklik göstermek istercesine, kayalara çarpıp da büyük bir fıskiye hâlinde sularını yukarılara fırlattıkça ve köpük dizileri, beyazlıklar, sırlı hisırtılar rıhtım temellerinde genişledik-

çe, deniz hasretinin hayâlimde daha beyazlaşarak idrakime daha berrak akseden dalgalarla tatminden başka, hırçın sıkıntılarımın ve âsi ümitlerimin de, bu tabloyla, şimdi gittikçe ilgilendiklerini gizli bir sevinçle fark ediyordum. Dalga serpintileri, ufacık, sudan tozlar şeklinde ve bir sonbahar bahçesinde iplik iplik yağın, göze görünmez yağmurlar gibi üzerime dökülüyor ve bu incecik, aralıklı yağmur temasında elbisem, yüzüm, rahmete susamış çorak topraklar gibi seviniyor, genişliyordu.

Maddemi bir cila gibi aydınlatan bu serinliğin bu ıslak güneşin yanı sıra, ruhumun alacakaranlık dehlizlerinde, rutubetli bir duvarı azar azar kaplayan ince bir güherçile tabakasını andıracak nemli bir ferahlık birikmeye başladı. İç dünyamdaki bu genişlik ve bu emniyetin nokta nokta arttığını ve düşüncelerden kurtulmaya başlamış da olsa hareketlerimi kontrole yine yanaşmayan bir iradenin başıboş bıraktığı adımlarla, artık, rıhtım boyunda değil, sanki bir cennetin hududu civarında dolaştığımı duymamak mümkün müydü? Dalgalara bırakılmış âvâre ve kendi havasında bir kayık gibi ıslaklıkla çevrili yürüyordum. Ve karanlık, evleri bırakarak hele gece yarısından sonra büsbütün sahipsiz caddelerde geceleme, derbederliğine daha uygun bulan bu tanrı misafiri, sokakların ve odaların ışıklarından gözleri kamaşmış تنها köşeler arıyor, insanların dar mikâplara girmesini bekleyerek kocaman bir kazanı andıran şehrin üstüne bir kapak gibi kapanmak istiyordu. Bir an geldi ki ne yıldızlar gibi göz kırpan aydınlıklar, ne yolumda eşkıyalar gibi pusu kurmuş binalar, vagonlar, ne sesler ve hattâ ne o demin bana bir kurtuluş dünyasının kapısını açiveren dalgalar, hiçbirini duymaz oldum.

Şimdi, bu gece oldukça sakın bir denizin dalgalarına dalaraktan hareket ettiğim bir âlemde, kendimle baş başa, nerden geldikleri belirsiz hazlar, huzurlar içinde, ihtimal günlük yorgunluğun zoruyla ihsasların gişesini de kapamış bir beden, hiç değilse bu gecelik hiçbir şeyi umursamayan selâmetinde, gerisin geri dönüyordum. İsteklerim, inkisarlarım, sıkıntılarım uykuya dalmışlardı. Onlar içerimde rahattı ve neticede, bir gece vakti, Zonguldak'ta ben rahat..

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 11 Şubat 1942, Sayı 2

BUĞULU CAMLAR..

Bu kış gününde camlar, terli avuçlar gibi, ıslak ayakların gezindiği beyaz çiniler gibi buğuluydu.

Dikkatlerin, duyulan sözlerden ziyade hayâl edilen mevzularda dolaştığı ve ruhların yer altı suları gibi acayip lâbirentlerde kaybolduğu, yarı günün bu son saatinde, gözlerde hülyanın parıldamasına bir şey diyemeyen bu oda, sessizlik, sıkıntı ve insan soluğunun meçhûl nispetleriyle meydana gelmiş sıcak havayı, soğuk camlara, ne olurdu yapıştırmasaydı.

Pencerelerden birinin yanına gelince, bir an durdum ve sırsız aynalarda donmuş yekpare sıcaklık üzerine, beceriksiz, bir selvi silueti yaptım: Uzakta sisler arasında küçülmüş şehir ve dalgalarını gece sisleri gibi derinden ve tehditle karışık duyuran deniz gözükte. Bu kadar mı? Ah, hayır, biri sıkışık ve dar, öteki geniş ve engin iki hayâl sahasından başka, yeni gelmiş bir yolcu gemisi vardı limanda.

Camların, kendilerini yalnız başlarına ve başkası bakmıyor sanmanın emniyeti içinde rahat gönülle denizi seyrettiklerini görmek, beni ne büyük şaşkınlığa uğrattı. Camlar, içleri sevinç dolu, sırlı bir âlemi yeni keşfetmişler gibi, merak içinde, denize dalmışlardı. Belki İnebolu tarafından, belki İstanbul'dan orasının ne lüzumu var, nereden gelmişse gelmiş bir gemiye etrafında kayıklarıyla, uzağında yanaşan mavnalarıyla, insana ötelerin tesellisini, mesafelerin imkânını vadedercesine mağrur ve emin bir gemiye bakmaktan sarhoş bir halde, camlar, denize bükülmek, denize dökülmek ister gibiydiler. Belki bir saate kadar rotasını takibe devam edecek bu gemide, camlar, kaçak bir yolcu mu olmak, karanlık bir köşe mi bulmak istiyorlardı. Sıcak yaz öğlelerinde mânâsız, yalınkat apaçık görünürken, bugün niçin dalgın, vehmedilmiş saadetlerin hazineleri içinde kayıp ve mânâlı idiler. Camları; hep duvarlarla gözden uzak tutulmuş bir güz bahçesi gibi kapalı ve yasak, ufuklara ve dağlara kayıtsız, kayıkların ve gemilerin cahili bilirdim. Camlar, bugün, bende zaman zaman hüznün başlangıcı hâlinde görünen, bir gemiye takılarak enginlere açılmak sevdasıyla yıpranmış, yorgun ve üzüntülü idiler. Tıpkı benim, vakit vakit, yeni gelen vapurlara kayıklar yanaştıkça, demir alıp gemiler limandan uzaklaştıkça yaptığım şekilde, gözlere gözükmemek isteyerek, yalnızlığın buruk

tadı ve unutulmuşluğun kabına sığamayışları içinde, şu geminin kalkmalarını bekliyordular.

Sırtlarından bir selvilik yer miktarı buğu dağıtmam, denize vur-gun camları, suçüstü yakalanan ürkek bir çocuk gibi utandırmıştı. Bir el değmesiyle kûsûp kapanıveren narin çiçekler gibi, geceleri karanlığın tenhahlığında bahçedeki nar ağacıyla konuştuğu sıra, bir insan görür görmez susan bir masal pancoru gibi camlar hülyala-rını usulcacık bıraktılar. Boşunaydı. Şimdi dönüp dolaşmam sanki işimle uğraşıyormuş gibi karşı duvara gidip pencerelere yan gözle oradan bakmam, boşunaydı. Camlar deminki boş bulunmalarını bir türlü unutamıyorlarmış gibi dilsiz, pişman, sıkıntılı ve tedirgin idiler. Dakikalar, selvinin üzerine yeni bir buğu tabakası daha sı-vayarak, ağır geçti. Ve nihayet camların, ben içerde oldukça, eski hüzünlerine bir türlü dalamayacaklarını, benim bakışlarım altında artık denizi ve gemiyi seyredemeyeceklerini düşünerek, odadan dışarı çıktım: “Camlar, deniz ve gemi sizin olsun!”

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 18 Şubat 1942, Sayı 3

YALNIZLIĞIN TÜRKÜSÜ

Bir gün daha bitmek üzere. Akşamüstünün üzüntü ve kuruntu bekleyen dakikaları. Bazen başlarken sönen ve bazen çok uzun süren, sonsuz mu, gelip geçici mi, bilinmeyen, sevinmeler ve yer-rinmeler saati.

Günün bu anlarında eşya, dünü tekrar eder: Koridor, ilkin yavaş derken birden, seslerini ve gürültülerini keser. Tavan, perdeler, koltuklar ve büyük masa, şimdi rahata kavuşmuş gibidir. Üzerle-rinden ağır yükleri atarak feraha çıkmanın sarhoşluğu içinde eşya, gizli ve delice bir sevince kapılır. Gölgelelerin duvarlara pençe pençe yapıştığı bu sırada yalnızlık, odanın neresinden geldiği bilinme-yen türküsüne başlar. İnsanın içinden taşıyormuşçasına yakından, zaman var korkular gibi duraklayan, vakit olur mektuplar gibi yo-lunda giden bir türkü.. Senin bir türlü ışığa çıkamayan, anlaşılmaz hislerinin üstünden bir aydınlık gibi geçen ve yorgun ruhuna şifalar serpen bu karışık ses dalgalarının büyüüne kapılır, dalarsın. Şu

görölmeye başlayan pırlıtlar, Zonguldak'ın mıdır, evlerinin birini o tepeye, birini bu tepeye fırlatmış şehirden fersahlarca uzakta mıyım? Aşağıda, dere içinde yürüyen beyaz dumanlar neye ait, karşıki tepelerin ötesi kimindir?

Ne zarar. Gün boyunca hiçbir işe yaramamış ellerini bu sefer de affet. Bir zamanlar kâfur aklığında, tertemiz karlar içinde bıraktığın bu parmaklar...

Buz tutmuş bir göl üstü kadar düz, beyaz asfaltlı, mavi ampul-lerin tertemiz karlar üzerine ölgün ışıklar serpdiği caddeleri nasıl unutursun. Kat kat donarak tuğlalaşmış buzlarını masana bir biblo gibi koymak için çırpındığın o uzak belde...³

Fakat yalnızlık, bu gidişle seni şair yapar. Bu türküyü söyleyen yalnızlık hangi köşede saklı? Kulak kabart, dikkat kesil, nafile. Eşyanın hangisine ait olduğu bilinmeyen, ama yalnızlığın söylediği muhakkak bir türkü. Yoksa sen mi söylüyorsun, yoksa senden mi taşıyor bu melodi zinciri? Ne gezer! Rüyaların kaynağından binde bir ıslanan dudakların kenetli, için bir hisar gibi kapalı. Sudan tozlar hâlinde ses şırıltısı senden değil. Odada, görünmez dudaklarıyla bir türkü tutturana yalnızlık, hangi eşyada gizli? Şu bir gül dalı üstünde açana yapma çiçekler mi yalnız? Kitaplar mıdır yalnızlığın elinde esir? Şu kocaman koltuk mudur, bir türkünün unutturuşuna sığınan?

Gözlerini eşyada boşuna dolaştırma. Sen akşamın insanı ga-ripseten bu saatlerinde, odanın sessizliğine yumuşak kuş tüyleri gibi düşen ve hasretleri, istekleri, hâtıraları konuşturan acayip, esrarlı türkünün nereden sızdığını hiç anlamayacak ve sonunda odayı, binayı bırakıp parıldayan şehre inerken, yalnızlığın tuhaf türküsünü içinden tekrarlayacaksın..

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 25 Şubat 1942, Sayı 4

O KİTAPLAR..

Şimdi, orada o kitapları açıp okuyanlar, kim bilir, kimlerdir?

Bu saadetin, çok eskiden değil, daha dün, kısa bir müddet için, bana da nasip olduğunu hatırlamak, acı şey.. Ellerimizi, yüzünde

ve saçlarında, gıcıklayıcı ve ılık temaslar hissederek dolaştırdığımız sevgiliydi o kitaplar... Bana burada, uzak bir şehrin karanlık günlerine ışık serpmiş bir sevdâ şeklinde, o kitapları anmak düştü. İnce bileklerinde ince ve mor damarları görünen, narin bir genç kadın eli gibi şefkat ve aşkla öpmek istediğim kitaplardan uzakta kaldım.

Trenlerin, şimdi onların olduğu diyara isteksiz ve heyecansız yolcular taşıdığını, gemilerin geldiğini, bir zaman oyalandığını ve o taraflara beni almadan kalktıklarını görüyor, ve: “Siz gidin, gemiler” diyorum. “Beni yokuşlarım bekler.”

Saatlerin ne de çabuk geçtiği düşüncesini, çözülmez bir bilmece gibi karşıma bırakıp giden gün sonu, gözlerimi çok zaman, bu kitaplardan birinin sahifelerinde uzun bir yolculuğa çıkmış bulurdu. Gölgeden kuşların, masalara ve raflarda dizili mecmua koleksiyonlarına konmaya başladığı sıralarda, elimdeki kitabı kapayıp gitmek üzüntüsü, belki birkaç gün sonra bu salona büsbütün uğramaz olacağım telâşı yanında çok büyük kalırdı. Bu telâş, ben eve doğru yürüdükçe ezici bir ümitsizlik hâline geçer ve içimde bir korku uyandırır. Caddelerin, yorgun ve bezgin adımlara bitmez, tükenmez geldiği, akşamın o alacakaranlık saatlerinde, günlerdir bana sırrını ve servetini faş etmeye çalışan kitapların, yakında elimden insafsızca alınacağını sezinler, acı duyardım.

Kitaplar! Hepinizi teker teker gözden geçirdiğim o vakitlerde, kadrinizi bu kadar az mı bilmişim ki alınyazım, beni sizin uzağına attı. Yorgunluklarımı bir türlü karşılayamayan parça parça uykularımda, rahatsız ve sıkıntılı, bir sağa bir sola dönerken hep sizi karşımda görüyor ve eski günleri yaşatmak istercesine, tıpkı evvelden yaptığım gibi, dalgın ve dünyayı unutmuş, sayfalarınızı açmaya çabalıyorum. Bana artık mektuplarını bile esirgeyen bir dostun,⁴ benimkine eş duygularla, biraz ötemde çalıştığı saatlerde kitaplar, ikimizin müşterek sevgisi olmuşlardı. Şimdi, orada o kitapları açıp okuyanlar, kim bilir, kimlerdir?

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 4 Mart 1942, Sayı 5

YAĞMURLU BİR AKŞAMDA..

Bu akşamki treni, uğurlanacak yolcusu olmadığı halde, selâmetlemeye yalnız iki kişi geldi: Bir çiseleyen yağmur, bir de bu satırların sahibi.

Lokomotif, ikimize de veda dumanları yollayarak demir köprü bitimindeki karanlık oyukta kayboldu. Son vagon da tünelin içine kayınca, peşlerinden köprü başına kadar gittim. Akmaktan ziyade kımıldayan, kapkara, yapışkan bir su, bütün sevincimi altüst etti. Geri döndüm. Hat boyunda, karşılıklı bakışan boş vagonlar arasında, bu uzun, üstü açık koridorda yürüdüm. Damlalar, çinko levhalar ucundan boşluğa sarkıyor ve aynı noktaya düşen her su yuvarlağı, bir çivi gibi toprağı deliyordu. İçimde toprağı acımak teklif eden bir hissi, ilk adımda yanımdan uzağı götürdüm.

Ray kenarlarında dökülmüş, traversler üstünde kalmış kömürleri toplayan çocuklarla, baharın geciktiğine dair laf attık. Konuşmamız, bizi uzak konulara, ekmeğe ve ıslaklara gözlü, ele, avuca sığmaz bir buzağı bıraktı.⁵ Kütükler arasındaki parça, kırık taşlar, makine yağlarıyla kararmıştı. Yazıları kirden okunmaz olmuş Karabük vagonlarının daralarını öğrendim. Peş peşe sigaralar, boğazımı yakıyordu. Kocaman tekerleklerin kapaklarını açarak içerlerine yağ döken adam, karşıki hastanenin, bugün pek erken ışık yaktığını hatırlattı. Akşam, her zamankinden önce inmiş ve makine yağları üzerinde yaşayan çimenlere bakarak Allah'ın büyüklüğüne, bir kere daha emniyet ettik. Bu iman tazelemesi şerefine, yeniden iki sigara dudaklarımıza birer imza gibi yapıştı.

Yağmur, ayakkabılarıma bedavadan cila vuruyordu. Islak paçalarıma aldirmayarak makas fenerlerindeki yeşil camlarla oyalandım. Büyük bir acele ile hat değiştirmeye koşan azgın bir lokomotif, beni koyu dumanlar içinde bıraktı. Yapırsız, küçük çınarlarda şubat ayının unutup gittiğı kozalaklardan koparıp paltomun ceplerine koymak istedim. Bir kömür işçisi, benden saati sordu, kozalakları unuttum. Mezbahadan doğru gelen dere, büyük taşların bulunduğu yerlerde beyaz köpükler çizerek, biraz ötemden akıyordu. Sular, yıllardır ayaküstü oluşun usancı içinde uyuşuk ve bezgindiler.

Yağmur, sadık bir köpek gibi peşimi bırakmadı. Şehir caddelerinde ben önde o arkada, beraber dolaştık. Sonra vaktin çok geç

olduğunun farkına vardım ve elimi uzattım. Islak dilinin temasını, elimin üstünde son bir kere duydum. Ayrıldık.

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 25 Mart 1942, Sayı 8

KÜÇÜK AĞAÇ

Sis, boş sokaklara bir çığ gibi düşmeyegörsün, elektrik direklerinde lambalar hemen sönerdi. Yağmur, komşu evin kiremitlerinde deli dolu gezinir; rüzgâr, peşinde atlılar varmışçasına sert ve acele, sokaklarda koşardı. Tavan, ışıklarını sobanın üstüne boşaltır, kıt aydınlık, odaya sobadan yayılır, gazetelerin, kitapların ve bohçaların üzerine kızıl gölgeler, sobadan sıçrardı. Biz, daracık odada, birbirimizden yine de ayrı kalmak için uzak yerler arar ve bulduğumuz köşelerde, kör bir ışığa ellerimizi açardık.

Küçük Ağaç'la tanışıklığım, işte o kış gecelerinde başladı. Ampullerin sisler içinde yollarını kaybettiği, köpeklerin yağmur ve kardan, taş kovuklarına, kapı önlerine sindiği o karanlık kış gecelerinde Küçük Ağaç, ince, iskelet kollarını pencere camına uzatır ve pervaz kenarında duran bana, usulcacık: “İçeri gelebilir miyim?” derdi. “Burada pek yalnızım, havayı da görüyorsun.”

Küçük Ağaç'ın bu yalvarışı ile titrer, onu odaya asla alama-yacağımı bilerek üzüldür, dışarı çıkıp üşümüş kollarını, donmuş bileklerini ovma, okşamak isterdim. Karanlığın ortasında titrek bir çizgi gibi görünen Küçük Ağaç'a uzun zaman dil dökerdim; kendimi affettirmek, hatırını almak için çabalamam, uzun müddet sürerdi. Küçük Ağaç, hırçın ve huysuz, ellerini, kollarını salları dediklerime kanmaz, ille odaya, sıcaklığın, ışığın içine alınmak isterdi. Ama ben, bu birbirlerinin uzağında ve inatçı bir sessizlik paravanasının arkasında, görünmez sandıklardan çekip çekip çıkardıkları hâtıralara dalmış insanlara, Küçük Ağaç, senin dileğini nasıl olur da söylerdim. Hem, sözlerimin doğruluğuna onları inandırdım diyelim, yoksul günlerinin kırgınlığı ile kaşları çatık, alınları çizgili fakat herhangi bir ifşaya karşı metin olan bu adamlar arasına gerçekten girebilseydin, yalnızlıktan, acaba kurtulur muydun, Ağaç?

Biz, o senin, dışarıdan ılık ve ılık gördüğün dar odada, yağmura fırlamamak, yollara düşmemek için kendimizi zorluyor, çılgın arzularımıza vurulacak zinciri, ancak hâtıraların zindanında bulup avunuyor ve aslında, bambaşka, apayrı yerlerde nasiplerimize devam ediyorduk. Küçük Ağaç! Ben seni, pencerenin biraz ötesindeki boş ve taşlı arsandan alıyor günler aşırı bir şehrin tertemiz, yolları çakıl döşeli parkına götürüyor, bir tarh içine dikey ve beğeneceğinde hiç şüphe etmediğim birisiyle, bir gün önünden geçiyordum. Yanımdaki soruyordu: "Bu ağaçtan parkta başka yok galiba, ne güzel!" Göğsümü geriyor, gülüyor, sana bakıyordum. Sen sevinç gözyaşları döker gibi yere bir iki yaprak düşürüyordun. Ilık bir rüzgâr, hediyeni bize kadar getiriyordu. Eğiliyor ve alıyorduk ve seninle başlayan konuşma, geçmiş günlere doğru geriliyordu.

Küçük Ağaç! O kış gecelerinde seni odamıza alamıyordum ama sana böyle hayırlı yarınlar yoruyordum. Şimdi, soğuk, korkulu gecelerden uzaklaşmak üzereyiz. Dün sabah, seni, beyazlar giymiş gördüm. Acelen ne Ağaç? Büyüklerin bile kendini naza çeken bahara kayıtsız davranırlarken sendeki bu telâş, kış gecelerinin yalnızlık ve sıkıntısını bir an önce üzerinden atmak istiyorsun ondan mı?

Küçük Ağaç! Beyaz çiçekli elbisen ne kadar yakıştı. Bahar seni daha bekletmez sanırım.

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 1 Nisan 1942, Sayı 9

AVUNMAK..

Şimdi şu ince ince yağan yağmur dinse; şu puslu, koyu küf renkli bulutlar denize düşse, erise; yahut tepelerin ötesine çekilse, gitse; güneş açsa, kuşlar cıvıldaşa, sokaklarda bir bahar çılgınlığı gezinse.. Bu pazar gününde büsbütün azan yalnızlığı bir odaya kilitleyip, tek başıma yola çıksam; kırmızı şalvarlı, koyu kavuniçi entarili, çarıklı kadınlarla birlikte, uzaklara ben de yürüsem..

Her gün gide gide usandıgım yollarda değil, su kenarlarında, kırlarda dolaşsam. Göre göre bıktığım yüzler yerine ağaçların, çimenlerin seyrine dalsam. Dinleye dinleye kanıksadığım konuş-

maları unutup kuş sesleri, su şırıltıları duysam. Tekmil usancımı, bütün sıkıntımı giderecek bir yer bulsam.

Çalılıklar arasında, çayırılar ortasında, ağaçlar altında otursam. Ellerim rahat etse, gözlerim rahat etse, gövdem dinlense. Giden ömrüm müdür, yoksa günüm mü, bilmesem. Akşamları gönlümde tutuşan yangınları bilmesem, hayatın bir sönük alev olacağı yarınlara üzülmeyem.

Çiçekler beni oyalasa, bir inek boğazında sallanan çingiraktan taşa çanını çalmaya vakit kalmasa. Yaşamamdaki hikmeti aramasam, kimselere faydalı olamayışın azabını duymasam..

Saçlarım ılık rüzgârlarda dağılsa, avuçlarım sıcak topraklarda ısınsa. Zaman boyunca, duvar kenarlarından gider gibi ihtiyatlı gitsem de hâtıralara sürünmesem, gençliğime yerinmesem, kendileri başka yerde, bakışları her zaman üzerimde gözlerle görünmesem..

Elbisemde yol yol hamarat karıncalar gezinse, çalı diplerinde ıslıl ıslıl kertenkeleler görünse. Batan güneşe karşı tembel tembel gerinsem, her gün beni korkutan geceye seve seve girsem..

Ve hepsinin başı, bu sıkıntılı pazar gününü bir geçirsem.

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 8 Nisan 1942, Sayı 10

YADİGÂR..

Hep bizden gizli konuşup dertleştüğün sinsi bir üzüntü, seni bazen kendi hâline bırakır. Solgun ve mahzun yüzünle, utangaç gülümsersin. İnce, renksiz dudaklarında kımıldayan bir sevinç dalgası, soluk yanaklarına pembelikler serper. Artan güzelliğinin karşısında sıkıntımın dağıldığını ve gönlümün, güneşe susamış odalar gibi aydınlıklarla dolup taşıdığını duyarım.

Yollar, yokluğu, yıllardır gece yarılarında, kendi kendine kesiliveren uykularda belli olan bir arkadaşa gider gibi, beni sana iletti. Mesut bir saatin silik tesadüfünde karşımda seni buldum. Israrı ile asil bir ezanın gölgesi, yüzünde ve Tanrının ilâhî ışıklarının nuru, ellerinde sessiz ve dalgın karşıma çıktın.

Artık, hain ve hayırsız gecelerden, ne yapıp yapıp kurtuluyor ve sabahın tatlı şefkatinde sana kavuşuyorum.

Yüzündeki ince gülümsemeden, sakın dakikalarım ılık saatler indi. Gecelerimin taşlaşmış karanlığı, seni kaybetmek korkusundan.. Fakat, ah bunu nasıl söyleyeyim, içimdeki tez canlı çocuk, yollarla pek fazla uğraşır, boyuna mesafelerin çağırmasına kulak kabartır. Bir gün artık kendimi tutamaz olur, uzakların ayartmasına uyar, gidersem acele vedaımda, bari, gülüşlerinden biraz ver; hâtıran olsun!

Yanaklarında, batan güneşin son parlıtlarına benzer, hafif, sönük bir kızartı, ayrılığın hüznü içinde susacak ve içlenişinde benden de bir şeyler duyacaksın. İşte o an, yüzünde, sen farkında olmadan açacak, soluk bir gül rengindeki fecirlerden birazını, kimseye sezdirmeden bana yadigâr et! Bunalışların rahat yüzü göstermediği yalnızlığımın elinden tutarak, nedamet ve üzüntülerin, gece vakti eşyalar gibi devleşeceği yerlere giderken, senden böyle bir yadigâr götürmek isterim.

Behçet Necati

Yeni Zonguldak gazetesi, 6 Mayıs 1942, Sayı 14

GECE GEZİNTİLERİ

Omuzlarımı düşünüyorum, gece olmasaydı, insanlar görür diye utancından günün sıkıntısını hâlâ taşıyıp duracaktı. Omuzların, elbiselerle birlikte bütün bir günü de çıkarıp iskemle üzerine fırlatması ancak gecede olur. Gecenin merhametini daha bir şeyden anladık: Caddelerde bir başına dolaşan ölüm düşüncesini, çok zaman elinden tutarak meclisimize getiren odur. Karanlığın bahçesinde, olur olmaz insanlara tanınmamak için tebdil gezen ve öyle rastgele her insana, yalnızlığının derdini yanmayan ölüm düşüncesi; bazen bir de bakarız, gecenin peşinde aramıza karışmış; hoş geldi, buyursun deriz.

Fakat ölüm düşüncesini misafir ettiğimiz gecelerin sabahında odamızın kapısı doğan güneşe iki misli yorgun açılır. Bunun sebebini bir türlü öğrenemedik.

Gece bizi, hemen bir seferinde, sokaklarda gezdirir. Bir çocuk bunca zamandır görmediği hasreti annesine kavuşurcasına şiir, ekseri gecenin bizi davet ettiği köşe bucaklardan kollarımıza atı-

lır; şaşkınlığımız uzun sürer, çünkü biz şiiri, aydınlık sabahlarda, henüz herkes uyurken تنها rayların uzandığı bir deniz kıyısında bulacağımızı sanırdık. Onun için sabah sessizliğinde bir park sırasına oturup kitap okuyor derlerdi.

Lambaların kömür tozu oynaşan sarıbeniz ışıkları, geceye mahsus. Lambalar biz onlara yanaştıkça hep ayaklarımıza bakıyorlardı. Biz ise yüzümüze bakılsın isterdik. Çünkü yüzümüz, gecenin serini ve sevinci içinde parlıyordu ve yorgunluğumuzdan kimseye bahsetmemeye söz verdikleri halde, sarıbeniz ışıklara her şeyi ilân eden ayaklarımız, hain ve haklı, daha ileri yürümek için diremiyorlardı.

Mezarın, bir cankurtaran otomobili içinde korkunç feryatlar kopararak bir adamın vücuduna doğru şimşek gibi geçip gittiğini, bir gece vakti gördük. Hâlbuki o adam için, yıllardır beklediği sof-ralar daha yeni kurulmuştu. Ölümün durup dururken gelişi bize geceyi büsbütün sevdirdi.

Ellerimizi, çocukluğumuzun minik entarilerini saklayan boh-çalarda bırakmıştık. Eller daima bohçalar arasında uyuyan, keskin kokulu, kuru lavanta çiçeklerini okşamalıdır. Nazımımızı eninde sonunda ayaklar çekiyordu: Lambaların alayına aldırmasınlar diye bin dereden su getiriyor, ne yapıp ayaklarımızın isyanını yatıştır-ıyorduk.

Tren çığlıkları, geceyi korkuttukça, acısı bizim içimize işler. Yolları uykularından sıçratmak doğru mudur? Hoyrat vagonetler, demir çizgiler üzerinde tepindikçe kan beynimize çıkıyordu: Gece kendi hâline bırakılmasını tembihlemişti.

Herkesin bir merakı olur, bizim merakımızı evler çekiyordu. Bu evlerde kimler oturuyordu. Pencereler ışıkla sıvanmıştı. Ama perdelerin Müslümanlığı evlerin içini görmek arzusuna içimiz-de bir yer ayırmaktan bizi alıkoyuyor ve yalnızlığımızı yabancı kapıların sorgusuna bile çekilmeden aleyhimize verilen hüküm, dilsiz duvarlara sürünerek vehimlerimize kadar geliyordu. Kim-sesizlikteki üzüntüleri, gece, perdeler ve kapılara anlatmaya vakit bulamadı, bizden şüphelenmeleri bundandır diye, bile bile kendimizi aldattık.

Geceye ara sıra küsersek gece, bunu hoş görür ve bilir ki buna sebep, omuz omuza oturmuş ve şehri seyreden dağların ortasında

çivilenmiş büyük, siyah bulutlardır. Gecenin sözü, siyah bulutlara geçmezdi. Onun pek seyrek, temiz ve beyaz bulutları da dağların hemen arkasına kadar çağırıldığı olurdu. Ve biz öyle zamanlarda geceyi derinden, ölesiye, daha çok sever ve bu güzel bulutu gündüzün eline verip parçalamamasını isterdik. Fakat gece, bizim her istediğimizi yapmazdı ki..

Behçet Necati

Karaelmas dergisi, 1 İkincikânun [Ocak] 1943, Sayı 6

Şehirden Kaçmak – Şehre Sığınmak

Yoksa yüreğimize böyle bir üzüntü, şehrin bizi yorduğu, yıpratıp eskittiği üzüntüsü çökmesin, hayat gözümüzde rengini kaybeder, üstümüzde bir külfet olur. Sabahlarına yeni bir irade, yeni bir istek yerine, bezgin ve yorgun atıldığımız gün, şehir bizi sıkmaya başlar. Alıştık ve bıktık. Telâşlar, biçimsiz tesadüfler, beklenmedik olaylar, hattâ evler, apartmanlar, hain ve insafsız üzerimize abandıkça abanır. Bu sokaklar böyle eğri büğrü mü olmalıydı? Allahım, evler neden yamru yumru? Ah, insanlar içinde hâlimden anlayan da yok.

Bize, ihmal ve inkâra uğradığımızı ilân eden kayıtsızlıklar içinde, günün bir yarısı usançlı ve boş, öbür yarısı kâbuslu ve karanlık geçer. Rahat yüzüne hasretiz. Saygısını gittikçe kaybeden zaman, bizi taştan yüreğinde buğday tanesi gibi öğütüp bir kenara fırlatır. Hür-lüğümüze veda saati gelir, gürültüler içinde eririz, şöyle, bize kendimizi iade edecek, başımızı dinleyebilmemize medar olacak bir yer, bir köy, bir dağ başı gözümüzde tüter. Hayır, şehir içinde bir köşeye çekilmek, kimsenin bizi göremeyeceği kenar mahallelerde, kuytu ve insansız sokaklarda dolaşmak sıkıntımızı hafifletmeyecektir. Uzağa gitmeliyiz, uzağa, şehirden mümkün olduğu kadar uzağa! Ancak şehrin dışında bir yer, şehirdeki darlığı lağvedebilir; ancak ömür törpüsü bir hapishaneden bu zavallı mahpusu kurtarabilir, ancak geniş mesafeler ortasında tam bir yalnızlık, bizi de bir varlık olduğumuz kuruntusuna götürür.

Tevfik Fikret, günlük kederlerinin takibinden sıyrılmak için, her gece hayâlinin peşine takılır, böyle bir yeşil yurda teselli aramaya giderdi. “Dağlarda şarkı söyle” şairi,⁶ şehrin sokakları ve münasebetleri arasında insanlığından çıkmak üzere olan, baskılar altında küçüldükçe küçülmüş bir kimsenin hâline tercüman olur. Bu kimsenin, gönlünde miskinleşip kalmış devliği, yalnız dağların hür havasında hayata kavuşabilecektir:

*Cücesin şehirde sen,
Bir dev olmak istersen
Dağlarda şarkı söyle*

Ve yine halk şairi, dağlardaki buyruksuzluğun o kadar farkındadır ki, saadetlere çevrilen kıskanç gözlerin, pencere ve perdelerden doğru, odalara uzandığı şehirde olmadığı halde, yine de yarının elinden tutup dağlara çıkmak arzusunu taşır. Oralar bakir ve temiz yerlerdir, kir ve paslarımızı silip süpüren yerler!..

Şehir gürültü ve kargaşalığında kayboldukça, selâmetini dağlarda bulurdum diyen insanoğlu, hayatın davet ve mecburiyetleriyle dağ başlarına gidecek olsa sanki muradına erer mi? İsteklerin sonu ne zaman bulunmuş, insan bu sefer de şehir hasreti çekmeye başlar ve içindeki, ne olduğunu tamamen kendisinin de bilmediği dermansız derde şehrin gürültülü caddelerinde, girift ve yıpratıcı örgülerinde deva bulacağını umar. Cahit Sıtkı:

*Ne işim var benim bu dağ başında
Kartallara ısınamadım gitti.⁷*

diye başlayan bir şiirinde, baştan sona şehirden uzaklaşmış olmanın yasını tutuyor gibidir. Bir bakıma, şehrin kalabalık ve gürültüsü insanı çeviren öyle bir yangın duvarıdır ki bizi kendi kaygılarımıza teslim olmaktan, kendi yalnızlığımızın ateşinde yanmaktan alıko-
yar. Şehir, imkânlarında oylanmak, avunmak istedik de bizden bunu ne zaman esirgedi? Fazıl Hüsnü'nün:

*Hemşerim şehir gitmiş civarımızdan,
Dağ kalmış.⁸*

mısralarında şehrin velvelesindeki emniyete, muhafazaya sığınamamış bir insanın üzüntü ve teselsizliğini duyuyorum.

Şehirden kaçmak, şehre sığınmak: Bugünün şairi, zamana ve şartlara göre değişen bir ruh hâli içinde iki rahmetten birinin yar-dımına muhtaçtır. Bakarsınız kalabalık ve gürültünün paylaşıcı ve uyuşturucu tesirinden faydalanmak uğruna, şehrin gecesini, gündüzünü memnun ve razı, kabul etmiştir. İnsan selleri arasına

katışarak, yarı galip yarı mağlup, kendi kendisiyle kalmamaya sa-
vaşır, kahvelere girer, sinemalara gider, eşiyile, dostuyla konuşur,
gülüşür, şehirde olmanın sevincine koşar.

Ama her zaman böyle olmaz tabii, şehre sığınamayan, şehirle
uyuşamayan insan şehirden kaçmak ister. Hor ve hakir, seri malı
bir ayakkabı gibi eskitmekten bıktım, içimdeki boşluk dolmuyor
bir türlü. Umursanmazlık ve inkâr, canıma tak dedi. Artık beni
ancak mesafeler, dağlar, karlar, tabiat paklar. Kervanlar, demirler,
trenler ve gitmek!..

Son yıllarda şiirimizde örnekleri bol bol görülen isteklerden
biri budur: Şehirden kaçmak! Baudelaire ve Mallarmé başlangıçlı
egzotik firarlar, hayırsever gemiler üstünde, sallanan mendilleri
geride bırakarak cenup denizlerine açılmalar, uzaklar, şehirden
kaçmak, çekip gitmek... Ama dağlara değilmiş de denizlere, تنها,
coğrafyanın belki kaydetmediği kimsesiz ve çok uzak adalara imiş.
Aynı şey. Türk şiirinin eskiden beri bildiği ve sırdaş olduğu dağların
yanına şimdi bir de denizler katıldı, netice aynı kapıya çıkar.

Ve yine son yıllarda şiirimizde başka ve yabancı şehirlere, yaban-
cı adamlar arasına, Hindistan pazarlarına, Meksika çarşılarına, Çin
limanlarına karşı duyulan hasret de bir şehre sığınmak arzusundan
başka bir şey değil. Artık insana bir dağ başında yalnız kalınmış
hissini veren bir şehirden, yâd ellerin güya daha ferah, daha cazip
şehirlerine sığınmak, yabancı kalabalıkların arasında kaynayıp
gitmek arzusu...

Şehirden kaçmak veya şehre sığınmak, şair ruhunda kopan
fırtınalardan çoğunda bazen birisinin, bazen ötekisinin parmağı-
nı gördüğümüz bir iki kuvvet, son yıllarda yazılmış şiirlerin pek
çoğunun iskeletini kuruyor.

Behçet Necatigil
Karaelmas dergisi, Eylül 1943, Sayı 11

Rüştü Ölünce..

Kendisini tanıyalı ancak bir sene, sevmeye ve anlamaya başlayalı bundan da az bir zaman olmuştu. Şimdi, bir zamanlar hülyalarını dolaştırdığı bu şehirden uzakta, İstanbullarda öldüğünü öğrendiğimden beri, boyuna Zonguldak caddelerindeki akşam gezintilerimizi düşünüyorum. Gamlı gecelerin öncüsü, dilsiz ve durgun akşamların alacakaranlıklarında bana şiirden bahseden Rüştü,⁹ artık hâtıralarım arasına geçti. Ondaki sağlam şiir anlayışına karşı duyduğum sevgiyle, farkında olmadan ne kadar beslenmişim ki yazılarında pek bahsetmek istemediği bilinmez dünyalara gidişinde böyle içten sarsıldım.

Şu anda, ölümünden bana kalanlar, temiz bir arkadaşlık, sevgiler, güzel bazı şiirler.. Zamanın ihmal ve icapları içinde bir gün onun bendeki bu mütevazı terekesini de satıp savabilir, telâşlarımın dağınıklığı içinde onun ezberimdeki mısralarını bir gün bir yerde bırakıp gidebilirim. İnsan kolayca unutulur. Ama, hayat beni zaman zaman ölümlerimden uzaklaştırsa bile, ben yine fırsat bulup, bir an bir yol dönemecinde, onların hâtıralarıyla karşılaşveriyor, onlarla birlik yürümeye başlıyorum. Rüştü, vaktin müsait olduğu zamanlar bana uğra, gezmelere gideriz, seninle beraberce!..

Buraya şiirlerinden parçalar alsam, acaba daha mı iyi ederim? Pek erken ölümündeki dehşet karşısında bütün gayretlerim, beni zayıf ve âciz gösterecek olduktan sonra, ha sözü uzatmışım, ha susmuşum hepsi bir.

Ölümlerin en acıklısını ifade için, “gençliğine doymadan gitti” diyen halk muhayyalesindeki isabeti düşünürken Rüştü Onur’u hatırlıyorum. Rahat uyusun.

Behçet Necati

Ocak gazetesi, 16 Birincikânun [Aralık] 1942, Çarşamba, Sayı 59

Bir Şair Yaşamıştı¹⁰

Bir şair yaşamıştı Zonguldak'ta
Adı Rüştü Onur'du
Bilseydi hatırlanacağını
Ölümünden sonra—
Memnun olurdu

Behçet Necati
Karaelmas dergisi, 1 İkincikânun [Ocak] 1943, Sayı 6

Muzaffer Tayyip'in Ölümünden Sonra Fani Teselliler

Ölüm, Tayyip'e¹¹ muzafferiyetinden emin bir ejderha gibi adım adım ilerledi. Bir an gelip de pençesine düşeceği gölgenin, tahammül edemeyeceği bir büyüklüğe ulaştığını görünce Tayyip, kendini küçülttü. Köşeye sıkıştırılan ve darbeye muntazır bir kurban gibi hududu daralmış; yekûndan, daha sağlığında kendini düşürerek, unutulmuşluğun karanlığına sığınmıştı. Sevdiği dostlardan kaçıyor, güzelliklerini hayran hayran ilân ettiği dünyaya küsüyordu. Haklı vakarı, başkalarının merhametlerine, hasetleri kadar düşman kesilmişti. Hele buna lâyıkça, insanın, hiç tahammül edemediği merhameti mübağalandırmamak, sağlam bir adam karşısında gösterilen his itidali hâlinde dışarı vurmak, arkadaşlık namına bir mecburiyetti. Hiç değilse bunu yapabildikse, o, bizden hoşnut olmuştur.

Rüştü Onur gibi o da bütün insanlara, aslında iyi, amma dünya zorlukları yüzünden vefasız ve hoyrat insanlara minnetle doluydu. "Arkadaşlık" şiirinde, dünya nimetlerinden buncılayın olsun nasibini almasını mümkün kılan insan kardeşlerine teşekkür ediyordu.¹²

Şiddetten uzaktı Tayyip, "Kan"¹³ şiirindeki keskin realiteyi, umursamazlıkla örtbas ederek ortalığı yatıştırmak istemişti. Başkalarının nizamına karşı elinden ne gelebilirdi? Rüştü'de de amansız hastalığın esaretinde aynı tevekkülü görmüştük. Uçuruma aynı güler yüzle bakmak, aczin karşısında koyu duman bulutlarını, ince melal melodileri serpili şen şarkılarla dağıtmak; ikisinin müşterek bahtı.

Zonguldak deyince Rüştü Onur'dan, Kemal Uluser'den,¹⁴ Muzaffer Tayyip Uslu'dan daha kuvvetli neyi düşünebilirim? Dostumdular. Çelikel Lisesi duvarları içinde, o küçük edebiyat lisesinde, Tayyip'e hocalık bile yaptırmıştı bana tesadüf. Hastalıkları sükûtle geçiştirerek, mesut ümitler, kanaatkâr duygu beraberlikleri içinde, sanatla bahtiyar ayları, mahzun, hatırlıyorum. Şatafatlardan geri,

dostlarının ısrarını garip bir haşyetle reddederek, dergilerde, kitaplarda görünmekten korkan bir çocuktur.

Öyle ya, bir çocuk: 1922-1946.

Kara bahtın bu oyunu karşısında hemen bu kitabına sarılıp şiirlerini bir kere daha okumaktan ürüyorum. İçimde bunun, bir saygısızlık olacağı hissi var; şahsen. Kôr ve kütleşmiş hislerle yaşama telâş denedi Golgotha'ya tırmanırken, ondan pek çok mısra hatırimda zaten. Bir şiirinde yanılmıyorsam şu mısraları yazmıştı:

*Beni doğururken ölmüş annem
Zaten zayıf bir kadınmış zavallı
Ben de öldüm işte yirmi yaşında.¹⁵*

Muzaffer Tayyip 24 yaşında öldü. Kabiliyetlerin âciz fakat kuvvetlerin ölümünü bir şamar gibi suratına yiyince, kaçınılmaz bir egoizme kurban insanoğlu; hiçlik gibi, nedamet gibi, kadri seng-i musallada bilmek gibi, gerçekleri bir an için ancak duyabiliyor.

Behçet Necatigil

Türkün Sesi gazetesi, 27 Temmuz 1946, Zonguldak

Hâmid Hakkında..

“Öyle bir şiddet-i tasmin ile çıktım ki yola” derken Hâmid, *Finten*’de¹⁶ dev azmanı Davalacıro’nun hırsını değil, Türk şiirinde Avrupalılaştırmanın katiyet ve şuuru dile getiriyordu.

Eskimiş Şark tesirinden ayrılıp Garba yönelme davasında, bütün çatışmaları göze alarak, karşı çıkacak tekmil anlayamazlık ve beğenmezlikleri, yapılacak bütün itiraz ve alayları hesaba katarak ona göre hazırlıklı davrandı. İnkârları hiçe sayan bir kendine güvenme ve ısrarladır ki çok zor bir işin üstesinden geldi.

Tanzimat devri edebiyatında Şinasi ile yavaştan başlayan, gazeteler yardımıyla en önce nesirde gözüken edebî kalkınmada, eski şiiri tamamen hiçe sayan ilk kahraman Hâmid oldu; söz meyanında, artık, yalnız yeni şiirin at koşturabileceğini, zorla o kabul ettirdi.

“Olanlardan bir sensin müsebbip/ Cihan-ı şîrde bir inkılâba” beytinde, gazasından başkalarına da pay çıkarmak isteyen *Eşber*¹⁷ yazarı, bugün daha iyi anlıyoruz, şekli ve içi itibarıyla Şarktan sıyrılan şiirimizin hakiki kurtarıcısıdır.

Her şeyin önünde, muazzam bir şair olan Hâmid’in eserlerinde, hem Şarkı hem Garbı kucaklamış geniş bir kültürün muhassalasını, lezzetleriyle, zevkleriyle yaşanmış bir hayatın panoramasını, ölümün karanlık yeisini, en kuytuda örgülerine kadar didiklenmiş insan ruhunu bulduk. Yürünmüş yollardan ayrılarak, yıpranmış mevzuları bırakarak, tarih ve hâlin, his ve hayâlin bakir, derin ve ulvî imkânlarını bulan ve işleyen Hâmid’in kalemi, Tanzimat’ın birkaç yeni fikir almakla beraber bir türlü yenileşmemiş şiirinde sırtan boşluğu hemen dolduruvermişti.

Okunup anlaşılmasında bugün biricik engel olan dilindeki ağırlık, onun, devrinde yaptığı büyük ve unutulmaz işin değerini ve edebiyat tarihimizde ona ayıracağımız yerin büyüklüğünü asla azaltmayacaktır.

Behçet Gönül

Yeni Zonguldak gazetesi, 15 Nisan 1942, Sayı 11

KİTAP KONUŞMALARI:
Hasan Âli Yücel, *Türk Edebiyatına*
***Toplu Bir Bakış* (Almancası) –**
Edirneli Sehî Bey, *Tezkire* (Almancası)

Arap dil ve edebiyatındaki ihtisasları haricinde, Türk dil ve edebiyatını ilgilendiren meseleler kadrosunu ikinci bir çalışma sahası yapan müsteşrikler de vardır ki bunlardan C. Brockelmann, *Divân Lûgat al-Türk* ve XIV. asra kadarki bazı Türk dili mahsulleri üzerine çalışmıştı. O. Spies, Türk halk kitaplarına ve halk edebiyatımıza ait araştırmalarda bulunur ve bugünkü modern Türk roman ve küçük hikâyeciliğini yakından takip eder. O. Rescher,¹⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan II. Selim devri ortalarına kadar gelmiş geçmiş âlim ve şeyhlerimizin hâl tercümelerini toplayan Şakâik'i ve onun zeyli *İkd al-manzûm*'u¹⁹ bazı notlar ve düzeltmelerle Almancaya çevirmiştir.

Yeni çıktığını haber vermek istediğim şu iki kitap da, bu sonuncu müsteşrik Rescher'e ait. Rescher, Brockelmann, Spies'in aksine, malzemededen terkiplere gideceği, istidlâller çıkaracağı, tamimler yapacağı yerde muayyen bir eseri, notlar ilâvesiyle küçük mikyasta genişleterek Almancaya çevirmek merakındadır. Garp tetkik dünyasının istifade imkânlarını çoğaltmak düşüncesiyle yürüdüğü bu tercüme yolunda, hemen hemen her sefer, tezkire, teracim-i ahvâl kitabı veya edebiyat tarihi gibi toplu ve ansiklopedik bir eser üzerinde işler.

Rescher'in şu içinde bulunduğumuz yılda çıkardığı iki kitabın birincisi, Hasan Âli Yücel'in *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* isimli eserinin Almancaya tercümesidir.²⁰ Sayın Maarif Vekilimizin bu kitabı, 1933'te basılmıştı ve ismi üzerinde, Türk edebiyatını toplamak, karanlık başlangıçlarından 19. asır ortalarına kadar gelen devresini bir kısaltma karesi içine sığdırmak istiyordu. İslamiyet'ten önceki edebiyatımızla, İslam tesiri altında doğan yeni bir devrede, yani

sonradan Anadolu'da divan, tekke, halk edebiyatları namı altında beş altı asır boyunca devam eden edebiyatımızda, oluş ve mevzu, şekil ve iç teşrihleri yaparak kıymetler araştıran bu eser, bu yolda yazılmış ilk kitap olmak değerini bugün de elinde tutar. Rescher, işte bu kitabı, içinde geçen şahıslar ve eserler, münasebet düştükçe bibliyografya notları eklemek suretiyle Almancaya çevirdi. Edebiyatımızın muhtelif kısım veya şahıslarıyla ta Hammer'den beri ilgisini devam ettiren ve şimdilik parça parça gayretler hâlindeki bu ilgiyi bir bütüne doğru götürmeye çabalayan müsteşrikler dünyası, Rescher'in notlarıyla daha büyümüş *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*'ta yeni araştırmaları için mühim bir kaynağa daha kavuşmuştur. Bu tercümenin Garpta, Tanzimat'tan önceki edebiyatımız için yapılacak tetkiklerde daima aranacağını ve kullanılacağını sanıyorum.

Rescher, Türk terâcim-i ahval edebiyatında ana eserleri Almancaya tercümede devam edeceğı benziyor. 1927'de çıkardığı *Şakâik* ve 1934'te çıkardığı *İkd el-Manzûm*'dan sonra bu kerre, Necati Hüs-nü Lugal'le beraber çalıştıkları *Sehî Tezkiresi*'ni neşretti. Bugünkü edebiyat tarihlerinin eski asırlardaki, pek dar mânâda benzerleri sayılabilecek olan şuara tezkirelerinin birincisini, XVI. asrın ortalarına doğru (1538) Anadolu'da Edirneli Sehî Bey yazmıştı. Onun peşinden Lâtîfî'nin, Ahdî'nin ve başkalarının yazdıkları şuara tezkireleri, bugün eski edebiyatımızın, divan kolunda kalem harcamış, ömür tüketmiş şairlerini anlamak, onların idrak dünyasını kavrayabilmek hususunda biricik kaynağımızdır. Edebiyat tarihimizin yapı taş ve harçlarını koynunda saklayan bu kültür hazinelerinden, vaktiyle yazmaların azlığı dolayısıyla, herkes istifade edememiş ve ancak II. Meşrutiyet'e doğru –o da pek azı– Arap harfleriyle basılabiliyordu. Lakin bu yıllar bugün için pek uzaktadır. Tıpkı yazmalar gibi bu baskıların da nüshaları ötede beride güçlüklerle tek tük bulunur. Eserin Türk harfleriyle yeniden basılması bir ihtiyaçtır. Tezkirenin Almanca tercümesi bu cepheden ihtiyaca cevap vermekten ziyade, Türk edebiyatı tarihi üzerinde çalışan müsteşrikler zümresinin faaliyetlerini kolaylaştırmak için meydana gelmiş görünüyor. Bu da edebiyatımızdaki çalışmalarında daima metodik hareket eden Avrupalılar için vazgeçilmez bir kazançtır. Eski harflerle basılmış Türkçe nüshada olmayan bazı şair tercüme-i

hâllerinin bu Almanca tercümeyle alınmış bulunması ona nisbî de olsa başka bir kıymet ilâvesidir.

Bu iki kitaptan Garp çok faydalanacak; Türk kültürüne önemli mikyasta hizmet edildiğini söylemeliyim.

Behçet Gönül

Yeni Zonguldak gazetesi, 2 Eylül 1942, Sayı 31

TENKİTLER: Murat Uraz'ın Bir Kitabı Münasebetiyle*

Murat Uraz,²¹ *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* ismini taşıyan, etüt-antoloji mahiyetinde yeni bir kitap çıkardı. Eserin ilk on bir sahifesi, kadın şairlerimiz başlığını taşıyan bir önsözdür. Bunu takip eden bir şairler listesinden sonra sahife 13'ten itibaren kronolojik sıraya göre, Tanzimat'tan evvel, Tanzimat'tan sonra diye iki grupta toplanan kadın divan şairleri başlar. Daha sonra, eskiden yeniye geçiş safhasında bulunanlar (s. 98-147), son nesil (s. 148-195) gelir. Kitabın şairler kısmı, alınan kadın şairlerin adlarını, doğdukları tarih ve yerleri, ölüm senelerini, babalarının ve kocalarının isimlerini, tahsillerini gösteren umumî bir tablo ile kapanır. Kitabın ikinci kısmı, nasirlerdir. Ancak Tanzimat'tan sonra kadınlar arasında da yayılan mensur yazının değişik çeşitlerinden, ilkin roman ve hikâye ele alınmıştır. Her bir nevi için birer, ikişer sahifelik toplu bakışlardan sonra sırasıyla, roman ve hikâyeciler (s. 201-421), piyes yazarlar (s. 422-446), gazete muharrirleri (s. 447-537), şarkı yazarlar (s. 538-554) gelir. Kitap sonuna, sahife sırasına göre tertip edilmiş bir fihrist eklidir.

İşi inceden alırsak, şimdiye kadar çıkardığı on bir kadar kitabında, yazık ki ilmi bir değer bulunmayan, Murat Uraz, yeni eseri *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*'de de aynı metot hatalarına düşmüş ve edebiyat tarihimizi ilgilendiren bir etüt, bir biyografi, yahut rastgele bir metin neşrinde, en iddiasız bir araştırmacıdan bile istemekte haklı olduğumuz usul ve tertip mecburiyetlerini bilmezden gelmiştir.

Mânâsız maddi kazançların endişesiyle, ciddi ve yorucu çalışmalara yan çizerek, işi kolay tarafından tutup, şöhrat ve imzaya getireceği zarar hiç düşünülmeden çıkarılan bu çeşit eserlerdeki adım başı ihmal ve atlamalar, mevzuların hep böyle eksik derlenip toplanmasını ve ortaya konan araştırmaların ilmi bir kıymet

* Murat Uraz, *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz*, İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi 1941. 544 s. 300 kuruş.

taşınamamasını neticelendiriyor. Daima ziyanlı çıkıyoruz, daima bir mevzuu işleyen herhangi bir kimsenin benimsemezlikleri, dikkatsizlikleri acele ve derbeder davranışları yüzünden, o mevzuu, yeni ilâveler istediği için değil, eskiden bulunmuş malzeme iyi bir usul süzgecinden geçirilmediği cihetle, ilerde tekrardan yazmak, çizmek zorunda kalıyoruz. Oysa edebiyat tarihimizde el değmemiş nice nice konular vardır ve evvelce, hakkında eser yazılmış bir mevzuun yeni baştan işlenmesi mecburiyeti, ele alınmalarının vakti bir türlü gelmeyen öteki mevzuların aleyhine olur.

Murat Uraz'ın *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* kitabına, böyle ilim kaygısı gözetilmeksizin ortaya konan ve gayesi maddî kazançlara saplanıp kalmış eserlerin tipik bir örneği diyebilirim. Bir kere, ilk kadın şairimiz Zeyneb Hanım'dan, bugünkülerin en gencine kadar bütün kadın şair ve muharrirlerimiz için zaman zaman müstakil kitaplar yazıldığını, onlardan muhtelif yerlerde vakit vakit bahsedildiğini Murat Uraz da pekâlâ biliyordu ve Murat Uraz'ın, bu mevzularda laf atmış şahıslardan ara sıra istifade ettiğini, eserin ötesinden berisinden hayâl meyal anlıyoruz; hayâl meyal, çünkü Murat Uraz, meselâ Mesâhir al-nisâ' diyor (s. 42, 93), Şair hanımlarımız diyor (s. 64, 65, 72), Hatt ve hattâtan diyor (s. 30).. O kadar. Ama bunlar nedir, kimin nesidir, muharriri kim ola, hangi tarihte basılmıştır? Belli değil, Mehazlar, yalnız araştırmacının eli altında olmayacaktı. İstifade edilen eserler, kitap sonunda yazanı, ismi, basıldığı yıl.. gibi kayıtları gerçeğe uygun bir şekilde, tam ve inanılır bir bibliyografya hâlinde bizim kontrolümüze de çıkarılacaktı. Vâristen miras saklar gibi kaynak saklamak, kaynakta sahife ve yer göstermemek, bugün için çoktan bırakılmış bir eski zaman âdetidir. Eğer bu âdetde hâlâ devam edenler olursa bu, onların yayınlarından haberli olmadıklarını, neticede gafletlerini ispat eder. Eline bir tetkik alan kimse, o tetkik yapan araştırmacıya karşı itimat-sız davranmakta daima haklıdır; bilgiye ciddî bir mesele gözüyle bakılması lüzumu, bunu şart koşar.. Araştırmacı, bizim kendisinden esirgemek istediğimiz itimadı, kanaat verici işaretlerle kazanmak zorundadır. Murat Uraz'ın kitabında toplanan bilgilerle, o bilgilerin alındığı kaynaklar arasında sağlam köprüler kurulmamış; kontrol ve karşılaştırmalar için ciddî kolaylıklar gösterilmemiş olması; kitabı, çok istediğimiz ilmî vasıftan uzaklaştıran önemli bir noksanıdır.

Kadın Şair ve Muharrirlerimiz, sadece bir antoloji olsaydı yu-
karıda açığa vurduğumuz noksanlardan şikâyet etmekte, bir de-
receye kadar haksız olabilirdik. Lâkin araştırmacı, bir etüt yapmış
olmak sevdasıyla harekete geçtiğine göre bilinen bütün kadın şair
ve muharrirlerin tam bir cetvelini verecekti. Eser, büyük hacmine
rağmen, zahmetin bu taraflarını tamamen üstünkörü geçmiştir.
Eserde, divan şiiri haricindeki zümrevî edebiyat mensuplarından
kimse yoktur. Araştırmacı, Vâhit Lûtfi Salcı'nın *Varlık*'ta çıkan (sayı
186'dan itibaren, Nisan 1941) 'Türk Alevi Kadın Şairleri' başlıklı
makalelerinden, tarihlerinin yeniliği dolayısıyla, istifadeye belki
imkân bulamadı; fakat Sadeddin Nûzhet'in ta 1930'da çıkmış *Bek-
taşi Şairleri*'nde kendilerinden bahsedilen, şiirlerinden örnekler
verilen kadın şairlerin hiçbiri, Murat Uraz'ın eserine alınmamıştır.
Bu da, kadın şair taharrisinde, araştırmacının etrafına pek bakmadı-
ğının ayrı bir delili olur.

Plânsız bir devşirme olmaktan ileri gidemeyen ve kitapta geçen
adlara göre yapılmış alfabetik bir fihristi bile olmayan bu dağınık
kitap üzerinde harcanan emek ve paralar benzerini başka kitaplara
da sarfetmemeyi, artık bir ilim haysiyeti, bilgiye karşı bir saygı borcu
bilmeliyiz. Madem ki ortada *İslâm Ansiklopedisi*, Fuad Köprülü'nün²²
ve başka bilginlerimizin eserleri gibi örnekler vardır ve memleketi-
mizde de bir disiplin hâlinde bu kabil araştırmaların mâzisi, çoktan
gelişmeye başlamıştır. O halde gözlerimiz, daha ne vakte kadar, yo-
rucu çalışmalara kör kalacak ve ne zamana kadar çırpıştırma eserler
çıkarmakta devam edeceğiz? Bu işlere yeni başlayan, edebiyat tarihi
araştırmalarına yeni girişen bir kimse, ilk eserlerinde tecrübe ve
bilgisizlikten doğan aksamalar yapabilir; üzerimizde işin ehli değil
gibi kanaatler uyandırabilir. Lâkin ona yükselteceğimiz itiraz sesi-
ne insafımızı yoldaş etmemek elde mi? Çünkü yola yeni çıkmıştır;
hatalarına, dikkat etmediği noktalara işaret ederken teşvik ve tak-
dirlerimizi de esirgememeyi bir vazife biliriz. Gelgelelim senelerdir,
başka başka eserleriyle bu yolda yürüdüğünü anlatan, ikide bir eser
veren şahısların da etraflarında olan biten yeniliklerden haberi olma-
ları gerektir. Geniş imkânların yardımını çok görmeyeceği İstanbul,
Ankara.. gibi muhitlerde çıkarılan kitaplar için bu bir zarurettir.

Murat Uraz'ın kitabındaki göz yumulmaz noksanlardan bir
başkası, metinlerin yazılışında görülüyor: Divan ve Tanzimat dev-

relerine ait metinlerin yazılışında hiçbir emek sarfedilmemiş ve alınan parçalar eski harflerden yeni harflere şöylece aktarılmıştır. Hâlbuki metin çevirme işinin böyle sellemehüselâm yapılmayacağına işitmeyen kim kaldı? Araştırmacı, şimdi, bir gazelden alınma tek mısram dahi, içindeki terkipler nispetinde küçük çizgilerle, Farsça izafet ve sıfat terkiplerinden, vasfı terkiplerden ayıklanması, ayrılması gerektiğini uzun zaman edebiyat öğretmenliği yapmış olmak sebebiyle, elbette biliyordu; öyleyse metinlerinde bunu niçin tatbik etmedi? Okumayı ve anlamayı kolaylaştıran bu usul, Necmettin Halil Onan'ın *İzahlı Divan Şiiri Antolojisi*'nde, Mustafa Nihat Özön'ün *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*'nde görüleceği üzere, liselerde bile kullanılırken, bugün hâlâ eski metinleri içinden çıkılmaz karışıklıklarla yeni yazıya çevirmekte ısrar, nedendir? Kitabın hiçbir yerinde Murat Uraz, Farsçanın çeşitli terkiplerini göstermek külfetinde bulunmamıştır. Araştırmacı, bazı kelimelerin yanlış dizilmiş olmasını acaba müretteplere mi yükleyecektir? 29, 31, 68'inci sahifelerde geçen köy kelimesi, küy okunacaktı.

Yazı hayatına henüz atılmış, daha istidadı bile şüpheli, üstelik pek genç bazı yenilerin de, iltifatlı cümlelerle, Türk kadın şair ve muharrirleri arasında sayılmaları ayrı bir mesele. Değil erkek, kadın da olsa, böyle iki nesir, iki şiir (?) yazdı diye, hakikî istidat harici kimselerin kitaptan kitaba devredilip durmaları, hiçliklerine ne ilâve eder? Kitabın ismi icabı bahanesi altında, şair ve muharrirliklerini anlamamız için beklememiz gereken bu misillü edebiyat çıraklarına, yaşları varsın ilerlemiş olsun, yer vermek; kadınlara karşı duyulan psikolojisinin lüzumsuz bir tecellisidir.

Netice olarak şunu söyleyebilirim ki bir eser, ya mevzuunu iyiden iyi işlemiş olmalıdır, yahut da ayaküstü ve acele çıkarılmalıdır.²³

B. Gönül

Doğu Büyük Ülkü gazetesi, Ekim 1942, Sayı 1

KİTAP KONUŞMALARI: Saffet Sıdkı Bilmen, *Şair Osmanlı Padişahları*

Daha ilk padişahlarından itibaren âlim ve sanatkârları korumakla ilim ve sanata olan sevgisini ispat eden Osmanlı sarayı, barındırdığı bu hüner sahiplerinden başka, kendi içinden de şairler yetiştirmiş, asıl gelişmesini 15. asırdan beri yanda gerçekleştiren Divan edebiyatının birçok değerli şairleri, zaman zaman bu hanedan arasından çıkmıştır.

Osmanlı devletinin bayraktarları olan Türkmen beyliklerinde yazılmış eserlerin çoğu, halka bağlı özlüğünü henüz kaybetmemiş Türk diliyle ve nesir şekliyledir. Osmanlı hâkimiyetinin Bursa; Edirne'den sonra İstanbul'da merkezleşmesi neticesi doğan yeni siyasi topluluğun edebiyatı, pek çok bakımlardan bir nazım edebiyatı oldu. O devirlerin edebiyatçıları asıl kuvvetlerini şiire harcadılar ve nesri, pek çok mânâ ve mecaz sanatlarıyla süslemekle beraber yine de şiir kadar işleyemeyerek tek tük, sayılı eserlerde kullandılar. Şuâra tezkirelerini dolduran yazı sanatı ile uğraşmış binlerce insanın, hemen her sefer şair diye gösterilmesi ve nesir yazmışsa bile bu yoldaki yazılarının nazımdan sonraya alınması, nazma karşı duyulan ortak ve önüne geçilmez tutkunluğun tabii bir sonucudur.

II. Murat, Fatih, II. Beyazıt, Cem... gibi padişah ve şehzadeler devrinden başlayarak saraylarda şairler, yazdıkları şiirleri hamilelerine okudular.

Kasideler şairine caize, hükümdara ve etrafındakilere hoşnutluk ve zevk kazandırdı. Padişah ve şehzadelerle, şairler arasında karşılıklı bir şiir alışverişi doğdu. Şairler gibi hükümdarlar da şiir yazmaya başladılar. Padişahları örnek tutan, tıpkı padişahlar gibi yalnız şairlere destek olmakla, onları korumakla, şiirlerini okumakla kalmayan sadrazamlar, vezirler ve devletin ileri gelen başka

* İstanbul 1942, 87 S. 55 Kr.

adamları da kasideler, gazeller yazdılar. Böylece Divan şiiri, yalnız medrese kültüründe yetişmiş şairlerin emeğiyle değil, padişah, şehzade ve vezirlerin kalemiyle de işlendi. 16, 17'nci yüzyıllarda bu şiir olgunluğa, incelik ve Türklüğe ulaştı ise; ulu, küçük, padişah, âlim, şair, kâtip... bunca kişinin elbirliğiyle çalışmalarına bedel ulaştı.

Belli başlı tezkirelerin hemen hepsi, padişah şairler hakkında saygı ve övmeyi de beraberinde getiren bir takdir dili kullanırlar. Devletin hâkimi olmak dolayısıyla biraz da başka düşünceler sebebine verilen bu iltimaslı hükümler, her zaman yerinde olmasa bile, birçok padişah ve şehzadeler için haklı ve isabetlidir. Bu gibilere örnek diye Fatih'i, Cem'i, Kanuni'yi gösterebiliriz. Ahmet Paşa, Melih... gibi olgun şairlere sarayında yer veren İstanbul fatihi ile, devrine Baki'nin yetişmiş olmasıyla iftihar eden Mohaç kahramanı; kılıç kadar kuvvetli kalem de tutmasını bildiler ve toprakta küfür diyarları alır gibi kâğıtta şiir ülkeleri fethettiler.

*Şair Osmanlı Padişahları*²⁴ adında yeni çıkmış bir kitabı okumam bana yukarıdaki satırları yazdırdı. Tenkit edilecek pek çok tarafı bulunmasına rağmen, kitap sayesinde eski edebiyatımızdan istifadeli birkaç yaprak okudum.

“Bu mevzuda daha geniş bir şekilde kaleme alınacak olan diğer eserlere bir başlangıç” olması isteğiyle basılmış ve kendini edebi tetkik diye takdim eden bu broşür, bütün basitlik ve yetmezliğiyle beraber iyi bir niyetin eseridir. Yalnız bu cephesiyle de olsa sevgimizi kazanabilir. Ama şunu da Saffet Sıdkı Bilmen'in aleyhine bir not olarak kaydedelim ki kitap sahibi, “dört beş aylık daimi bir çalışmayla” ancak bu kadarını yapabildiğini söylerken mübalağa ettiğinin farkına varmalıydı. Çünkü bu müddet zarfında bundan daha iyisini hazırlayabilirdi.

Eserde kendilerinden örnekler verilen padişahlar şunlardır: I. Murat, I. Beyazıt, II. Murat, II. Mehmet (Fatih), II. Beyazıt, I. Selim, I. Süleyman (Kanuni), II. Selim, III. Murat, III. Mehmet, II. Ahmet, II. Osman, IV. Murat, II. Mustafa, III. Ahmet, III. Mustafa. Araştırmacı “Sultan Osman ve Orhan'a isnat edilen bazı manzumelerin onlara aidiyetini şüpheli gördüğünden” işe II. Murat ile başlamıştır. Her Padişah için çerçeve aşağı yukarı şu şekildedir: Kaçınıcı padişah olduğu, tahtta kaldığı yıllar, şiirlerinde kullandığı mahlas, şiirleri ve şairliği hakkında bazı kaynaklardan alınmış, bazen kaynaklardan

alınma bazen şahsi hükümler. Çerçeve, şairin kuvvetli veya orta derecede olup olmadığına göre büyüyüp daralıyor. İran dilinde yazılmış parçalar Arap harfleriyle alınmıştır; mânâları altlarında yazılı. Kitap sonunda bakılan eserlerin bir listesi verilmiştir.

Bu genel bakıştan sonra gördüğüm noksanlara geçiyorum. Yukarda da söylediğim gibi mütevazı bir başlangıç eseri vermeyi kendine yeter sayan ve isminin altındaki (Türk edebiyatı şubesinden) kaydına göre belki daha üniversite talebesi olduğu anlaşılan Saffet Sıdkı'nın bu çalışkanlığı takdire değer. Şu var ki hocalarından edebi bir tetkik yapmayı tam öğrendiği bir sırada usul ve düzen meselelerinde her cephesi itibariyle mektepli olması beklenirdi.

Yazmalardan alınan örnek gazellerde okunamayan kelimelerin noktalarla geçiştirilmesi doğru olmaz (s. 8, 23, 28, 29, 33). Bir divan veya bir tezkirede okunamayan bir kelime, o eserin başka bir nüshasında daha okunaklı olabilir. Alınan metinlerde mısraların sonlarına, ortalarına vakit vakit noktalama işaretleri konmuş olması beni şaşırttı. Herkes bilir ki bu işaretler bizde Tanzimat'tan sonra başlamıştır.

Metinlerin tespitinde Farsça terkiplerin çözümüne dikkat edilmemiş olması modası geçmiş bir alışkanlık. Bu şekil ihmallerin artık hep önüne geçilmelidir.

Padişah şairlerin divanlarının bulundukları yerler birer birer araştırılmamış, ancak bir iki kütüphanedekilerin numaraları verilmiştir. Oysa araştırmacı bunlar hakkında da, eğer yazma tavsifleri yapmaya kitabının hacmi elverişli değilse, yerlerini gösteren bir liste vermeliydi.

Kaynaklar bir tertibe konmuş değildir, yazma yahut basma, ne oldukları belirtilmemiştir. "Muhtelif tezkireler" denip geçilmiştir. Hele kaynakların, okuyucudaki bütün tereddütleri dağıtacak tarzda sistemli bir sıraya konması gerekirdi. Bu kaynaklar meselesinde araştırmacı, nedense etraflı hareket etmemiştir. Soruştursaydı, Türkçe kaynaklardan başka, Garpta da bu sahayla ya doğrudan doğruya ya dolayısıyla ilgili kitaplar bulurdu. Bu iş için Gibb'in *History of Ottoman Poetry*'sini, von Hammer'in *Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*'unu hatırlıyorum. Kurduğu Türkische Bibliothek ile Türkoloji'ye büyük hizmetler eden, Karagöz üzerindeki tetkikleriyle meşhur G. Jacob da Kanuni'nin ve Fatih'in divanları üzerinde

çalışmıştı. Navarian'ın *Le Sultans Poetes* (Paris 1936) isimli eseri de bu mevzuun ihmal götürmez kaynaklarından biridir. Bu kabil Garp eserlerinden faydalanmamış olunması, gözden kaçmayan önemli bir eksikliktir. Bunlarla beraber kitap, şair Osmanlı padişahları için oldukça fikir verebilir.

B. Gönül

Karaelmas dergisi, 1 İkincikânun [Ocak] 1943, Sayı 6

KİTAP KONUŞMALARI: Son Yıllarda Mevlâna Yayınları

1. *Mevlâna'nın Yedi Öğüdü*
2. *Mevlâna'nın Mektupları*
3. *Mevlâna'nın Rubailer*
4. *Mesnevi*

Mesnevi'siyle olsun, temellerini attığı Mevlevilik tarikatıyla olsun, bütün bir divan edebiyatı üzerinde geniş tesirler yapan ve bu tesiri daha içinde yaşadığı asrın Yunus Emre'sinden, ertesi asrın Gülşehrî'sinden, Âşık Paşa'sından itibaren aşağı yukarı tekmlil üstat şairlerin eserlerine, ana motiflerinden biri olarak yerleştiren Mevlâna Celâleddin, edebiyatımızın en çok takdis ve tebcil gören şairlerinden biridir. Şeyhî, Ahmet Paşa gibi Mevlevi olmayan şairlerin ondan ilham aldıklarını, Molla Camii'nin ona bir Peygamber kutsallığı verdiğini, fahriye'de kendine güvenişin en atak örneklerini yazan Hasankaleli şairin "Nef'i-i mu'ciz- beyânım bende-i molla-yi Rûm" mısrasıyla Mevlâna'nın köleliğini kabul ettiğini, tarikatına girmemiş şairlerin bile hakkında methiyeler yazdığını hatırlamadık diyelim, Mevlevi şairlerin, Neşatî'nin, Nesib, Esrar Dedelerin, Şeyh Galib'in ruhanî mürşitlerine olan candan yürekten bağlılıklarını nasıl unutabiliriz? *West-Östliche Divan*'ında²⁵ Hafız'ın Sadî'nin şiirleriyle birlikte Mevlâna'nın rubailerinden bazılarını da tercüme eden Goethe, bu Şark dehasını 'büyük zeka' diye vasıflandırır.*

Eserlerini İran dilinde yazmakla beraber aslının Türk olduğunu söyleyerek Türklüğüyle de övünen Mevlâna'nın kitaplarının ve bunlardan yapılan tercümelerin neşri, son yılların belli başlı Türkoloji çalışmaları arasında geliyor:

1. Feridun Nafiz Uzluk, *Mecâlis-i Seb'a-i Mevlâna'yı* (Mevlâna'nın Yedi Öğüdü) ismiyle ve *Anadolu Selçukileri Gününde Mevlevi*

* Goethe'nin Mevlâna hakkındaki yazısını Celâleddin Ezine, 667'nci ölüm yıldönümü münasebetiyle Mevlâna'ya tahsis ettiği *Hamle*'de tercüme etmişti (Birincikânun [Aralık] 1940, Sayı 5).

Bitikleri serisinin birinci kitabı olarak bastırdı (İstanbul, Bozkurt Basımevi, 1937). Bu baskıda, Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'nde 563 sayıda kayıtlı yazmadan kopya edilen "Mecâlis-i Sebâ" metni 122 sahife, bunun, Rizeli Hasan Efendioğlu E. Hulusi tarafından yapılan tercümesi 147 sahife tutar. Ayrıca, Mevlâna'nın eserleri, Mevlâna ve babasının yaşayışları hakkında Veled Çelebi İzbu-dak ve F. N. Uzluk'un 110 sahifeyi aşkın etütleri de baş tarafa eklenmiştir.

2. *Anadolu Selçukileri Gününde Mevlevi Bitikleri* serisinin ikinci kitabı olarak aynı F. N. Uzluk *Mevlâna'nın Mektupları* namıyla *Mektubat-ı Mevlâna Celâleddin-i Rumi'yi* neşretti (İstanbul, Sebat Basımevi, 1937). Kitapta bir de Veled Çelebi'nin Mevlâna hakkında 4 sahifelik bir önsözü ve F. N. Uzluk'un "Mevlâna'nın Mektupları ve Anadolu Selçukileri Tarihi Bakımından Değeri" isimli bir tetkiki bulunuyor.

Süleymaniye Kütüphanesi, Nazif Paşa kitapları arasında 1055 numarada kayıtlı yazmadan kopya edilen 144 mektup ve 3 lahika, fihrist ve tashih yapraklarıyla birlikte 174 sahifedir.

Pek çok engellerle savaşmak pahasına yayına çıkarılabilen bu iki kitap, Anadolu Selçukileri gününe aydınlık serpecek zengin vesikalar yığımdır, tarih ve edebiyat tarihi araştırmalarına büyük ölçüde kaynaklık edecektir.

Mevlâna'nın gerek *Öğütler'i*, gerek *Mektuplar'ı* daha çok tarihi araştırmalarda işe yarar. Edebiyatımızı mayalandıran eserleri ise *Divan'ı* ve *Mesnevi'si* olmuştur.

3. Mevlâna'nın *Divan'ında* 1500'ü aşkın rubai içinde en güzel 276'sını, Âsaf Hâlet Çelebi, iki yıl önce Türkçeye çevirdi ve *Mevlâna'nın Rubaileri* ismiyle bastırdı (İstanbul, Kanaat Kitabevi, 1939). Bu antoloji, evvelce Mevlâna rubailerinden yüz kadarını çevirmiş olan Hasan Âli Yücel'in ve 30-40 kadar rubai üzerinde çalışan Hüseyin Rifat'ın kitaplarına kıyasla daha fazla rubai alır ve Mevlâna rubailerinin bugünkü günde en yeni tercümesidir. Âsaf Hâlet Çelebi, o sene (1939) *Mevlâna* diye bir de, Mevlâna'nın hayatından, şahsiyet ve eserlerinden bahseden, parçalar veren biyografik bir kitap çıkardı.

Mevlâna hakkında yazılmış kitaplar, hazırlanmış tetkikler bizde, İran'da ve Garpta bir hayli yekûn alır. Müstakil kitapları bıraksak da, yalnız basılan, başka dile çevrilen eserleri başına konan önsözleri toptasak büyük ciltler elde ederiz. Bütün bu gayretlere rağmen Mevlâna daha tüketilmiş bir mevzu değildir. Her çalışma onda yeni yeni taraflar keşfeder, *Mesnevi* ve *Rubai*'lerinin tercümeleri eskir. Ama o güzellik anıtları daha bugün yazılmış gibi dinç ve ayakta kalır.

1207'de Belh'te doğup küçük yaşta babasıyla Konya'ya gelen ve daha orada yerleşen, şimdi Konya'da ebediyeti sakın ve muhteşem bekleyen Mevlâna 20 bin beyit 6 ciltlik *Mesnevi*'sini şakirtlerinden Çelebi Hüsameddin'in isteğiyle yazmıştı. Mevlâna söyledi, Hüsameddin yazıp temiz etti. İlk cildi 1258'de yazılan ve hepsi Mevlâna'nın ölümüne (1273) yakın bir zaman kala bitirilen bu, tasavvuf edebiyatının dev eseri daha ortaya çıkar çıkmaz edebiyat ve tasavvuf muhitlerine yayıldı. Bir feyiz kaynağı oldu. Süleyman Çelebi'nin *Mevlûd*'u gibi ölümsüz bir şöhret kazandı, medrese ve camilerde okundu. İçindeki didaktik ve teolojik ihtisar ve teksifleri bir bir açmak üzere, esere, üç İslâm dilinde birçok şerhler yazıldı. Tıpkı *Muhammediye* ve *Mevlûd* gibi nazireler yazılmak istendi. Şarkta, Anadolu, İran, Hindistan'da okunan *Mesnevi* Garp âlemine de meçhul kalmadı. Fransızca, Almanca, İngilizce öteki tercümeler içinde, *Mesnevi*'nin Nicholson tarafından yapılan İngilizce tercümesi en ziyade beğenilir ve metne en sadık kalmış olanı diye gösterilir.

4. Maarif Vekilliği'nin çıkarmakta olduğu "Dünya Klasikleri" serisinde neşredilen *Veled İzbudak* tercümesi, *Mesnevi*'nin Türkçeye en son tercümesidir.* Kütüphanelerimiz, Garbın ana kitaplarıyla zenginleşirken Şark şaheserlerinden mahrum kalsaydı, üzülürdük. Değil mi ki 13'üncü yüzyılın bu ölmez anıtı, uzun asırlar bir çağlayan olmuş, bilgi ve lirizme susamış gönüllere teskin ve vecd vermiştir.

* *Mevlâna, Mesnevi I. Maarif Vekilliği, Dünya Edebiyatından Tercümeler, Şark-İslâm Klasikleri, 1. Maarif Matbaası, 1942, XII-K- 454 syf, 5 yaprak fotokopi, 235 kuruş.*

Veled İzbudak tercümesinin ilk cildi yayına çıktı. Peşinden beş cilt daha gelecek. Eserin, edebiyat tarihimizin çeşitli cephelerini, araştırmalarıyla aydınlatan değerli bir bilgin, Veled İzbudak tarafından Türkçeleştirilmesi, tercümenin ehil bir kaleminden doğduğunu gösterir. Anlaşılması bazı İslâmî kıssaların, âyetlerin, temin ve mazmunların bilinmesine bakan beyitlerin 'açıklaması'nın eski edebiyatımız üzerindeki ihtisasıyla tanıdığımız, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından yapılması, başka bir üstünlük. Tercüme; biri çeviren, biri şerh edip notlar ekleyen iki ilim adamımızın el ve iş birliğinden çıkmış olmakla tam bir meziyet ve noksansız bir değer kazanmıştır.

Bizi geçmişin kültür ve duyusuna bağlayan, edebiyat ve kültür yollarımıza asırlarca ışıltı tutan, sıkı bir tasavvuf örgüsünü bir bir çözümleyen, bizi atalarımızın yadına ve sanatına götüren bu son Mesnevi tercümesini başaran bilginlerimizin kalemi, bastıran Vekaletimizin himmeti var olsun. Değerli kitaplar, kendi milletinin ve mâzisinin kitaplarını okumak isteyen bilgi ve edebiyat sevdalılarını Mesnevi I dünyalar kadar sevindirdi. Öteki beş cildin de bir an önce çıkmasını dört gözle bekleriz.

B. Gönül

Karaelmas dergisi, 15 Şubat 1943, Sayı 7

Yugoslavya'dan Sesler

*Doğu ve Batı mecmuası – Mehmet Süleymanpasîç'in ölümü –
Şair Saffet Bey Başağıç'a dikilecek anıt.*

Zagreb'de Hırvat Müslümanları tarafından çıkarılmaya başlanan ve sevinçle aldığımız *Doğu ve Batı* isimli mecmuanın birinci sayısında (6 Nisan 1943), bu kardeş milletin “kültür, iktisat, sosyal ve siyasi mecmuası”nda Türk ve İslâm dünyasını ilgilendiren çeşitli yazılar arasında Mehmet Süleymanpasîç'in ölüm haberini büyük bir teessürle öğrendik. Mecmua Hırvat gazetecilerinden Mehmet Süleymanpasîç'in kısa bir hastalıktan sonra Zagreb'de öldüğünü yazıyordu. Yugoslavya'nın Ankara matbuat ateşeliğini yapmış, Zagreb radyosunun Türkçe spikerliğinde uzun zaman çalışmış ve gerek *Varlık* mecmuasında, gerek *Cumhuriyet*'te Hırvat ve Türk kültürleri arasındaki sıkı münasebetleri belirten birçok yazılar neşretmiş, iki millet arasındaki dostluk ve kardeşliği unutturmamak için çalışmış. Merhumun manevi huzurunda saygı ile eğilmeliyiz.

Mehmet Süleymanpasîç, aşağıda listesini verdiğimiz, *Varlık*'ta çıkan yazılarının başlıklarından da anlaşılır, umumiyetle, Bosna-Hersek Müslümanlığındaki fikir hareketlerini aksettirmeye çalışmış, Yugoslavya'da Türklük ve Atatürk inkılâbı üzerinde çıkan kitapları, yapılan hareketleri tanıtmak istemiş, Osmanlı idaresi altındaki Türk kültür bakiyelerini tespit işinde emek sarf etmiştir. Ölümü doldurulmaz bir boşluk bıraktı, bu aşikâr!

MEHMET SÜLEYMANPASİÇ'İN VARLIK'TA ÇIKMIŞ YAZILARI

1939

- 134 Türk ve Yugoslav edebiyatlarında Bosna ve Hersek Müslümanları.
- 139 Türk'ün haşmet ve asaletini terennüm eden Yugoslav edipleri.
- 143 Yugoslavya'da kültürel hayat.
- 149 Türk'ün medeniliği ve Avrupalılığını iddia ve müdafaa eden bir Hırvat politikacısı: Dr. Ante Starçević.

- 150 Sırp istiklal mücadelesine edebiyatın ve güzel sanatların tesiri.
- 152 Türkler ve Türk devletinin inkişafı (Ethem N. Bulbuloviç'in eseri).
- 153 Milletlerarası Belgrad sergisinde Türkiye pavyonu.
- 1940
- 156 Osmanlı sarayında konser veren Sırp prensleri.
- 157 Yeni Türkiye'nin yaratıcısı Kemal Atatürk (Dr. Zovan S. Tomiç'in eseri).
- 158 Bugünkü ve yarınki Türkiye (Münir Ekrema Şahinoviç'in eseri).
- 159 Yugoslav matbuatının inkişafı.
- 161 Belgrad Balkan enstitüsü.
- 164 Yugoslav kadını.
- 168 Beşeriyeti yıkan jurnalizm ve asgari jurnalizmi muhtevî gazetecilik (Cevat Süleymanpasiç'in eseri).
- 169 Üveys dede.
- 172 Saraybosna'da Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi.
- 174 Edebiyat sicillerine girmemiş Bosnalı Türk şairleri.
- 175 Hırvatlar ve Türklük.
- 176 Gazi Mustafa Kemal Paşa (Maksim Suvara'nın eseri).
- 177 Bosnasaray Müzesi.
- 178 Bosna ve Hersek Müslüman halk şarkıları ve Türklük.
- 179 Bosna ve Hersek Müslümanlarının memleketlerinde Osmanlı hâkimiyetinin son müdafaaları.
- 1941
- 180 Dubrovnik cumhuriyeti arşivi ve Türklük.
- 181 Bosna ve Hersek Müslümanlarının şimdiki matbuat hayatı.
- 182 Yugoslav topluluğunda Bosnalı Müslüman ressamlar.
- 183 Avusturya işgal ordularının Bosna ve Hersek'te örfi divanları.
- 185 Türk liselerinde Latin dili.
- 186 Yugoslavya'da Türk edebiyatını tanıttıran mütefekkir: Fehim Efendi Spaho.
- 187 Onbeş ve onaltıncı asır Türk fikir hayatında Bosna ve Hersek-liler.
- 188 Türk edebiyatını Yugoslavlığa tanıtan bir Boşnak edibi: Salih Bey

Yine *Doğu ve Batı* mecmuasında çıkan bir haberden öğreniyoruz ki, 1934'te ölen şair Saffet Bey Başağaç için Zagreb'de bir anıt kurmak üzere, Hırvat Müslüman Cemiyeti harekete geçmiştir. Bosna Millet Meclisi'nin birinci reisi olan, nazım, nesir birçok eserler bırakmaktan başka müsteşrikler âleminde de kendine haklı bir şöhret temin eden Saffet Bey, Prusya-Fransız harbi esnasında doğmuş, Saray-Bosna'da liseyi bitirdikten sonra Viyana Felsefe Fakültesini okumuş ve İslâm Edebiyatı Tarihi üzerinde doktora vermiştir. En mühim eserlerinden biri: *İslâm Medeniyetinde Bosna ve Hersek Müslümanları* adını taşır, 16. asır âlimlerinden Kâfi mahlaslı Hasan Akhisari'nin Osmanlı devletinde başlayan çöküntüleri önlemek üzere gereken tedbirlere ait yazdığı *Nizam-ül Âlem* isimli siyasi risaleyi Hırvatçaya çevirmiş, ayrıca Türkçe, Arapça ve Farsçadan birçok tercümeler yapmıştır. Dalmaçya ve Polonya'daki Osmanlı fetihlerini de üç dramına mevzu olarak almıştır.

Şark yazmalar kataloğunu da yapıp neşrettiği (*Popis Orijentalnih Rukopisa Mojebibliotheke*, Sarejevo 1917) zengin kütüphanesini, ömrünün sonunda Çekoslovak Cumhurreisi Mazarik'e satarak, son günlerini bu suretle müreffeh bir halde geçirmek imkânını bulabilmiş Saffet Bey Başağaç'ın dikilecek anıtında bilgin bir Bosna Hersek Türk ve Müslümanının sevimli hâtırasını ve unutulmaz çalışmalarını selâmlıyoruz.

B. Gönül

Doğu Büyük Ülkü gazetesi, Şubat-Mart 1943, Sayı 5-6

Ölüm Yıldönümünde Hâmid

Tek başlarımıza yılın muhtelif günlerinde ayrı ayrı hatırladığımız, andığımız, okuduğumuz ve saygı duyduğumuz Hâmid'le bugün, 13 Nisan, hep birden doluyuz. Onun aziz hâtırası önünde bugün birlikte eğiliyor, değerini birlikte kavıyor, büyüklüğünü beraberce anlıyoruz.

Onun kıymeti gibi kadirbilmez ve eksik bir etiketi asla lâayk görmeyerek tahtını sonsuzluğa kurduğumuz Hâmid, Türk şiir tarihine yepyeni bir seyir veren bambaşka ve atakça bir rota çizen ilk büyük şairimizdi, Tanzimat devrinin Garba uymak isteyen, amma Şarktan da bir türlü vazgeçmeyen mütereddit psikolojisine Hâmid, değişmenin mecburiyetini birden duyarak mâzi rahatı ile yenilik zorluğu arasında duraksayan geçiş durumu edebiyatımıza bir çığ gibi düştü. Ve yüzyıllar içindeki yaşayışında, ilkin dinç olduğu halde, sonradan canlılığını kaybetmiş bir edebiyatın ezgili, tekrarlı bir şiir edebiyatının yerine yeni bir şiir edebiyatı getirdi.

Şinasi ile Namık Kemal'in halkı uyandırma ve yetiştirme dâvası peşinde nesirde başardıkları ve şiire geçirmeğe vakit ve vasıta bulamadıkları yeniliği, nazmın aşılama sanılan çetin kapısından içeri sokan şair, işte Hâmid!...

Türk düşünce ve duygusuna asırlar asrı tercümanlık ettiği ve bütün inceliğini, tekmil ustalığını gösterip tükettiği için yeniliklere ve ilerlemelere susamış bir Türk cemiyetinde ölümünü bekleyen ve yeni fikirlerin, vatan ve hürriyet mefhumlarının aşısıyla biraz daha yaşayabilen, eski kalıplara aktarılacak tekrar dirilmesini Hâmid'in dehâsi başardı. Bu yüzdendir ki, Hâmid, şiirimizin ilerlemesi tarihinde eskiyi bırakıp yeni bir devir açmakla ve tekrardan bütün bütün vazgeçip orijinal kınından yeni sıyrılmış bir kılıç gibi azametli ve parıltılı, karşımıza çıkmakla büyük ve ölmez oldu.

Her kuvvetli şair gibi istiklâline taklit ve tesir yollarından giden fakat ilk eserlerindeki şahsiyetsizliği, iğreti esvaplar gibi çok geçmeden çıkarıp atan ve o zaman kendi haysiyetine giren Hâmid,

Garptan aldığı yeni şekiller içinde de, insan ruhunun, sayılamayacak kadar çok cephelerini önümüze sermiş ve içli, pervasız ağlayan, aldırmayan; eğlenen, korkan, tezatlar dünyası insandaki tılsımlı hazineyi aramaya çıkan ilk şair olmuştu. Zengin bir kültür, memleketler, manzaralar ve bunları yaşamakla incelmış bir hassasiyetin, ayrıca harekette bir muhayyilenin yardımıyla Hâmid, ruh bilme-cesini çözdü. Karışık ve karanlık dehlizlerde saklı kalmış insan ihtirasına, sevgiye, azaba, isyana, nedamete... ifade ve şekil verdi.

Eserlerinden çoğu zaman, heybet, asalet, vekâr fışkıran Hâmid'in büyüklüğünü, hiçbir şeyde görmek istemesek bile şiirimize kazandırdığı, duyan, acı çeken, haykıran "insan"da ve nazmımıza getirdiği, kımıldayan, gezinen hayatla, hislerle kaynaşan "şekil"de bulabiliriz.

Sadece bu iki yenilik, Hâmid'in hâtırası önünde, bizim ve geleceklerin saygı ve minnetle eğilmemizdeki hikmetin cevabını taşır.

Behçet Gönül

Doğu Büyük Ülkü gazetesi, Nisan-Mayıs 1944, Sayı 18

Yazılar

Türk Halk Kitapları'nın Tercümesi Münasebetiyle

Ancak değerli Türkolog Ignaz Kunos'un²⁶ *Anadolu'da Türk Halk Romanları* isimli kıymetli etüdünden sonradır ki,* Türk halk edebiyatı dahilinde ayrı bir zümre teşkil ederek, mevzuları ve formları itibariyle aşağı yukarı birbirinin eşiti, *Tahir ile Zühre*, *Asüman*²⁷ ile *Zeycan*... gibi aşk hikâyelerini işleyen matbu halk romanlarımız; Türkoloji dünyasının dikkatini çekmiş ve o tarihten bugüne, bu kitaplar üzerinde de zaman zaman çalışanlar olmuştur.

Etüdünde; *Koroğlu*, *Şah İsmail*, *Mahmud ile Elif*, *Melik Şah*, *Aşık Garib*, *Derdioyk ile Zülfüsiyah*, *Raznihan ile Mahıfiruze*, *Sitemkâr*, *Tahir ile Zühre*, *Arzu ile Kanber*, *Aşık Kerem* hikâyelerini tetkik ederek, bu şekil her halk romanının –mevzusundaki yiğitlik, saz şairliği ve aşk vasıflarından birinin ötekilere nazaran azlık, çokluğuna göre–, cengaver-yiğit romanı,** yiğit-saz şairi romanı,*** sırf saz şairi romanı**** diye üç tali gruptan birine ithal edilebileceği neticesine varan ve bu 10 halk hikâyesinin mevzusunu kısa veya etraflıca veren Kunos'un arkasından, 1913'te L. Szamatolski, 1302 tarihli bir İstanbul taş baskısına istinaden *Koroğlu*'nu, 1925'te O. Spies,²⁸ Ermeni harfleriyle fakat Türk dilinde ve 1872 tarihli tabından *Asüman ile Zeycan*'ı Almancaya çevirdiler.

Nihayet 1929 senesinde O. Spies, *Türkische Volksbücher* başlığı altında, bu kitapları daha geniş bir inkiyasta mütalaaaya çalışan ve halk-aşk hikâyelerine toplu bir bakış temin eden ilk eseri çıkardı ki,

* Ignaz Kunos, *Türkische Volksromane in Klein-Asien*. Ungarische Revue, 12 ve 13. sene, Budapeşte 1892, 1893.

** *Koroğlu*, buraya girer, krş. Fischer, Schah İsmajil, s. XV vd., not 9 ve orada gösterilen literatür.

*** Bu grupta kahraman, saz çaldığı kadar kılıç da kullanır. Birinci grupta çok tali bir yol oynayan aşk, burada vakanın merkezinde bulunmaktadır. *Şah İsmail*, *Mahmud ile Elif*, *Melik Şah* buraya girer, krş. Fischer, göst. yer., not 10, ayrıca, s. XXII, not 49 ve orada verilen literatür.

**** Geri kalan diğer halk romanları, ezcümle *Asüman ile Zeycan* buraya girer, krş. Fischer, göst. yer., not 11 ve orada verilen literatür. Ayrıca s. XXII, not 49.

bu kitapla, Kunos'un vaktiyle giriştiği iş, daha başka bir zaviyeden ele alınıyor ve Türk halk romanları üzerinde yeni ve orijinal bir tetkik ortaya konuyordu.

Aynı tabı yılını taşımakla beraber, Spies'in bu şimdi söylenen eserinin peşi sıra çıktığını tahmin ettiğimiz, Fischer'in *Şah İsmail* çalışması ise* Türk halk romanlarını kendi toplulukları içinde tetkik eden kıymetli ve uzunca bir mukaddime ile birlikte, *Şah İsmail ile Gülûzar* hikâyesinin, müteaddit baskıları karşılaştırmak suretiyle elde edilmiş, tenkitli metnini ve bunun Almanca tercümesini ihtiva eder.

Türkische Volksbücher'i çıkardığı sıra Bonn Üniversitesi'nde doçent olan ve hâlen Breslau Üniversitesi'nde profesör bulunan Dr. Spies'in, Türk halk romanlarında kendine yeni ve gayet meşkûr bir meşguliyet sahası bulduğunu ve bu sahadaki çalışmalarını kesmediğini tekit eden son delil, 1939'da Helsinki'de bastırıldığı *Şarka Ait İki Halk Aşk Hikâyesi* adlı kitabıdır.** Hindistan'da bulunduğu sıra Urdu dilini de öğrenen sayın Prof. bu yeni eserinde bir Hint halk hikâyesinin tercüme ve tetkikine zeyil olarak, *Razmihan ile Mahıfiruze* Türk halk kitabını da Almancaya çevirmiş ve evvelki çalışmasında yaptığı gibi, bu sefer de, zengin notlar ve motif karşılaştırmaları ile, masal ve motif bilgisi tetkiklerinin istifadesine arz etmiştir.

Spies, Fischer ve yine Spies'in ilhamlarını Kunos'un etüdünden almış bu üç eseri, matbu halk aşk hikâyelerinden birini veya ikisini sadece tercüme etmekle kalmayarak mukaddimeler, mukayeselerle teçhiz etmeleri dolayısıyla, masal ve motif bilgisine kıymetli ilâveler olmaları bakımından, üzerlerinde durulması ve evveleminde daha geniş bir kitleye tanıtmak maksadıyla Türkçemize çevrilmesi gereken kitaplardır, kanaatindeyiz. Çünkü bu aşk hikâyelerinin, halk kitapları içinde en fazla okunan grubu teşkil etmesine ve bunlardan üçünü nazma sokarak destanlaştırmak gayretinde bulunan Halûk Nihat'ın çalışmalarının da ispat edebileceği üzere*** en çok üzerinde

* *Schah Ismajil und Gülûzar. Ein Türkischer Volks-Roman von Dr. Hans-August-Fischer, Leipzig 1929* (Türk. Bibl. cd. 26).

** *Zwei volkstümliche Liebesgeschichten aus dem Orient, übersetzt und untersucht von Otto Spies. FFC 127, Helsinki 1939.* Kitap üzerinde E. Littmann'ın bir konuşması: OLZ, 44, 5/6 (1941); Prof. W. Ruben'in bir tahlili: *Ülkü*, cd. XVII, Sayı 102 (Ağustos 1941).

*** Halûk Nihat'ın, *Geçmiş Zaman Masalları* (İstanbul 1928) isimli eseri, "Tamar Hatun ile Süleyman Şah" başlıklı "sun'i bir destan"la birlikte, *Şah İsmail ile*

durulması icap eden bir saha olmasına rağmen memleketimiz, bu kitaplara ait iyi ve toplu bir araştırmadan henüz mahrumdur.

Türkçede roman meselesi üzerinde durulurken çok geniş bir şekilde tetkik edilmeleri lâzım gelen bu kitaplara Mustafa Nihat'ın tahsis ettiği satırlar pek mahdud olduğu gibi,* halk kitaplarına dair matbuatımızda intişar etmiş yegâne müstakil kitap bulunan Faruk Rıza Güloğul'un eseri de** bu kitapların muhtaç olduğu bir tetkik sayılamayacaktır.

Matbuat Umum Müdürlüğü'nün halk kitapları davasını organize ve bu kitapları ıslâh maksadıyla açtığı bir müsabakanın*** uyandırdığı münakaşaları kaydeden ve bu münakaşaların doğurduğu yazıları toplayan bir antoloji ve bir apoloji mahiyetindeki bu eser; halk kitaplarındaki, halka hitap muvaffakiyetini ve bu kitaplara bağlı diğer meseleleri tetkik etmek ve bunlar içine son zamanlarda karışan bazı yeni örneklerin mevzu ve halkçılığı üzerinde durmak bakımından faydalıdır.

Bu şekilde, bir dava olarak değil de bir vâkıa olarak dinamik cephe yerine statik cepheden, halk kitaplarının mevzu, motif ve formlarını bir kül hâlinde inceleyen ilk müracaat kitabı Dr. Otto Spies'in *Türkische Volksbücher*'idir ki, ilâve ettiğim şu satırlarla beraber bu kitap, o eserin tercümesi oluyor.

Gülûzar'ın nazma sokulmuş şeklini ihtiva ettiği gibi aynı müellifin, *Türk Destanı-na Giriş* (İstanbul 1934) adlı kitabında, yeniden basılmış bu iki destana ilâveten manzum *Tahir ile Zühre*'yi buluyoruz. Anadolu, Kazan, Azerbaycan'da halkın en çok okuduğu hikâyelerden biri olan *Tahir ile Zühre*'nin, kezâ Orta Asya'da münteşir olduğunu G. Raquette'in eseri gösterir. Orta Asya seyahati esnasında ele geçirdiği ve 1325/1907'de yazılmış bir defterdeki *Tahir ile Zühre*'nin Arap harfleriyle metnini, transkripsiyonunu ve Almancaya tercümesini neşretmek suretiyle G. Raquette, Şark Türkçesindeki varyantı da tanıtmış oldu. Krş. G. Raquette, *Tâji bilâ Zohra, Eine osttürkische Variante der Sage von Tahir und Zohra*. Lund 1930.

* Mustafa Nihat Özön, *Türkçede Roman* (İstanbul 1936), s. 113-121; bu cins halk aşk hikâyelerinden sadece sekizinin ismini almış ve bunlardan "Kerem ile Aslı", "Asüman ile Zeycan", "Şah İsmail ve Gülizar Hanım"ın mevzularını hülâsa etmiştir.

** Faruk Rıza Güloğul, *Halk Kitaplarına Dair*, İstanbul 1937.

*** Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından, ıslâh edilmiş şekilde şimdiye kadar üç halk kitabı çıkarıldı: *Aşık Garib* (1930), *Aşık Kerem* (1930), *Arzu ile Kanber* (1940). Besim Atalay tarafından "Lisan bakımından ufak bir tasfiyeye tabi tutulmuşsa da esaslı bir değişiklik yapılmadan bastırılmış" olan, *Aşık Kerem*'in aksine Bekir Sıtkı Kunt'un *Arzu ile Kanber*'i pek fazla modernize edilmiş, yirminci asır ve propaganda elinde mevzu pek fazla değişmiştir.

Herhangi bir sahada yazılmış her ilk kitap gibi, Spies'in bu eserinin de tam ve eksiksiz bulunduğunu söylersek yanlış oluruz. Kitaba karşı Fischer'in serdettiği ve bazı görüş ayrılıklarından doğma itirazlardan başlayarak,* önümüzdeki eserde mevzuyu bir bütün hâlinde görmekten ve bu bütünü teşkil eden her bir kitap üzerinde ayrı ayrı duramamaktan ileri gelen noksan taraflar şüphesiz bulunabilir. Fakat bu, eserin haddi zâtında taşıdığı kıymeti sarsmayacağı gibi, bundan sonraki tetkikler için daima bir hareket noktası teşkil etmek, bir müracaat kitabı olmak itibariyle haiz bulunduğu ehemmiyeti de azaltmayacaktır.

Esasen, daha etraflı araştırırsak, Spies'in halk kitapları listesinde, aslında divan edebiyatı mesnevilerinden iken halk kitabı hâlinde halk edebiyatına da geçmiş olanlar kısmına, *Ferhad* ve *Şirin*,**

* H. A. Fischer'in Spies'in eserine karşı çıkardığı itirazları kısaca şu şekilde toplayabiliriz (krş. OLZ, 34, 2-1931):

Fischer, Türk halk kitaplarında masal unsurlarının mebzuliyetine rağmen bu kitapların masallardan ayrılması icap ettiği fikrindedir. "Dışa ait şekil ayrılığından sarfınazar, Türk halk romanında, ancak daha ziyade hissin kavrayabileceği fark, anlatanın ve okuyanın yahut dinleyenin, subjektif münasebetindedir. Masalda hârikulâde, gayri hakiki", masal "ön plânda olup reel hayat, bunun yanında, bir iş inceliği, bir tezyin, bir süs vazifesini görür; halk romanlarında ise tamamen aksine! Ve galiba bu münasebet farkıdır ki, motiflerdeki -halk romanıyla masal-ları birleştirmek hususunda müellifi yanıltmış olan- ayniyete rağmen, masalla halk romanını birbirinden ayırır."

Fischer, Spies'in halk romanlarında gördüğü mevzu beraberliğini prensip itibariyle doğru bulmakla beraber meselâ Koroğlu halk romanının Spies'in şema olarak çizdiği fasıl çerçevelerine hiç de uymadığını kaydeder ve bu yüzden mevzu beraberliği yerince, Kunos'un evvelce yaptığı gibi, halk romanlarını mevzularına göre, üçe taksim etmeyi muvafık görür. Fischer, keza, halk romanlarının reel Türk hayatını aksettirdiklerini söyleyen Spies'in fikrinde olmayıp, halk romanlarının, tıpkı masallar gibi hayatı idealize ederek millilik vasfını ortadan kaldırdıkları kanaatindedir.

** Nihat Somyarkın'ın haber verdiği [krş. Altıok. *Edirne Halkevi dergisi*, Sayı 23 (1935)] *Ferhad* ve *Şerife Hanım* hikâyesi, ilhamını *Ferhad* ile *Şirin*'den almış yerli bir halk hikâyesidir. Bu hikâyenin teşekkülünü, *Ferhad* ile *Şirin*'in, Türk yurdunun sayısız bucaklarına sokularak kendini tanıtmış olmasında gören ve iki hikâye arasında bilhassa mevzu beraberliği bulan Nihat Somyarkın, metnini henüz maalesef elde edemediğimiz hikâye hakkında ayrıca şu izahatı vermektedir:

"*Ferhad* ile *Şerife Hanım Hikâyesi*'nin kimin tarafından ve ne zaman söylendiği veya yazıldığı anlaşılmıyor. Ancak hikâyenin yürüyüşünden mevzunun gerçek bir hadiseden alınmış olduğu düşünülebilir. Olabilir ki böyle bir hadiseyi *Ferhad* ile *Şirin* hikâyesine pek benzeten biri bir şiirle bunu tespit etmiş ve şiir halk

Leyla ve Mecnun ve son defa ilâve ettiği *Yusuf ve Züleyha*'dan* başka *Hikâye-i Varka ve Gülşah*'ı** da ekleyebileceğimiz gibi, son zamanlarda memleketimizde yapılan araştırmaların tespit ve neşrettiği halk hikâyeleri içinde, müellifin çizdiği fasıl taksimatına uygun olanları da bulabiliriz.***

Fakat bütün bunlar ve bu arada Pertev Boratav'ın, halk hikâyelerinde “âşkın evvelâ türküler yazdığı, sonradan onları tanzim ve nihayet nesri icat ettiği” hakkındaki fikri,**** sadece, kitabın genişletilmesine ve bir mânâda ıslâh ve itmamına taallük eden şeyler olduğu cihetle, taşbasmaları devrinden kalma matbu Türk halk hikâyelerini tetkik işinde iddiasız fakat iyi bir mukaddime mahiyetinde olan bu eserin mikyasındaki darlık veya kısalık dışındadır. Ancak, halk kitaplarının ilmî neşrinde yahut her birinin metotlu tercümesinde, tercihen göz önünde tutulması lüzumlu bir noktaya işaret etmeliyiz: –Yalnız mecbur kalındığı takdirde mü-

arasında yayılarak bu küçük fakat güzel ve yerli hikâyeyi ortaya çıkarmıştır. Son olarak *Kerem ile Aşık*, *Asüman ile Zeycan* gibi ünlü halk hikâyeleri ile bir arada ve eski bir cönkte tesadüf ettiğimiz bu hikâyenin Üsküp alanında kurulmuş, ancak yine o alana bağlı kalarak fazla işlenmemiş ve yayılmamış yerli bir halk hikâyesi olduğu gerçeğe en uygun bir düşünce olarak söylenilebilir.”

* Krş. O. Spies, *Zwei volkstümliche...* s. 57, not 2.

** Anadolu Türk edebiyatında ilk defa mevlevî Yusuf Meddah tarafından 770 (1369)'da Sivas'ta yazıldığını bildiğimiz (krş. Fuad Köprülü, *İsl. Ansikl.*, Anadolu Türk edebiyatına ait makalesinde XIV. asır) *Varka ve Gülşah* mesnevisi, sonradan *Ferhad ile Şirin*, *Leylâ ile Mecnun* gibi bir halk hikâyesi şekline de girmiş ve kenarında *Aşık Kurbânî* ile birlikte, taş basması olarak müteaddit kereler tabedilmiştir. *Varka ve Gülşah* mesnevisinin ve *Varka ve Gülşah* halk kitabının mukayeseli tetkiki ve diğer bütün halk hikâyeleri dünden bugüne intikal ettikleri hâlde *Varka ile Gülşah*'ın ortadan tamamen çekilmesi sebeplerinin araştırılması; çok iyi ve orijinal bir çalışma olur.

*** Meselâ Ali Dehri'nin Bay Mithat Şakir'e ait bir yazma mecmuadan istinsah ederek bastırduğu *Hikâye-i Şifâî ve Selvi Han*, tamamen, Spies'in mevzu beraberliklerini ve fasıl uygunluklarını tespit ettiği yerli ve eski halk hikâyelerinden biridir (krş. *Çankırı Masalları*, toplayan: Ali Dehri. *Çankırı* 1933, s. 8-33. Bu esere *Çankırı*'da çıkan *Duygu* gazetesinde intişar etmiş 4 masal alınmıştır: *Şifâî ile Servi Hanım*, *Esman ile Zeycan*, *Yılan Bey*, *Hürû*).

Kitabın başına Ahmet Talat'ın ilâve ettiği bir önsöze göre: “Bu hikâyenin muharriir ve şairi ve hattâ mecmuaya nâkili kimdir, bilmiyoruz. Yalnız sonunda bir (1291 Zilhicce 23) tarihi yazılıdır; bu, hikâyenin tanzim tarihi mi, yoksa beyaz tarihi mi, meçhul. Fakat üslûptan, kelimelerden, tarz-ı irattan bu hikâyenin hemen hemen iki yüz senelik bir hayata malik olduğu hiss olunuyor.”

**** Krş. *Ülkü*, göst. yer., not 28. Aynı yazıda not 5'te bahsi geçen 100 halk hikâyesinin bir an önce neşri, Türk kültürüne yapılacak en büyük hizmetlerden biridir.

racaat edilmesi doğru olan, taş basmaları yerine, bunlardan daha eski yazmalarla temasa gelmek! Çünkü *Türkiye Bibliyografyası*'nın²⁹ her cüzünde, halk rağbetinin su götürmez delillerini gördüğümüz bu aşk hikâyelerinin en fazla ehemmiyeti haiz olanları, bilhassa Lâtin harflerinin kabulünden sonra gözüken ilâve, modern, yeni örneklerden tabii çok ziyade, bugün de durmadan basılmakla beraber mâzileri taş baskısından çok daha yukarılara çıkanlardır ki bunlar içinde de eski yazmalarını bulabileceklerimiz, lisanca olduğu kadar orijinalite, motif ve folklor itibariyle de, daha zengin bir materyal taşır. Nitekim *Asüman ile Zeycan*'ın Ankara Maarif Vekâleti Kütüphanesi'nde mevcut bir yazmadan alınarak, son zamanlarda neşredilmiş şeklinin,* bu kitapta basılı ve nispeten eski *Asüman ile Zeycan*'dan ekseri cihetlerde mühim miktarda ayrılması, bunu teyit ettiği gibi, her yeni tabın, bir eskisinden, bazen daha göz gezdirişte sezilen, ayrılığı da bunu ispata kâfidir.

Eseri tercüme ederken, kitap hakkında Fischer'in bir konuşmasında gösterdiği** ve teferruata ait bir iki, küçük ilâve ve tashihi göz önünde tuttuksa da, *Melik Şah ile Güllü Han* hikâyesinde müellifin kullandığı baskıyı ele geçiremediğimiz için başka tabılara başvurmak mecburiyetinde kaldık. Bununla beraber, bu kitapta bulunan metnin, orijinaldeki tercümeyi karşıladığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmasıyla henüz işlenmeye başlamış bir mevzuyu ilk defa derleyip toplayan Sayın Prof. Dr. Otto Spies'e, Türk halk kitapları büyük sahasında bize kazandırdığı ilk eseri vesilesiyle saygılarımı sunarken, tercümenin Eminönü Halkevi Neşriyatı arasında çıkmasına delâlet eden Eminönü Halkevi reisi muhterem Dr. Yavuz Abadan'a³⁰ ve ellerindeki halk kitaplarından istifademi esirgemeyen arkadaşlarım, T. Alangu³¹ ve R. Anhegger'e³² dahi teşekkür ederim.

Behçet Gönül

Türk Halk Kitapları Mukayeseli Masal Bilgisine Bir İlave, Dr. Otto Spies, Türkçeye çev. Behçet Gönül, Eminönü Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, Sayı 19, İstanbul 1941³³

* Krş. Ali Dehri, *Çankırı Masalları: 2- Esman ile Zeycan*, Çankırı 1933. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe yazmaları (No: 828) arasında bulunan fakat maalesef kolophonsuz bir *Asüman ile Zeycan* yazmasının da Ali Dehri neşri ile karşılaştırılması, küçük de olsa, bazı farklar gösterecek sanırım.

** Krş. OLZ, 34, 2 (1931), s. 158 vd.

Mirza Feth Ali (1812-1878) ve Lengeran Veziri

Epey noksan bir şekilde, fakat ne de olsa büyük bir müellifi hayatıyla, eserleriyle küçük bir mecmuada ve küçük bir makalede takdim zorluğu dâhilinde yazılmış ve bundan önceki sayıda yine bu sayfalarda çıkmış bir yazı* ile tanımadığım Haydar Oğuz, Mirza Feth Ali³⁴ adında bir Türk büyüğünün de mevcut olduğunu, kim bilir kaçınıcı defa Anadolu Türk efkâr-ı umûmiyesine hatırlatmaya çalıştı. Bu yazının bizde yarattığı hissiyat beraberliğinden mülhem olarak kaleme aldığımız şu satırların başında, ilkin, büyük Türkçü hakkında daha fazla ve sıhhatli malumat almak isteyecekleri düşünerek evvelce bizde intişar etmiş yazılara ait küçük bir kitabiyat vermeyi faydalı buluyoruz. Şimdiye kadar bu büyük Azeri Türkünün evvelâ hayatı, sonra faaliyet ve ehemmiyeti hakkında, gerek Azeri gerek Anadolu Türk sahasına ait edebiyat tarihlerindeki kısmen eksik bilgilerden sarf-ı nazar, bizim matbuatta intişar etmiş en derli toplu ve dürüst yazılar, şüphesiz ki A. Caferoğlu'nun³⁵ kaleminden çıkmadır. Diğer neşriyatı arasında, Mirza Feth Ali'nin İstanbul Türkçesine çevrilmiş ve aşağıda ayrıca bahsedeceğimiz bir piyesi dolayısıyla yazdığı bir makaleden** başlayarak Caferoğlu, sonradan, gerek *Azerbaycan Yurt Bilgisi*'nde (Yıl 2, 1933, Sayı 24; 1934, Sayı 26) ve gerek *Gündüz* mecmuasında (Cilt 1, 1936, Sayı 4) Mirza Feth Ali'ye müstakil tetkikler tahsis etmiş ve böylece bu büyük Azeri Türkünün kıymetini lâıykıyla belirtmişti. Muhterem profesörün, muhtelif yerlerde çıktığı için dağınık şekilde kalan bu Mirza Feth Ali yazılarını, geçen sene çok daha sistemli bir tarzda ve zengin bir literatürle, bir kitap hâlinde neşrettiğini gördük. İtalyan profesörü Bonelli şerefine çıkan bir Festschrift³⁶ dâhilinde, Türkçe

* Haydar Oğuz; "Mirza Fethali", *Yurd*, Sayı 2 (Nisan 1941).

** A. Caferoğlu; "Ahundzâde Mirza Feth Ali: *Lengeran Veziri*", *Azerbaycan Yurt Bilgisi*. Cilt 1, sayı 6/7 (1932).

olarak intişar eden bu 18 sahifelik risale,* ihtimal Roma'da çıkışı ve nüshalarını elde etmenin güçlüğü yüzünden matbuatımız ve münevverlerimizce meçhul kalmıştır. Fakat, müellifin yukarıda saydığımız yerlerdeki makalelerinin, hudutlu bir kitapta, daha salim bir terkibi olduğu ve üstelik Mirza Feth Ali hakkında müstakil ve sıhhatli tek kitap bulunduğu için, bu eserin, herkesin istifadesi bakımından İstanbul'da yeniden teksirini muhterem müellifinden isteyebiliriz.

İ. H. Ertaylan'ın son senelerde intişar etmiş ve Azeri edebiyatı tiyatrosunda Mirza Feth Ali'nin rol ve ehemmiyeti üzerinde duran bir yazısını da** zikredersek Ahundzâde hakkında arzuladığımız aydınlığı verecek yerler, bir araya toplanmış olur.

Mecburi bir istitrad hâlinde Mirza Feth Ali hakkındaki en emin menbaları işaretledikten, onun şair, muharrire, reformatör, milliyetperver... bütün manevi şahsiyetlerinin bu selâhiyettar yerlerde bulunduğunu da söyledikten sonra, en zengin ve cevval cephesi olan piyes yazarlığının bile memleketimizde henüz tanınmadığını itiraf etmeliyiz. Anadolu Türk edebiyatı sahasında ilk telif tiyatro eserini kaleme alan şahsın –öteden beri–, Şinasi olduğunu ve Şinasi'nin 1859'da yazıp da 1860'ta *Tercümân-ı Ahvâl*'de tefrika suretiyle neşrettiği bir perdelik *Şair Evlenmesi* komedisi ile bizde dramatik nevi yazıcılığına çığır açtığını bilmeyen var mıdır, liseyi okumuşlar arasında şüphesiz hiç kimse! Fakat Mirza Feth Ali'nin Şinasi'den çok evvel, 1850-1857 seneleri arasında yedi komedi yazdığını ve bunların henüz İstanbul'da doğru dürüst bir piyes temsil edilmediği sıralarda, –Kafkasya umumi Valisi Waransoff'un 1850'de Tiflis'te vücuda getirdiği tiyatrodan–*** oynandığını kaçımız biliriz? Cümlelerin ihtiva ettiği teferruatlardan birçoğunu terk etsek bile belki yine pek azımız!.. Bizde asıl yerli tiyatro faaliyetinin teessüsü ancak Namık Kemal'in Gelibolu mutasarrıflığından ayrılıp İstanbul'a gelmesinden (1872) sonra olduğuna göre, İstanbul'un bu geri kalışına mukabil, Azeri Türk edebiyatında bu faaliyetin

* A. Caferoğlu; XIX'uncu asır büyük Azeri Reformatörü Mirza Feth Ali Ahundzâde. Estratto dagli Annali del R. Istituto Superiore Orientale di Napoli. Nuova Serie, volume I; Roma. Tipografia del Senato, 1940, XVIII.

** İ. H. Ertaylan; "Azeri Edebiyatında Tiyatro" Oluş, Sayı 33 (1939).

*** Cl. Huart, isl. Ansikl., "Feth Ali" maddesi.

“Garbın tekniğini, halkın dilini birer vasıta olarak ele alan” ve “mahallî ve millî karakterleri de göz önünde tutan” Mirza Feth Ali Ahundzâde himmetiyle 20 yıl kadar önce başladığını, Anadolu sahasında dramatik nev’in tesisinden bahseden edebiyat tarihlerimiz niçin yazmazlar acaba? Ve acaba Mirza Feth Ali’nin bu mahallî ve millî karakterlerle meşbu yedi komedisinden biri olsun, Azeri Türkçesinden İstanbul Türkçesine niçin nakledilmemiştir?

Bu sonuncu sualle yazımızda temas etmek istediğimiz asıl fikre gelmiş olduk. “Azerbaycan tiyatrosunu ihya etmiş olan” Mirza Feth Ali’nin hiçbir eseri İstanbul Türkçesine çevrilmemiştir dersek bir dereceye kadar haksızlık etmiş oluruz. Çünkü Mirza Feth Ali’nin *Sergüzeşt Vezirhan Serap* adlı en iyi komedisi Kurşunluzâde Raşit tarafından *Lengeran Veziri* başlığı altında Almancadan (!) Türkçeye tercüme edilmişti.*

İşte biz Yurd’un geçen sayısında çıkan Haydar Oğuz’un makalesindeki “memleketimizde eserleri hiç tanınmamıştır” cümlesinde görülen eksikliği ikmal maksadıyla bu (Almancadan Türkçeye) yapılan tercümeye dokunmak istiyoruz. Kurşunluzâde Raşit’in *Lengeran Veziri* dolayısıyla Mirza Feth Ali ile hiç değilse temasa gelmişiz demek, fakat ne noksan bir temas! Mirza Feth Ali’nin tiyatrolarının Anadolu’ya tanıtılmasında Kurşunluzâde’nin bu *Lengeran Veziri*’nin en başta gelişi, İngilizlerin “last, not least” formülünün aksine, sıra itibarıyla oldu, tercüme edildiği şartlar bakımından taşıdığı kıymetçe değil!

Evvelce A. Caferoğlu’nun da *Azerbaycan Yurt Bilgisi*’nde (Yıl 1, 1932, Sayı 6/7) işaret ettiği gibi, Azeri Türkçesinde yazılı olduğu için orijinal nüshasından kolayca İstanbul şivesine çevrilebilecek bir Türk eserini Almancasından nakletmek suretiyle mütercim gösterdiği gaflet daima hayretle karşılanacak ve bir Türk eserinin Almanca tercümesinden yine Türkçeye çevrilmesine, aradan yıllar geçse de bir türlü mânâ verilemeyecektir.

Mehmet Cafer Münşi’nin Farsçaya, Barbier de Meynard ve L. Bouvat’ın Fransızcaya ve diğer muhtelif muharrirlerin Alman, İngiliz vs. dillerine Feth Ali’nin ölümünün peşi sıra çevirmeye başla-

* Ahundzâde Mirza Feth Ali, *Lengeran Veziri*. Almancadan tercüme eden: Kurşunluzâde Raşit, Umumi Kütüphane Neşriyatından, İstanbul, Reklam Matbaası, 1932, 88 S. 10 Kr.

dıkları piyeslerden birinin tercümesi (!), Mirza Feth Ali'nin 1863'te kalbi mefkûre ile dolu olarak geldiği İstanbul'da, ancak 1932'de basıldı. Mirza Feth Ali, İstanbul'da mukim Türk ırkdaşlarındaki kadirbilmezlik ve cehaletin farkında olsaydı acaba İstanbul'a ayak basar mıydı? Ne gezer! Anıların Mirza Feth Ali, piyeslerini Azeri Türkçesiyle değil de meselâ Yakut meselâ Çuvaş Türkçesiyle yazsaydı, bu iki Türkçenin İstanbul diline fazla uzaklığı yüzünden, bunların tercümesinde, bir diğer yabancı dile yapılmış tercümeleriyle de karşılaştırmaya belki cevaz verilebilirdi. Fakat Azeri Türkçesinde yazılmış bir eserin, küçük bir dikkat ve itina sarfıyla yazıldığı Türkçeyi biraz değiştirerek takdimi dururken, Almancasından İstanbul diline çevrilişi, çok cahilâne ve hazindir.

Haydar Oğuz'un makalesi vesilesiyle hatırmıza gelen ve yokluğu varlığından evlâ ve zaten intişarından beri hiçbir müspet akis uyandırmaksızın öylece kalmış *Lengeran Veziri*'ni basılmamış farz edersek yine arkadaşımızın dediğine geliriz: "Memleketimizde eserleri hiç tanınmamıştır."

Bu takdirde yapılacak iş, sadece, şive değişikliklerine vâkıf bir kimsenin, küçük fakat meşkûr bir himmetle³⁷ Mirza Feth Ali Ahundzâde'nin tiyatro eserlerini, Anadolu Türklerine, esaslı bir surette tanıtmalarını beklemek olacaktır. Ve şunu da ilâve edelim ki Remzi Kitabevi'nin, şimdiye kadar çıkardıklarına göre hüküm verilirse Tanzimat devrinden alınma piyeslerden mürekkep "Edebiyat Kütüphanesi" serisinde,³⁸ Mirza Feth Ali'nin de –hiç değilse– bir piyesinin bulunduğunu görmeyi çok isterdik.

Behçet Gönül

Yurd Üniversiteliler dergisi, Eylül 1941, Sayı 5

Salâh Birsal Hakkında³⁹

Bu mecmuanın bu sayısına, Salâh Birsal'ın⁴⁰ de benim ve şiirlerim hakkındaki fikirlerini derleyen bir yazı vereceğinden haberdarım; bunu peşinen söylüyorum. Ama çok şükür o da, ben de, işi danişıklı dövüş hâline sokmayacak kadar akıl, ızan sahibiyiz ve biliriz ki sanat vebali, dostluk hâline daha ağır basar.

Salâh Birsal, daha ay dolmadı, şiirlerini bir kitapta topladı: *Dünya İşleri*;⁴¹ üç formalık bir kitap. Onun sanatı hakkında kendi zaviyemden küçük bir panorama çizerken şairin bu kitabının, eliniz altında bulunduğunu farz ediyorum. Beni tasdik edebilmeniz veya yalancı çıkarmanız için bu, birinci şart.

Salâh bu kitabında evvelâ mahallesini, evini, senelerin ilcâlarıyla sıcaklıklarını hâfizaya emanet eden çocukluk ve ilk gençlik hâllerini derleyip toplamış, sonra birdenbire bunlardan ayrılıp dünyaya açılmış görünüyor (kitabın ilk on beş sayfasıyla geri kalan kısmını karşılaştırınız).⁴² Kendi hayatını ve bir sokağın bütün teferruat ve geleneklerini bilmek; onu duygu bakımından daha sarıh bir hassasiyete götürmüştür; çünkü başlangıçta gözleri dar bir muhitin detaylarıyla doluydu ve sanat eleği, bu, ruha şiddetle tesir etmiş bol malzeme içinde şiir olan kısımları muhafaza etmeyi daha kolay beceriyordu.

Sanatının ikinci döneminde Salâh, mahalleden büyük şehre, daha doğrusu dünyaya çıkar. Kitabın ikinci kısmını saran hayret ve düşünce, vüsatın verdiği şaşkınlıktan olsa gerek. Bu yeni bölümde Salâh, dünya düzenini kavramak peşindedir; Allahıyla, insanlarıyla, hayvan ve bitkileriyle bütün bir kâinatı hülâsa etmek peşindedir. Bu noktada şöyle bir tevhide girişebilirim: *Dünya İşleri*, Salâh'ın iki cephesinin tespitine medar bir eserdir: 1- Hâaturaların sıcaklığıyla yazan Salâh (ki bu bapta söyleyeceklerini söyleyip bitirmiş gibidir; çünkü şiirlerini mecmualarda intişar ediş sırasına göre bir bir takip ettim. İki yıldır yazdıkları mâzi ile veya muayyen bir zamanla mukayyet olmayan şiirlerdir). 2- Ruhun derinlerine işleyememiş, müşahede ve kıyaslarıyla yazan hesabî Salâh.

Salâh şiiirlerinin çoğunluğuna bakılırsa değil mi ki ferdiyeti sanatından düşmek üzredir; bu takdirde, aşırı hâli kötü mânâda şairanelik kelimesiyle ifade edilen şiir dozunu acaba bundan sonra yazacağı şiirlere kâfi miktarda verebilecek midir? Bir tabiat adamı hayranlığıyla, içinde yaşadığı tekniğin rağmına, eşyayı bir nesic gibi yekpareleştiren ahengi keşfe giderken, kâinat senfonisini teşkil yolunda neden kuvvet alacaktır? 43 ve 46. sayfalardaki iki şiiri hariç (ki birincisini İzmir’de askerliğim sırasında *Hürses* gazetesinde görmüş, hayran kalıp, *gipta* edip derhal ezberlemiş ve benim ikazım olmadan bu şiirin güzelliğini pek âlâ keşfetmiş olmasına rağmen şair İlhan İleri’ye bir hayli medihte bulunmuştum. İşte bu ve kitaptaki sayfasını yukarıda kaydettiğim bir ikinci şiiri hariç),⁴³ bu atak teşebbüsünde onu hararetsiz ifadeye ram oluyor görüyorum.

Yazmaktan vazgeçmiş görüldüğü birinci grup şiirlerine dökülmüş sihrin ne olduğunu Salâh, kendisi bilecektir.

(Not: *Önce Ekmekler Bozuldu*’nun hisli hikâyecisi O. Akbal, *Yirminci Asır* dergisinde Salâh’tan bahsederken “Salâh Birsel’i diğer şairlerden öğrenmeyiniz” diye bir cümle kullanmıştı. Yanlıştır. Niçin sanki? Bir şairi sevmek veya değerini görmek için ille şiir yazmamak mı gerek?)

İstanbul'da Bir Şiir Festivali

İstanbul'daki Sanat Dostları Cemiyetine üye olan şahıslarla üye olmadıkları hâlde sanatla ilgili kimseler, günün birinde bir davetiye aldılar. Bu davetiyede 18 Mart 949 Cuma günü saat 18'de cemiyetin hususi lokalinde 'Yeni bir formülle seçilmiş şiirler' mevzuu üzerine yapılacak bir toplantıya gelinmesi rica ediliyordu.

Davetiye üzerinde kayıtlı mevzu, ilk bakışta merak uyandırıcı ve cazipti doğrusu. 'Yeni bir formülle şiir seçimi' nasıl şeydi acaba? Tasavvur, suretâ, yani takdim ve celp ediş şekliyle cidden orijinal ve esrarlı görünmesine rağmen çağrıya uyanların azlığı, gelenlerin yirmi kişiyi zar zor buluşu, şunu ispat etti: Muhterem davetliler, teşebbüsün ne kadar derme çatma ve ayaküstü bir şey olduğunu önceden sezinlemişlerdir.

Henüz gong vurmamıştı ki seramed-i sühan, mihr-i san'at-ı zaman Asaf Hâlet Çelebi-yi devran dayanamadı; cevlangâh-ı hünermendâna atılıp, "Dur yahu, acelen ne!" misillü elfaz-ı ikazı kale almaksızın, fevren alelfevr, asar-ı meşhuradan⁴⁴ 'Kilise' nam bedia-i bimânendini bir edâ-yı hazin ve bir buy-i müşkin ile teganni ediverdi.⁴⁵

Oturumu talâkat-i beyanı ve canbâzi-yi zebanı ile müstehir⁴⁶ Fikret Âdil açtı. Müteakiben Vedat Nedim Tör, Tarancı'dan Oktay Rifat ve Orhan Veli'den birer şiir okudu.

Bundan çend dakika mukaddem,⁴⁷ dik ve dar merdivenlerden çıkılıp da menfez misal kapıdan girildiğinde büfenin sağına rastlayan bölmede ahz-ı mevki etmiş olan Arıburnu'na⁴⁸ bir nazar atfedenler; onun yumurta kapağı dayandığı zamanki telâşla, gazete satıcılarından bulup buluşturduğu birkaç köhne dergiden 'okunmalık' şiir aramakta olduğunu görmüşlerdi. Arıburnu, üzerine aldığı vazifeyi hemen oracıkta şişirivermekte cidden büyük bir maharet ve şairliğine yakışır bir nezaket gösterdi ve pây-ı dâmen-girifte, ceket-güsiste, tiz-refte⁴⁹ geldi ve rasgele şiirler okudu ve şiirin canına okudu. İhtiyar-ı zahmet edip teşrif eyleyenler, derhâl ve der

inkisar-ı hayâl⁵⁰ anladılar ki ‘yeni formül’ meğer ân-ı müzayaka-da⁵¹ hacet gidermek kabilinden ele ilk geçecek eş’ar-ı mümtazenin kıraati⁵² imiş.

Arıburnu’nu müteakip Peyami Safa, peder ve amucasından okuyacağı için akrabagirliğinin mazur görülmesini istirham ederek İsmail Safa’dan iki, Ahmet Vefa’dan bir şiir inşat etti; Tevfik Fikret’in “Resminin karşısında” şiirini de okuduktan sonra yerini Salâh Bîrsel’e bıraktı. Peyami Safa eski mahalline avdet ederken dinleyiciler kesenkes iman ettiler ki ‘şiirlerin yeni bir formüle göre seçilmişliği’ varak-ı mihr ü vefada⁵³ kalmıştır; ortada formül, mormül diye muayyen bir ölçü diye bir şey hak getire. Bu, müşteri toplamak için masum bir dalavereden gayrı bir şey değilmiş meğer.

Sonra, dediğimiz gibi, ortaya Salâh Bîrsel çıktı. Önceden araştırmışa, hazırlanmışa benziyordu. Nitekim kâğıtlarını çıkardı, Ahmet Muhip’in “Olvido”sunu, Muzaffer Tayyip Uslu’nun “Kan” şiirini, Külebi’nin “İstanbul”unu, Metin Eloğlu’nun neşredilmemiş güzel bir şiirini okumak suretiyle işi ciddiye aldığı ispat etti ve yerinde alkışlandı. Dinleyici, önceden tespit edilmiş formülün, Cumhuriyet nesli şiirinde, ihtimal, şekil ve edâ mükemmeliyeti olduğunu ancak Salâh’ın okuduklarından çıkardı. Şair, vakur ve sanata sadık bir titizlikle, hazırlığın, ayırmanın ve araştırmanın bu gibi takdimlerde şart olduğunu bilfiil gösterdi.

Daha sonra Fikret Âdil şiirler okudu, keza yeni şiirlerden, ve toplantı dağınık ölçüsüz, okuyanlar arasında muayyen bir görüş birliği olmadığını ikide bir ihsas ederek ve umumiyetle ele alınan neslin iftiharları olan Fazıl Hüsnü’nün, Ziya Osman’ın, Necati Cumalı ve başkalarının eserlerinden hiç örnek vermeksizin eksik ve fakir, böylece sona erdi.

Behçet Necatigil

Kaynak dergisi, 1 Nisan 1949, Sayı 15⁵⁴

Hermann Hesse

1946 Nobel edebiyat mükâfatını kazanan Alman şair ve romancısı Hermann Hesse (1877-)⁵⁵ evvelce ayrı ayrı kitaplarda topladığı şiirlerini 1942'de tekrar bastırmıştır. Romanları arasında *der Steppenwolf* (1927) ve *Glasperlenspiel* (1943) bilhassa meşhurdur.⁵⁶ Hayat ve şahsiyeti hakkında geniş bilgi edinmek için Melâhat Özgü'nün *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*'ndeki⁵⁷ (Ankara, 4 Ocak 1947, Sayı 1) etüdünü okuyunuz.

Behçet Necatigil

Kaynak dergisi, 1 Ekim 1949, Sayı: 22

Selma Lagerlöf

Selma Lagerlöf, 20 Kasım 1858'de İsveç'in Värmland eyaletinde Morbacka çiftliğinde doğdu. Tercümesini okuyacağınız eser, kendi çocukluğuyla ailesinin hikâyesidir. Küçük yaşta geçirdiği bir hastalık, ona ürkek ve içine kapanık bir karakter verdiği gibi, ailenin satmak zorunda kaldığı çiftlikten ayrılmak, ruhunda silinmez bir üzüntü izi bırakmıştı. Stockholm'de kız öğretmen okulunda okudu, ilk şiirlerini bu okulda karaladı. Her gün bir, hattâ iki sone yazıyor, bu işi bu kadar kolay becerişine kendi de şaşıyordu. Gün boyu dersler, ödevlerle yorulduktan sonra gece saat onla, on iki arası kaleme sarılıp şiirler yazması, onun bütün yorgunluğunu gideriyordu. Bununla beraber, bu soneleri bir yana bırakırsak, otuz yaşına kadar sadece duydu, hazırlıklarını yaptı. 1885-95 yılları arasında Landskrona'da bir kız okulunda öğretmenlik etti. Ona bir yarışmada büyük mükâfatı kazandıran *Gösta Berling* (1891) romanı, öğretmenliğinde yaptığı mahalli tetkiklerin, folklor araştırmalarının bir mahsulüdür. Bu eseri "ilkokulda derslerini bitirdikten sonra kasabanın ihtiyar kadınlarını etrafına toplayarak, onların cin ve peri masallarını, hurafe ile dolu hikâyelerini dinleyerek, bunları sonradan defterine yazarak" meydana getirdi. Peş peşe yazdığı eserlerin, başta *Gösta Berling*'in sağladığı kazançla oldukça refaha kavuşarak 1895'te öğretmenliği bıraktı. Hükûmetin de yardımıyla İtalya'ya, daha sonra Kudüs'e gitti. 1897'de Falun şehrine çekilerek kendini sadece edebiyata vakfetti. 1909'da ailenin eski yurdu Morbacka'yı tekrar satın alıp oraya yerleşti. Romanlarında görülen kıymetli folklor çalışmalarına bir cemile olarak Uppsala Üniversitesi 1907'de ona edebiyat doktoru unvanını vermiş, 1909'da *Kudüs* romanıyla Nobel edebiyat mükâfatını kazanmıştı. 1914'te ilk kadın üye olarak, İsveç Akademisine seçildi. Ölümünü hazırlayan günlerde yüksek sulhçu jestleriyle gönülleri tekrar kendisine bağladı ve Finlandiya'ya yardım işinde büyük bir faaliyet gösterdikten sonra, Fin-Sovyet

barış şartlarının ağırlığını öğrenince beynine kan hücumuyla ağır hastalanarak 16 Mart 1940'ta, 82 yaşında öldü.

Selma Lagerlöf'ün belli başlı eserleri şu başlıkları taşır: *Gösta Berlings Saga* (Gösta Berling Hikâyesi) 1891, *Osynliga länkar* (Göze Görünmeyen Bağlar) 1894, *Legender och Beraettelser* (Lejandlar, Hikâyeler) 1899, *Antikrists Mirakler* (Deccal'ın Mucizesi) 1897, *En Herrgårdssägen* (Bir Çiftlik Hikâyesi) 1899, *I Dalarne* (Dalarne'de) 1901, *I det heligalandet* (Mukaddes Topraklarda) 1902, (Son iki kitap, beraberce *Jerusalem-Kudüs* eserini teşkil eder). *Herr Arnes Penningar* (Bay Arne'nin Hazinesi) 1904, *Kristuslegender* (Hazreti İsa Lejandları) 1904, *Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige* (Nils Holgersson'un İsveç Gezisi) 1906/07, *Liljecronas Hem* (Liljecrona'nın Yurdu) 1911, *Zacharias Topelius* 1920, *Mårbacka* 1922, *Den Löwensköldska ringen* (General'in Yüzüğü) 1925, *Charlotte Löwensköld* 1925, *Anna Svärd* 1928, *Ett borns memoarer* (Çocukluk Günlerimden) 1930.

Temsil ettiği İsveç romantizminin en önemli unsurunu folklor malzemesi teşkil eden, reel hayata nüfuzunda mistik elemanların tesirleri görülen Selma Lagerlöf'ün kahramanlarının kaderlerinde yer yer efsane ve lejand akislerine rastlanır. Folklor malzemesinin yanında, ikinci bir unsur olarak, samimi bir Hristiyanlık idealizmi de göze çarpar. Eserleri arasında *Gösta Berling*, *Kudüs*, *Nils Holgersson'un İsveç Gezisi* başta gelir. *Gösta Berling* sıcak, ama haşin bir gerçeğin fişkırdığı olaylar panoramasıdır. Yazarın yaratıcı muhayyilesi bu romanda efsanelerden, romantik masallardan istifade ederek yaşama canlısı kahramanı en güzel aşk ve ihtiras maceralarıyla sarmıştır. İhtirasların yangınıyla tutuşan olaylar, peş peşe bir rahibin ruhunda fırtınalar koparır. Din korkusuyla avarelikler arasındaki savaş, sonunda ikincisinin zaferiyle neticelenir. İnandırılacak olayların birleşmesiyle bir masal hissini veren bu kuvvetli roman, Berling'in sivrilmiş şahsiyetini baştan sona devam ettirir ve afarozlu rahibin hâmisî olan bir kadınla, Ekeby binbaşısının karısıyla neşeli kavalyelerin, güzel ve iştiaqlarla dolu kadınların hayâllerini taşır. *Kudüs* romanının konusu ise Ingmar oğullarının eski, büyük çiftliğinin bulunduğu haşin kuzey toprakları Dalarne ile mukaddes şehrin güneşte yanan, çıplak duvarları arasında geçer. Köylüler vecde kapılıp yurtlarından ayrılarak Filistin'e giderler. En

candan kardeşlikler içinde *İncil*'in emirlerini noktası noktasına gerçekleştirmek azmindedirler, ama çok geçmeden eski köylü kanı hükümünü icraya başlar. Ancak saban başında, değirmende, bağlarda çalışmanın verdiği tatminle eski benliklerini bulabileceklerdir. Uğradıkları hayâl kırılganlıklarıyla yurt özlemi, tesirini böylelikle daha az duyurmaktadır. Roman acı gerçekler karşısında umduklarını bulamamış kahramanların, eski yurtlarına dönüşleriyle biter. *Nils Holgersson'un İsveç Gezisi*, on üç, on dört yaşlarında bir çocuğun bir cinden yediği bir tokatla parmak çocuk olduktan sonra bir yaban kazı sırtında İsveç göklerinde yaptığı yolculuğu anlatır. Lucien Maury, eserin Fransızca tercümesine yazdığı önsözde bu kitap için şunları söylemektedir: “Bu eser bir Odise, canlı ve hareketli bir şiiirdir. Görünüşü başka türlü olsa da hiçbir kitap bunun kadar öğretici değildir. Herkes ondan kendine, kendi yaşına uygun olan hisseyi çıkaracaktır. Çocuklar teferruata inen bir ahlâk ve bilgelik dersi, büyükler ve ihtiyarlar bir tevekkül ve ilham öğretisi kapacaklardır. Herkes ciddilik, iyilik ve saygı öğüdünü alacaktır.” Eserin, *Nils Holgersson*'dan sonra başlıca kahramanlarını, Edmond Rostand'ın *Chantecler* adlı eserinde olduğu gibi hayvanlar teşkil eder. Yalnız bu hayvanlar, La Fontaine'nin hayvanları cinsinden değildirler. La Fontaine'nin hayvanları pratik bir lâahlâkilik içinde yaşamalarına rağmen Lagerlöf'ün yaratmaları tam bir ahlâklılıkla çizilmişlerdir.

Basınımızda Selma Lagerlöf hakkında çıkmış yazılardan görebildiklerimiz şunlar oldu: 1- “Selma Lagerlöf”, Selim Sırrı, *Türk Yurdu*, Sayı 17-18/211-212 (1929) 2- “İsveç Edebiyatına Dair”, Nahit Sırrı, *Hayat*, Sayı 124 (1929) 3- “Selma Lagerlöf”, Ch. M. de Grangers'den tercüme, *İctihat*, Sayı 312 (1931) 4- “Selma Lagerlöf”, Henry de Zogheb'den çeviren: Hüseyin Cahit, *Fikir Hareketleri*, Sayı 119 (1936) 5- “Ölümü Münasebetiyle Selma Lagerlöf”, D.N., *Cumhuriyet*, 21 Mart 940 6- “Selma Lagerlöf”, Nahit Sırrı, *Ülkü*, Sayı 86 (1940) 7- “Selma Lagerlöf”, Yücel, 1940.

Türk Yurdu, Yücel, *Ülkü*, *Varlık*, *Hayat*... dergilerinde tek tük hikâyelerine rastladığımız Selma Lagerlöf'ün Türkçede kitap hâlindeki eserleri de şunlardır:

1. *Nils Holgersson'un Akıllara Sığmaz İsveç Seyahati*, Fransızcadan tercüme eden: Behiç Enver, Edirne 1932.

2. *Romalı Kanı*, çeviren: Müfide Muzaffer, İstanbul 1932 (ufak boyda, 40 sayfa).
3. *Portugalya İmparatoriçesi*, çeviren: Safiye Erol, İstanbul, Semih Lütü Kitabevi, tarihsiz.⁵⁸
4. *Gösta Berling*, çevirenler: Hayrullah Örs-Behiç Enver Koryak, Milli Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercümeleler, İskandinav Klasikleri: 9, İki cilt, Ankara 1949.
5. *Nils Holgarsson'un İsveç gezisi*, çevirenler: Hayrullah Örs-Behiç Enver Koryak, Milli Eğitim Bakanlığı, Çocuk Klasikleri serisinde iki cilt, İstanbul 1951.

Ayrıca Nahit Sırrı, *Hayat* dergisi Sayı 126 (1929)'da *Gösta Berling*'in özetini verdiği gibi, İsmail Habib de *Avrupa Edebiyatı ve Biz* isimli eserinde (İstanbul 1940-41) Selma Lagerlöf'ün hayatı hakkında kısa, sanatı hakkında etraflı açıklamalarda bulunmuş, *Kudüs* romanının tahlilini yapmış, *Nils Holgarsson*'un da uzunca bir özetini çıkarmıştır (bkz. "Avrupa Edebiyatı" ve Biz, C. II, S. 354-356, 512-513).

Çevirenler⁵⁹

Morbacka için önsöz, Selma Lagerlöf, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1952

Almanya'da Çıkan Bir Antolojide Türk Şiiri

1952 yılı kapanırken Batı Almanya'da çıkan kitaplar arasında bir tanesi, Doğu şiiri meraklılarını bilhassa ilgilendirecektir. Münih'te basılan bu kitap bir antolojidir. *Lyrik des Ostens (Doğu Şiiri)* adını taşır, 612 sayfadır.* Bu eserde Yakın Doğu, Hindistan, Uzak Doğu; üç bölümde ayrı ayrı tanıtılmış, 137 sayfa tutan Yakın Doğu bölümünde Türk şiirine 24 sayfa verilmiştir. Yakın Doğu bölümünde eski Mısır, Babil, İbrani, Suriye, Habeş, Arap, Fars, Türk şiirini buluyoruz. Bu ilk bölümü hazırlayan Dr. Annemarie Schimmel⁶⁰ geçen yaz yurdumuza gelmişti. Asıl ihtisas sahasına yakınlığı dolayısıyla daha çok Divan ve Tasavvuf şiirimizle uğraşıyor; yeni şiirimizle temasının yeni başladığını, ama bu şiirden aldığı zevkin gün geçtikçe çoğaldığını söylüyordu. Türk şiiri kısmına giren bütün parçaları Almancaya Bayan Schimmel kendisi çevirmiştir. Öteki bahislerde olduğu gibi burada da asır sırası takip edilmiş, 13. yüzyıldan Yunus Emre ile başlanarak günümüze doğru gelinmiştir. 29 Türk şairi. İyi, güzel, ama 19. yüzyılın ikinci yarımından, yani Tanzimat, Servet-i Fünûn şairlerinden kimse yok. Buna bir mânâ vermedik. Oysaki Hacı Bayram Veli, Gaybî, Samî... gibi Tasavvuf ve Divan şairleri, üstatları varken alınmasalar da olurdu. Bunları feda etmeyip de kitabı Hâmid'siz, Fikret'siz, Cenap'sız bırakmak, onların eser verdikleri zaman parçasını hiç zikre değer görmemek değil midir? 19. yüzyılın birinci yarımında Enderunî Vâsî ile Âkîf Paşa'dan birer örnek var. Âkîf Paşa'nın "Mersiye"si, acaba Batı etkisi altındaki yenilik edebiyatımızın başlangıcı sayıldığı için mi alınmıştır? Bu nokta münakaşa götürür.

Kitapta eski, yeni 29 şairimizden birer, ikişer örnek verilmiştir. 20. yüzyıldan "Merdiven" ve "Piyale" şiirleriyle Ahmet Haşim'i, "Fikret'in Mezarında" şiiriyle Rıza Tevfik'i, "Rindlerin Ölümü" ve "Endülüste Raks" şiirleriyle Yahya Kemal'i görüyoruz. Yahya

* *Lyrik des Ostens*, Carl Hanser Verlag, München, 1952, 612 sayfa. 16.80 mark

Kemal'den Orhan Veli'ye geçilmiştir, yani yeni Türk şiirine! Orhan Veli'den seçilmiş iki şiir, tercümeleri güzel olmakla beraber, konuları, şekilleri dolayısıyla Orhan Veli'yi karakterize edecek nitelikte değildir. Orhan'ın ilk devirlerine ait şiirler bunlar. Biri "Buğday", öteki "Lied". Bu iki şiiri Orhan Veli, *Garip*'in ne birinci (1941) ne de ikinci (1945) baskısına almış, şairin ölümünden sonra Yaşar Nabi, yayımladığı *Orhan Veli – Bütün Şiirleri* kitabının baş tarafına, ilk şiirler kısmına koymuştu. Bu da gösteriyor ki Bayan Schimmel, yeni şiirimizden örnekler seçerken eski-yeni şiirimiz arasındaki açık farkı kesin olarak belirtmek istememiş, muhafazakâr davranmıştır. Külebi'nin "Rüzgâr", Necatigil'in "Duman" şiirleri, yeni şiirimizin özelliklerini, çeşitli cephelerini tek başlarına temsil edemezler.

Kitapta Türk şiiri kısmının bu noksanını Bayan Schimmel'in akademik anlayışına, Kurtuluştan sonraki nesilleri henüz gereği kadar incelemeye vakit bulamamış olmasına bağlamak gerekir. Sonra şunu da söylemeliyiz ki Türk şiiri, Alman Türkologları çevresinde şimdiye kadar bu derece geniş bir zaman ölçüsü içinde hiç ele alınmamıştı. Marburg gibi, Türkoloji çalışmalarının hiç de kesif olmadığı bir yerde Bayan Schimmel, antolojide Türk şiirine ayrılmış kifayetsiz sayfaların imkânı nispetinde eski asırları toplayıp yüzyılımıza geldiğine göre bundan sonraki eserlerinde yeni şiirimizi daha geniş ölçüde incelemeye, tanıtmaya fırsat bulabilecektir. Sevilen, takdir edilen yeni hikâyecilerimiz yanında, tanıtıldıkları takdirde yeni şairlerimizin de Almanya'da aynı takdir ve alâkayı toplayacaklarından eminiz. Almanya'da bu tanıtmayı ustaca yapacaklardan, bu işi hakkıyla başaracaklardan biri, belki de birincisi şüphesiz, şair Bayan Annemarie Schimmel'dir. Bayan Schimmel, bu hacimli kitapta kendisine verilen ölçüye uymak mecburiyeti içinde, elinden geleni yapmıştır.

Behçet Gönül

Varlık, 1 Şubat 1953, Sayı 391⁶¹

Bir Öğretmenin Ölümü

Pazartesi sabahı, Kabataş Erkek Lisesi'nde Atatürk'ün ölüm yıl dönümünü anma töreninde okulun 31 yıllık tarih öğretmeni Galip Vardar'ı⁶² kaybettik.

Bu ölüm, öğrencilerin verdikleri saygı adıyla “Galip Baba” gibi altmış yaşında; üstelik kalp, şeker ve ülser hastası bir başka öğretmenin başına rastgele bir zamanda gelseydi “eceli gelmiş!” der, geçilir, kaçınılmaz sonuca karşı büyük de olsa geçici üzüntülere hattâ bir de imrenme duygusu karışırdı: “—Öğretmen olup da o durumda o kadar yaşadığına şükür!”

Ama ölen Galip Vardar'dı. Vardar, Atatürk'le dopdolu olduğu sayısız günlerin en yoğunlarından birini yaşıyordu; öldüğü an da Ata'nın öldüğü dakikadan tam bir saat sonrasını gösteriyordu: Galip Vardar törenin ortasında, okulun ve gönüllerin Ata ile büyülenmiş olduğu sırada, onu beş gece öldü.

Atatürk'ün, Türk öğretmeninde her zaman yaşayacak üstün şuuru olduğu içindir ki bu kadar farklı, bu kadar şanlı, heyecanla bu kadar yüklü bir ölüm oldu.

Kabataş Lisesi tarih öğretmenin, beraberinde gözyaşlarının en katıksızını, yanışların en içtenini getiren bu ölümü bir tesadüfle yorumlanamayacak kadar geniş bir anlam taşıyor. Her 10 Kasım'da bu lise en heyecanlı konuşmayı ondan dinlerdi; Devrim Tarihi derslerinde en yaşanmış, en canlı, en inanmış dersleri o verirdi. Çünkü Ata'ya öylesine bağlı ve tutkunduydu; çünkü Milli Mücadele'nin imanlı günlerine katılmış, en çetin şartlarda İstanbul'dan Ankara'ya silah taşımış, İstiklâl savaşına girmiş, yaralanmış, o devirleri anlatan tarihlerde, romanlarda kahramanlığıyla yer almıştı.

Ama Ata'nın 20. ölüm yıl dönümü için okuldaki törene bu defa oğluyla gelinini de çağırması; yine çok heyecanlanacağını, bu heyecanın hastalığına indireceği darbeyi bilen arkadaşlarının uyarmalarını dinlemeyerek konuşmakta ısrar edişi, olsa olsa bir hazırlıkla açıklanabilir:

Galip Vardar ölüme hazırlanmıştı; bu ölümün Anafartalar kahramanını anlatırken gelmesini istemiş, fani dünyadan göç saatini kendi tayin etmiş ve ölüm ister istemez Galip Bey'in uygun gördüğü anda gelip onu yıllarca hizmet ettiği okulda, yıllardır kurtarıcının yüceliğini –anlattığı değil; yaşadığı, katıldığı, bir parçası bulunduğu destan bölümleri içinde aşkla– duyurduğu okulunda alıp götürmüştü.

Hoca, Mustafa Kemal'in bir telefon konuşmasını anlatırken kürsünün üzerinde bir telefon varmış da ona uzanıyormuş gibi elini boşluğa uzattı; gür sesi cümlelerin ortasında ansızın kırıldı, perde söndü ve Hoca yere düştü.

Hat bağlanmış, telefonun öbür ucundan Atatürk, ülküdaşına seslenmişti sanki. Yüzündeki ancak belli gülümseme, aziz hocanın artık şanlı Kuvayı Milliyeciler arasına karıştığını, yıllardır yaşayıp yaşattığı havayı destan yiğitleri arasında daha yakından, somut ve reel yaşamaya başladığını gösteriyordu.

Genç nesilleri yetiştirmeyi Atamız, öğretmenlere emanet ve emretmişti. Ağarmış saçlarının enerjisi azalmaya yüz tutmuş mad-desinin frenlemek isteyişlerine inat, tükenmez bir heyecan ve iman kaynağı hâlinde Galip Vardar, bu ödevi ders içi, ders dışı her an yaptı. Öğrenci, öğretmen; tanıdığı en yakın çevrelerin bu iki temsil-cisinden daima Atatürk'ün izinde ve irşatlarında olmalarını istedi. Candan inanmaların hattâ günlük konuşmalarda, davranışlarda, bütün bir karakterde zaman zaman duraklayışları hep azme çevrileceğini, her şeyden önce idealin, yurt ve istiklâl aşkının, devrimlere sadakatin geldiğini biz en tam şekliyle onda gördük.

Galip Hocaya elbet ancak böyle bir ölüm yakışırdı. İman, istiklâl ve erdem koruyucusu Tanrı; hayatı bu üç yüce güçle taçlanmış hocamızı sonunda ölümünün en güzeliyle mükâfatlandırdı.

Galip Vardar, Atatürk okullarından birinde, Atatürk çocukla-ryla çevrili, onlara yine en değerli derslerinden birini verirken, Ata'nın ölüm gününde, onu anarken vazife başında öldü, ömrünce dilediği en güzel ölümü buldu.

Galip Hoca, böylece iki cihanın mutlularından biri oldu: Gazi-liği vardı; temiz adına paha biçilmez bir başka sıfat daha ekleyerek, gönüllü rahat şehit gitti.

Hangi öğretmen, hangi öğrenci böylesine şehit gitmek istemez?

Ortaköy'den Zincirlikuyu mezarlığına kadar çeken uzun yolu boydan boya eller üstünde giden Galip Hoca'nın ardındaki yanındaki yüzlerce ve yüzlerce öğretmenin, öğrencinin yaşlı yüzlerinde yalnız bu mutlu dilek okunuyordu.

Behçet Necatigil

Vatan gazetesi, 14 Kasım 1958 Cuma⁶³

Türk Edebiyatı Kronolojisi

Edebiyatımızda Belli Başlı Tarihler

VIII. yüzyıl:

732-735: Kül Tigin ve Bilge Kağan adlarına *Köktürk Yazıtları* dikildi.

XI. yüzyıl:

1069/70: Yusuf Has Hâcib, *Kutadgu Bilig*'i yazdı.

1073/77: Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgati't-Türk*'ü yazdı.

XII. yüzyıl:

(?): Edib Ahmed, *Atebetü'l-Hakayık*'ı yazdı.

1166: *Divan-ı Hikmet* şairi Ahmed Yesevi öldü.

XIII. yüzyıl:

1207: Mevlâna Celâleddin Rumi doğdu (30 Eylül).

1226: Sultan Veled doğdu.

1247: Hacı Bektaş Veli doğdu.

1250 (?): Yunus Emre doğdu.

1272: Âşık Paşa doğdu.

1273: Mevlâna Celâleddin Rumi öldü (17 Aralık).

1291: Sultan Veled, *İbtidâ-nâme*'yi yazdı.

XIV. yüzyıl:

1301: Gülşehri, *Felek-nâme* adlı Farsça mesnevisini yazdı.
Sultan Veled, *Rûbab-nâme*'yi yazdı.

1307/8: Yunus Emre, *Risalet-ün-Nushiyye*'yi yazdı.

1312: Sultan Veled öldü (11 Kasım).

1317: Gülşehri, *Mantıku't-Tayr* mesnevisini tamamladı.

1320/1 (?): Yunus Emre öldü.

1329: Âşık Paşa, *Garib-nâme*'yi yazdı.

1333: Âşık Paşa öldü.

1337: Hacı Bektaş Veli öldü.

- 1344: Kadı Burhaneddin doğdu.
(?): *Nehcü'l-Feradis* yazıldı (1358'den önce).
1390: Ahmedî, *İskender-nâme*'yi yazdı.
1398: Kadı Burhaneddin öldü.
1400: Âşıkpaşazâde doğdu.

XV. yüzyıl:

- 1403: Ahmedî, *Cemşid ü Hurşid* mesnevisini yazdı.
1404: Nesimî öldü.
1409: Süleyman Çelebi, *Mevlid*'i tamamladı.
1422: Süleyman Çelebi öldü.
1429: Hacı Bayram Veli öldü.
1431 (?): Şeyhî öldü.
1437: Sinan Paşa doğdu.
1441: Ali Şîr Nevâî doğdu (9 Şubat).
1449: Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*'yi yazdı.
1451: Yazıcıoğlu Ahmed Bican, *Envar-ül-Âşıkîn*'i yazdı. ★ Yazıcıoğlu Mehmed öldü.
1453: Ahmed Bican, *Acâib-ül-Mahlûkat*'ı ve *Müntehâ*'yı yazdı.
1459: Cem Sultan doğdu.
1466: Ahmet Bican, *Şemsiyye*'yi yazdı.
1469: Eşrefoğlu Rumi öldü.
1471: Zâtî doğdu.
1472: Lâmiî doğdu.
1483: Babur Şah doğdu (14 Şubat).
1484: Ali Şîr Nevâî, *Hamse*'sini yazdı. ★ Âşıkpaşazâde, *Tarih*'ini yazmaya başladı.
1486: Sinan Paşa doğdu. ★ Hatayî doğdu.
1491: Lâtîfî doğdu. ★ Ali Şîr Nevâî, *Mecalis-ün-Nefais*'i yazdı.
1493: Tâci-zade Câfer Çelebi, *Heves-nâme*'yi yazdı.
1495 (?): Fuzulî doğdu. ★ Cem Sultan öldü (25 Şubat).
1497: Ahmed Paşa öldü.
1498: Ali Şîr Nevâî, *Muhakemet-ül-Lûgateyn*'i yazdı.

XVI. yüzyıl:

- 1501: Ali Şîr Nevâî öldü (3 Ocak).
1506: Mihri Hatun öldü.

- 1508: Necati öldü.
 1512: Mesîhî öldü.
 1515: Tâcî-zade Cafer Çelebi idam edildi (18 Ağustos).
 1520: Âşık Çelebi doğdu.
 1524: Hatâyî öldü.
 1526: Bâki doğdu.
 1530: Babür Şah öldü (26 Ocak).
 1532: Lâmiî öldü.
 1538: Sehî Bey, şairler tezkiresi *Heşt Behişt*'i yazdı.
 1540: Âşık Çelebi, Bursa *Şehrengîz*'ini yazdı.
 1541: Tarihçi Âlî doğdu.
 1543: Hüdâyî doğdu.
 1546: Kınalı-zade Hasan Çelebi doğdu. ★ Zâtî öldü. ★ Lâtîfî, *Tezkire*'sini tamamladı.
 1548: Sehî Bey öldü.
 1552: Şeyhülislâm Yahya doğdu.
 1553: Kara Fazlî, *Gül ve Bûlbûl* mesnevisini yazdı.
 1554: Seydi Ali Reis, *Muhit*'i yazdı.
 1556: Fuzuli öldü.
 1557 (?): Seydi Ali Reis, *Mir'ât-ül-Memâlik*'i yazdı.
 1557: Hayalî öldü.
 1561: Taşköprüzade öldü. ★ Veysî doğdu.
 1562: Seydi Ali Reis öldü.
 1566: Bâki, *Kanunî Mersiyesi*'ni yazdı.
 1568: Âşık Çelebi, *Meşâir-üş-Şuarâ* adlı tezkiresini tamamladı.
 1570: Halettî doğdu.
 1572: Âşık Çelebi öldü.
 1574: Peçevi doğdu.
 1575: Feridun Bey, *Münşeat*'ını yazdı.
 1582: Lâtîfî öldü (23 Ekim). ★ Taşlıcalı Yahya Bey öldü.
 1583: Feridun Bey öldü (16 Mart). ★ Nevî-zade Atayı doğdu.
 1586: Âlî, *Menakıb-ı Hünerveran* adlı eserini yazdı. ★ Kınalı-zade Hasan Çelebi, *Tezkire*'sini tamamladı.
 1596: Şeyhülislâm Bahayî doğdu.
 1598: Hakanî, *Hilye* adlı mesnevisini yazdı.
 1599: Tarihçi Hoca Sadeddin öldü.
 1600: Bâki öldü (7 Nisan). ★ Tarihçi Âlî öldü.

XVII. yüzyıl:

- 1603: Ebûlgazi Bahadır Han doğdu.
 1605: Bağdathî Ruhi öldü.
 1606: Hakânî Mehmed Bey öldü.
 1607: Kınalı-zade Hasan Çelebi öldü (14 Mart).
 1608: Veysî, *Hâb-nâme*'yi yazdı.
 1609: Kâtip Çelebi doğdu.
 1611: Evliya Çelebi doğdu (25 Mart).
 1627: Fehîm doğdu.
 1628: Veysî öldü. * Hüdâyî öldü.
 1631: Hâletî öldü. * Koçi Bey, *Risale'sini* IV. Murad'a sundu.
 1634: Nevî-zade Atayi, *Şakayık-i Numaniye Zeyli*'ni tamamladı.
 1635: Nevî-zade Atayi öldü (10 Ocak). * Nefî öldürüldü (27 Ocak). * Nergisî öldü.
 1642: Nâbi doğdu.
 1644: Şeyhülislâm Yahya öldü (27 Şubat).
 1648: Fehîm öldü.
 1648: Kâtip Çelebi, *Cihan-nümâ'yı* yazmaya başladı.
 1650: Sâbit doğdu.
 1651: Peçevî öldü.
 1654: Şeyhülislâm Bahayî öldü.
 1655: Naîma doğdu.
 1656: Kâtip Çelebi, *Tuhfet-ül-Kibâr fî Esfâr-il-Bihâr*'ı ve *Mîzan-ül-Hakk*'ı yazdı.
 1657: Kâtip Çelebi öldü (6 Ekim).
 1658: Silâhtar Mehmed Ağa doğdu. * Kayıkçı Kul Mustafa öldü (1658'den sonra).
 1659: Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Terakime*'yi yazdı.
 1663 (?): Ebûlgazi Bahadır Han, *Şecere-i Türk*'ü yazdı. * Ebûlgazi Bahadır Han öldü.
 1666: Nailî öldü.
 1670: Nedim-i Kadîm öldü.
 1673: Nâbi, *Sûr-nâme*'yi yazdı.
 1674: Neşattî öldü.
 1683: Nâbi, *Tuhfet-ül-Haremeyn*'i yazdı.
 1699: Ragıp Paşa doğdu.
 1700: Resmî Ahmed Efendi doğdu.

XVIII. yüzyıl

- 1701: Nâbi, *Hayriyye*'yi yazdı.
 1705: Nâbi, *Hayrâbâd*'ı yazdı.
 1707: Âşık Ömer öldü.
 1712: Nâbi öldü (11 Nisan). ★ Nahifî, *Mesnevi*'yi çevirmeye başladı, 1730'da bitirdi. ★ Sâbit öldü (5 Eylül).
 1716: Naimâ öldü.
 1723: Silâhtar Mehmed Ağa öldü.
 1724: Osman-zade Tâib öldü (25 Mayıs).
 1729: Türkiye'de ilk matbaayı kuran İbrahim Müteferrika, ilk kitap olarak *Vankulu Lûgati*'ni bastı (31 Ocak).
 1730: Nedim öldü.
 1732: Yirmisekiz Mehmet Çelebi öldü.
 1736: Seyyid Vehbi öldü.
 1737: Gevherî öldü (1737'den sonra).
 1738: Nahifî öldü.
 1757: Şeyh Galib doğdu.
 1763: Ragıp Paşa öldü (8 Nisan).
 1768: Haşmet öldü.
 1772: Dertli doğdu.
 1780: Fıtnat Hanım öldü.
 1782: Şeyh Galib, *Hüsn ü Aşk*'ı yazdı.
 1783: Resmî Ahmed Efendi öldü (31 Ağustos).
 1785: İzzet Molla doğdu. ★ Dadaloğlu doğdu (?).
 1796: Esrar Dede öldü. ★ Aziz Efendi, *Muhayyelât*'ı yazdı.
 1799: Şeyh Galib öldü (3 Ocak). ★ Mütercim Âsım'ın *Burhan-ı Kaatı* çevirisi basıldı.

XIX. yüzyıl

- 1807: Seyrani doğdu.
 1810: Enderunlu Fâzıl öldü.
 1814: Süruri öldü.
 1815: Mütercim Âsım'ın *Kamus*'u basıldı.
 1819: Mütercim Âsım Efendi öldü.
 1822: Ahmet Cevdet Paşa doğdu.
 1825: Ziya Paşa doğdu.
 1826: Şinasi doğdu.

- 1829: İzzet Molla öldü.
- 1831: Türkçe ilk ve resmî gazete, haftalık *Takvim-i Vekayi* çıkmaya başladı (11 Kasım).
- 1839: Tanzimat Fermanı ilân edildi (3 Kasım).
- 1840: William Churchill, *Ceride-i Havadis* gazetesini çıkarmaya başladı (1 Ağustos). * Namık Kemal doğdu (21 Aralık).
- 1844: Ahmet Mithat Efendi doğdu. * Âlî Bey doğdu.
- 1844/5: Hayrullah Efendi, *İbrahim Paşa ile İbrahim Gülşenî'nin Hikâyesi* adlı, Türkçe ilk opera livresini yazdı.
- 1845: Dertli öldü.
- 1846: Eşref doğdu.
- 1847: Recai-zade Ekrem doğdu.
- 1848: Ebüzziya Tevfik doğdu.
- 1849: Şinasi'nin Paris'e birinci gidişi (4 yıl kadar Paris'te kaldı).
- 1850: Muallim Naci doğdu. * Şemsettin Sami doğdu. * Cevdet Paşa, Fuat Paşa ile birlikte, Türkçenin ilk grameri, *Kavâid-i Osmaniye'yi* yazdı.
- 1852: Abdülhak Hâmid doğdu (2 Ocak).
- 1854: Cevdet Paşa, 12 ciltlik *Tarih-i Cevdet'i* yazmaya başladı, eserini 1885'te tamamladı. * Fatin Efendi'nin *Hâtime-tüş-Suarâ* adlı son şairler tezkiresi basıldı.
- 1856: Deliktaşlı Ruhsatı doğdu.
- 1857: Aktör Ahmet Fehim doğdu.
- 1858: Şinasi, *Tercüme-i Manzume'yi* çıkardı. * Abdülmecid, Dolmabahçe Sarayı'nın yanında Saray Tiyatrosu'nu yaptırmaya başladı. * Beyoğlu'nda Naum Tiyatrosu'nda Ermeni gençleri *Riyakâr ve Müseyyip* adında, İtalyancadan çeviri Türkçe bir komedi oynadılar (20 ve 25 Mayıs).
- 1859: Şinasi, ilk tiyatro eserimiz, *Şair Evlenmesi*'ni yazdı. * Yusuf Kâmil Paşa, Fénelon'un *Télémaque*'ını çevirdi. * Bayburtlu Zihni öldü.
- 1860: Şinasi ve Âgâh Efendi, *Tercüman-ı Ahval* gazetesini çıkarmaya başladılar (21 Ekim); 25. sayıya kadar haftada bir, sonra haftada üç kere çıkan bu gazete 792. sayısında kapandı (11 Mart 1866). * Şinasi'nin *Şair Evlenmesi*, *Tercüman-ı Ahval* gazetesinde tefrika edildikten sonra

- kitap hâlinde çıktı (Aralık). ★ Erzurumlu Emrah öldü. ★ Samipaşazade Sezai doğdu.
- 1861: Dolmabahçe Sarayı Tiyatrosu'nda Türkçe oyunlar oynanmaya başladı (Haziran).
- 1862: Şinasi *Tasvir-i Efkar* gazetesini çıkarmaya başladı (27 Haziran) ★ Münif Paşa, ilk dergimiz *Mecmua-i Fünûn*'u çıkarmaya başladı (Temmuz). ★ Şinasi, şiir kitabı *Müntehabât-ı Eş'arım*'ı çıkardı (Temmuz). ★ Nâbi-zade Nâzım doğdu. ★ Nigâr Hanım doğdu.
- 1863: Beyoğlu'nda Şark Tiyatrosu'nda Ermeni gençleri Türkçe bir temsil verdiler (6 Mart). ★ Şinasi, *Durûb-i Emsâl-i Osmaniye*'yi çıkardı.
- 1864: Hüseyin Rahmi Gürpınar doğdu. ★ Ahmet Rasim doğdu.
- 1865: Şinasi'nin Paris'e ikinci gidişi (1869'da döndü).
- 1866: Halit Ziya Uşaklıgil doğdu. ★ Seyrani öldü.
- 1867: Tevfik Fikret doğdu. ★ İsmail Safa doğdu. ★ Ali Ekrem Bolayır doğdu. ★ Nâmik Kemal ve Ziya Paşa, Avrupa'ya gittiler (17 Mayıs).
- 1868: Yıkılarak yeniden yaptırılan Gedikpaşa Tiyatrosu'nda Güllü Agop idaresinde Türkçe temsiller verilmeye başlandı (Ocak). ★ Nâmik Kemal ve Ziya Paşa, Londra'da haftalık *Hürriyet* gazetesini çıkardılar (Haziran). Bu gazete önce Londra'da sonra Ziya Paşa tarafından yüzüncü sayıya kadar Cenevre'de çıkarıldı. ★ Ziya Paşa, *Zafer-nâme*'yi yazdı. ★ Dadaloğlu öldü (?).
- 1869: Ahmet Vefik Paşa'nın Molière'den *Zor Nikâhı* ve *Zoraki Tabip* adlarında iki adaptesi ve *Yorgaki Dandini* çevirisi çıktı (Kasım). *Zor Nikâhı*, Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynandı. ★ Mehmet Emin Yurdakul doğdu. ★ Rıza Tevfik Bölükbaşı doğdu. ★ Ahmet Mithat Efendi, Mithat Paşa ile Bağdat'a gitti, ilk eserlerini orada yazdı, 1871 baharına kadar Bağdat'ta kaldı.
- 1870: *Pinti Hamit* komedisi yazarı Teodor Kasap, Nâmik Kemal ve Âli Bey'in de yazdıkları mizah gazetesi *Diyojen*'i çıkardı. ★ Süleyman Nazif doğdu. ★ Ahmet Hikmet Müftüoğlu doğdu. ★ Cenap Şahabettin doğdu.
- 1871: Şinasi öldü (13 Eylül). ★ Âli Bey'in *Ayyar Hamza* adaptesi,

- Gedikpaşa Tiyatrosu'nda ilk defa oynandı (20 Kasım).
- 1872: Âli Bey'in *Kokona Yatıyor* (13 Ocak) ve *Geveze Berber* (Kasım) komedileri, Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynandı. ★ *İbret* gazetesi, Namık Kemal ve arkadaşları tarafından çıkarılmaya başlandı (13 Haziran 1872-5 Nisan 1873, 132 sayı). ★ Ebüzziya Tevfik'in *Eceli Kaza* dramı oynandı. (29 Kasım). ★ Şemsettin Sami, *Taaşuk-ı Talât ve Fitnat* romanını çıkardı. ★ Hüseyin Siret Özsever doğdu.
- 1873: Namık Kemal, Gelibolu mutasarrıflığından ayrılarak İstanbul'a döndü (5 Ocak). ★ Ahmet Mithat'ın *Eyvah* piyesi (Mart), Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre'si* (1 Nisan) oynandı. ★ Ahmet Mithat ve Ebüzziya Tevfik, Rodos'a, Namık Kemal de Kıbrıs'a sürüldüler (Nisan). ★ Cevdet Paşa, *Kavâid-i Türkiyye'yi* yazdı ★ Mehmet Âkif Ersoy doğdu.
- 1873/4: Abdülhak Hâmid ilk piyeslerini çıkardı (*Macera-yı Aşk, Sabr ü Sebat, İçli Kız*).
- 1874: Ziya Paşa *Harâbât'ı*, Süleyman Paşa *Mebâni-ül-İnşâ'yı* ve *Tarih-i Âlem'i* çıkardı. ★ Dikran Çuhacıyan'ın *Opera Tiyatrosu, Ârif'in Hilesi* ile temsillerine başladı (Ekim). ★ Hüseyin Cahit Yalçın doğdu.
- 1875: Ahmet Mithat ilk romanlarını Rodos'ta kaleme aldı (*Hasan Mellâh, Hüseyin Fellâh*). ★ Namık Kemal'in *Âkif Bey* piyesi basıldı. ★ Çuhacıyan, *Leblebici Horhor* operetini sahneye koydu (17 Kasım). ★ Ziya Gökalp, Mehmet Rauf, Faik Âli Ozansoy doğdular.
- 1876: Ebüzziya Tevfik'in *Numune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sinin* ilk baskısı çıktı. ★ Namık Kemal, ilk romanı *İntibah'ı* çıkardı.
- 1877: Ahmet Vefik Paşa, *Lehçe-i Osmânî'yi* yazdı.
- 1878: Ahmet Mithat, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini çıkarmaya başladı. ★ Ziya Paşa, Adana Valiliği'ne tayin edildi, Adana Tiyatrosu'nu kurdu.
- 1879: Recai-zade Ekrem, *Tâlim-i Edebiyat'ını* bastırdı. ★ Ahmet Vefik Paşa, Bursa'ya Vali oldu (Ocak); yaptırdığı tiyatroda Eylül başlarında temsillere başlandı. Tiyatronun çalışmaları, rejisör Fasulyacıyan Efendi'nin yönetiminde, Paşa'nın Bursa'dan ayrılmasına (1882, Kasım) kadar üç yıl sürdü.

- 1880: Şemsettin Sami'nin *Sefiller* çevirisi çıktı. ★ Ziya Paşa Adana'da Vali iken öldü (17 Mayıs).
- 1881: Cevdet Paşa, *Belâgat-i Osmaniye*'yi yazdı. ★ Ziya Paşa'nın Molière'den, hece vezniyle manzum *Tartuffe* çevirisi: *Riyanın Encâmı* basıldı (2. baskı 1886).
- 1883: Recai-zade Ekrem, *Zemzeme*'leri çıkardı (1883-1885). ★ Celâl Sahir Erozan doğdu. ★ Memduh Şevket Esendal doğdu.
- 1884: Namık Kemal'in, *Celâleddin Hârzemşâh* piyesi yayınlandı. ★ Halit Ziya Uşaklıgil İzmir'de Nevruz, sonra da *Hizmet* (1886) gazetelerini çıkardı. ★ Gedikpaşa Tiyatrosu, II. Abdülhamit'in emriyle yıkıldı. ★ Şemsettin Sami'nin *Robinson* çevirisi çıktı. ★ Ahmet Haşim doğdu. ★ Halide Edip Adivar doğdu. ★ Ömer Seyfettin doğdu. ★ Fazıl Ahmet Aykaç doğdu. ★ Yahya Kemal Beyatlı doğdu (2 Aralık).
- 1885: Abdülhak Hâmid, karısı Fatma Hanım'ın ölümü (21 Nisan) üzerine *Makber*, *Ölü*, *Hacle* adlı şiir kitaplarını yazdı. ★ Mithat Cemal Kuntay doğdu.
- 1886: Nigâr Hanım'ın ilk şiir kitabı çıktı (*Efsus*, I). ★ Recai-zade Ekrem, *Takdir-i Elhan* adlı tenkit eserini bastırdı. ★ Süleyman Nesip doğdu. ★ Cemil Süleyman doğdu. ★ Emin Bülent doğdu. ★ Hamdullah Suphi doğdu. ★ Halikarnas Balıkcısı doğdu.
- 1887: Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazarlığa başladı. ★ Muallim Naci, *Demdeme*'yi çıkardı.
- 1888: Mehmet Murat Bey, haftalık *Mizan* gazetesini çıkardı (Ocak). ★ Hüseyin Rahmi ilk romanı *Şık*'ı çıkardı. ★ Namık Kemal öldü (2 Aralık). ★ Refik Halid Karay doğdu. ★ Abdülhak Şinasi Hisar doğdu.
- 1889: Şemsettin Sami'nin, *Şamus-ül-Âlâm*'ı çıktı (1889-1898). ★ Samipaşa-zade Sezai *Sergüzeşt* romanını çıkardı. ★ Muallim Naci, *Ömer'in Çocukluğu*'nu çıkardı. ★ Halit Ziya'nın ilk iki romanı, (*Nemide*, *Bir Ölünün Defteri*) çıktı. ★ Reşat Nuri Güntekin doğdu. ★ Yakup Kadri Karaosmanoğlu doğdu.
- 1890: Nabi-zade Nâzım'ın *Karabibik*'i çıktı. ★ Fuad Köprülü doğdu. ★ Orhan Seyfi Orhon doğdu.

- 1891: Ahmet İhsan Tokgöz, *Servet-i Fünûn* dergisini çıkarmaya başladı (27 Mart, Perşembeleri çıkıyordu, haftalık). ★ Mehmet Murat Bey'in, *Turfanda mı, yoksa Turfa mı?* romanı çıktı. ★ Ahmet Vefik Paşa öldü (21 Nisan). ★ Halit Fahri Ozansoy doğdu.
- 1892: Samipaşa-zade Sezai Bey'in hikâye kitabı *Küçük Şeyler* çıktı. ★ Süleyman Paşa öldü. ★ Ruşen Eşref Ünaydın doğdu (18 Mart). ★ Enis Behiç Koryürek doğdu.
- 1893: Muallim Naci öldü (13 Nisan). ★ Nabi-zade Nâzım öldü (6 Ağustos).
- 1894: Falih Rıfkı Atay doğdu. ★ Âşık Veysel doğdu.
- 1895: *Malûmat* dergisi, Baba Tahir tarafından çıkarılmaya başlandı (23 Mayıs). ★ Cevdet Paşa öldü (25 Mayıs). ★ Mahmut Yesari doğdu (5 Mayıs). ★ F. Celâlettin doğdu.
- 1896: *Servet-i Fünûn* dergisi, Tevfik Fikret'in yönetiminde Edebiyat-ı Cedideciler'in dergisi oldu (7 Şubat). ★ Nabi-zade Nâzım'ın, *Zehra* romanı çıktı. ★ Âli Bey, *Letafet* operetini yazdı ★ Âli Bey, *Lehçe-tül-Hakayık*'ı yazdı. ★ Recai-zade Ekrem, *Araba Sevdası* romanını çıkardı. ★ Yusuf Ziya Ortaç doğdu. ★ Salih Zeki Aktay doğdu. ★ Eflâtun Cem Güney doğdu.
- 1897: Mehmet Emin Yurdakul, "Cenge Giderken" şiirini yazdı. ★ Halit Ziya'nın *Mai ve Siyah* romanı çıktı. ★ Ali Mümtaz Arolat doğdu.
- 1898: İlk Türk aktörü Ahmet Necip Efendi öldü. ★ Nurullah Ataç doğdu. ★ Faruk Nafiz Çamlıbel doğdu.
- 1899: Hüseyin Cahit Yalçın, *Hayat-ı Muhayyel*'i çıkardı. ★ Mehmet Emin Yurdakul, *Türkçe Şiirler*'i çıkardı. ★ Âli Bey öldü. ★ Deliktaşlı Ruhsati öldü. ★ Peyami Safa doğdu.

XX. yüzyıl:

- 1900: Tevfik Fikret, *Rûbab-ı Şikeste*'yi çıkardı. ★ Halit Ziya'nın, *Aşk-ı Memnu* romanı çıktı. ★ Faik Âli ilk şiir kitabını çıkardı (*Fani Teselliler*). ★ Saffet Nezâhî'nin, *Zavallı Necdet* romanı çıktı. ★ Sadri Ertem doğdu.
- 1901: Tevfik Fikret, "Sis" şiirini yazdı. ★ Mehmet Rauf'un *Eylül* romanı çıktı. ★ Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun, *Hârîstan*

- ve *Gülistan*'ı çıktı. ★ Ahmet Şuayip, *Hayat ve Kitaplar*'ı çıkardı. ★ İsmail Safa öldü (24 Mart). ★ Kemalettin Kamu doğdu. ★ Ahmet Kutsi Tecer doğdu. ★ Ahmet Hamdi Tanpınar doğdu.
- 1902: Necmettin Halil Onan doğdu.
- 1903: Suut Kemal Yetkin doğdu. ★ Ercüment Behzat Lâv doğdu.
- 1904: Şair Eşref, *Deccal*'ın ilk cildini çıkardı. ★ Şemsettin Sami öldü (1 Temmuz). ★ *Mehcure* (1895) ve *Hikmet* (1898) yazarı romancı Vecîhî öldü.
- 1905: Güzide Sabri, *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi* romanını çıkardı. ★ Selânik'te *Çocuk Bahçesi* dergisi çıktı (haftalık, 43 sayı). ★ Necip Fazıl Kısakürek doğdu. ★ Cevat Fehmi Başkut doğdu. ★ Selâhattin Batu doğdu.
- 1906: Süleyman Nazif, ilk şiir kitabını çıkardı (*Gizli Figanlar*). ★ Sait Faik Abasıyanık doğdu. ★ Behçet Kemal Çağlar doğdu.
- 1907: Âsaf Halet Çelebi doğdu. ★ Cevdet Kudret doğdu.
- 1908: Hüseyin Kâzım, Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret; *Tanin* gazetesini çıkarmaya başladılar (1 Ağustos). ★ Sabahattin Eyüboğlu doğdu. ★ Yaşar Nabi Nayır doğdu.
- 1909: *Fecr-i Âtî*'ciler, *Servet-i Fünûn* dergisinde birleştiler (11 Şubat). ★ Cenap Şahabettin, *Hac Yolunda'yı* çıkardı. ★ Celâl Sahir'in ilk şiir kitabı, *Beyaz Gölge*ler çıktı. ★ Ali Ekrem ilk şiir kitabı, *Ruh-i Kemal'i* çıkardı. ★ Ahmet Muhip Dranas doğdu.
- 1910: Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın *Küçük Paşa* romanı çıktı. ★ Ahmet Rasim'in, *Şehir Mektupları* çıktı (4 cilt, 1910-1911). ★ Hüseyin Siret, şiir kitabını çıkardı (*Leyal-ı Girîzan*). ★ Tahsin Nahid'in şiir kitabı çıktı (*Ruh-i Bıkayd*). ★ Cemil Süleyman'ın ilk kitabı, hikâyeler, *Timsal-i Aşk* çıktı. ★ Ahmet Şuayip öldü. ★ Cahit Sıtkı Tarancı doğdu. ★ Ziya Osman Saba doğdu. ★ Kemal Tahir doğdu.
- 1911: Selânik'te *Genç Kalemler* dergisi çıkmaya başladı (11 Nisan). ★ Tevfik Fikret, *Halûk'un Defteri*'ni çıkardı. ★ Mehmet Âkif, *Safahat*'ın ilk kitabını çıkardı. ★ Halide Edip'in ilk eseri, *Harap Mabretler* çıktı. ★ Mehmet Beh-

- çet Yazar, ilk şiir kitabını çıkardı (*Erganun*). ★ İbrahim Alâettin Gövsa'nın *Çocuk Şiirleri* çıktı.
- 1912: Halit Fahri Ozansoy, ilk şiir kitabını çıkardı (*Rüya*). ★ Şair Eşref öldü (22 Mayıs). ★ Ahmet Mithat Efendi öldü (28 Aralık).
- 1913: Aka Gündüz'ün ilk şiir kitabı, *Bozgun* ile ilk hikâye kitabı *Türk Kalbi* çıktı. ★ Yakup Kadri ilk kitabını çıkardı (*Bir Serencam*). ★ Ebüzziya Tevfik öldü (27 Ocak). ★ Bedri Rahmi Eyüboğlu doğdu.
- 1914: Orhan Veli Kanık doğdu. ★ Oktay Rifat doğdu. ★ Fazıl Hüsnü Dağlarca doğdu. ★ Orhan Kemal doğdu.
- 1915: Ziya Gökalp, ilk şiir kitabı *Kızıl Elma'yı* çıkardı. ★ Tevfik Fikret öldü (19 Ağustos). ★ Melih Cevdet Anday doğdu. ★ Aziz Nesin doğdu.
- 1916: Darülbeydi (İstanbul Şehir Tiyatrosu), Hüseyin Suat Yalçın'ın adapte ettiği *Çürük Temel* oyunuyla açıldı (20 Ocak). ★ Yusuf Ziya Ortaç, ilk şiir kitabını çıkardı (*Akından Akına*). ★ Samim Kocagöz, Haldun Taner, Orhan Hançerlioğlu, İlhan Berk, Behçet Necatigil doğdular.
- 1917: Halit Fahri'nin *Baykuş* piyesi oynandı (2 Mart). ★ Ziya Gökalp, haftalık *Yeni Mecmua'yı* çıkardı (12 Temmuz 1917-20 Aralık 1923, 90 sayı). ★ Süleyman Nesip öldü (28 Eylül). ★ Tarihçi Mehmet Murat Bey öldü. ★ Cahit Külebi, Kerime Nadir doğdular.
- 1918: Yahya Kemal'in ilk şiirleri *Yeni Mecmua'da* yayınlandı (Mart-Haziran, 8 şiir). ★ Ali Canib'in şiir kitabı *Geçtiğim Yol* çıktı. ★ Falih Rıfkı ilk kitabını çıkardı: *Ateş ve Güneş*. ★ Ruşen Eşref'in, *Diyorlar ki* adlı kitabı çıktı. ★ Hâmid, *Finten'i* çıkardı. ★ Faruk Nafiz ilk şiir kitabını yayınladı: *Şarkın Sultanları*. ★ Hâdisat gazetesinde Süleyman Nazif'in, *Kara Bir Gün* makalesi çıktı (24 Kasım). ★ Yusuf Ziya Ortaç, *Şair* dergisini çıkardı (12 Aralık 1918-20 Mart 1919, 15 sayı). ★ Nigâr Hanım öldü (1 Nisan).
- 1919: Halit Fahri Ozansoy, *Nedim* dergisini çıkardı (16 Ocak- 29 Mayıs 1919, 17 sayı). ★ Yusuf Ziya, *Binnaz* piyesini yazdı (İlk oynanışı: 7 Nisan). ★ Orhan Seyfi ilk şiir kitabını

- çıkardı: *Fırtına ve Kar*. ★ Şükûfe Nihal ilk şiir kitabını çıkardı: *Yıldızlar ve Gölgeleler*. ★ Refik Halid, *Memleket Hikâyeleri*'ni çıkardı. ★ Tahsin Nahit öldü (12 Mayıs). ★ Salâh Birsal ve Ceyhun Atuf Kansu doğdular.
- 1920: Ömer Seyfettin öldü (6 Mart). ★ Sabahattin Kudret Aksal doğdu.
- 1921: *Dergâh* dergisi çıktı (15 Nisan 1921-5 Ocak 1923, 42 sayı). ★ *Yarın* dergisi çıktı (13 Ekim 1921-1 Ekim 1922, 44 sayı). ★ Mehmet Âkif İstiklâl Marşı'nı yazdı. ★ Ahmet Haşim, ilk şiir kitabı, *Göl Saatleri*'ni çıkardı. ★ Şahabettin Süleyman öldü. ★ Necati Cumalı doğdu.
- 1922: Halide Edip'in *Ateşten Gömlek* romanı çıktı. ★ Yakup Kadri, *Kiralık Konak* ve *Nur Baba* romanlarını çıkardı. ★ Reşat Nuri'nin *Çalıkuşu*, *Vakit* gazetesinde tefrika edildi, kitap hâlinde çıktı. ★ Ziya Gökalp, Malta dönüşü, Diyarbakır'da haftalık *Küçük Mecmua*'yı çıkardı (5 Haziran 1922-5 Mart 1923, 33 sayı). ★ Yaşar Kemal Göğceli doğdu.
- 1923: Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*'ni çıkardı. ★ F. Celâlettin ilk hikâye kitabını çıkardı: *Talâk-ı Selâse*. ★ *Millî Mecmua* çıktı (1 Kasım 1923-15 Haziran 1928, 112 sayı). ★ Oktay Akbal doğdu.
- 1924: *Türkiyat Mecmuası* çıkmaya başladı. ★ Selâhattin Enis, *Zaniyeler* romanını çıkardı. ★ Ziya Gökalp öldü (24 Ekim).
- 1925: Necip Fazıl Kısakürek, ilk şiir kitabını çıkardı: *Örümcek Ağı*. ★ Mahmut Yesari'nin ilk romanı çıktı: *Çoban Yıldızı*. ★ Attilâ İlhan, Arif Damar doğdular.
- 1926: Ahmet Haşim'in ikinci şiir kitabı, *Piyale* çıktı. ★ Faruk Nafiz Çamlıbel, *Çoban Çeşmesi*'ni çıkardı. ★ Ali Mümtaz Arolat'ın şiir kitabı çıktı: *Bir Gemi Yelken Açtı*. ★ Ömer Bedrettin Uşaklı, ilk şiir kitabını çıkardı: *Deniz Sarhoşları*. ★ Esat Mahmut Karakurt'un ilk romanı çıktı: *Vahşi Bir Kız Sevdim*. ★ Ankara'da haftalık *Hayat* dergisi çıkmaya başladı (2 Aralık; 1929 sonlarına kadar çıktı). ★ Talip Apaydın doğdu.
- 1927: Enis Behiç Koryürek'in şiir kitabı *Miras* çıktı. ★ Necmettin Halil Onan, ilk şiir kitabını çıkardı: *Çakıl Taşları*. ★ Süleyman Nazif öldü (4 Ocak). ★ Ahmet Hikmet Müf-

- tüoğlu öldü (19 Mayıs). ★ Orhan Seyfi Orhon, *Güneş* dergisini çıkardı (1 Ocak-1 Ekim 1927, 17 sayı).
- 1928: Yedi Meşaleciler, önce *Yedi Meşale* adında bir seçme şiirler kitabı çıkardılar, sonra Yusuf Ziya Ortaç'ın yayınladığı, *Meşale* dergisinde birleştiler; *Meşale* dergisi ancak 8 sayı çıkabildi (1 Temmuz-15 Ekim). ★ Hamdullah Suphi Tanrıöver, hitabelerini, *Dağ Yolu*'nda topladı (2. cilt, 1931). ★ Edip Cansever, Muzaffer Buyrukçu doğdular.
- 1929: Cevdet Kudret şiir kitabını çıkardı: *Birinci Perde*. ★ Yaşar Nabi Nayır, ilk şiir kitabını çıkardı: *Kahramanlar*. ★ Kenan Hulusi Koray ilk kitabını çıkardı: *Bir Yudum Su*. ★ Aka Gündüz'ün, *İki Süngü Arasında* romanı çıktı. ★ Safveti Ziya öldü (25 Temmuz). ★ Fakir Baykurt doğdu.
- 1930: Peyami Safa, *Dokuzuncu Hariciye Koğuşu* romanını çıkardı. ★ Reşat Enis ilk kitabını, hikâyeler, çıkardı: *Kılıcımı Sürüyorum*. ★ Halide Nusret Zorlutuna'nın ilk şiir kitabı çıktı: *Gecedan Taşan Dertler*. ★ Salih Zeki Aktay'ın ilk şiir kitabı çıktı: *Persefon*. ★ Aktör Ahmet Fehim Efendi öldü (2 Ağustos).
- 1931: Falih Rıfkı Atay, *Deniz Aşırı'yı* çıkardı. ★ Sadri Ertem'in ilk romanı çıktı: *Çıkrıklar Durunca*. ★ Ercüment Behzat Lâv ilk kitabını çıkardı: *S.O.S.* ★ Mehmet Rauf öldü (23 Aralık). ★ Tarık Dursun K., Cemal Süreya doğdular.
- 1932: Ankara'da aylık *Ülkü* dergisi çıkmaya başladı (Şubat) ★ Ahmet Kutsi Tecer, şiir kitabını çıkardı: *Şiirler*. ★ Behçet Kemal Çağlar, ilk şiir kitabını çıkardı: *Erciyaştan Kopan Çığ*. ★ Ahmet Rasim öldü (21 Eylül).
- 1933: Hıfzı Oğuz, Ankara'da aylık *Çığır* dergisini çıkardı (Ocak 1933-Aralık 1939, 85 sayı). ★ Hüseyin Cahit Yalçın, *Fikir Hareketleri* dergisini çıkardı (1933-1940). ★ *Yeni Türk* dergisi çıkmaya başladı. ★ *Varlık* dergisi çıkmaya başladı (15 Temmuz). ★ Sabri Esat Siyavuşgil şiir kitabını çıkardı: *Odalar ve Sofalar*. ★ Cahit Sıtkı Tarancı, ilk şiir kitabını çıkardı: *Ömrümde Sükût*. ★ Bekir Sıtkı Kunt, ilk hikâye kitabını çıkardı: *Memleket Hikâyeleri*. ★ Vedat Nedim Tör, *Kadro* dergisini çıkardı. ★ Ahmet Haşim öldü (4 Haziran). ★ Mahmut Makal doğdu.

- 1934: Memduh Şevket Esendal'ın, *Ayaşlı ve Kiracıları* romanı çıktı. ★ Mümtaz Zeki Taşkın, ilk şiir kitabını çıkardı: *Allo Allo*. ★ Rıza Tevfik Bölükbaşı, şiirlerini *Serab-ı Ömrüm*'de topladı. ★ Cenap Şahabettin öldü (13 Şubat). ★ *Yücel* dergisi çıkmaya başladı (Şubat-Ağustos 1956'da 163. sayıda kapandı).
- 1935: Sabahattin Ali, ilk hikâye kitabını çıkardı: *Değirmen*. ★ Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın ilk kitabı çıktı: *Havaya Çizilen Dünya*. ★ Orhan Seyfi, *Aydabir* dergisini çıkarmaya başladı (9 Ağustos). ★ İbnürrefik Ahmet Nuri Sekizinci öldü (8 Mart). ★ Celâl Sahir öldü (16 Kasım).
- 1936: Sait Faik, ilk kitabı *Semaver*'i çıkardı. ★ Halide Edip'in, *Sinekli Bakkal* romanı çıktı. ★ Peyami Safa, haftalık, *Kültür Haftası* dergisini çıkardı (15 Ocak-3 Haziran, 21 sayı). ★ Necip Fazıl Kısakürek, haftalık *Ağaç* dergisini çıkardı (14 Mart-29 Ağustos, 17 sayı). ★ Aylık *Gündüz* dergisi çıktı (Nisan 1936-Haziran 1937, 15 sayı). ★ Samipaşazade Sezai öldü (26 Nisan). ★ Mehmet Âkif Ersoy öldü (27 Aralık).
- 1937: Abdülhak Hâmid Tarhan öldü (12 Nisan). ★ Ali Ekrem Bolayır öldü (27 Ağustos).
- 1938: Hilmi Ziya Ülken, aylık *İnsan* dergisini çıkardı (15 Nisan 1938-Ağustos 1943, 25 sayı). ★ On beş günde bir *Gençlik* gazetesi çıkmaya başladı (19 Mayıs, 56 sayı ile *İnkılâpçı Gençlik* adını alarak 1 Mayıs 1943'e kadar çıktı). ★ İlhan Tarus, ilk hikâye kitabını çıkardı: *Doktor Honro'nun Mektubu*. ★ Samim Kocagöz, ilk romanını çıkardı: *İkinci Dünya*. ★ Kerime Nadir'in ilk romanı çıktı: *Hıçkırık*.
- 1939: Ankara'da haftalık *Oluş* dergisi çıktı (1 Ocak-3 Eylül, 36 sayı). ★ Halikarnas Balıkcısı, ilk hikâye kitabını çıkardı: *Ege Kıyılarından*. ★ Kemal Bilbaşar, ilk kitabı, *Anadolu'dan Hikâyeler*'i çıkardı. ★ Osman Cemal Kaygılı, *Çingeneler* romanını çıkardı. ★ Zavallı Necdet yazarı Saffet Nezihî öldü.
- 1940: Celâlettin Ezine, *Hamle* dergisini çıkardı (Ağustos-Aralık, 5 sayı). ★ Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın, *Çocuk ve Allah*'ı çıktı. ★ Fethi Giray'ın ilk şiir kitabı çıktı: *Sulha Selâm*. ★ Orhan

- Arıburnu şiir kitabını çıkardı: *Kovan*. ★ Cemil Süleyman öldü.
- 1941: Ankara'da aylık *Yurt ve Dünya* dergisi çıktı (1 Ocak 1941-15 Mart 1944, 42 sayı). ★ Milli Eğitim Bakanlığı dünya klâsiklerini çevirtip yayınlamaya, *Tercüme* dergisini çıkarmaya başladı. ★ Abdülhak Şinasi Hisar'ın ilk romanı çıktı: *Fahim Bey ve Biz*. ★ Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat'la birlikte, *Garip* kitabını çıkardı. ★ Bedri Rahmi, ilk şiir kitabını çıkardı: *Yaradana Mektuplar*. ★ Orhan Seyfi Orhon, haftalık *Çınaraltı* dergisini çıkarmaya başladı (9 Ağustos). ★ Ceyhun Atuf Kansu, ilk kitabını çıkardı: *Bir Çocuk Bahçesinde*. ★ Ankara'da on beş günde bir *Dikmen* dergisi çıkmaya başladı.
- 1942: Cevat Fehmi Başkut'un ilk piyesi, *Büyük Şehir* oynandı. ★ CHP Roman Mükâfatı'nda Halide Edip'in *Sinekli Bakkalı* birincilik, Yakup Kadri'nin *Yaban*'ı ikincilik, Abdülhak Şinasi'nin *Fahim Bey ve Biz* romanı üçüncülük kazandı. ★ *Değirmen* dergisi çıktı (Ekim 1942-Nisan 1944, 12 sayı). ★ Remzi Oğuz Arık, Ankara'da aylık *Millet* dergisini çıkardı (Mayıs 1942-Nisan 1944, 24 sayı). ★ Hüseyin Suat Yalçın öldü (21 Mart). ★ Selâhattin Enis öldü (11 Haziran). ★ Emin Bülent öldü (29 Kasım). ★ Rüştü Onur öldü (2 Aralık).
- 1943: Ankara'da aylık *Adımlar* dergisi çıktı (Mayıs 1943-Mart 1944, 11 sayı). ★ Besim Akınsar, İzmir'de *Kovan* dergisini çıkardı (Ağustos 1943-Ekim 1947, 36 sayı). ★ Ahmet Hamdi Tanpınar, ilk hikâye kitabını çıkardı: *Abdullah Efendi'nin Rüyalari*. ★ Cevdet Kudret'in romanı çıktı: *Sınıf Arkadaşları*. ★ Ziya Osman Saba, ilk şiir kitabını çıkardı: *Sebil ve Güvercinler*. ★ Necati Cumalı (*Kızılçullu Yolu*), Rifat Ilgaz (*Yarenlik*), Ömer Faruk Toprak (*İnsanlar*) ilk şiir kitaplarını çıkardılar. ★ Kenan Hulusi Koray öldü (23 Mayıs). ★ Sadri Ertem öldü (12 Kasım). ★ İstanbul Halkevleri dergisi, on beş günde bir, *İstanbul* çıktı (1 Aralık 1943-31 Aralık 1946, 75 sayı).
- 1944: Suut Kemal Yetkin, ilk deneme kitabını çıkardı: *Edebiyat Konuşmaları*. ★ Sabahattin Kudret Aksal'ın ilk şiir kitabı,

- Şarkılı Kahve* çıktı. * Faik Baysal, *Sarduvan* romanını yayınladı. * Aşık Veysel'in *Değişler'i* çıktı. * *Yaratış* dergisi çıktı (23 Aralık 1944-1 Mart 1946, 9 sayı). * Mehmet Emin Yurdakul öldü (14 Ocak). * Hüseyin Rahmi Gürpınar öldü (8 Mart).
- 1945: Samet Ağaoğlu'nun, *Strassburg Hâtıraları* çıktı. * Behçet Necatigil (*Kapalı Çarşı*), İbrahim Zeki Burdurlu (*Toprak İnsanları*), ilk şiir kitaplarını çıkardılar. * Muzaffer Tayyip Uslu, şiir kitabını çıkardı: *Şimdilik*. * Osman Cemal Kaygılı (9 Ocak), Halit Ziya Uşaklıgil (27 Mart), Mahmut Yesari (16 Ağustos) öldüler.
- 1946: CHP Şiir Yarışması'nda, Cahit Sıtkı Tarancı birincilik ("Otuz Beş Yaş"), Attilâ İlhan ikincilik, Fazıl Hüsnu Dağlarca üçüncülük kazandı. * Nurullah Ataç, ilk kitabı *Günlerin Getirdiği'ni* çıkardı. * Cahit Külebi (*Adamın Biri*), Melih Cevdet Anday (*Rahatı Kaçan Ağaç*), Oktay Akbal (*Önce Ekmekler Bozuldu*) ilk kitaplarını çıkardılar. * Cahit Sıtkı, ikinci şiir kitabını çıkardı: *Otuz Beş Yaş*. * Ömer Bedrettin Uşaklı (24 Şubat), Muzaffer Tayyip Uslu (3 Temmuz) öldüler.
- 1947: Salim Şengil, *Seçilmiş Hikâyeler* dergisini çıkarmaya başladı (Temmuz 1957'ye kadar on yıl 66 sayı çıktı). * İzmir Halkı dergisi, *Fikirler* tekrar çıktı (Temmuz 1947-Haziran 1950, yeni seri, Sayı 1-36). * Ahmet Kutsi Tecer, *Köşebaşı* piyesini çıkardı. * Suut Kemal Yetkin ile Selâhattin Batu, Ankara'da haftalık, *Sanat ve Edebiyat Gazetesi'ni* çıkardılar (4 Ocak-16 Aralık 1947, 50 sayı). * Salâh Birsal (*Dünya İşleri*), Edip Cansever (*İkinci Üstü*) ilk şiir; Naim Tırallı (*Park*) ilk hikâye kitaplarını çıkardılar. * CHP Piyes Yarışması'nda Necip Fazıl Kısakürek'in *Sabırtası* birincilik, Ahmet Muhip Dranas'ın *Gölgeler'i* ikincilik kazandı. * Ebubekir Hâzım Tepeyran öldü (6 Haziran).
- 1948: Avni Dökmeci, Ankara'da aylık şiir dergisi, *Kaynak'ı* çıkarmaya başladı (1 Ocak. Bu dergi Haziran 1956'ya kadar 113 sayı çıktı). * İstanbul'da on beş günde bir *Edebiyat Dünyası* dergisi çıktı (15 Ocak 1948-15 Şubat 1950, 26 sayı). * Cevat Fehmi Başkut'un *Paydos* piyesi oynandı.

- ★ Cevat Fehmi Başkut'un *Küçük Şehir* oyununa İnönü Tiyatro Armağanı verildi. ★ Attilâ İlhan ilk şiir kitabı *Duvar*'ı çıkardı. ★ Kemalettin Kamu (6 Mart), Sabahattin Ali (2 Nisan) öldüler.
- 1949: Orhan Veli Kanık, Ankara'da on beş günde bir *Yaprak* dergisini çıkardı (1 Ocak 1949-15 Haziran 1950, 28 sayı). ★ Behçet Kemal Çağlar, İstanbul'da haftalık *Şadırvan* dergisini çıkardı (1 Nisan-25 Kasım, 35 sayı). ★ Orhan Kemal (*Baba Evi*), Tarık Buğra (*Oğlumuz*), Haldun Taner (*Yaşasın Demokrasi*), Turgut Uyar (*Arz-ı Hâl*) ilk kitaplarını çıkardılar. ★ Enis Behiç Koryürek (18 Ekim), İbrahim Alâettin Gövsa (29 Ekim), Rıza Tevfik Bölükbaşı (31 Aralık) öldüler.
- 1950: Ankara'da *Hisar* dergisi aylık çıkmaya başladı (16 Mart 1950-Ocak 1957, 75 sayı). ★ Hüsamettin Bozok, *Yeditepe* dergisini çıkarmaya başladı (1 Nisan). ★ İstanbul'da *Barış* dergisi çıktı (15 Nisan-1 Ağustos, 8 sayı). ★ Mahmut Makal, *Bizim Köy*'ü yayınladı. ★ Faik Âli Ozansoy (1 Ekim), Orhan Veli Kanık (14 Kasım) öldüler.
- 1951: Aylık *Nokta* dergisi çıktı (15 Ocak-15 Kasım, 8 sayı). ★ Metin Eloğlu, ilk şiir kitabını (*Düdüklü Tencere*), Orhan Hançerlioğlu ilk romanını (*Karanlık Dünya*) çıkardı. ★ *Yeryüzü* dergisi çıktı (15 Eylül 1951-15 Mart 1952, 11 sayı). ★ Türk Dil Kurumu, *Türk Dili* dergisini çıkarmaya başladı (Ekim).
- 1952: Ankara'da *Mavi* dergisi çıktı (1 Kasım 1952-1956, 32 sayı). ★ Cemil Sait Barlas, Ankara'da *Pazar Postası*'nı çıkarmaya başladı. ★ Vedat Günyol, İstanbul'da *Ufuklar* (sonradan: *Yeni Ufuklar*) dergisini çıkarmaya başladı (Şubat). ★ Salâh Bırsel, ilk deneme-eleştiri kitabı, *Şiirin İlkeleri*'ni, Yaşar Kemal ilk hikâye kitabını (*Sarı Sıcak*), Talip Apaydın ilk kitabını (*Bozkırda Günler*) çıkardılar. ★ İstanbul'da aylık *Küçük Dergi* çıktı (Nisan 1952-Nisan 1953, 12 sayı). ★ İstanbul'da *Berber* dergisi çıktı (1 Eylül 1952-1 Ocak 1953, 9 sayı). ★ Naim Tiralı, *Yenilik* dergisini çıkarmaya başladı (15 Aralık 1952-Aralık 1957, 62 sayı çıktı). ★ Memduh Şevket Esendal öldü (16 Mayıs).

- 1953: İstanbul'da aylık *Türk Sanatı* dergisi çıktı (1 Ocak 1953-Mart 1959, 69 sayı). * *İstanbul* dergisi, ikinci defa çıkmaya başladı (Kasım 1953-Şubat 1957, 39 sayı). * Başaran (Ahlât Ağacı), Nezihe Meriç (Bozbulanık) ilk kitaplarını çıkardılar. * Peyami Safa, aylık *Türk Düşüncesi* dergisini çıkarmaya başladı (1 Aralık 1953-Nisan 1960, 63 sayı çıktı). * Neyzen Tevfik öldü (28 Ocak).
- 1954: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu tarafından Ankara'da aylık *Kültür Dünyası* dergisi çıkarıldı (15 Ocak 1954-Haziran 1955, 18 sayı). * Nedret Gürcan, Dinar'da aylık *Şairler Yaprağı* dergisini çıkardı (1 Mayıs 1954-Haziran 1957, 34 sayı). * Tahsin Yücel ilk kitabı *Uçan Daireler*'i çıkardı. * İzmir'de aylık *Varan* dergisi çıktı (Aralık 1954-14 Kasım 1955, 12 sayı). * Sait Faik Abasıyanık öldü (11 Mayıs).
- 1955: Oktay Rifat'ın *Karga ile Tilki* kitabı, ilk bu yıl verilen Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı. * Sabahattin Kudret Aksal'ın *Gazoz Ağacı* ile Halduñ Taner'in *On İkiye Bir Var* kitabı, ilk bu yıl verilen Sait Faik Hikâye Armağanı'nı birlikte kazandılar. * Yaşar Kemal'in *İnce Memed* romanı, bir bu yıl verilen Varlık Roman Armağanı'nı kazandı. * Necati Cumalı'nın *Boş Beşik* (1949) oyunu, Almanya'da Erlangen Tiyatro Festivali'nde de oynandı. * Cahit Külebi'nin şiir kitabı, *Yeşeren Otlar*, Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü kazandı. * Kemal Tahir (*Sağırdere*), Özdemir Asaf (*Dünya Kaçtı Gözüme*), Tarık Dursun K. (*Hasangiller*), Fakir Baykurt (*Çilli*) ilk kitaplarını çıkardılar.
- 1956: İstanbul'da aylık *Esi* dergisi çıktı (Ocak 1956-Mart 1957, 15 sayı). * İstanbul'da aylık *a* dergisi çıktı (15 Ocak 1956-Haziran 1960, 29 sayı). * Yeditepe Şiir Armağanı, Fazıl Hüsnu Dağlarca'nın *Âsû* kitabına verildi. * Sait Faik Hikâye Armağanı, Tahsin Yücel'in *Haney Yaşamalı* kitabına verildi. * Muzaffer Buyrukçu (*Katran*), Fethi Naci (*İnsan Tükenmez*), Arif Damar (*Günden Güne*) ilk kitaplarını çıkardılar. * Türk Dil Kurumu Edebiyat Ödülü'nü *Ali* romanıyla Orhan Hançerlioğlu kazandı. * Eflâton Cem Güney, *Açıl Kilidim Açıl* kitabındaki masallarıyla milletlerarası bir armağan aldı. * Mithat Cemal Kuntay

(30 Mart), Cahit Sıtkı Tarancı (13 Ekim), Reşat Nuri Güntekin (7 Aralık), Ercüment Ekrem Talu (16 Aralık) öldüler.

- 1957: Yeditepe Şiir Armağanı, Behçet Necatigil'in *Eski Toprak* kitabına verildi. ★ Sait Faik Hikâye Armağanı'nı Necati Cumalı'nın *Değişik Gözle* kitabı aldı. ★ Türk Dil Kurumu Sanat Armağanı'nı Sabahattin Kudret Aksal'ın *Yaralı Hayvan* kitabı kazandı. ★ Salim Şengil, Ankara'da *Seçilmiş Hikâyeler* dergisi yerine *Dost* dergisini çıkarmaya başladı (Ekim). ★ Feyzi Halıcı, Konya'da aylık *Çağrı* dergisini çıkarmaya başladı (Ekim). ★ Ziya Osman Saba (29 Ocak), Nurullah Ataç (17 Mayıs), Hüseyin Cahit Yalçın (18 Ekim) öldüler.
- 1958: Yeditepe Şiir Armağanı, Edip Cansever'in *Yerçekimli Karanfil* kitabına verildi. ★ Sait Faik Hikâye Armağanı'nı Orhan Kemal'in *Kardeş Payı* kitabı aldı. ★ 1957/58 Yunus Nadi Roman Mükâfâtı'nda birinciliği Fakir Baykurt'un *Yılanların Öcü*, ikinciliği Yusuf Atılgan'ın *Aylâk Adam*, üçüncülüğü Mehmet Seyda'nın *Ne Ekersen* romanları kazandı. ★ Türk Dil Kurumu Şiir Ödülü, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Delice Böcek* kitabına; Roman Ödülü, Oktay Akbal'ın *Suçumuz İnsan Olmak* romanına verildi. ★ İlhan Berk'in *Galile Denizi* çıktı. ★ Âsaf Hâlet Çelebi (15 Ekim), Yahya Kemal Beyatlı (1 Kasım), Aka Gündüz (7 Kasım) öldüler.
- 1959: Yeditepe Şiir Armağanı; Cemal Süreya'nın *Üvercinka* kitabıyla Arif Damar'ın *İstanbul Bulutu* kitabına verildi. ★ Sait Faik Hikâye Armağanı'nı Oktay Akbal'ın *Berber Aynası* kitabı aldı. ★ Ataç Eleştirme-Deneme Armağanı, ilk bu yıl, Memet Fuat'a verildi. ★ Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü *Düşlerin Ölümü* kitabıyla Tahsin Yücel, Çeviri Ödülü'nü de Eflâtun'dan *Devlet* çevirisiyle Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cımcıoğlu kazandılar. ★ *Türk Yurdu* dergisi çıkmaya başladı (Mart). ★ Adana'da *Kimsecik* dergisi çıktı (Mart-Ekim, 8 sayı). ★ Ece Ayhan (*Kınar Hanımın Denizleri*), Kemal Özer (*Gül Yordamı*), Ferit Edgü (*Kaçkınlar*), Orhan Duru (*Bırakılmış Biri*) ilk kitaplarını çıkardılar. ★ Selâhattin Batu'nun *Güzel Helena* dramının

1960: Almancası, Bregenz Tiyatro ve Müzik Festivalleri'nin açılışında oynandı (Temmuz). ★ Hüseyin Siret Özsever (27 Şubat), Bekir Sıtkı Kunt (8 Mart), Müsahipzade Celâl (20 Temmuz), Ruşen Eşref Ünaydın (21 Eylül) öldüler. ★ Fazıl Hüsnü Dağlarca, aylık *Türkçe* dergisini çıkarmaya başladı (Ocak). ★ Ataç Armağanı, Sabahattin Eyüboğlu'na verildi. ★ Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nü *İshak* kitabıyla Onat Kutlar, Tiyatro Ödülü'nü *Tanrılar ve İnsanlar* piyesiyle Orhan Asena, Çeviri Armağanı'nı Philippe Soupault'dan *Şarlo* çevirisiyle Teoman Aktürel kazandılar. ★ Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kitabı *Şiirler* çıktı. ★ Nahit Sırrı Örik öldü (18 Ocak).

Behçet Necatigil
Varlık Yıllığı, 1962⁶⁴

1961'de Şiir Çevirileri

Edebiyatımızda henüz değerlendirilmeden bırakılan çalışma kümelenişlerinden biri de çeviri şiir alanında görülüyor. Milli Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nun çıkarageldiği *Tercüme* dergisinde (ilk sayı, 10 Mayıs 1940) zaman zaman Tanzimat şairlerimizin Batı şairlerinden şiir çevirileri üzerine incelemeler görülür. Ama Tanzimatçılardan bu yana yapılmış, yapılmakta olan şiir çevirileri konusunda incelemeler, öyle sanıyorum ki, yoktur. Türk şiirinin bir dönemden ötekine ve kişiden kişiye ayrımlar gösteren yönelişlerinde çeviri şiirlerin de inkâr edilemez payları olduğu dikkate alınırsa, bu konuda yapılacak araştırmaların bazı yargılarımızı değiştireceği, kendi şairlerimiz üzerine daha nesnel konuşabilme imkânları sağlayacağı söylenebilir. Sonra, bir şair, genellikle kendi dünyasına en yakın şairleri daha çok okuyacağına, çevirirse özellikle böyle şairlerin eserlerinden seçmeler yapacağına göre; onun sanat anlayışının belirtilmesinde bu gibi çabaları üzerine de eğilmek gerekir. Bir de çeviriyle aslının karşılaştırılması, ilginçtir. Şunun için ki: Kendine özgü bir anlatışı, bir üslubu olan bir şair çevirdiği şiir önünde çokluk tarafsız kalamaz, ona kendi damgasını vurur. Böylece elindeki şiir sıradan bir çeviri olmaktan çıkarak bir yeniden-yaratma katına yükselir. En güzel şiir çevirilerinin, usta şairlerin elinden çıkmasını böyle açıklıyorlar. Bizi bir şiiri çevirmeye iteleyen sebebin; sırf dilbilgisi, söz dizimi yönlerinden bizce de anlaşılmış olması ile; bizde yatan, bizim şiirlerimizde de şu veya bu yoldan varlığını belli eden bir sanat anlayışına özgü değerler taşıması hâlinde ortaya çıkacak farklar; çevirinin başarı derecesini etkiliyor. Yani şair-çeviricilerin seçtikleri şiirlerden bu yönden de bazı sonuçlar çıkarılabilir demek istiyorum.

1961 yılı, Batı şiirlerini çevirmeden yana bir hayli verimli oldu. Bu çabaların hepsinin de başarılı olup olmadığını söylemek, bu yazının sınırları dışındadır. Bu türlü bir yargı, elbette, çevirilerin asıllarıyla karşılaştırılmalarını şart koşar. Zaten şiir çevirileri üzeri-

ne nedense hiç konuşulmaması, onların asıllarıyla karşılaştırılması gibi bir zorunluluğun kolayca yerine getirilememesi yüzünden oluyor. Benim niyetim, burada yalnız bir bilanço çıkarmak, bu alanda bu yıl yayınlanmış kitaplarla, taradığım başlıca sanat dergilerinde (*Çağrı*, *Dost*, *Tercüme*, *Türkçe*, *Türk Dili*, *Varlık*, *Yeditepe*, *Yelken*, *Yeni Ufuklar*) 1961'deki çeviri şiir verimlerine bir göz gezdirmek, onları toplamaktır.

1) YILIN ÇEVİRİ ŞİİR ANTOLOJİLERİ:

Çıktışlarında geniş ilgiler toplayan, değerlerini bugün de sürdüren *Tercüme Dergisi Şiir Özel Sayısı* (1946, Sayı 34-36), Orhan Veli Kanık'ın *Fransız Şiiri Antolojisi* (Varlık Yayınları, 1947), Hüseyin Karakan'ın *Dünya Şiiri Antolojisi* (kendi yayını, 1957), *Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi* (Yeditepe Yayınları, 1959) gibi antolojileri hatırlayarak girdiğimiz 1961 yılı, bize iki genel antoloji daha getirdi:

1- Dr. Muhaddere Nabi Özerdim'in *Çin Şiirleri Antolojisi* (İş Bankası Yayınları, Ankara, 1961, 84 s., 300 kuruş). Doğrudan doğruya Çince'den çevrilen şiirler üzerine bir inceleme ve karşılaştırma için Muzaffer Uyguner'in yazısına bakınız: *Türk Dili*, Nisan 1961 sayısı.

2- Atâ Karatay'ın *Çağdaş İskandinav Şiiri Örnekleri* adlı antolojisi (şairin kendi yayını, İstanbul 1961, 104 s., 4 lira). Bu kitaba İsveç'ten 12, Norveç'ten 10, Finlandiya'dan 7, Danimarka'dan 6 olmak üzere, hepsi 35 çağdaş İskandinav şairinden örnekler alınmış, şiirlerden önce şairler üzerine kısa biyografik bilgiler verilmiş, çevirenin kitap sonuna eklediği bir açıklamaya göre, Norveç ve Danimarka şiirleri doğrudan doğruya bu dillerden, İsveç şiirleri ise, İsveççe asıllar İngilizceleriyle karşılaştırılarak, Fin şiirleri de, ya İsveççe ya İngilizcelerinden çevrilmiştir. Kitaptaki 12 İsveç şiirinden 6'sı yıllardır *Yeditepe*'de İsveç şairlerinden çeviriler yapan Lütfi Özkök imzasını taşıyor. Çağdaş İsveç şiirini, çevirenin de belirttiği gibi, şimdilik "ilk defa bir bütün hâlinde" bu kitapta gördük.

1960 sonlarına doğru çıktığı için burada hatırlatılması uygun bir üçüncü antoloji daha var: E. Mahir Yalnız'ın *Alman Şiiri Antolojisi* (şairin kendi yayını, Ankara 1960, 96 s., 3 lira). Kitap Klopstock'ten (1724-1803) Carl Guesmer'e (Doğ.: 1929) kadar doğum tarihlerine göre sıralanmış 58 Alman şairinin birer veya birkaç şiirini veriyor.

Kitabı hazırlayan, şiirlerin hepsini kendisi çevirmiştir. Şiirlerinin üstünde sadece şairin adı, doğum-ölüm tarihleri bulunuyor, başkaca bir nota rastlanmıyor.

II) TEK TEK ŞAİRLERİN ŞİİRLERİNİ DERLEYEN KİTAPLAR:

1– Eluard, Gamarra, Mevlâna, Neruda, Guillevic, Desnos, Hayyam, Brecht, Boris Vian'dan çevirdiği 18 şiiri, 1960 Eylül'ünde *Asıl Adalet* adlı bir kitapta derleyen A. Kadir, 1961 başında Asım Bezirci ile birlikte *Paul Eluard, Seçme Şiirler* başlıklı yeni bir kitap daha çıkardı (kendi yayınları, 72 s., 3 lira). İki hazırlayıcı, bu kitaba Sabahattin Eyüboğlu, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Oktay Rifat, Can Yücel, Sabri Altınel, Cemal Süreya ve kendilerinin Eluard'dan yaptıkları çevirileri aldılar (34 şiir). Daha önce *Tercüme Dergisi Şiir Özel Sayısı*'nda (1946), Orhan Veli-Oktay Rifat-Melih Cevdet'in *Batıdan Şiirler Antolojisi*'nde (Yeditepe Yayınları, 1953) ve *Çağdaş Fransız Şiiri Antolojisi*'nde (Bkz. I) gördüğümüz şiirlerin de yer aldığı bu kitap; baş sayfalarında Eluard'ın (1895-1952) hayatını özetleyen yazısı, şairin kişiliği ve sanatı üzerine Claude Roy ve Gaëtan Picon'dan A. Bezirci'nin çevirileri ile bu alanda örnek eser değerini taşıyor. Seçmelerin en ünlü ve titiz şiir ve sanat erlerimizin çevirilerinden derlenmiş olmasıyla da boşa gitmemiş, kutlanması gereken, ciddi bir çaba.

2– Abdullah Rıza Ergüven'in *Baudelaire'den Şiirler* adlı kitabı, 1961 Haziran'ında basıldı (Varlık Yayınları, 80 s., 2 lira). Başına François Porché'nin bir etüdünün İhsan Akay tarafından kısaltılarak çevirisi konan bu kitapta, Fransız şairinin (1821-1867) 49 şiiri var. Her yeni kuşağa öğretecek çok şeyleri bulunan bu büyük şiir ustası, dilimize en çok çevrilen Batı şairlerinin başında gelir. Âlişanzâde İsmail Hakkı'nın *Les Fleurs du mal*'i bütün şiirleriyle çevirisinden (*Elem Çiçekleri*, İstanbul 1927, 400 s., 163 şiir), bu yana, şairlerimiz ondan zaman zaman yeni çeviriler yapmaya devam ettiler. Vasfi Mahir Kocatürk, *Elem Çiçekleri*'ni bir kere daha çevirdi, yayınladı (1957). Şükran Kurdakul'un derlediği *İçe Kapanış* adlı kitap da (Ataç Kitabevi Yayınları, 1959) yalnız Baudelaire çevirileriyle meydana geldi. Yukarıda andığımız Fransız şiiri antolojileri dışında bugün de, birkaç kere çevrilmiş Baudelaire şiirlerinden çoğunun genç şairlerimizce bir daha denendiklerini

görüyoruz. Baudelaire çevirisi işinin bunca geçmişi ve tecrübeleri bulunması, yeni çeviricilere yarı yarıya bir kolaylık sağlasa gerektir. Bu durumlar göz önüne alınınca, şair Abdullah Rıza Ergüven'in bu yeni Baudelaire armağanında üstün bir başarı beklenirdi. Kitap, Baudelaire severleri hayâl kırıklığına uğrattı (Bkz. *Türk Dili* dergisi, Ağustos 1961, s. 872).

3- 1961 Eylül'ünde Erdoğan Alkan, *Paul Verlaine* kitabını çıkardı (kendi yayını, Samsun Yüceer Matbaası, 192 s., 5 lira). 148. sayfaya kadar çeşitli Fransız kaynaklarından faydalanılarak hayatının, sanatının tanıtılması; Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı (Ahmet Muhip Dıranas yok) üzerindeki etkilerinin belirtilmeye çalışılması peşinden, şiirler geliyor. Verlaine'den (1844-1896) kırk şiirin kırkı da Erdoğan Alkan çevirisidir. Kitabın birinci bölümündeki anlatım ve açıklama dilinin fazla zorlanmış oluşu, ikinci bölümdeki şiirlerden alınan tadı yarı yarıya azaltıyor.

4- 1961 Ekim'inde Necati Cumalı'nın Langston Hughes'un şiirlerinden meydana gelme *Memleket Özlemi* adında bir kitabı çıktı (Ataç Kitabevi Yayınları, 48 s., 2 lira). Amerikalı zenci şairin (Doğ.: 1902) bu kitaba girmiş 25 şiirini Cumalı, Fransızcalarından çevirmişse de, çevirilerini İngilizce asıllarıyla karşılaştırmak imkânını bulmuş, ikinci dilden çevirmenin bazı sakınca ve yetersizliklerini böylece önlemiştir. Gönül, Cumalı'nın bu kitabı çok daha önce yayınlamış olmasını arzu ederdi. *Memleket Özlemi*'nin başına, şairin, hayatı ve şiiri üzerine konmuş yazılar; bize bu "kara kardeş" in evrensel solugunu, şiirlerinin çevirilerindeki güçle birlikte, kuvvetle duyuruyor. -Eluard bir, Langston Hughes iki! İşte 1961 yılının çeviri şiir alanında kitap olarak kazancımız.

Bu bölüme nokta koymadan önce 1960 yılının iki kitabını daha hatırlatmak isterim (çünkü bu üçüncü *Varlık Yılığ*'nın bundan önceki ikisinde, 1960 ve 1961 yıllıklarında çeviri şiirler üzerine bir haber verme yazısı yoktu; burada o noksanı az çok gidermiş olalım!):

a- Çağımızın büyük şairlerinden birinin, şiirlerini İspanyolca yazan Şilili şair Pablo Neruda'nın (Doğ.: 1904) hepsi kendi çevirisi 25 şiirini Mustafa Gökçe, *Pablo Neruda, Şiirler* adlı bir kitapta derledi (Düşün Yayınevi, 88 s., 3 lira). Kitabın başına konmuş iki sayfalık

bir tanıtma yazısında şairin hayat hikâyesini de bulduğumuz bu kitapla Neruda; Eluard'ın, Langston Hughes'un şiir dünyalarını bütünlüyor; onlarla ortak anlayış ve yönelişler gösteriyor.

b– 1960 yılından bu bölüme girecek ikinci kitap Ülkü Tamer'in İspanyol şairi Garcia Lorca'dan (1899-1936) çevirdiği 18 şiiri derleyen *Deniz Bile Ölür* (Kitap Yayınları, 32 s., 200 kuruş) adlı kitabıdır. İspanyol eserleri bize henüz asıllarından değil de Fransızca, İngilizce, Almanca çevirilerinden aktarılıyor ve Lorca, bu şekilde aşağı yukarı 1945/46'dan beri tanıdığımız bir şair. Dilimize pek çok şiiri çevrilmiş şairlerden biri. Ülkü Tamer'in, bu, Türkçede ilk Lorca kitabı için bizde bilinmeyen şiirleri seçmesi; ilerde yapılması beklenir bir Lorca antolojisi için isabetli bir davranış, böyle bağımsız bir kitapta şairin hayatı ve sanatı üzerine en ufak bir not dahi bulunmaması, büyük bir eksikliklerdir.

III) DERGİLERDE ŞİİR ÇEVİRİLERİ:

Belli başlı sanat dergilerimizde bol bol yerli şiir yanında, yine oldukça geniş bir ölçüde çeviri şiir gördük. Dergiler pek ayırma yapmadılar. Bilinen, bilinmeyen, eski, yeni Batı şairlerinden çeviriler bastılar. 1961 yılı dergileri içinde *Türk Dili*'nin Şubat sayısı, “şiir özel sayısı” olarak çıkarıldı ve özellikle Fransız ve İngiliz şiirinden yana göz ve gönül doyurucu oldu. Fransız şiiri bölümünde İlhan Berk, Said Maden, Salâh Bırsel, Fuat Pekin, Tahsin Saraç, Ferit Edgü; İngiliz şiiri bölümünde Ülkü Tamer, Cevat Çapan imzaları üstündeki şiirler; günümüz Batı şiiri hakkında okuyucuya tamamlayıcı bilgiler verdiler. Yine *Türk Dili*'nin Ekim sayısında A. Turan Oflazoğlu'nun Rilke'den çevirdiği on şiir, bu büyük Alman şairinin kapalı dünyasına ustalıkla bir ışık düşürdü; derginin şiir özel sayısındaki Alman şairi bölümündeki gördüğümüz yetersizliği giderdi.

A. Turan Oflazoğlu, ayrıca *Türkçe* dergisinde çağdaş Yunan şairi Konstantin Kavafis'in iki şiirini daha çevirdi (Şubat ve Mart sayıları). Yine *Türkçe* dergisinde Said Maden'in (Ocak, Baudelaire'den), Cevat Çapan'ın (Ocak, Robert Graves'den) ve Tahsin Saraç'ın (Mayıs ve Temmuz, Phillippe Soupault ile Jules Supervielle'den), Özdemir Asaf'ın (Mart, Paul Eluard'dan) çeviri şiirleri görüldü.

Dost dergisi on iki sayısından ancak üçünde çeviri şiir bastı. Polonyalı şair Adam Wazyk'in “Yetişkinlere Şiir”ini Nermin Me-

nemencioğlu (Mart), Mart içinde yurdumuza da gelmiş Stephan Spender'in (Bkz. *Yeditepe*, 1-30 Nisan, N. Menemencioğlu'nun Spender üzerine bir incelemesi) "Yürüyün Delikanlılar"ını Can Yücel (Nisan) ve Raymond Queneau'nun, başlığı dergiye herhâlde yanlış dizilmiş, bir şiirini ise Tomris Gedik ile Ülkü Tamer (Haziran) çevirmiştiler.

Yeditepe dergisinde Lütü Özkök'ün İsveççe asıllarından çevirdiği İsveç şiirleri devam etti. 1-15 Ocak sayısında Karl Venneberg'den (Doğ.: 1910) üç, 1-30 Nisan sayısında Artur Lundkvist'ten (Doğ.: 1906) bir, 16-31 Ekim sayısında Stig Carlson'dan (Doğ.: 1920) dört şiir olmak üzere Lütü Özkök, yıllardır süregelen ve bir kipta birleşmeleri zamanı çoktan gelmiş İsveç şiirleri çevirisine yenilerini ekledi ve her seferinde çevirilerinin başına, şairlerinin kimliklerinin üzerine özlü notlar katmayı da unutmadı. Yine *Yeditepe* dergisindeki çevirilerden Coşkun Zengin'in Amerikan şairi Ezra Pound'dan (Doğ.: 1885) (1-15 Ocak), Eugenia Florit (Doğ.: 1903) adlı bir Küba şairinden, Patrick Havanagh adlı şimdi elli beş yaşlarında bir İrlanda şairinden (16-30 Kasım; ki bu şiir *Çağrı* dergisinde çıktı, Kasım sayısı) birer, Feyyaz Kayacan'ın Conrad Aiken'den (Doğ.: 1889) üç (1-30 Haziran, 1-15 Ağustos ve 1-15 Kasım sayıları), e.e. cummings'ten (Doğ.: 1894) bir (1-15 Ekim) şiiri, bu alanda değerlerini tanıtmış çeviricilerin yeni çalışmaları oldu. Nermin Menemencioğlu, Yunan şairi Konstantin Kavafis'in üç (16-31 Ağustos) ve Nikos Gatsos'un bir (16-31 Ekim) şiirini de -İngilizcelerinden çevrilmiş- *Yeditepe*'de yayınladı. Cumalı'nın *Memleket Özlemi*'nde topladığı Langston Hughes'un şiirlerinden ikisini de önce *Yeditepe*'de gördük. Çağdaş İskandinav Şiiri antolojisini hazırlayan Atâ Karatay; o edebiyatlardan yaptığı yeni çevirileri *Çağrı* dergisi (Şubat ve Mayıs) yanı sıra *Yeditepe*'ye de verdi (1-30 Haziran ve 16-30 Eylül). Son yıllarda Japon ve Fransız şiiriyle birlikte İskandinav şiirinden de çeviriler yapan Muzaffer Uyguner'in İsveçli Johannes Edfelt'ten bir şiiri *Çağrı*'da (Şubat), Aragon'dan bir şiiri *Yeditepe*'de (1-31 Temmuz) çıktı.

Yeditepe'de yayınlanmış öteki çeviri şiirler olarak A. R. Ergüven'in François Villion'un "Ölüm" başlıklı şiirini (1-15 Şubat), Necati Cumalı'nın G. Apollinaire'nin "Annic" şiirini (1-15 Kasım) ve evvelce, birlikte bir de *Çağdaş Amerikan Şiirleri Antolojisi* yayınlamış

olan (Şairler Yaprığı Yayınları, Ankara 1956, 72 s., 100 kuruş) Özdemir Nutku ile Tarık Dursun K.'nın üç eski Çin şiirini de (16-28 Şubat sayısı) kaydedelim.

Yelken dergisinde 1961 boyunca 16 çeviri şiir gördük. Coşkun Zengin, *Yelken*'de de iki çeviri şiir yayınladı: Biri Ezra Pound'dan (Mayıs), öteki bir Latin-Amerikalı şair Emilio Adolfo von Westphalen'den (Doğ.:1911) (Mart), Ezra Pound çevirilerine Cevat Çapan (Ağustos), Rilke çevirilerine Sıtkı Salih Gör (Temmuz), Heine çevirilerine Turgay Gönenç, Baudelaire çevirilerine İ. Afşar Timuçin (Mayıs), Jacques Prévert çevirilerine A. R. Ergüven (Ocak), Mallarmé çevirilerine İ. A. Timuçin ile M. Eray Canberk (Mart), André Breton çevirilerine Oben Güney (Aralık), Jules Romain çevirilerine Sabahattin Eyüboğlu (Eylül), *Yelken*'de birer yenilerini eklediler. Cumalı'nın Langston Hughes çevirilerinden dördü de *Memleket Özlemi* kitabında birleşmeden önce *Yelken*'de çıktı (Eylül).

1961 çeviri şiir çalışmalarına İlhan Berk'in A. Rimbaud'nun *Cehennemde Bir Mevsim*'inden üç parça ile giren (Ocak) *Varlık* dergisinde de değişik milletlerin şiirinden bol örneklere rastladık. (Ayrıca *Varlık* 1961 Yılığında da çeviri şiirler bulunduğu unutulmamalıdır.) Dökümü sayfalar tutacak bütün bir listeyi tam olarak veremeyeceğimiz bu yazının darlığı ölçüsünde, *Varlık*'taki başlıca şair ve çeviricileri de değinmekle yetinelim:

Varlık'ta çıkan klasik Çin ve Japon şiirlerinden (üç Çin şiiri, 1 Temmuz; 20 Japon şiiri, L. S. Akalın, 15 Eylül) başlayarak Shakespeare'e kadar (1 Nisan, 15 Nisan, 1 Temmuz, 1 Ağustos, 1 Eylül: Çev.: E. Sezai Bozdoğan) orta çağ şiirleri yanı sıra en yeni örnekler, henüz pek bilmediğimiz milletlerin (Yugoslav şiirinden 5 örnek, 1 Mart, Çev.: Nusret Dişo Ülkü. Bir Sudan şiiri, 15 Ağustos, Çev.: Osman Erdivanlı. Bir Macar şiiri, 1 Eylül, Çev.: Kundeyt Şurdum) şiirleriyle de karşılaştık. Muzaffer Uyguner çağdaş İsveç, Fin şiirinden verdiği örneklere özellikle *Varlık*'ta devam etti (15 Mart, 15 Haziran, 15 Temmuz, 1 Ekim, 1 Aralık), sonra da çağdaş Meksika şiirine geçti (4 şiir, 15 Aralık).

T. S. Eliot'un "Oyulmuş Adamlar" şiiri (1 Haziran, Çev.: Atilla Büyüktunçay), W. H. Auden'in (15 Temmuz, Çev.: Aylâ Gökçek), Stephen Spender'in (15 Ağustos, Çev.: Coşkun Zengin), Edna St.

Vincent Millay'ın (Ölm.: 1950) (1 Ekim, Çev.: Nermin Menemenci-oğlu), Louis MacNeice'in (1 Ekim, Çev.: Coşkun Zengin), Chester Kallmann'ın (4 şiir, 15 Şubat ve 1 Mart, Çev.: Dinçer Sümer) şiirleri, İngiliz-Amerikan şiiri bölümünü güçlendirdiler.

Varlık dergisi çeviri şiirleri arasında dikkati çeken bir nokta da, bu dergide günümüz Alman şairlerinden çevirilerin çokça yer alması oldu. Böylece bu yıl *Varlık*'ta Frank Wedekind (1 Ağustos), Stefan George (15 Nisan ve 15 Kasım), René Schickele (1 Kasım), F. Georg Jünger (1 Ağustos), Josef Weinheber (15 Mayıs), Rilke (1 Eylül) gibi eski kuşak şairleri yanı sıra son kuşak Alman şairlerine de rastlandı: Rudolf Hagelstange (1 Mayıs), Paul Celan (15 Temmuz), Christoph Mackel (1 Ağustos), Oscar Loerke (15 Ağustos), Christine Busta (15 Ağustos), Friedrich Ege (1 Ekim), J. Ringelnatz (1 Ekim), Ingeborg Bachmann (15 Kasım), Ekim sonlarında yurdumuza da gelmiş Günter Eich (sanatını tanıtan bir yazıyla birlikte, 1 Aralık). Bu Alman şairleri altında E. Mahir Yalnız (Bkz. Bölüm I), Kundeyt Şurdum, A. Kevenoglu ve çağdaş Alman hikâyeleri çevirisiyle de uğraşan Kâmuran Şipal imzaları görüldü.

Bu yıl en az çeviri şiir yayınlayan dergi *Yeni Ufuklar* oldu. Aralık ortasına kadar ancak Ekim sayısını çıkarabilen derginin Eylül sayısında Paul Eluard'dan Sabahattin Eyüboğlu'nun çevirdiği dört şiir, Bertolt Brecht'ten Teo'nun çevirdiği dört şiir yer aldı. Ekim sayısında ise *İlyada*'nın Azra Erhat-A. Kadir çevirisinden bir parça yayınlandı (Bkz. Bölüm IV).

Millî Eğitim Bakanlığı Tercüme Bürosu'nca yayınlanan *Tercüme* dergisi, Ocak-Haziran 1960 tarihini taşıyan 69-70. sayısını ancak 1960 sonlarında çıkarabilmişti. Bu sayıda son yılların en başarılı ve zevkli şiir çevirilerinden Sabahattin Eyüboğlu'nun 22 La Fontaine masalı yer aldı (Sabahattin Eyüboğlu'nun bunlar da dahil 103 La Fontaine çevirisi sonradan şu kitaba derlendi: La Fontaine, *Masallar*, Remzi Kitabevi, 1960, 10 lira). *Tercüme* dergisinin yine bu sayısında (69-70) Baudelaire'den Suut Kemal Yetkin'in çevirdiği üç, Behçet Necatigil'in Alman şairleri Hans Egon Holthusen'den iki, Carl Zuckmayer'den bir (Kurtlar), Afif Obay'ın Alman şairi Gottfried Benn'den çevirdiği bir şiir asıllarıyla karşılıklı basıldı.

Tercüme dergisinin, Temmuz 1961 başlarında yayınlanan 71-72. sayısında ise (üzerindeki tarih: Temmuz-Aralık 1960'tır) İl-

han Berk'in Charles d'Orléans'dan, Pierre Corneille'den, Arthur Rimbaud'dan, José-Maria de Heredia'dan, Paul Valéry'den çevirdiği birer şiir ile Behçet Necatigil'in Alman şairleri Hans Magnus Enzensberger (Doğ.: 1929), Alexander Xaver Gwerder (1923-1952) ve Andreas Okopenko (Doğ.: 1930)'dan çevirdikleri birer şiir, asıllarıyla yan yana görülmektedir.

IV) ŞİİR ÇEVİRİLERİNE ARMAĞANLAR:

İstanbul'da Türk-Alman Kültür Derneği, 1960 yılı başlarında bir "Alman şiirinden çeviri yarışması" tertiplemiş, yarışmaya katılacakların adlarını, imzalarını gizleyerek üç Alman şiirinin çevirisiyle Almanca asıllarını göndermelerini istemişti. Sonuçlar yıl sonuna doğru, 7 Aralık 1960'ta yapılan bir armağan dağıtım töreninde açıklandı. Behçet Necatigil, Carl Zuckmayer'den çevirdiği "Kurtlar" şiiriyle birincilik, Hans Egon Holthusen'den çevirdiği "İmkânsız Şey" şiiriyle üçüncülük aldı; ikincilik armağanı da Ülkü ve Tan-kut Tamer'in Rilke'den birlikte çevirmiş oldukları "Panter" şiirine verildi.

1961 yılında çeviri şiir alanında tek ve büyük armağanı ise, Türk Dil Kurumu verdi. Dil Kurumu, 1959'dan beri öbür armağanları arasında bir de çeviri armağanı vermektedir. 1961'de bu armağan bu sefer bir düzyazı çeviriye değil, Azra Erhat'ın A. Kadir ile birlikte çevirmekte oldukları, Homeros'un *İlyada*'sının üçüncü cildine verildi. Aynı çevirinin ilk cildinin I-VI. Bölümleri de 1959'da Habip Edip Törehan Bilim Ödülü'nü kazanmıştı.

Yayınevlerimizden birinin, Batı şairlerinden şiir çevirilerini asıllarıyla karşılıklı basmak gibi bir niyeti olduğunu da haber vererek, 1961'de şiir çeviri ve çevirenleri bilânçomuzu burada böylece kapatabiliriz.

Behçet Necatigil
Varlık Yıllığı, 1962⁶⁵

Wolfgang Borchert

20 Mayıs 1921'de Hamburg'da doğdu. Kitapçılık yaptı; bir süre de Lüneburg'da aktörlük etti. 20 yaşında, İkinci Dünya Savaşı için askere alındı (1941), Rus cephesine gönderildi, ağır yaralandı; "bozguncu görüşleri"nden ötürü, difteri ve sarılığa yakalanmış olmasına bakılmayarak, sekiz ay Nürnberg Cezaevi'nde tutuldu. Sonra suçu bağışlandı, yine doğu cephesine gönderildi. Çürüğe çıkarılması gerekince garnizona alındı; bir cephe tiyatrosu, yapacağı turneye onu da angaje etti. Kışladan ayrılacağı günün akşamı yeniden tevkif edildi; bu sefer Berlin'de dokuz ay hapis yattı. Hastalığı gitgide ilerliyor, kimseden yardım görmüyor, dört duvar arasında, patlayan bombaların gümbürtü ve kâbuslarıyla boğuşuyordu. 1945 baharında Amerikalılar onu serbest bıraktı. Kuzey yolunu tutmuş tankların peşi sıra yayan, yollara düştü; ateşler içinde, bitkin, mayıs başlarında Hamburg'a geldi. Bir yandan Devlet Tiyatrosu'nda rejî asistanı olarak çalışmaya, bir yandan da kabare gösterilerine katılmaya başladı. 1947 başında hastalıkla kendi arasındaki zorlu çekişmede büsbütün yenik düştü. Doktorlar iyileşmesinden ümit kesmişlerdi. Yakın dostları onu ancak eylülde İsviçre'ye gönderebildiler. Basel'de yatırıldığı bir hastanede, ölûme adanmış Borchert için fazla bir şey yapılamadı ve sanatçı –oyununun Hamburg'da ilk oynanışından bir gün önce– 20 Kasım 1947'de orada öldü.

Ne yarattıysa kısa bir zamanda yarattı: sadece iki senede! Sanata şiirle başlamıştı. 1946'da *Laterne, Nacht und Sterne* (Fener, Gece ve Yıldızlar) adlı ilk şiir kitabını (14 şiir) bastırdı.⁶⁶ *Die Hundebäume* (Karahindiba) adlı ikinci eserine girecek hikâyeler, 1946/47 kışında derlendi, 1947 yaz başlarında 12 hikâyesi bu başlık altında yayımlandı. Modern Alman Tiyatrosu'nda kendisine silinmez bir yer sağlayan tek oyunu *Draussen vor der Tür* (Kapıların Dışında) 1946 sonbaharı sonlarında, biçim sorunları üzerinde duramadan, gereği kadar işleyemeden, bir haftada yazmıştı. Sanki bağrından bir parça kopuyor, bu parça kendi biçimini de birlikte getiriyordu.

Bu bakımdan Borchert'in sahne kurallarını ne ölçüde yerine getirdiği ya da getirmediği sorularına eserde cevap aramaya kalkışmak yersizdir. O bu oyunu yazarken ilerde oynanacağını düşünmemişti bile; her şeyden önce alışılmış anlamda tiyatroyu düşünmemişti. Eser bir "edebiyat hadisesi" olmaktan çok, içinde milyonların sesini derlemiş, yoğunlaştırmış olması bakımından önem taşır. 13 Şubat 1947'de Hamburg Radyosu'nda yayınlanan oyunun gördüğü geniş ilgi, Borchert'e hastalığını hiçe sayarak yeni bir hikâye kitabı hazırlamak gücünü verdi: *An diesem Dienstag (Bu Salı)*.⁶⁷ 19 hikâyelik bu kitabını 1947 yazında tamamladı. Bu kitap ve *Kapıların Dışında* basımevinde diziliyor, oyunun ilk temsili için hazırlıklar yapılıyor. Ama Borchert ne bu kitapların çıktığını görebildi ne de oyununun tiyatrolarda oynandığını. İsviçre'de öldü. Öldü ve piyesinin 30 tiyatroda birden oynanmak üzere olduğu haberini alamadı. Kitapları rekor kırarak satılıyor; adına ağıtlar, denemeler, incelemeler yazılıyordu. Bir anda ün kazanmış, adı ölümsüz Büchner'in yanı sıra söylenmeye başlanmıştı. İsviçre'den getirtilen külleri, 17 Şubat 1948'de sevgili şehri Hamburg'da Ohlsdorf Mezarlığı'na gömüldü.

Basılmış, basılmamış bütün şiirleri, hikâyeleri ve oyunu 1949 Şubat'ında *Wolfgang Borchert - Das Gesamtwerk* adıyla tek kitapta toplandı (1959'da 77 bin). Eserleri İngiliz, İsveç ve Fin dillerine de çevrilmiş olan Borchert üzerine basınıımızda ilk yazı, dört şiirinin çevirisiyle birlikte, *Yeditepe* dergisinde çıkmış (1 Kasım 1951); *Kapıların Dışında* İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu tarafından 1959'da 16 kere oynanmıştı.

Behçet Necatigil

Kapıların Dışında için sonsöz, de Yayınevi, 1962⁶⁸

1962'de Şiirimiz

1) 1961 SONLARINDA BAŞLICA ŞİİR KİTAPLARI:

1962 yılına, çıkışları 61 sonlarına (Ekim-Aralık) rastlayan, ilk dördü *Yeditepe*, beşincisi Gergedan Yayını, *Altın Çağı Ölümün* (Seyfettin Başçılar), *Yitik Duman* (Halil Kocagöz), *Soyunuk* (Kâmrân Yüce), *Nerde Antigone* (Edip Cansever) ve *Otağ* (İlhan Berk) kitapları ile girmiştik.

Başçılar, çokluk uyak ve ölçüye bağlı, dış biçim atkılarını iyi sıkıştıran şiirlerinde “pişmanlık kızları, lâmbanın saçları.” gibi sıfat, isim takımları kullanarak dizelerine değişik görüntüler katmaya çalışmıştı. “Cezayir” şiiri bir yana, bu ilk kitabında aşk, kadın ve peyzaj şiirini bir kez de o denedi.

Halil Kocagöz, günün umutsuzluğu ile yarınların umudu arasında gidip gelen bir ruh hâlini, kimi şiirlerinde çok dağınık, kimilerinde derli topluca, hele uzun dizelerinde bir tehlike gibi durmadan düzyazıya kayarak vermişti.

Kâmrân Yüce, büyük şehirde telaşlı, tedirgin, bir sığınak gibi özlenen öksüz aşkların türküsünü tutturmuş. Onunkisi “Oda” ve “Pencere”lerde biten, “Uykusuz”luklar içinde; hakkı verilememiş, yenmiş, yitik-mutlu dakikaları duyuran şiirler. Az yazan, dergilerde çoktandır görülmeyen Yüce, ilk kitabında (*Gölge*, 1955) koyduğu olumlu noktayı, şimdi bütün bütün belirgin çizgilerde sürdürüyordu.

Nerde Antigone’yi yıl sonuna yetiştiren Edip Cansever, sonradan, 62’de, bir çeşit kendi şiirinin savunması, “soyut-somut üzerine” düşüncelerini açıkladı (*Değişim*, Şubat) ve “Gökânâm” şiirlerine başladı (*Türk Dili*, Mayıs-Temmuz ve *Dost*, Temmuz; şimdilik 4 şiir). Cansever’in şiirimize katmak istediklerini bir de bu yıl Metin Eloğlu’nun onunla konuşmasından (*Değişim*, Mart) çıkarmak gerekir. Şiirimizi karşılıklı tutulmuş aynalar olmaktan kurtaran üç beş şairimizden birinin, Cansever’in, kitabına karşı çıkmıştı Konur (*Vatan*, 28 Aralık 61). Kısa değerlendirmelerini, nice uzun

eleştirmelerin ötesinde, kat kat isabetli bulduğumuz Konur'un bu güvensizlik yazısını, Rauf Mutluay'ın yine *Nerde Antigone* üzerine yazdıklarıyla (*Yeditepe*, 1 Mart 62) karşılaştırmak yerinde bir davranış olur. “Meduza”, “Yılık”, “Bakır Heykel”, “Ölü Öldü”, “Şairin Kanı” gibi gerçek şiirlerin bulunduğu bir kitapta *Nerde Antigone*.

İlhan Berk'in *Otağ*'ı da Aralık 61 sonlarında görüldü; mürekkebi kurumadan da, yayıncısı Ülkü Tamer'in sert saldırılarına uğradı, intihallerle suçlandırıldı (*Değişim*, Mart 62). Durum, iki sayı, *Kitaplar Âlemi* dergisinde (Nisan, Mayıs), bir de *Varlık*'ta (Mehmet Salihoglu, “Şiirde Etkilenme ve Ötesi”, 15 Nisan) bazı yorumlara yol açtı. İlhan Berk sesini çıkarmadı; sadece, *Dost* dergisinde (Mayıs) “Şiirin Çizdiği Çizgi” başlıklı bir yazı ile, konusunu “Kutsal Betik'in krallar bölümü ile, Mezopotamya üstüne okuduğu kitaplar”dan aldığını söylediği *Otağ*'daki derinliğin açıklamasını, büyük boy üç sayfaya sığdırmaya çalıştı. Daha önce “Mısırkalyoniğne'nin Günlük'ü”nü de aynı dergide yayınlamayı unutmamış (Şubat), 11 Ocak-21 Nisan arası tuttuğu notları günışığına çıkararak –“çağrışma, bir de dile yaslandığımı hatırlıyorum” sözü de gösteriyor– bu eserin çetin ve çileli bir coşku içinde yazıldığı, zahmetli çalışmalara mâl olduğu bilinsin istemişti. Meraklılar, kitap Ocak 62 başında piyasaya çıkışına göre (Ulunay'ın *Milliyet*'te bir yazısı, 28 Ocak tarihini taşıyor) bu *Günlük*, kitaptan çok sonra mı tutulmuştur, yoksa kitap Nisan 61 sonlarında tamamlanmış da sekiz, dokuz ay demlendirilmiş midir, bu noktayı anlayamadılar. Şairin, yayınladığı *Günlük*'te gün sayısı ile ay adları yanı sıra yılını da kaydetmeyi unutmaması gerekmez miydi? İlhan Berk, *Otağ*'a yönelttilen yargılara karşı sustu. Yalnız, Melih Cevdet Anday'ın “Mısırkalyoniğne”yi ilginç bir açıdan ele alan (“Kıyım”, *Yeditepe*, 16 Mart 62) bir yazısına karşı, eserine nasıl bakılması gerektiğini gösteren bir savunma yayınladı (*Yeditepe*, 1 Nisan).

İlhan Berk'ten konuşuyoruz madem, şiirimizin bu “müthiş çocuk”unun çabalarını, ne olursa olsun, takdirle karşıladığımızı belirtelim: Bir kere 62'nin ilk ayı, bir İlhan Berk ayı olmuştu. Konur'un *Değişim*'de çıkan (Aralık 61), uzun bir incelemesine, sonra yine o dergide “Galile Denizi” eleştirmesine (Şubat) cevap verir gibi. İlhan Berk, *Yeni Ufuklar*'ın Ocak 62 sayısında, bir konferansının metni olan, “Anlamsızlığın Anlamı” başlıklı bir yazı

yayınlandı, şiir alanında yeni yatırımlarının gerekçelerini anlattı. Bu yazı da Hüseyin Cöntürk'ün bazı yorumlarına yol açtı ("Dergileri Okurken", *Varlık*, 1 Ekim 62). *Yeni Ufuklar*'daki "Otağ Günlüğü" (Temmuz), *Yeditepe*'deki konuşması (1 Mart) da, 62 yılının İlhan Berk için bir hayli hararetle geçtiğinin birer belirtisidir.

II) 1962'DE BAŞLICA ŞİİR KİTAPLARI:

Ocak: Türk şiiri, 1962'ye, anlayış ve tutumları birbirinden çok ayrı, üç şairimizin kitaplarıyla girdi. İlhan Berk'in *Mısırkalyoniğne'sine* (Dost Yayınları) birinci bölümde değindik.

Attilâ İlhan, yeni şiirlerini *Belâ Çiçeği*'nde birleştirdi (Ataç Kitabevi Yayınları). Bütün şiirlerinde sert bir epik havası esen şairin, bu kitabının ikinci bölümü "Mahur Sevişmek"te bu hava ve teknik, elle tutulur derecede belirli ve çarpıcı. Şiirlerini bol bir görüntü gömütü olmaktan kurtararak, onlara her zaman için bir mesaj özü koyan, modern çağın krizlerini somuta dayanarak ünleyen İlhan'ın, yıl içinde *Varlık*'ta (15 Mart) çıkan "Yenileşmek" yazısı ile bu kitap arasında açık bir bağlantı var. Kendi biçimini kendisi bulmuş bir şair olarak, artık o sağlam köprü üzerinde değiştirmeler, onarmalar yapmayı boşuna bir zaman kaybı sayarak, köprüden geçireceklerine bakıyor. Geçmişle şimdi, tarih ve yaşantı olarak birleşiyor yazdıklarında. Anlatmak istediği ne sadece dün, ne de yalnız bugün. İkisinin birleşiminde yarınları görüyor.

Ocak ayının üçüncü kitabı, A. Kadir'in *Dört Pencere'si* idi (kendi yayını). İlk kitabı *Tebliğ* (1943)'den beş şiir var bunda. İkinci kitabı *Hoş Geldin Halil İbrahim* (1959)'den şiir yok. Geri kalan on altı şiir ilk bu kitabında bir araya derlenmiş. A. Kadir bir toplumcu şair. Toplumcu edebiyat savaşı, çekişken olur, bu hâlde alt katlardan yukarılara yönelir; ya da üst katlardan aşağılara. O zaman duygudaşlıkla yetinir. Anlamları açıkça ortada A. Kadir'in şiirlerini işçi edebiyatına da yerleştirmek mümkün. Yani işçilerin hayatını biçimlendiren edebiyata. Hele ikinci kitabında bu yönelişi daha da belirliydi. Ama bu yeni kitabında savaş şiirleri ağır basıyor.

Arif Damar'ın *Saat Sekizi Geç Vurdu* (kendi yayını) adlı kitabı alt bilince itilmiş de yüze vurması yine önlenememiş olay ve yıkıntıların tâ gerilerden seslenişleriyle örülü. Yoğun bir toplumcu şiir nabızı, yer yer kendini şiddetle duyuruyor. Ama Arif Damar'ın

tutumu, A. Kadir'inkinden çok farklı. İçerlek bir şiir. Hattâ sadece "Ağıt" şiirinin (s. 26) yorumlanması; onun bir, görüneni olduğu gibi verme şairi değil de, alttan gösteriş, dolaylı hatırlatış şairi olduğunu belli ediyor. Şiirlerin okuyucuyu derinden etkileyişi; şairin, onları tek yönlü olmaktan kurtarıp çok yönlü bir şiir planına yükseltme başarısından doğuyor.

Şubat: Sabahattin Kudret Aksal'ın *Elinle* (Yeditepe Yayınları) adlı kitabı, Aksal, üçüncü kitabı *Duru Gök* (1959)'te de anlatım şiirini sürdürmüştü. Gözlemlerin, yaşantıların duygusal planda ve düz yoldan anlatımını sürdürmüştü. *Elinle*'de kendi beğenilerimiz, ölçülerimiz açısından, şairi eski tutumundan çok ayrılmış, kendisini çok yenilemiş bulduk. Görüntüler, yaşantılar oturmuş, sinmiş; anılar ve deneyler bir bireşime ulaşmış. Artık o şimdiye kadarki şiirini oluşturan büyük şehirde avare yaşantıların, ufak mutluluk ve tedirginliklerin enstantane çıkartmalarını bırakmış da bir dünya senfonisine açılmış sanki. Bu kitabında bir "Öykü" şiiri bile, onun, şiirde aldığı yeni, olumlu ve güçlü aşamayı göstermeye yetiyor.

Nisan: Nisan ayının kitapları içinde Ali Püsküllüoğlu'nun *Uzun Atlar Denizi* (Gim Yayınları). İlhan Berk'in kitaplarından sonra yılın durgun polemik piyasasında oldukça hareket yaratan eserlerden biri oldu. Muzaffer Uyguner'in *Türk Dili*'ndeki (Ağustos) bir eleştirmesine şair, *Değişim*'de karşılık verdi (15 Ağustos) ve şiirlerinin yanlış anlaşıldığını, ileri sürülen görüşlerin şiirine uzak şeyler olduğunu söyledi. Tartışma, *Dost* dergisinde (Ekim) imzasız bir başka yazıya konu oldu, kapandı böylece. Püsküllüoğlu'nun kitabında iki tip şiire rastlanıyor: Uzun ve kısa dizelerle kurulu şiirler. Kısalarda şair, uyaklardan, sözcük ve deyim tekrarlarından güçleniyor. Uzunlarda (örneğin "Albatros" hariç) görüntü bolluğundan. Şiir çilesi 1955'lerde başlamış şairin, bu dördüncü kitabı. Yüklü bir kitap. Cansever'lerden, Uyar'lardan etkilenmeler görülüyor, ama Püsküllüoğlu, aradığı şiiri şimdi kesin olarak bulmuş diyoruz. "Bir Eski Korsan", "Baba", "Ama Pis Sular Koca Irmakta", "O Meyhaneler Yalnızlık", "Kedi", "Ülke".. şiirlerinin bulunduğu bir kitap, değerli bir kitaptır.

Ercümen Behzad'ın *Mau Mau* (Düşün Yayınevi) adlı kitabı, barış için, esirgenmiş haklar için savaş destanı. Ercümen Behzad, *Mau Mau* şiirlerine 1950'lerde başlamıştı. Kara Afrika'nın

beyaz s  m  rgeciye başkaldırışı, bağımsızlık uğruna giriştiği zorlu çekişme.. bu şiirlerin konusu. Aydın bunalımının uzağında, halk-yığın bunalımına yakılmış ağıtlar. Karşıt görüntülerde daha da keskinleşen bir dram. Gerçeklere, bağlılık da, şairi, ilk kitabı S.O.S (1931) dönemlerindeki fütürizm, kübizm fantezilerinden kurtarmış. Hümanist görüş, kitaba boydan boya hâkim   imdi.

Selâhattin Batu'nun *R  zg  rl   Su*, Ahmet Köksal'ın *Sonsuz Haziran* kitapları da nisan ayında basıldı. *R  zg  rl   Su* (Dost Yayınları) aşınmış, renksiz şiirler derlemesi. Batu'da hiçbir değişiklik yok.

Ahmet Köksal, *Sonsuz Haziran* (Yeditepe Yayınları)'da toplumcu şiirle bireysel şiir arasında bir çizgide. İkinci Yeni'ye biçimce olsun yaklaşmaya niyetli değil, ama o sade hâliyle de, nutka kaymak pahasına da olsa, şiirine mesajlar, içerikler koymasını biliyor.

Mayıs: Mayıs ayına Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın *Aylam*'ı (Kitap Yayınları) ile girildi. Oktay Akbal'ın, *Uzay   ağı*'nın ilk   iirleri diye nitelediği (*Vatan*, 28 Ağustos) bu şiirlerin, şairin yıkılmamış kişiliğine yeni bir şey kattığını hiç sanmıyoruz. "D   lemelerde Ay"   airi Zabılo'nun kaleminden "Peg   H  s" başlıklı, "ay diliyle" bir şiir; bu şiirin anlaşılması için de Türkçe, Almanca, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Rusça bir de köşk sözlük var kitapta. Bu oyunlar bir yana, Dağlarca yine ancak, "Oğlak Dönencesi", "Soluk", "Ben Sesi".. gibi şiirlerde eski Dağlarca'dır. Dağlarca'nın şiiri, bu kitap basılırken ve kitaptan sonra, 962 boyunca iki koldan ilerledi: *Varlık*'ta, nisan ba  ından bu yana, onu, *Toprak Ana* (1950)'daki hava ve temalarına dönmüş gördük (Kasım sonuna kadar on bir   iir). *Türk Dili*'nde ise, yurt ve toprak sorunlarımız üzerine yazdıklarını değil de, evren, evrende insanın yeri ve değeri üzerine yazdıklarını yayınladı (dokuz şiir şimdilik).

Turgut Uyar'ın mayısta basılan yeni kitabı: *Tütünler Islak* (Dost Yayınları). Kutsal kitaplar çevirilerinden bu yana, şiirimizin anlatım olanaklarından ustaca yararlanan şairin ilk   ağ-modern   ağ verilerini birleştirmede yeni bir bakış açısı bulduğu görülüyor. Gündelik yaşantılar, zamanla bağlantısız bir ortamda   zl   bir kap-sam kazanmış, yani konu ve anlatım, zamanlar arası bir ortaklığın sağladığı ufuk genişliğine erişmiştir.

Baskı tarihi olarak Mayıs 1962'yi taşıyan     nc   bir kitap: *D   l   Düzen* (Mim Yayınları). Oğuz K  zım Atok, kendini yeniliyor. En

azından sesi, şiirin sesini bulmuş olması sevindiriyor insanı. Atok uzun direnmelerden sonra gelebildi bu sonuca. Şimdilik ufak yaşıntıların anlatımı yolunda. Yer yer düşünceye de açıldığı oluyor.

Kasıma kadar çıkan kitaplar arasında Ülkü Tamer'in *Ezra ile Gary'sini*, Sezai Karakoç'un *Şahdamar'ını* unutmayalım.

Kasımda Ercüment Uçarı, *Kuyuda Yusuf'u* (kendi yayını) çıkardı. Uçarı, şiirde cümleyi bütün bütüne kaldırmış, şiiri sözlükler antolojisi hâline sokmuş. İsimler derlemiş, sıfat ya da isim takımları, arada tek tük isim-fiillerle bir şiir aksesuarı derlemiş. İlhan Berk'ten aldığını daha yüksek fiyatlara satmak ister, Üçüncü Yeni'nin lideri olmak ister gibi, görüntüler arasındaki bağlantıyı tümüyle yadsımış. Aldığımız, anlamı biraz olsun bırakmış sandığımız şu örneğe bir günün, ya da bir hayat döneminin öyküsü, muhasebesi diyeceğiz ama; bu, yine de motifler, imgeler arasında hiç sıra gözetilmemiş, alabora bir öykü:

“Sabah kahvaltıları, timsah, uzun kış geceleri, sarmal boru, bir sinema dönüşü, güneş, hunlar, çöl akşamları, açık renk giysi, boya kalemleri, todoride içilen rakılar, kadın iç giysileri, akşam üstleri, kumkapı, surlar, ayaklarda açılan yaralar, uyku, üniversite bahçesi, koridorlar, yasak aşk, korku, bir çağı yüreklendirmek, sıksa, bilya, voleybol servisi, imza defteri, ey yuvarlak mor kalem, surat”

Uçarı, bu biçim demirbaş eşya listeleri verdiği bu kitabıyla galiba Üçüncü Yeni'yi başlatıyor. İlkelerini, şu sıralarda *Gençlik* dergisinde yayımlayacağı, “Kuyuda Yusuf Günlüğü”nde açıklayacağını duyduk.

III) ESKİ KİTAPLARIN YENİ BASKILARI:

Şubat ayında Oktay Rifat'ın *Yaşayıp Ölmek*, *Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler*'inin 3., nisanında Metin Eloğlu'nun *Düdüklü Tencere*'sinin 2., eylülde Nahit Ulvi Akgün'ün *Birisi* kitabının 2. baskıları çıktı. Sabahattin Kudret Aksal da ilk kitapları *Şarkılı Kahve* (1944, 1953) ile *Gün Işığı* (1953)'ndaki şiirlerini bu kez *Bir Sabah Uyanmak* adlı bir kitapta birleştirdi.

Birisi, 1957'de çıkmıştı. Bu yeni baskısında şiirlerde sözce değişiklik yok, yalnız evvelce tek sayfaya arada iki şiir konduğu olmuştu, şimdi şiirler sayfa sayısı çoğaldığı için daha feraha çıkmış, uzunca şiirlerin de iki sayfaya bölündüğü olmuş.

Oktay Rifat'ın kitabında çok değişmeler var. Sabahattin Kudret,

bazı şiirleri elemiş, “her iki kitaba da, bu şiirlerin yayınlandıkları süre içinde yazılmış, o günlerde dergilerde yayınlanmış, ya da hiç yayınlanmamış bazı şiirleri eklemiş, ayrıca bazı sözcüklerde ve mısralarda değiştirmeler yapmıştır”. Rifat ile Aksal’ın değiştirmelerini bir bir göstermek ilginç olurdu.

Metin Eloğlu da şiirlerin sırasını ve yerlerini değiştirmiş. Sayfa 63’ten sonraki “Masal Masal Matitas” bölümü, ilk baskıda yok (Bu bölümdeki şiirlerin dört beş tanesi bir yana, geri kalanları *Sultan Palamut* kitabından).

IV) YAHYA KEMAL'DEN NECİP FAZIL'A KADAR:

27 Ekim Cumartesi günü İstanbul Fetih Cemiyeti, Yahya Kemal Enstitüsü salonlarında yapılan bir törenle, Yahya Kemal Beyatlı’nın toplu eserlerinin ikinci cildi *Eski Şiirin Rûzgârıyla*, edebiyat dünyasına sunuldu. Birinci kitap, *Kendi Gök Kubbemiz* idi, onda şairin hece şiirleri derlenmişti; bu şimdiki “Yahya Kemal’in, Divan şiirimizin, dil, şekil ve söyleyiş özellikleriyle söylediği, klâsik şiirler kitabıdır.” Yani bunda yedi bölümlük *Selimnâme* ile gazeller, muşammatlar, şarkılar, kıtalar, beyitler var; bir de eserin tanıtımını yapan Nihad Sami Banarlı’nın bir sonsözü.

Bu yıl içinde Hecenin Beş Şairi’nden Orhan Seyfi Orhon ile Yusuf Ziya Ortaç da birer kitap yayınladılar. *İşte Sevdiğim Dünya!*’da Orhan Seyfi ufak ufak, yeni aruz denemelerini derlemiş. Orhan Seyfi, çizgisinin çok aşağılarında sanki bir heves ettim kitabı.

Yusuf Ziya’nın *Bir Rûzgâr Esti* adlı kitabı ise, eski şiirlerinden seçmeler kitabı çoğunlukla. İçinde 36 şiir var. Şiirlerinden yalnız beşinin *Akından Akına* ve *Şairin Duası* kitaplarından alındığını belirtmiş şair. Ötekilerden yalnız ikisinin altında 1962 tarihi var. Bir de kitabın sonuna hecenin ilk başarılı oyunu kabul edilen *Binnaз* eklenmiş. Bu, ayrıca filme de alınmış olan *Binnaз*’ın üçüncü basılışı oluyor. Şairin, *Yanardağ* (1928)’dan aldığı şiirlerinde değişiklikler görülüyor. Öbür kitaplarından aldığı şiirlerinde de değiştirmeler yaptı herhâlde. *Âşıklar Yolu* (1919) adlı eserinden alınmış şiire rastlanmıyor.

Necip Fazıl Kısakürek de bu yıl *Çile* adlı bir şiir kitabı daha çıkardı. Altlarına yazıldığı yıllar ekli şiirlerin. Temalarına göre “Allah, İnsan, Şehir, Tabiat, Ölüm, Kadın, Korku, Daüssıla, Ukde,

Hafakan, Manzara, Tecrit, Kahramanlar, Cemiyet” bölümlerine ayrılmış. Kısakürek ilk şiir kitabını 1925’te çıkarmıştı (Örümcek Ağı). *Kaldırımlar* (1928), *Ben ve Ötesi* (1932)’nden sonra 1955’te *Sonsuzluk Kervanı*’nı çıkarmıştı. *Sonsuzluk Kervanı*’nda bütün şiirlerini toplamıştı. Çile, o kitabın yeni baskısı gibi. Yalnız “fasıl”larda şiir aktarmaları olmuş. Bir de bu yeni kitabının sonunda “Poetika” başlıklı düzyazı bölümünde “Şair, Şiir, Şiirde Usul, Şiirde Gaye, Şiirin Unsurları, Şiirde Kütük ve Nakış, Şiirde Şekil ve Kalıp, Şiirde İç Şekil, Şiir ve Cemiyet, Şiir ve Hayat, Şiir ve Din, Şiir ve Müspet İlimler, Şiir ve Devlet, Toplam” başlıkları altında şiir aforizmaları yer alıyor. Çile kitabı, ne yazık ki, şairin, *Ben ve Ötesi*’nden sonra şiirde tükenmişliğini gösteriyor.

V) DERGİLERDE ŞAİRLER:

Kapanmak üzere olan yılda, kitapları dolayısıyla sözünü ettiklerimizden gayri şairler de dergilerde (özellikle, *Türk Dili, Değişim, Dost, Varlık*) sayısı beşi, altıya ya bulan, ya bulmayan şiirler yayınladılar: Baki Süha Ediboğlu, Şinasi Özdenoğlu, Özdemir Asaf, Ceyhan Atuf Kansu, Suat Taşer, Hasan Şimşek, Talip Apaydın, Yılmaz Gruda, Hasan Hüseyin, Ece Ayhan, Gülten Akın, Ahmet Oktay, Doğan Türker, Nihat Ziyalan, Özdemir İnce, Kemal Özer, Oktay Tuncer, Ergin Sander ve başkaları. Uzun zamandır şiir yayınlamayan Melih Cevdet Anday’ın yıl sonuna doğru peş peşe iki şiirinin yayınlanması bir sürpriz oldu (*Yeditepe*, 15 Ekim ve 1 Kasım).

VI) ŞİİR ÜSTÜNE VE ŞAİRLERLE KONUŞMALAR:

Yıl içinde Melih Cevdet Anday ve İlhan Berk, Türk-Alman Kültür Merkezi’nde şiir üstüne konuştular. Melih Cevdet’in konuşması *Ataç* dergisinde (15 Mayıs), İlhan Berk’inki *Yeni Ufuklar*’da (Ocak) yayınlandı. Dergilerde ayrıca özel konuşmalar da yer aldı. Gördüklerimiz (*Varlık*’takiler Muazzez Menemencioğlu’nun konuştukları):

- 1- Melih Cevdet Anday’la (*Varlık*, 1 Eylül),
- 2- Sunullah Arısoy’la (*Varlık*, 1 Ekim),
- 3- İlhan Berk’le (*Yeditepe*, 1 Mart; *Varlık*, 1 Nisan),
- 4- Rıfat Ilgaz’la (*Yelken*, Ağustos. Rıfat Ilgaz’ın da nisan başlarında *Suluk Soluğa* adlı bir kitabı çıkmıştı. Önceki

kitaplarından seçmelere yeni birkaç şiirin eklenmesiyle),

- 5- Kemal Özer'le (*Varlık*, 15 Temmuz),
- 6- Ülkü Tamer'le (*Varlık*, 15 Mart),
- 7- Turgut Uyar'la (*Yeditepe*, 1 Haziran).

Ruşen Eşref Ünaydın'ın ünlü *Diyorlar ki* kitabının kırkinci yıldönümünde Gavsî Ozansoy'un *Tercüman* gazetesinde şairlerimizle yaptığı röportajlar da (Kasım) yılın sanatçı konuşmaları arasında önemli yer tutuyor.

VII) ŞİİR ÜSTÜNE YAZILAR:

Şiir ve sorunları konusunda öyle çok yazı çıkmadı. Melih Cevdet Anday'ın "Uzun Şiir-Kısa Şiir" (*Dost*, Mart), "Şiirin Vazgeçilmez Üç Dönemi" (*Yeditepe*, 16 Mayıs), "Şiir Üstüne Niçin Yazarlar?" (*Yeditepe*, 1 Haziran), "Şiirin Anlamı" (*Yeni Ufuklar*, Ağustos), "Şiir Çağı" (*Yeditepe*, 1 Eylül); Atilla İlhan'ın "Yenileşmek" (*Varlık*, 15 Mart); Ahmet Oktay'ın "Şiir Üstüne Bir Deneme Taslağı" (*Değişim*, Ağustos); Veysel Öngören'in "Dilde Bağlama Üstüne" (*Değişim*, Haziran) yazıları özellikle hatırlanacak yazılardır. Sabahattin Eyüboğlu ile Vedat Günyol'un 1956 yılında Howard Reed'in isteği üzerine Amerikan okurlarına çağdaş Türk Edebiyatı üstüne toplu bir fikir vermek amacıyla hazırlanmış; H. Reed'in, Türkiye'nin değişik yarıları üzerine hazırladığı bir kitapta yer alacak incelemelerinin Türkçe metni: "Çağdaş Türk Edebiyatı" *Yeni Ufuklar* dergisinde üç sayı sürdü (Kasım 61-Ocak 62). Suut Kemal Yetkin'in şiir üstüne bir konuşması (*Ataç*, 15 Temmuz) ve bu konuşmaya değinen Samim Kocagöz'ün "Şiir Sevgisi" yazısı (*Ataç*, 15 Ağustos) ile Thierry Maulnier'den çevirme: "Başlangıçta Şiir" (Çeviren: Tahsin Saraç, *Türk Dili*, Aralık 61) yazısı da bu arada anılabilir.

Dergilerde, gazetelerde şiir kitapları üstüne yazılar çıktı da kitap dışı tek şiirler üstüne çok yazı çıkmadı. *Çağır*'da S. Gün, yıl ortalarına kadar, bir önceki ayın dergilerinde gördüğü şiirler karşısında düşüncelerini belirtiyordu; yıl ortalarında bıraktı bu işi. Onun yerine yine o dergide kitaplar açısından Mehdi Halıcı aldı bu işi üzerine. Tek şiir için yazılmış en geniş eleştirme olarak *Değişim*'de Hüseyin Cöntürk'ün bir yazısını gördük (Ocak); Uğur Önal'ın

“Şey” başlıklı şiirini yorumluyordu.

VIII) ŞİİR ARMAĞANLARI:

1962 başında Yeditepe Şiir Armağanı, Ahmet Hamdi Tanpınar'a verildi. Türk Dil Kurumu'nun edebiyat armağanları arasında bir de şiir ödülü vardır, ama Kurum, şiirde ilk ve son armağanını Dağlarca'nın *Delice Böcek* kitabına vermişti (1958). O yıldan bu yana üç yıldır ödüle adaylığını koymuş kitapların hiçbiri kazanamadı. 1962'de çıkmış kitapların şansı için şimdiden bir şey denemez.

Turhan Doyran'ın (bu yıl *Geçilmez* adlı bir kitabı daha çıktı), uluslararası bir şiir yarışmasında Fransızca *Partir* kitabıyla armağan kazandığını da hatırlatalım (Bkz. *Türk Dili*, Ağustos).

IX) ŞİİR PLAKLARI:

Şiirin yayılmasında radyodan sonra plaklardan da yararlanılmaya başlandı. Bizde ilk şiir plaklarını yıl ortalarında yeni bir iki kitabı yanı sıra Ümit Yaşar Oğuzcan sürdürdü piyasaya.

X) SON:

Turgay Gönenc (Bozgunda), Oben Güney (Yorgun Deniz) gibi en genç kuşaktan şairlerin kitapları; *İnsancıl* (ilk sayı, 1 Eylül) ve *Bunaltı* (ilk sayı, Ekim) gibi yeni dergilerle, şiirimizin bir yıllık geçit töreni, kasım sonlarında aşağı yukarı buralara kadar gelmişti.

Behçet Necatigil
Varlık Yillığı, 1963

12 Şiir Günter Eich

Günümüz Alman şair ve radyo oyunu yazarlarından.⁶⁹ 1 Şubat 1907'de Oder ırmağı kıyısında Lebus'da doğdu. Çocukluğu Mark Brandenburg'da geçti. Yüksek öğrenimini hukuk ve Çin dili-edebiyatı üzerine Leipzig, Paris ve Berlin'de yaptı. İlk radyo oyununu 1929'da yazdı, ilk şiir kitabını 1930'da çıkardı. 1932'den beri bağımsız yazar. Birçok armağanlar kazandı. 1953'te Avusturyalı tanınmış hikâye ve roman yazarı Ilse Aichinger⁷⁰ ile evlendi. Şimdi Yukarı Bavyera'da Lenggries'de yaşamaktalar.

Şair ve eleştirmen Walter Höllerer, Eich'in şiirleri üzerine yazdığı bir yazıyı şöyle bitiriyor: "1945 sonrası Alman yazarları içinde hiçbiri, o günlerin sıkışık durum ve sorunlarını çok duyarlı bir şiire bağlamayı Günter Eich kadar bilememişti. Bu çetin sorunlar, fısıldanan sözcüklerdeki gücü kavramaya yaslaniyor. Her birimizin ancak yarı bilincinde olduğumuz çok şeyleri ilk Eich söyledi; bunları çokluk apayrı bir espri, bir rahatlık içinde, açık seçik söyledi. Onun şiirleri, büyük ve gösterişli projektörlerin çalışmaz oluşu karşısında, yıkıntılar çakıllar içinde güvenilir kıvılcımlar bulup çıkarmıştır. 1945'ten sonra her şeyi dikkatle gözden geçiren, eleştiren bir edebiyatın belgeleri bunlar. Günter Eich, bu edebiyatın, Almanya'da, şiiri en titiz, en güvenilir temsilcilerinden biri oldu".

Günter Eich'in çıkmış şiir kitapları şunlar:

Gedichte (1930), *Abgelegene Gehöfte* (1948), *Untergrundbahn* (1949), *Botschaften des Regens* (1955), *Ausgewählte Gedichte* (1960), *Zu den Akten* (1964).

Eich, 29 Ekim 1961'de İstanbul'a da geldi, birkaç gün kalıp İzmir ve Ankara'ya gitti; her üç şehirde eserlerinden parçalar okudu, konuşmalar yaptı. Radyo oyunlarından üçü, İstanbul Radyosu'nda da oynanmıştır: *Öteki Kadın ve Ben* (Şubat 1961), *Küveyt'e Gitmel* (13 Haziran 1963), *Setubal Dalgaları* (12 Temmuz 1963); birincisi

Adalet Cimcoz, öbür ikisi Behçet Necatigil çevirisi olarak. Şair üzerine ilk tanıtma yazısı, dört şiirinin çevirisiyle birlikte *Yeditepe* dergisinde çıkmıştı (1 Eylül 1951).⁷¹

Behçet Necatigil

Tercüme dergisi, Nisan-Haziran 1965, Sayı 82⁷²

Tankred Dorst

1925 yılında Sonneberg/Thüringen’de doğdu. On yedi yaşındaydı, askere alındı. Amerika’da, Belçika’da, İngiltere’de tutsak kaldı. Sonra Münih’te Germanistik, tiyatro ve sanat tarihi öğrenimi yaptı. Okul filmleri için senaryolar yazdı. Yayınevlerinde, Münih’teki Kleines Spiel adlı kukla tiyatrosunda çalıştı. *Das Geheimnis der Marionette* (Münih, 1958), *Auf kleiner Bühne* (Münih, 1959) adlı kitapları yanı sıra, televizyonda da yayımlanan kukla oyunu *A Trumpet for Nap*, bu alanda yazar ve oyuncu olarak çalışmalarının ürünüdür. Şimdi Münih’te bağımsız yazar.

1959 yılından beri sahne oyunları da yazıyor. İlk sahne eseri *Gesellschaft im Herbst güldürüsü* (1959), Mannheim Devlet Tiyatrosu Armağanı’nı kazanmış (1960), ilkin yine o tiyatrodan oynanmıştı. Fars türünden olan; Almanya, İsrail, Polonya ve İspanya’da oynanmış bulunan, ikinci ve daha kısa oyunu *Die Kurve*’yi de 1960’ta yazmıştı (Behçet Necatigil çevirisi, *Dönemeç*⁷³ adıyla de Yayınevi’nde çıkmıştır, 1964). İlk oynanışı 1961’de Lübeck’te *Grosse Schmaehrede an der Stadtmauer* oyunu dilimize de çevrilmiş (“Sür Dibinde”, *Değişim* dergisi, Ankara, 15 Eylül 1962, Sayı 11, çeviren: Sedat Veyis Örnek), 1962-1963 tiyatro mevsiminde Ankara Oda Tiyatrosu’nda oynanmıştır (ilk temsil: 15 Ocak 1963).

1960’ta Gerhart Hauptmann Armağanı bursunu da kazanmış olan Dorst, 1961’de *Freiheit für Clemens* oyunu ile, Güney Almanya televizyonu için *La Buffonata* isimli bale operasını yazdı.

Bu kitapta çevirisini verdiğimiz *Die Mohrin* oyunu, Dorst’un şimdilik en uzun sahne oyunudur. İlk defa Frankfurt’ta oynandı (1964).⁷⁴ Almanca iki baskısı var: 1) Kitap olarak Kiepenheuer-Witsch Yayınevi’nde, 1964. 2) *Theater heute* dergisinde, Ağustos 1964. Biz çeviri iznini yayınevinden aldığımız için kitaptaki metne bağlı kaldık. Ama Dorst kendisi, dergide çıkan metnin oyuna esas kabul edilmesini istiyor. Ayrıca dergide, oyunun müziği için şu hatırlatmaları yapıyor:

“Müziğe bir fon olarak değil; oyunun bir kısmı, bir parçası gözüyle bakılmalıdır. Çalgıcılar hokkabazlığa, aldatmacaya sapmadan, hep aynı kostümlerle çalacaktır. Müzik plânı şu şekildedir:

1. Uvertür
2. Trampet ve fifre sesleri arasında savaş
3. Orman müziği
4. Şenlik müziği I. ve II.
5. Bay ve Bayan B.
6. Kameriyede duo
7. Süvari müziği
8. Deniz yolculuğu, yunus balıklarının türküsü
9. Alaturka
10. Fina! müziği (Uvertür’ün tekrarı)”.

Kitaptaki şekle göre özellikle sonlara doğru bir iki bölümü terk edilmiş bulunan bu oyunun konusunu Dorst, 12. ve 13. yüzyıllarda yazılmış, nazım-nesir karışık, eski bir Fransız chantefable’inden almış, şu var ki daha önce Alman edebiyatında Platen’in dramatize ettiği “Treue um Treue” 1828, Heine’nin de Sonnet’ini yazdığı bu hikâyede geniş ölçüde değişiklik yapmış, onu modernleştirmiştir.

Behçet Necatigil

Kara Kız için sonsöz; Ekinler dergisi, Mayıs 1965, Sayı 24⁷⁵

Tankred Dorst ve Eseri

Son dört beş yıl içinde çıkmış *Junges deutsches Theater von heute* (Günümüz Genç Alman Tiyatrosu), *Modernes deutsches Theater* (Modern Alman Tiyatrosu), *Panorama des zeitgenössischen Theaters* (Çağdaş Tiyatronun Panoraması) gibi kitapları karıştırırsak Peter Hirche, Herbert Asmodi, Richard Hey, Leopold Ahlsen, Günter Grass, Wolfgang Hildesheimer, Paul Pörtner isimleri arasında Tankred Dorst'un adına da rastlarız. Günümüz Alman tiyatrosunu temsil eden isimlerden biri, Tankred Dorst şu hâlde.

Dorst, 5-11 Mayıs tarihleri arasında İstanbul'da idi. Türk-Alman Kültür Merkezi'nde yapılan toplantılarda *Kara Kız (Die Mohrin)* oyununun yer yer okunmasında, eserlerinin tanıtılmasında hazır bulundu, kendisi de *Graf Grün* oyunundan parçalar okudu, "Oyun yazmanın güçlükleri" konusunda bir konuşma yaptı.

Dilimize daha önce iki oyunu çevrilmişti: 1) *Sûr Dibinde* (Çeviren: Sedat Veyis Örnek, *Değişim* dergisinde, 15 Eylül 1962, Sayı 11, yayımlanan bu oyun, 1963 başlarında Ankara Oda Tiyatrosu'nda oynandı), 2) *Dönemeç* (Çeviren: Behçet Necatigil. Kitap olarak de Yayınevi'nde çıktı, 1964). Bugünlerde satışa çıkarılan *Kara Kız*, onun, Türkçede üçüncü oyunu.

Dorst, 1925'te doğmuş, Almanya'nın Thüringen bölgesindeki Sonneberg kentinde. Oyuncak fabrikaları, büyük bir rasathanesi olan, nüfusu yirmi bir binin üstünde bir kent Sonneberg. İkinci Dünya Savaşı yılları, on yedi yaşında bir lise öğrencisi iken askere almışlar Dorst'u. Fransa'da geçmiş askerliği. Amerika, Belçika ve İngiltere'de tutsak kalmış birkaç yıl. 1950'de Batı Almanya'da liseyi bitirmiş, sonra Münih'te Germanistik, tiyatro ve sanat tarihi öğrenimi yapmış, yayınevlerinde çalışmış, okul filmleri için senaryolar yazmış, Münih'teki kukla tiyatrosu Kleines Spiel elemanları arasına girmiş. Kuklacılık alanında yazar ve oyuncu olarak çalışmalarının tecrübelerini 1958 ve 59 yıllarında *Auf kleiner Bühne (Küçük Sahnede)*, *Das Geheimnis der Marionette (Kuklaların Sırrı)* adlı kitapla-

rında derlemiş. *Küçük Sahnede* isimli kitabında metinler, resimler, notlar ve *A Trumpet for Nap* adlı oyunu var, ki bu oyun televizyonda da yayımlanmış sonradan.

Dorst'un sahne yazarlığı beş altı yıllık bir geçmişe uzanıyor. *Gesellschaft im Herbst* adındaki oyununu 1959'da yazmış, ertesi yıl Mannheim Devlet Tiyatrosu armağanını kazanmış bu oyun ve aynı tiyatrodan oynanmış. İkinci oyunu bir fars: *Die Kurve* (Dönemeç). Yazılış yılı: 1960. Almanya dışında çeşitli ülkelerde de sahneye konmuş olan bu oyun bu sene İstanbul'da bir iki amatör topluluk tarafından oynandı. Bursa cezaevi mahkumları tarafından da oynanmak üzere.

1961 yılı, Dorst'a yankısı daha geniş olmuş bir oyun daha kazandırdı: *Große Schmährede an der Stadtmauer* (*Sûr Dibinde*); o gün bugün aşağı yukarı 70 sahnede oynanmış.

1960'ta Gerhart Hauptmann Armağanı bursunu da kazanmış olan Dorst, 1961'de sahne oyunu *Freiheit für Clemens* ile televizyon için bir bale operası *La Buffonata'yı* da yazmıştı. Münih Devlet Operası ile Heidelberg'de oynanmış bu oyun.

Basılmış sahne eserlerinin en yenisi ve şimdilik en uzununu günümüzün konusu olan *Die Mohrin* (*Kara Kız*). Yayımlanmış son eseri *Graf Grün*, önümüzdeki tiyatro mevsiminde Düsseldorf'ta sahneye konacaktır.

Tankred Dorst'un oyun yazarlığı, Ludwig Tieck'in *Çizmeli Kedi'sini* yeni bir biçime sokmakla başlıyor. Münih'teki kukla tiyatrosu için hazırlamış bunu. İronisini de birlikte getiren romantik gelenekle kukla çalışmalarından edindiği tecrübeler, çıkış noktası olmuş yazara. Eserlerini çok kere kukla üslubuna yerleştirmekten hoşlanıyor Dorst. Meselâ *Freiheit für Clemens* oyununda oyunculara "çırpıcı, sert, hızlı ve artistik hareketler" tavsiye ediyor ki bunlar oyunu tuhaf, gülünç, soytarica bir plana geçiriyor.

Çağdaş Tiyatronun Panoraması kitabında Marianne Kesting, yadırgıyor bu tutumu. Oyunu kukla özelliklerine yaslanmanın konuya pek uygun düşmediğini söylüyor. Clemens, yani daracık bir yerde kendi dünyasını kurmaya çalışan o "hücredeki adam" yüzyıl başından beri modern dramatikte önemli bir rolü olan, insanın kapatılmışlığı problemini çözecek bir şifre durumundadır. Clemens gibi başkaları da vardır içeri tıkılmış, duvarı tıklatarak duyurur-

lar varlıklarını, ama bu tıkkatmalar orada kimse yok anlamınadır. Böyle bir tema, diyor Kesting, aktörce ve romantik bir işlem ister, kuklamsı hareketler gitmez bu temaya. Çünkü kukla burada hücredeki insanın bitkinliği lehine çalışmaz, onu stilize eden bir moment görevinedir.

Fakat Dorst *Gesellschaft im Herbst* oyununda da kullanır bu kukla stilizasyonunu. Dorst bir toplum yergisinde romantik kalınlar kullanır. Satılması gerekli bir şatoda evrak memuru, gizli bir define planı bulur. Kont ailesi iflas etmiş durumda oldukları için bütün ümitlerini bu beklenmedik tesadüfe bağlamışlardır. Fakat sıkboğaz bir yapı şirketinin, sermayedarın ve çeşit çeşit düzenbazların giriştikleri bu büyük iş, aileyi büsbütün perişan eder, sonunda anlaşılır ki define diye bir şey yoktur şatoda. Şatoyu ucuza düşürmek için adamlarını seferber eden bir sermayedarın çevirdiği bir dolaptır bu. Gizli define onun uydurmasıdır.

Bu oyun, romantik bir motif üzerine üzgün düşüncelere dalma ve bu içe kapanışın günümüzün güçlü kişileri tarafından bozulması diye alınabilir. Bütün figürler, sermayedarın ellerinde birer kukladır. Kesting'in itirazı şu: Aslında böyle bir oyun sırf reel çizgiler taşımalıydı, diyor Kesting. Dorst yalnız kontesi canlı bir kişi olarak bırakıyor. Kontes o gevşek, aciz hâliyle Çehov'un kahramanlarındaki özelliklere sahip. Oyundaki şaklaban Leco'nun giriş konuşmasından şöyle bir kanaate varabiliriz: Dorst'u sırf "Tiyatroda tiyatro" ilgilendirmektedir; kahramanlarının karışık dünyasında stilize edilmiş bir sevimlilik, şirinlik ve bu kahramanların oyunları ilgilendirmektedir.

Dönemeç oyunuyla Dorst, Beckett'in peşinden gidenlere katılır Beckett yoluna sapar, ama gözden de irak tutmaz romantik geleneğin su götürür çizgisini. Sapa bir otomobil yolu üzerinde soytarı kılıklı iki kardeşin çiçeklerle donattıkları bir kır köşesi, ufak bahçeli sessiz sakin kulübe, birden anlarız ki, müthiş işlerin çevrildiği romantik bir dekordur. İki kardeşin uygulandırıcı cenaze törenleri yaptıkları hülya kurmalara biçilmiş kaftan o dar yol kesiminde tüyler ürperten dönemeçte hiç şaşmaz bir düzen içinde vukua gelen otomobil kazalarıyla sağlanmaktadır. Gömülen ölümler, otomobil mezarlığı iyi de para bırakmaktadır hani. Uzak bir bakanlığa tehlikeli dönemeğin çaresine bakılması, kazalara

karşı tedbir alınması konusunda sayısız dilekçeler verdikleri için, iki kardeşin içleri rahattır rahat olmasına; fakat bürokrasi nihayet harekete geçip de oraya bir memurunu [Müsteşar (Kriegbaum)] gönderince, dürüst vatandaş jestleriyle bu memur öldürülür ve iş, seyrinde devam eder.

Kılıkları tutumları soytarınca tipler, Beckett'in tipleri gibidirler, özlü konuşmalarla vakit geçirirler ve bir "hadise" beklerler (Hadise: yani yeni bir otomobil kazası). O dönemeçten geçecek bir taşıt yolcusu, oyunun kan dolaşımıdır âdeta. Âsude bir kır kulübesi çevresinde alışkanlık hâlinde işlenen, iyi bir geçim kaynağı olduğu için de devam ettirilen suç, çok aktüel bir modeldir. İki kardeş, ne Anton, ne Rudolf, kazaların olduğu dönemeçte en ufak bir değişiklik yapılsın, tedbir alınsın istemezler, ama ister görünürler. Bütün olay "Akşam saatlerinin sükûn ve huzuru"na gömülür gider. İçinde yaşadığımız "Yüce ahenk" fiktonuna gömülür. Bütün parabel'lerinde düşünmüştür ya belki bunu, sosyolojik bir analize açıktır. Dorst'un *Dönemeç*'teki parabel'i, getirdiği temsil.

Dorst'un bu şaşırtıcılığını, *Dönemeç*'teki kadar, *Sûr Dibinde* de buluruz. *Sûr Dibinde*, bir Çin oyununun parlak bir açılımıdır (bir paraphrase). Dorst eski bir Çin oyununu tamamen Brecht stiline radikal barışçı bir anlayışa dönüştürmüştü. Aldatılmış, yaşama hakları elinden alınmış kadının sızlanışları, kocasını geri alabilmek için düzenlediği kurnazca oyun, bu işte sadece bir oyun tadı duyan subayların alayı, kadının sonunda büsbütün terk edilmişliği, bütün bunlar dehşetlerinin realist serimi değil de, daha çok savaşın başarılı bir modeli olarak görünüyorlar.

Oyunda tema konusunda, *Dönemeç* oyununun bir temsiline ait bir program dergisinde şunları yazmış Dorst:

"Tema. Ben bugün daha hangi temayı işleyebilirim? Karşı olduğum şeyler nelerdir? Atom bombası? (Ondan yana olan var mı ki?)

Savaş aleyhtarlığı? (Savaşa karşı olmayan var mı ki?), Nazi düşmanlığı? (Ne mutlu, gerilerde kaldı), Irk nefreti? (Tabii ona da karşıyım), Tanrıdan yana olmak veya ona cephe almak? (Eh, bu konuda bazı düşündüklerim vardır benim de), şu veya bu insafsız despotun istibdadı? (Karşıyım tabii). Gazeteler, magazinler tepe tepe kullandıklarına göre, şüphesiz çağdaş olan bütün temaları dramatize edebilirim ben, onlara eğilmek, şerefli bir davranıştır. Ama

benim bunları kullanmam yalnız şuna tanıklık eder ki, oyunuma gelen herkes gibi, bir yazar olarak ben de saygıdeğer bir kimseyim. Fakat bu da bir tiyatro eserinin anlamı değildir. Açıkça. Belki, seyirciyi kesinliğe götürmeyip tereddüde düşüren, rahat gönülle ısrar ettirmeyip şaşırtan gerçeğin, ne çeşit bir gerçek olduğunu sahnede gösterebilmek için yazar, kendi kanaatinin, kendi inancının süslenmesinden hattâ çekinmelidir biraz.”

Burada söylediklerini açıklar nitelikte, *Dönemeç* oyunu için Dorst şunları söylüyor: “Daha kitabın adı bile yalnız, oyunda söz konusu dönemeç anlamına değil, bir yandan da bir biçim prensibi olarak eylem ve işlem dönemeci anlamına gelir. Bir oyunun bildirisini diyaloglar hâline konmuş gerçekte değil, oyunun içine somut olarak oturmuş, ondan koparılmaz, sanki onunla kenetlenmiş gerçekte aramalıdır. Bir oyuna ister parabel, ister grotesk ya da absürt bir oyun densin, önemli olan, onun, oyun olmuş gerçeği geçirmesi, taşımasıdır.”

Çevirisini yaptığımız *Die Möhrin* (Kara Kız), konusunu Rönesans başlangıcı bir Fransız halk hikâyesinden alıyor. 1220 tarihinde Picardie lehçesiyle yazılmış bir chantefable olan bu hikâye, aslı şekliyle balâd ve novel karışımı bir karakter gösterir. Güney Fransa’da Beaucaire kentinin kontu Aucassin çalınmış bir Arap kızı olan Nicolette’e delicesine âşıktır. Nicolette bir taşra kontu tarafından satın alınmış, vaftiz edilmiş, gözü ne şövalyelikte, ne de dindedir. Yalnız cehennem çeker onu: Cenneti rahiplere, kötürümlere, tek gözlülere bağışlamıştır. Oğlundan ümidini kesen yaşlı baba, hem Nicolette’i zindana attırır, hem de oğlunu. Fakat Nicolette yatak çarşaflarını ip gibi kullanarak kaçır, gelir, zindanın penceresinden Aucassin’le konuşur. Sonra gider, ormanda bir kulübeye yerleşir, Aucassin’i bekler. Aucassin bir kolayını bulup ona gelirken attan düşer, omzunu sakatlar, Nicolette iyi eder onu. İkisi bir gemiye binip kaçarlar. Fırtına onları Torelore ülkesine atar. Bedeviler Nicolette’i kaçırlar, Aucassin Beaucaire’e geri gönderilir. Babasının ölümünden sonra Aucassin, Beaucaire kontu olur. Nicolette, Kartaca’da Kartaca kralının, öz babası olduğunu öğrenir. Evlendirmek isterler Nicolette’i. Kaçar, bir oyuncu kılığına girerek Güney Fransa’ya, Aucassin’e döner. Aucassin’in sadakatini dener yeniden, emin olur, kendini tanıtır. Evlenir, muratlarına ererler.

Eski Fransız efsanesinin özeti bu. *Binbir Gece Masalları*'nı hatırlatan, iç içe maceralar, bir türküden ötekine geçiş kolaylıkları sağlar. Yani Kerem ile Aslı, Elif ile Mahmut ve benzeri Türk halk kitaplarında, halk aşk hikâyelerimizde olduğu gibi, nesirle anlatılan maceralar yer yer kesilerek, özellikle duygu ve heyecanının gerilim noktalarında Troubadour türküleri art arda sıralanır.

Tankred Dorst'un *Kara Kız* oyunu, bu mâsum ve düz çizgili ortaçağ hikâyesi ile, ancak olayın birinci plandaki kişileri, bir iki vakada beraberlik bakımlarından kesiyor. Onun dışında *Kara Kız*, çağdaş tiyatro ölçülerine göre ayarlanmış yeni bir eser.

Aşk temasını işleyen bu oyun yazarın isteğine uygun, kulakları sağır edercesine gürültücü, farfara bir müzikle başlar. Oyunun müziğine bir fon olarak değil, oyunun bir kısmı, bir parçası gözüyle bakılmasını istiyor Dorst. 18 sahnenin onunda müzik vardır. Uvertür müziğine göre seyirci alaca bulaca, açık saçık, kaba bir tiyatro görmeye hazır olmalıdır. *Kara Kız*'ı tanıtan, eleştiren Dieter Wellershoff, eser üzerinde şunları yazmakta:

“Bu kestirmeden gidiş, bu yalınlık birçok sahnelere de uygun düşer. Diyaloglar özlü ve safır, aktörlerin tepkileri içlerinden geldiği gibidir, insanî kollayışların ötesindedir çok kere: Engel tanımaz, tereddüt ve çekinmelere boş verir, içlerinde oluşmaz sanki, söz olarak, jest olarak, aksiyon olarak hemen dışa vurur. Fakat o çiğ, göz alıcı zarfın içindeki öz, apayrı bir nitelik taşır. Aşk o çığırkan müziğe uygun olacak sanılır ya, hayır! Kavuşma sahnesinde içe sinmiş, kutlu bir nurlanma olarak tecelli eder. Nicolette'le Aucassin birbirlerini görür, hayran hayran bakışırlar. Gözlerini birbirlerinden ayırmaksızın, birbirlerine değmeden kameriyeye girer, görünmez olurlar.” Bu konuşmasız kavuşmanın inceliği, gizliliği, aksiyonu, müzik üzerine alıp da sürdürürse daha da çoğalacak, şimdi bütün ironiden sıyrılmış, arınmış ve aşkın müttefik bir anlatım olarak, kameriyenin içerisinden harikulâde tatlı bir ikili keman sesi duyulacaktır. Bu kavuşma sahnesi eserin en uç noktasıdır. Eser burada tiyatroyu aşar, oyuncularını geri çeker, onların oyununu müzikal bir sembolle karşılar. Bu, Tabu'nun zorunlu kıldığı yahut sevdalılının kavuşmasını kucaklaşmalar, öpüşler, diyaloglarla gösterecek bir psödorealizm yetersizliğinin mecbur bıraktığı şairane bir utangaçlık çözümü değil, ideal-tipik bir aşk tasavvurunun tablosudur. Aşk

orada bir iç yaşantı olarak kutlanmaktadır. Niteliği görünüşünde gözükmez, seyirci her şeyi görse bile taşıdığı bu değerlerden hiçbirinin farkına varmamıştır.

İki sevdalı kulübeye kapandıktan sonra dışarıda kömürcü yanında iki oğlu, kapıdaki bir delikten içerisini gözlemeye başlar. Röntgenci ile sevdalılar arasındaki bu kalitatif farkı, Dorst, tiyatronun sınırları olarak gösteriyor. Seyircileri temsil eden kömürcüler, mütecessis ve iştahlı, kameriye kapısına sokulmuşlardır, beklediklerinin hilâfına içerden, onlara çok uzak ikili bir keman sesi duyulur. Baktıkları delikten, içerde, onlar, bir entari, entarinin altında daha bazı şeyler görmektedirler. Müzik, sevdalıların yaşantılarını anlata dursun, onlar bir striptiz perspektifiyle bakmaktadırlar içeriye: “Basın be! Yok görecektir bir şey!..” Ve bir an, seyircilerini başından savan yazarın rolünü alır üzerine: “İtoğlu it!” der kömürcü. “Ha söylemicem işte!”

Sonra savaş, savaşta ölmeler, olduğu gibi nasıl tasvir edilebilir sahnede? Bunu bildikten sonra hileye kaçmak imkânsızlaşacaktır. Başka zaman, sahnede gösterilemeyecek olayların aksiyona bağlanmasında yetersiz bir tedbir bir illüzyon olarak kullanılan sûrlar, tiyatronun sınırlarını belirlemede Dorst’un işine yarıyor. Dorst, sahne ile gerçek arasındaki kalitatif farkı kaçırıp gizlemiyor, onu gösteriyor, belirliyor. Gerisinde kanlı savaşların yapıldığı sürun yukarısında geçen sahne ile, ironik bir şekilde basitleştiriyor bu işi. Normal hâliyle bu durumda savaş feryat ve gürültüleri duyurması, sûrlardan bakan bir aktörün savaşı heyecanla tasvir etmesi gerekirdi. Dorst, savaş meydanında olup bitenleri aktarılmasını, çarpışan iki orduda ölenler için birinde trampet, birinde fifre çaldırarak başarıyor. Gerçekle sahne arasındaki mesafeyi bu tutumdaki grotesk aykırılıkla duyuruyor. İllüzyonistik tiyatronun eleştirmesidir bu.

Yaygaracı bir müzikle başlamasına karşılık bu oyunun esas karakteristiği, realiteden sakınmadır. Kahramanların kendiliklerinden (spontane) oluşları, ekstravertilikleri,⁷⁶ hiçbir yerde gerçek bir tutku veya heyecanın ifadesi gibi görünmek istemeyen tiyatronun canlılığıdır. Bu canlılık psikolojik öteye geçer, tip ve durumlara bağlıdır, diyaloglarında da karanlık, söylenmedik bir şey sürükleyip getirmesiz beraberinde. Dipleri karıştırıp da ortaya saçmayan, aksine

bir yüzey kıpırdanışı olmak isteyen, ağzı sıkı bir ekstravertliktir bu; hani sankiyi gösteren, demeye getiren tiyatro.

Dorst, sahnede tabiatı taklit etmekten ne anladığını, *Kara Kız*'daki, ormanda korucu ile karşılaşma sahnesinde gösteriyor. Korucu geyikleri yakınına getirmek için geyik gibi bağırır ve nasıl seslenileceğini öğretir Nicolette'e: "Uaahhh! Tâ içinden, bağrından kopacak ses, tâ derinden. Tabiatın asıl sesi, çağırışıdır bu! Uaahh!" Bu cümleler, tabii sesi etüt etmiş bir rejisörün karikatürü de olabilir; çünkü taklit edilen tabiat sahneye geyiği değil, keza geyik sesini taklit eden, bir geyik gibi ünleyen bir başka şahsı çekip getirmiştir. Sanat tabiat olamıyor, hayır, sanat olarak kalıyor. İronik Cappriccio, bir kere daha başka bir şeyi açıklıyor: Dorst'un, aşkın anlatılmasını neden aktörlerin kollarına ve dudaklarına bırakmayıp da iki kemana havale ettiğini açıklıyor.

İkili kemanın iffet, temizlik ve kurtarıcılığıyla Dorst, şu var ki, aşka ancak aşkı tökezletecek bir model yaratmış olur. Oyunda dik ve aydınlıktır bu model. İkinci plandaki kişilerin bayağı, rezil ve hain oluşlarıyla çevrili ve kontrastlarla doludur. Böyle bir ideal ancak yıldırmadan yanadır. Yüklerinden kurtulmuş güzellikle ölçülürse individualitenin tekrar ortaya çıkışı, bir arıza ve azalmaz, her dış düşünce başlayan ayrılık ve kopuştur.

O kendilerinden geçişten sonra sevdahıların önce at sırtında, sonra yayan ve yorgun yollara düşmüş, dinlenecek bir yer aramaları, orada birini gösteriyor. Tekrar somutlaşmış, her biri kendi dünyasına yuvarlanmıştır. Aucassin, Torelore şehrine, yani bilinç altının ters dünyasına düşer. Nicolette bedeviler tarafından doğuya, çocukluğunun ülkesine kaçırılır. Aucassin'de öfke başlamış, Nicolette onu zapt etmeye boşuna çalışmıştı. Aucassin yüzüstü bıraktığı için Nicolette çocukluk ülkesine düştü tekrar. Nicolette orada önünde açık ve hiç bilmediği bir imkân keşfeder. Doğunun saf duyarlılığına hiçbir zaman uzak kalmış değildir zaten; bu yüzden Doğu onu hiç de tehlikeli bir şekilde büyüleyemeyecektir. Doğu, bir geri dönüş imkânıdır. Nicolette şöyle bir tecrübe eder onu. Kendisine âşık olan şişman, yakışıklı şehzade ile oynar Nicolette. Fakat bu öyle pek de yüce olmayan vaitler Aucassin'i unutturmaz ona. Beri yanda Aucassin, Nicolette'i tamamıyla unutmuş, çünkü bilinçsizliğinin hayalleri içinde yitip gitmiştir. İdealde yeri olmayan

şeyler o kargaşalıkta coşar, taşar. Önlenmiş, itilmiş hayatlar kasılır, gerilir, hayvanlaşır. O masal ülkesi Torelore'de domuzlar kasabı keserler, çocuklar taşkın, şımarık yargıçlar olmuşlardır, kadınlar kızlar ellerinde mızraklar harbe giderler, vatandaşlar edepli, kibar, çürümüş kokuşmuş etleri yerler. Aucassin'in, babasının ölümünü isteyişleri, bir kral katilini teslim eden içi boş bir korkulukta yuvalanır, bütün çehreleri bastırtacağı paraların üzerine koydurtma isteğinde, hükümdar olma hırsı vardır. Yaşanmış çılgın isteklerin ölçsüzlüğüdür bu, ve Aucassin'in babasının ölüm haberiyle ansızın yok olur. "Aaa, adama bak!" diye bağırır çocuğun biri. Şimdi artık Beaucaire kontu olduğunu haykırıp duran Aucassin ise Nicolette'i bulamaz artık.

Dorst, eski Fransız aşk hikâyesinin figürlerini değiştirmiş, aktüel yapmıştır. Oynadığı rolde erkeği problemleştirmiş, kadını kendi içinde dinlenen bir dirilik hâline koymuştur. Fransız halk hikâyesinde Aucassin, deli gibi âşık, gözü dönmüş bir silahşordur. Nicolette ise nazlı, şirin bir kız. Dorst'un oyununda Aucassin üzgün bir gençtir, hülya kurar, eski paralar toplar, kendini bu görüntüler ve ölü ayniyatçılıkla çekişme hâlinde dünyaya realize edemez. Nicolette ise hayatiyet doludur, duyarlılığı vardır, girişkindir, üstelik de siyah ırktandır ve doğuştan bir realite prensibi. İşte bunun için Aucassin tarafından yadırganır.

Bu oyunu bir tezatlar dramı olarak değerlendirmek de mümkün. Bu aşkın mümkün olup olmadığı açısından da bakılabilir oyuna. Her şeyden önce Aucassin'in fazla inandığı yoktur buna, oysa Nicolette hayat gibi direnerek hep yeni şanslar verir Aucassin'e. Oyuna bir masal havası katan şey hem bu şüpheli durumdur, ama hem de fikton'larla oynayan melankoli. Fakat masalda realite denkleştirilmekle kalmaz, bildirilir, gösterilir de. Dolambaçlı bir yoldan daha hafiflemiş meseleye varılır.

Kara Kız'daki rüyaların ne kadar uyanık görüldüğünü özellikle son sahne ispat ediyor. O sahnede yabancılaşmanın tehlikeleri isabetli tablolar hâlinde gösterilmiştir: Siyah perdelerle kapalı donmuş duygular müzesi, Nicolette'in büstlerinde maddeye dönüştürülmüş ideal, başka kişilere geçirilmiş hâtıraların figürasyonu olarak o film yıldızı, ve genç uşağın boş Donjuanlığı. Masal, sonlara doğru gerçeğine yaklaşmaktadır, orada taşıdığı öğreticilik gittikçe belirli

bir safra olmaya başlar, oyun artık kendine karşı çıkar, sona ermesi lâzımdır; oyunda kalmak, kendi rolünde yakalanmak en büyük tehlikedir çünkü. Nicolette hisseder bunu ve onun önünde pencereden atlayarak kendisini ve Aucassin'i kurtarır. Dönüp geldiği vakit topallamaktadır, ayağını incitmiştir. Bu sakatlanma, onu yeni idealizasyonlara karşı silahlanmış hâle sokan apaçık bir realitedir.

Büyü bozuldu, şimdi ne olacak? Komik bir eklenti olarak oyun, mızıkacıların nefesli çalgılar, kemanlarla realizmi coşturdukları, destekledikleri olumlu sonucuna karşı, eleştirici bir açık kapı da bırakır kendisine. Bay ve Bayan Bartholome sahnesidir bu: İdeal aşkı şakiyan marifetli kuşun başını kestikleri, ama sadece bayağılığı açığa vurdukları sahne. Vikont, oyun biterken büst kırıklarını belki bu yüzden toplar, toplarken de şöyle der: "Toplayayım. Saklamak lâzım. Yine işe yarar bunlar."

Behçet Necatigil

Yeni İnsan dergisi, Mayıs 1965, Sayı 29

10 Şiir Karl Krolow

Günümüz Alman şairlerinden. 11 Mart 1915'te Hannover'de doğdu. Yüksek öğrenimini Breslau ve Göttingen'de Germanistik, Romanistik, felsefe ve sanat tarihi dallarında yaptı. 1954'ten beri Alman Dil ve Edebiyat Akademisi üyelerinden. İki armağan birden kazandığı 1956'dan beri de bağımsız yazar olarak Darmstadt'ta oturmakta.

Önceleri Alman tabiat lirizmi geleneklerine bağlı şiirler yazdı. Savaş yıllarında çıkan ilk eseri *Hochgelobtes, gutes Leben* (1943)'de yaşamayı, dünyayı kabullenmişti, giderek şüphecilğe yöneldi, gelenğin şiirini imge ve mecazlardan hız alarak modern anlatım gücüne bağladı. Çeviriler de yaptığı, çağdaş Fransız ve İspanyol şairlerinin de etkisinde oyunlu, kendine özgü bir şiire geçti. Hugo Friedrich, bir incelemesinde şunları söylüyor:

"Krolow'un şiiri duyusun değil, imgeleyen gözün, dilin esinle-yişlerinden doğan düzenleyici bir buluşun şiiridir. Bu şiir kelime-lerde gizli, bilmediğimiz galvanik alanları bulup çıkarır. İki sesle bir deney yapar gibi kelime çiftleriyle deneylere girer; onlardan hangi büyüleyici uyumun ya da ürkütücü uyumsuzluğun doğdu-ğunu arar."

Krolow'un çıkmış şiir kitapları şunlar:

Hochgelobtes, gutes Land (1943), *Gedichte* (1948), *Heimsuc-hung* (1948), *Auf Erden* (1949), *Die Zeichen der Welt* (1952), *Wind und Zeit* (1954), *Tage und Nächte* (1956), *Fremde Körper* (1959), *Ausgewählte Gedichte* (1962).

Şairliği üzerine Hugo Friedrich'in incelemesinden yararlanarak hazırlanmış bir tanıtma yazısı için bakınız: Sedat Umran, *Soyut dergisi*, Mayıs 1965, Sayı 2.

Çevirilerini verdiğimiz şiirler⁷⁷ *Fremde Körper* kitabından alınmıştır.

Behçet Necatigil

Tercüme dergisi, Ocak-Mart 1966, Sayı 85⁷⁸

Almancada Orhan Veli

Almanya'nın tanınmış yayınevlerinden Suhrkamp Verlag, 1960'ta tanınmış şair Enzensberger'e *Museum der modernen Poesie* adında bir antoloji düzenletmiş, yüze yakın modern dünya şairinden seçilmiş şiirleri, çevirileriyle birlikte karşılıklı yayımlamıştı. Bu antoloji sonradan o yayınevinin *Poesie* adıyla yeni bir diziye açılmasına çıkış noktası oldu. Brezilyalı Carlos Drummond de Andrade (doğ. 1902), İsveçli Gunnar Ekelöf (doğ. 1907), Çekoslovakyalı František Halas (1901-1949), Şilili Vicente Huidobro (1893-1947) gibi şairlerden seçmeleri ayrı ayrı kitaplarda derleyen bu yeni serinin 1966'da çıkmış bir sayısı Orhan Veli Kanık'a ayrılmış bulunuyor.* Şairimizin 49 şiirinin Türkçe ve Almancaları, karşılıklı sayfalarda geniş, rahat ve güzel, yer almış kitapta.

Yunanlı şair Aleksandros Baras'ın çevirdiği yirmi şiirlik bir derlemeden** sonra, Alman dilindeki bu eser, yanılmıyorsam, Orhan Veli'den yabancı bir dilde çıkmış bağımsız ikinci antoloji. Şiir sayısının çokluğu, "sonsöz" bölümünün şairi yeterince tanıtması, ayrıca Almancanın yaygın, ortak kültür dili olması bakımlarından, elbette öncekiyle karşılaştırılamayacak kadar önemli bir çalışma bu.

Yüksel Pazarkaya ile Helmut Mader'in iş birliği yaparak hazırladıkları eserin Sonsöz'ü şöyle:

"Modern Türk şiiri, bugün ancak kırk yaşındadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun, ölürken Türkiye'ye miras bıraktığı geleneksel Divan Edebiyatı, Atatürk'ün Cumhuriyet'i kuruşundan çok sonralara dek sürüp gelir. Divan şiiri bir Saray şiiridir; dili, ölçüsü Türk dili, Türk şiir ölçüsü değildir. Osmanlı kültürüne Ön-Asya uluslarından gelmiştir; yerli köklerden yoksundur. Bugün Türkiye'de lise bitirmiş bir genç, eski halk şairlerini kolayca okur, anlar, ama Farsça, Arapça sözlükler yoksa yanında, Divan şairlerini sökmekte

* Orhan Veli Kanık, *Poesie. Texte in zwei Sprachen*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt, 1966. 120 sayfa, 14.80 Mark.

** Orhan Veli, İstanbul 1954, *Pirsos* dergisi yayınlarından, 32 sayfa.

zorluk çeker. Divan metinleri yüzde seksen yabancı sözcüklerle doludur. Divan şairleri bu sözcüklerin kullanılmasını, bir şiirin estetik niteliğinin mihenk taşı sayarlardı hemen hemen. Bu Divan edebiyatı kendi içine kapanmış bir edebiyattı tamamıyla; padişah ve paşa saraylarındaki devletlilere sesleniyordu. Ne halk vardı böyle bir edebiyat için, ne de böyle bir edebiyat vardı halka göre.

İki yazar bu durumu sona erdirdiler birdenbire. Bunlardan yaşlısı Nâzım Hikmet, İstiklal Savaşı'na katılmış, Mustafa Kemal'in zaferinden sonra sol muhalefete geçmişti. Yirmi yaşlarında Sovyetler Birliği'ne gitti, Majakovski ve Jessenin ile dostluk kurdu, Türkiye'nin ilk siyasal ozanı oldu. Vatana ihanet suçundan on iki yıl hapiste kaldı, 1963'te (Rusya'da) öldü. On yıl basılması önlenen eserleri 1963'ten bu yana yine yayımlanmakta yurdunda.

Orhan Veli, Nâzım Hikmet'ten on iki yaş küçük. Yaşantısını şöyle anlatıyor kendisi:

'1 yaşında kurbağadan korktum. 2 yaşında gurbete çıktım. Yedisinde mektebe başladım. 9 yaşında okumaya, 10 yaşında yazmaya merak saldım. 13'te Oktay Rifat'ı 16'da Melih Cevdet'i tanıdım. 17 yaşında bara gittim. 18'de rakıya başladım. 19'dan sonra avarelik devrim başlar. 20 yaşından sonra da para kazanmasını ve sefalet çekmesini öğrendim. 25'te başımdan bir otomobil kazası geçti. Çok âşık oldum. Hiç evlenmedim, şimdi askerim.'

Bu yalın hayat, sözlük dili bakımından da yalındır, şaşırtmaz, heyecanlandırmaz insanı. Orhan Veli 1914'te İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversite'sinde felsefe ve edebiyat öğrenimine başlamıştı ama yarıda bıraktı bu işi. 1935'te Ankara'da PTT'ye memur oldu, 1942'de askere gitti, üç yıl sürdü askerliği. Savaşın bitiminde az bir ücretle, Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir çevirmenlik buldu, 1949-1950'de *Yaprak* adında bir edebiyat dergisi çıkardı. 14 Kasım 1950'de 36 yaşında İstanbul'da beyin kanamasından öldü. Şiirlerinden başka, makale ve denemeler de yazdı, çeviriler de yaptı. Yolculuk üzerine şiirleri varsa da Türkiye'den dışarı çıkmadı hiç.

İlk şiirlerini otuz yaşlarında yazdı. O tarihlerde geleneksel hece ölçüsünü kullanıyordu henüz. Çoğunlukla kafiyeli dörtlükler hâlinde yazılmış bu ilk şiirler, bugün için ancak tarihî bir değer taşırlar. Biz, bu seçmeler kitabına bu yüzden o günlerin şiirlerinden örnek almadık. Ama daha o sıralarda bile şairin dili, Osmanlıca şiir

dilinden ayrılır. Daha çok halk şairlerine yani saray geleneklerine bağlanmaksızın gelişmiş, varlığını korumuş saz şairlerine, ozanlara yaslanır Orhan Veli. Halk şiirinde bambaşka bir dil ortamı görülür: Kullanılan, konuşulan söz, gündelik anlatım, ağızlar, deyimler. Bu dil çıkmalarını, filizlenmelerini Orhan Veli, sonradan bir düzene sokar, dikkati pek öyle çekmeyen ustalığı buna dayanır.

Ancak otuz yaşını doldururken kırdı hece ölçüsünün kalıplarını, ve özgür koşuk üzerinde çalışmaya başladı. Tasarılarına, Divan geleneğinin yıpranmış şematizminden daha uygundu bu. Geleneksel şiirle, toplumsal eleştirme gönüllüsü olarak, konu çatışmaları da yine o döneme rastlar. O günlerin ünlü şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Ahmet Haşim gibi bazıları, Türk şiirinin eski, taklit geleneğini sürdürür ve elli yıllık bir gecikmeyle Fransız sembolizmini kopya ederlerken Nâzım Hikmet ve Orhan Veli temalarını doğrudan doğruya yaşadıkları günlerden aldılar.

Ahmet Haşim'in en tanınmış şiirlerinden biri "Karanfil"dir.

*Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil,
Ruhum acısından bunu bildi.*

*Düştükçe vurulmuş gibi yer yer
Kızgın kokusundan kelebekler,
Gönlüm ona pervane kesildi.*

Orhan Veli, bu şiire aynı başlıkla bir karşılık yazdı, Haşim'in ilk mısraını bir polemik açısından şiirine aktardı. İki şiir arasında bir karşılaştırma, hem çatışmanın derinliğini, hem de Orhan Veli'nin benimsediği görüşleri dışı vurmadaki ustalığını gösterir.

*Hakkınız var, güzel değildir ihtimal,
Mübalâğa sanatı kadar,
Varşova'da ölmesi on bin kişinin,
ve benzememesi
Bir motorlu kıtanın bir karanfile,
"Yarin dudağından getirilmiş."*

Orhan Veli'nin ününü sınıf ayrımları üzerinden aktararak yaygın halk kitlelerine ulaştıran kitabı, 1941'de çıktı: *Garip*. Bu kitap ortak bir çalışma ürünüdür: Orhan'ın şiirleri yanı sıra, arkadaşları Oktay Rifat'la Melih Cevdet'in şiirlerini de alır içine. Resmî edebiyat eleştirmecilerinin amansız direnmeleriyle karşılandı kitap. Bu yeni şiirleri küstahlık diye çürütmek için, ne gerekliyse yaptı bu eleştirmeciler. Onların saldırılarını Orhan Veli kitabının önsözünde geri püskürttü, hem de açıkladı durumu; şunları yazdı: 'Mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak ve sanata hâkim kılmaktır. Birtakım ideolojilerin söylediklerini, bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiçbir yeni ve sanatkârane hamle yoktur. Yapıyı temelden değiştirmek lâzımdır. Biz senelerden beri zevkimize ve irademize hükmetmiş, onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların sıkıcı ve bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için, o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. Mümkün olsa da şiir yazarken bu kelimelerle düşünmek lâzımdır' diye, yaratıcı faaliyetimizi tahdit eden lisanı bile atsak!'

Bu gibi başlangıçlardan hareket ederek Orhan Veli, bir 'İhtilâl hatibi' değil, 'şairane' olan her şeye karşı güvensiz, az kelimeyle çok şey anlatan biri oldu. Sembollerden, mecazlardan kaçındı o. Şiiri çok yalın ögelere indirdi, gündelik olayların tasviriyle yetindi. Şiirlerinin kendine özgü kuruluşu zaman zaman William Carlos Williams'ı hatırlatır. Asıl bu kolaylaştırır ki, bu şiirleri keskinleştirir, o barışmasız humordur ki bu şiirleri günümüzde her bağlanmanın uğradığı saldırılara karşı şerbetli kılar. Her çeşit devrimci romantizmden, her türlü cansız sönük kargaşalıktan ayırır onları."

Olduğu gibi çevirdiğimiz Sonsöz'ün peşi sıra, şairin eserlerinin listesi (çeviriler yok) ve kitaba giren şiirlerin Türkçe, Almanca başlıkları, yani içindekiler bölümü geliyor.

Bizce kitabın en önemli eksikliği Orhan Veli üzerine Almanya'da yapılmış bir doktora tezinden hiç bahsedilmemiş olmasıdır. Köln Üniversitesi'nde 1957'de Eileen Heister adında bir bayanın hazırladığı ve fotokopisi kitap hâlinde de yayımlanmış, bu 118 sayfalık tez, elimizdeki antolojiyi hazırlayanlarca en azından bir kadirbilirlik eseri olarak, Sonsöz'ün bir yerinde hatırlatılmalı, değeri ya da yetersizliği üzerinde durulmalıydı. Bu yapılmamıştır. Orhan

Veli'nin Türk şiirindeki yerini çok geniş ölçüde saptamaya çalışan bu doktora tezinde, Orhan Veli'nin ikinci dönem şiirlerinden çeviriler, Pazarkaya-Mader çalışmasındaki kadar çok olmamakla birlikte yine de yeterince.

Aynı şiirin bazen her iki kitapta da yer aldığını gördük. Birkaçı üzerinde kısa bir karşılaştırma, bizi bazı isabet ya da isabetsizlik yargılarına götürdü. Şairin "Eskiler Alıyorum" şiirini örnek verelim:

*Eskiler alıyorum
Alıp yıldız yapıyorum
Musiki ruhun gıdasıdır
Musikiye bayılıyorum.*

*Şiir yazıyorum.
Şiir yazıp eskiler alıyorum
Eskiler verip musikiler alıyorum
Bir de rakı şişesinde balık olsam.*

Heister çevirisi (Doktora tezi, s. 57):

Ich kaufe Altwaren

Ich kaufe Altwaren
Die kauf' ich und mache Sterne
Musik ist die Nahrung des Geistes
Ich bin ganz versessen auf Musik.

Ich schreibe Gedichte
Gedichte schreib' ich und kaufe Altwaren
Altwaren geb' ich und kaufe Musik
Waer ich doch mal ein Fisch in der Rakiflasche.

Pazarkaya-Mader çevirisi (Poesie, s. 59):

Altes Gerümpel

Ich kaufe altes Gerümpel.

Ich kaufe es auf und mach einen Stern daraus.
Die Musik ist die Nahrung der Seele,
Und dieses Organ ist bei mir besonders gefraessig.

Ich schreibe Gedichte.
Ich schreibe Gedichte und kaufe altes Gerümpel,
Ich tausche es ein gegen Musik.
Waere ich auch noch ein Fisch in einer Flasche Schnaps!

Bize kahrırsa ilk çeviri aslına daha sadık ama, ikincisi şiir olarak daha güzeldir. Şu var ki birinci dördlüğün dördüncü mısraı ilk çeviride daha aydınlık, daha başarılı.

“Montör Sabri”, “Yokuş”, “İçkiye Benzer Bir Şey”, “Kitabe-i Seng-i Mezar I”, “Kuşlar Yalan Söyler”, “Tahattur”, “İllusion”, “Bedava”, “Kuyruklu Şiir”, “Cevap”, “Sizin İçin” şiirleri, iki kitapta da hemen hemen aynı değerde. “Yokuş” şiirini Pazarkaya-Mader ikilisi daha derli toplu ve şiir diline daha yakın çevirmişler. “Zilli Şiir”de Pazarkaya’lar “ya paydos zilini bekleriz / ya ay başını!” mısralarında metinden uzaklaşmışlar sanırım. Heister bu beyti (*Doktora tezi*, s. 63):

“...wir warten

Entweder auf die Pausenklingel

Oder auf den Monatsersten.” diye çevirdiği hâlde Pazarkaya’larda (*Poesie*, s. 65) beyit şu şekilde:

“Entweder warten wir auf die Feierabendglocke

Oder auf den Monatsanfang.”

“Gemilerim” şiirinde Heister’in (s. 67) Kızkulesi’ni Leanderturm diye çevirmesi, Pazarkayalar’ın (s. 43) Leuchtturm diye çevirmeleri yanında, bir mitos havasını da vermesinden ötürü daha isabetli olsa gerek.

Heister’in ne yazık ki dergilerimizde doğru dürüst tanıtılmadan kalmış, doktora tezinde Orhan Veli’den seçilmiş daha başka bir hayli şiir var ki, Pazarkaya’larda yok bunlar. Sadece Pazarkaya’larda bulunan şiirlerden bazılarında gözümüze bazı ihmaller daha çarptı. Şunlar:

“Gün Olur” şiirinde (s. 66-67) yelkovan kuşları “Wetterhaehen” olarak değil, “Sturmtaucher” diye; yine o şiirde “Gün olur...”

diye başlayan mısralar “Der Tag kommt..” olarak değil, “Bazı günler” sıfat tamlamasını karşılayacak bir tamlama ile çevrilmelidir.

48-49. sayfalardaki “Kızılçık” şiirinde “İlahi Kızılçık!” karşılığı “Heilige Kornelkirsche” değil, “Du gute Kornelkirsche” ya da benzeri bir deyim olmalıydı.

52-53. sayfalardaki “Sakal” şiirinde “Gülcemal resmi çizmesi-ni” mısraında Gülcemal “Schöne Gesichter” (Güzel yüzler) değil, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Karadeniz’e işleyen anısı halk hafızasına geçmiş eski bir vapurdur. Hiç değilse vapur olarak çevrilmeliydi.

56-57. sayfalarda “Misafir” şiirinde “Tavla oynayanları seyrettim” mısraının “Habe den Spielen im Kaffehaus zugesehen” diye çevrilmesi eksiktir. Almanlar tavlayı bilirler pekâlâ (das Tricktrack), *Der Sprach-Brockhaus*’ta bile resmi var.

“Deyince” kelimesinin kitapta “diyince” oluşu (s. 38) bir dizgi yanlışlığı herhâlde.

Bu gibi ufak tefek dikkatsizlikler bir yana, sonuç olarak diyebiliriz ki, Almandada bu *Orhan Veli* antolojisi, hele kitabın çok tanınmış bir yayınevinde çıkması bakımından önemli bir şairimizi geniş çevrelere, dünyaya tanıtacak, hazırlayıcılara bu alanda yeni çabalar için destek olacaktır.⁷⁹ Oralarda bu türden eserler tez biter, yeni baskıları daha doyurucu ve titiz olur. Başarılarını kutlarız.

Behçet Necatigil

Türk Dili dergisi, 1 Ocak 1967, Sayı 184⁸⁰

Tûtînâme Üzerine

Bu kitap bir masal kitabı. Masal ve hikâyelerin çoğu bir tûtî, yani bir papağan tarafından anlatıldığı için de adı *Tûtî-nâme*, *Tûtî* kitabı. Bu Farsça kelime bizde “dudu” olmuş. Dudu kuşunun hikâyeleri.

17. yüzyılın ünlü şairi Erzurumlu Nefî: “Tûtî-i mucize-güyem ne desem laf değil” diyor bir şiirinde. Kendini mucizeler söyleyen, öteki şairlerden çok üstün şiirler yazan biri olarak görüyor. Övünmekte haklı: Divan şairlerimizin en büyüklerindendir Nefî.

Elinizdeki bu kitabın tûtîsi de işte böyle bir tûtî. Değil değme kuşun, değme insanın söyleyemeyeceği şeyler söyleyen; hikmetler, kerametler söyleyen bir tûtî. Bilge kişi, olgun kişi, temkinli tedbirli, düşünen insan, bu kuşta dile geliyor. Masallar, hikâyeler anlatıyor bu tûtî. Ama bunları eğlence olsun, vakit geçirilsin diye anlatmıyor. Küssadan hisse çıkarılsın, ibret alınsın, ona göre davranılsın diye anlatıyor.

Ümmet Çağı Müslüman Doğu edebiyatları, genellikle, belirli kesin bir yaşama biçimi öğretme amacı güder. Bu ahlâkın oluşması için dünya hazlarından feragat ve kanaat gerekir; şeytanın ve bedeninin ayarışlarına karşı uyanık ve tedbirli olmak gerekir. İnsanın zaaf ve kusurları nasıl önlenir; o edebiyatlar daha çok bu noktalar üzerinde durur. Temel doğrultu, bilgeliktir. Eskilerin hayat görüşleri, hayâl dünyaları nereye kadardı; inanılır, akla uygun, yakıştıрма, önemsenecek, gülüp geçilecek taraflarıyla nasıl bir düşünce ve tasarı ortamını kucaklıyordu; bu kitapta bunları bulursunuz.

Tûtînâme, Doğu’nun çok eski hikâye külliyyatından biri. Masallar, efsaneler yurdu Hindistan’dan İran’a, Türkiye’ye, Avrupa’ya geçmiş, yüzyıllarca okunagelmış bir kitap. Aslı kaybolduğu için, ancak 14. yüzyılda Fars dilindeki şekliyle biliniyor. E. Berthels’in *İslâm Ansiklopedisi*’ne yazdığı geniş incelemeden öğreniyoruz: “Şeyh Ziyâeddin Nahşebî (ölm. 1350), Hindistan dillerini biliyormuş, Farsçaya çeviriler yapmış o dillerden. *Tûtîname*’nin asıl adı *Sukasaptati* olan, Sanskritçe metni, daha önce de çevrilmiş Farsçaya; fakat

sanatsız, kaba bir çeviri imiş bu. Nahşebî, hâmlerinden birinin teklif ve ısrarı üzerine, kitabı yeniden çevirmiş. İlginç bulmadığı bazı hikâyelerin yerine de daha güzellerini koymuş. 1330 yılında tamamlamış çevirisini. 52 Gece'den oluşuyormuş Nahşebî'nin *Tütînâme*'si. Okunmuş, sevilmiş 200 sene kadar. Bir ara Hint-Türk hükümdarı Ekber Şâh'ın emriyle dili sadeleştirilmiş bu kitabın. Muhammed Kadiri, 17. yüzyılda eser üzerinde yeniden çalışmış, 35 bölüme indirmiş metni. Kadiri'nin yazdığı bu üçüncü *Tütînâme*, Hintçeye, Pengâle diline, Anadolu ve Kazan Türkçelerine yapılan, yeni yeni çevirilerin esası olmuş.”

Tütînâme'yi Anadolu Türkçesine kim çevirdi? Baktığımız eserlerin bir kısmı, kitabın 17. yüzyıl tasavvufçularından Sarı Abdullah Efendi tarafından aktarıldığını belirtiyorlar: *İslâm Ansiklopedisi*'nde (Nahşebî maddesi), Franz Babinger'de (*Geschichtsschreiber und ihre Werke*, 1927, s. 207), *Lexikon der Weltliteratur*'da (Kröner, II, 1968, s. 799) Sarı Abdullah adı veriliyor. Oysa, birkaç satırla konuyu da belirten Kâtip Çelebi, Ziyâeddin Nahşebî'nin bu eserinin, Türkçeye, Sultan Süleyman Han için çevrildiğini kaydetmekle yetinir, çevirenin adını söylemez (bk. *Keşf-ez Zunun*, 1943, II, 1118). Kâtip Çelebi 1657'de vefat ettiğine göre, bu Süleyman Han, ertesi yüzyılın padişahı II. Süleyman değildir, Kanunî Sultan Süleyman'dır (hük. 1520-1566)

Pertev Naili Boratav'ın bir notu da, Türkçe *Tütînâme*'nin yazılış tarihini Kâtip Çelebi'nin tespitine bağlıyor; şöyle diyor Boratav: “Benim elimde, yazma bir *Tütînâme* nüshası var; bunun bir yerinde Ermenice bazı yazılarla birlikte 1829 tarihi bulunmaktadır. Kitabın mukaddimesinde, eserin, Kanunî Sultan Süleyman emriyle meydana getirildiği söyleniyor” (P. N. Boratav, *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, 1946, s. 216).

Bu durumda, *Tütînâme*'nin, Sarı Abdullah Efendi tarafından çevrilmiş olması imkânsızlaşıyor, çünkü Abdullah Efendi'nin doğumu, Kanunî'nin ölümünden 18 yıl sonradır. Ayrıca ne Sadettin Nüzhet Ergun'un *Türk Şairleri*'nde (I, s. 194-203), ne de Prof. Ömer Faruk Akün'ün *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki (Türkçesi, cilt 10, 1966) Sarı Abdullah maddelerinde, tanınmış Mesnevî şârihinin eserleri arasında *Tütînâme* sözü geçmediği gibi, eserin basmalarında da ne mütercimim kimliği hakkında, ne de kitabın sunulduğu padişahın

hangi padişah olduğuna dair bir kayda rastlanıyor.

Türkçede Roman adlı monografisinde Tanzimat dönemine kadarki hikâyeciliğimizi değerlendiren Mustafa Nihat Özön de, eserinin “Halk arasında yazılışından okunan hikâyeler” bölümünde *Tütînâme*’nin uzun bir konu özetini vermiş; fakat yazarına, yazılış tarihine vb. hiç değinmemiştir (Mustafa Nihat, *Türkçede Roman*, 1936, s. 89-92).

Batı kaynaklarında Sarı Abdullah adının nereden geçtiğini tespit edemedimse de, bu Türkçe çevirinin 16. veya 17. yüzyılda yapılmış olduğu anlaşılıyor: Kimliği bilinmeyen çevirici, *Tütînâme*’deki hikâyelere yer yer bazı beyitler eklemiştir.

Nesirle yazılan bir esere, bir hikâyeye, heyecanın yoğunlaştığı, duyguların keskinleştiği, gerilimin arttığı yerlerde veya bir durumdan ahlâkî bir sonuç, bir hisse çıkartılması istendikte, şiir parçalarından faydalanılması eski bir edebiyat geleneğidir. İlk biçimiyle 9. yüzyıl dolaylarında Arapça yazılmış, fakat muhteva bakımından Hint, Arap ve Fars asıllı mensur *Binbir Gece Hikâyeleri*’nde de yer yer şiir alıntıları görülür (Aynı durum, bizim *Kerem ile Aslı*, *Tahir ile Zühre* vb. halk hikâyelerimizin de tipik özelliğidir).

Bu durum, Nahşebî’nin Farsça *Tütînâme*’sinde de görülür (955 Hicrî’de istinsah edilmiş bir nüshası, Süleymaniye, Halet Efendi ilâve kitapları arasında, Nr. 90). Eseri Türkçeye çeviren zatın, manzum parçalar bulunan yerlere, doğrudan doğruya Türkçe mısralar, beyitler, kıtalar koyacağı, belki de nazımlı yerleri kendi zevkine göre değiştireceği tabiidir. Bu yüzdendir ki, Türkçe *Tütînâme*’de gördüğümüz mısralar, beyitler, çevirinin yapıldığı yüzyıla tanıklık edemeseler bile, basmalara esas olan kopya-yazmanın istinsah tarihi hakkında bir fikir verebilir bize. Türkçe basma *Tütînâme*’lerde, sahipleri belirtilmemiş bu parçalar, bulabildiğimiz kadarınca, Necati, Edirneli Ahdi gibi 15.; Bâki, Ruhî, Revânî, Nev’î gibi 16. ve Fâmî, Fasih Ahmed Dede, Hâtemî, Nabi gibi 17. yüzyıl şairlerine aittir. Daha sonraki yüzyıl şairlerinden alınmış bir mısra veya beyte rastlanmayışı, basmalara esas olan yazmanın 17. yüzyıldan sonralarda aranmaması gerektiğini düşündürüyor.

Yani, Kâtip Çelebi’deki kaydı da göz önünde tutarsak, *Tütînâme*’nin, 16. yüzyılda Kanunî Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) Türkçeye çevrilmiş olduğunu, 17. yüzyılda bu çeviri-

nin, manzum parçalarda bazı ekleme ve değiştirmelerden geçtiğini söyleyebiliriz.

Biz burada ilmi bir araştırma yapmayı düşünmüyor, basma metni bugünün diline aktarmakla yetinmek istiyorsak da; İstanbul kütüphanelerinin bazılarında birkaç *Tütinâme* yazması aramaktan da geri durmadık. Üniversite kütüphanesindeki dört yazmadan biri, tercümenin yapılış tarihi bakımından önem taşıdığı için ondan bahsetmemiz gerekiyor:

Bu tam yazma (Nr. 7420), basmaların hemen hemen tıpkısı. Fark sadece manzum parçalardan bir kısmın basmalarda olmayışı. Ayrıca istinsah kaydında “mütercim ve müsevvit” olarak “Salih bin Ali el-Hatîb” adı geçiyor. Yer olarak “Kırk Kilise beldesinde câmi-i kebîr” veriliyor, yazmanın bitiş tarihi olarak da “Hicrî 1124 Rabiülâhır başları bir kuşluk vakti” gösteriliyor. 1124, yani Miladî 1712.

Eğer bu “Salih bin Ali” gerçek mütercim ise, Kâtip Çelebi’deki şahsın bir başkası olması ve bu durumda basmaya esas olan “Salih bin Ali” çevirisine ikinci bir çeviri gözûyle bakılması gerekir. Süleymaniye Kütüphanesi’ndeki (Hamidiye kitaplar, Nr. 1169) bir başka yazma, gerçi o da noksansız, ama manzum parçalar çok değişik, pek çok Farsça parça da var bu nüshada. Hâsılı bütün yazmalar bulunup karşılaştırılmadıkça bir kesinliğe varmak imkânsız. Ama bu kadarcık bir bakış bile, çevirinin en geç 17. yüzyılda ortaya çıktığını göstermeye yetiyor.

Türkçe *Tütinâme*, iki kere Mısır’da basılmış (1837/H.1253 ve 1850/H.1267), öteki baskıları İstanbul’da (1840/H.1256; 1855/H.1271; 1870/H.1287; 1884/H.1301; 1890/H.1307). Arap harfleriyle son baskı 1925’te. Üzerinde “Nakil ve musahhihi: Süleyman Tevfik” kaydı var. Orta boy, 256 sayfa, sekiz resim. Yazar üzerine hiçbir bilgi ve kitap üzerine açıklama yok. Ayrıca eski basmalardaki manzum parçaların pek çoğu, ayetler, hadisler de alınmamış bu baskıya.

Tütinâme, Avrupalıların da bildiği, okuduğu bir eser. Mehmed Kadiri kaleminden çıkma Farsçası, 1801 yılında Kalkûta’da İngilizcesiyle birlikte basılınca Iken adında bir Alman Türkologu pek sevmiş bu kitabı, Almancaya çevirmiş (1822). Ama asıl önemli çeviri Georg Rosen’in (1820-1891) Türkçe metinden, yani *Tütinâme*’nin

1840 tarihli Türkçe basmasından yaptığı çeviridir ki, ilkin 1858'de yayımlandı (*Tüti-Nameh/Das Papageienbuch*). Bu Almanca tam çevirinin Frankfurt'ta Insel-Verlag'da çıkan 1972 tarihli son baskısında "58-59 bin" kaydı var. Doğu'nun belli başlı büyükşehirlerinde konsolos ve tercüman olarak çalışmış bulunan Georg Rosen (kardeşi Friedrich Rosen de Hayyam çevirileriyle tanınıyor), Türkçe *Tütinâme*'yi 1840 baskısından çevirmiş Almancaya. Elinizdeki bu kitap için benim kullandığım baskı 1890 baskısı, ama hiç fark yok arada. Ve Georg Rosen, *Tütinâme*'yi Türkçeden Almancaya, gerçekten çok başarılı çevirmiş; öyle ki metindeki eski edebiyatın çapraşık edebî sanatlarını, bu arada secileri ustalıkla aktarmış; manzum parçaları da nazımla çevirmiş kendi diline.

Yalnız, Georg Rosen de önsözünde bu Türkçe *Tütinâme*'nin kimin eseri olduğunun bilinemediğini, ancak (herhalde II. Bayezid olmalı, diyor G. Rosen) Sultan Bayezid'in emriyle çevrildiğini söylüyor ki, Türkçesinde Bayezid adı verilmediğine göre G. Rosen'in bu tahmine nereden vardığı anlaşılmıyor. Esasen Georg Rosen de bir ilim adamı değil, edebiyat adamı. Hikâyelerin egzotik ve fantastik tarafı çekmiş, ilgilendirmiş onu.

Tütinâme hikâyeleri, gene Doğu'nun ünlü edebiyat verimlerinden *Binbir Gece* hikâyelerine benzer. Büyük bir çiftliği sınırlandıran ana çitler, yarım duvarlar gibi bir büyük çerçeve içinde; masallar, öyküler, efsaneler, kıssalar, fıkralar, hayvan hikâyeleri ve bir görüşe, bir düşünceye kanıt "temsil getirme"ler toplamıdır. Bu kitapta çerçeve, otuz gece süren bir oyalayışın hikâyesidir. Mâh-ı Şeker adında genç güzel bir kadın, kocası ticaret için başka bir yere gidince, bu yokluktan yararlanıp, âşıkıyla buluşmak, sevişmek ister. Fakat evdeki tembihli tütü, her gece masallar, hikâyeler anlatıp oyalamak suretiyle genç kadının bu niyetinin gerçekleşmesine engel olur.

Otuz gece sürer bu hikâyeler. Her geceye birden altıya kadar, değişen sayılarda uzunlu kısıklı masal, hikâye düşer. Hepsini de bizim bilge tütü anlatmaz bu hikâyelerin. Çok zaman masal masal içindedir; çerçeveden ortaya, merkeze doğru olan bu masalların, önce ortadaki biter, sonra çerçeveye doğru öbürleri. Masaldan masala geçişler, bir bağ kurularak olur; bir öğüt verilir, bir yol gösterilir; nitekim bu durumda falanla filân böyle oldular denir; bunun üzerine dinleyen sorar: "Nasıldır o hikâye?" Ve tütü, yahut aradaki

başka hikâye kahramanı yeni masalı anlatmaya başlar; bu bitince tekrar daha önce yarım kalmış masalın tamamlanmasına geçilir.

Eski Hint halk kitaplarındaki bu anlatı biçimi, sonradan *Binbir Gece* hikâyelerinde de kullanılır olmuştur.

Tûtînâme'deki hikâyelere, az çok değişik şekillerde başka yerlerde de rastlanır. Sanskritçenin en eski kitabı sayılan *Pañcatant-ra* masallarının bir kısmının, *Tûtînâme*'nin Sanskritçe asılı olan *Sukasaptati*'ye ve dolayısıyla *Tûtînâme*'ye geçtiği görülüyor. Meselâ *Tûtînâme*'deki "Kör adamla vefasız kadın" hikâyesi, *Pañcatantra*'daki "Üç göğüslü prenses"; *Tûtînâme*'deki "Vakitsiz anıran eşek" hikâyesi, *Pañcatantra*'daki "Müzik seven eşek" ve *Tûtînâme*'deki "Tavusluk taslayan çakal" hikâyesi *Pañcatantra*'daki "Mavi çakal" hikâyesinin tıpkısıdır (Kemal Çağdaş, *Pañcatantra Masalları*, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1962, muhtelif sayfalar).

Tûtînâme'deki hikâye ve masalların bir kısmı, halk masalları biçiminde de karşımıza çıkıyor. Bu konuda Wolfram Eberhard ile Pertev Naili Boratav'ın yayınladıkları, Almanca büyük monografide (*Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden, 1953, 503 sayfa) geniş bilgi verilmiştir. Türk halk masallarının 378 tipte toplandığı bu eserde, meselâ Develi'de derlenmiş bir halk masalımızın motif dizisi, *Tûtînâme*'nin çerçeve hikâyesinin tamamen aynıdır. Adı geçen incelemede bu masal için şu bilgi veriliyor:

"Motif dizisi: 1) Zengin bir adam, oğluna iki papağan alır. 2) Oğlan evlenir, başka şehre gider. 3) Karısı başkasını sever. Papağanın birini öldürür. 4) İkinci papağan, kocası dönünceye kadar hikâyeler anlatarak, kadının, âşıkıyla buluşmasını önler. Not: Bu masal, *Tûtînâme* yoluyla Hindistan'dan Türkiye'ye gelmiş, bir halk masalı biçimine girmiştir" (s. 60, tip 52). Gene o incelemede Helvacı Güzeli (s. 297, tip 245), Değişen Kafalar (s. 334, tip 289), Dülger-Terzi-İmam (s. 334, tip 290), Dirilen Kız (s. 334, tip 291), Dülger ve Kuyumcu (s. 337, tip 293) başlıklı Anadolu halk masallarımızın ilk biçimlerinin, *Tûtînâme*'deki bazı hikâyeler olduğu belirtiliyor. Ünlü Alman yazarı Thomas Mann'ın *Değişen Kafalar*⁸¹ romanının da *Tûtînâme*'nin aynı addaki masalından ilham alınarak yazıldığını hatırlatalım.

Böylece *Tûtînâme*'nin, gerek doğrudan doğruya, gerekse dolaylı olarak, Doğu ve Batı'nın çok yaygın, en tanınmış eserlerinden biri

olduğunu genel çizgileriyle belirttik kanısındayız. Hem yazılı edebiyatta hem sözlü halk masalları geleneğinde yaşamasını sürdürmüş olan *Tütînâme*'nin bu baskısı, dil bakımından fazla değişikliğe uğratılmadı. Metne bağlı kaldık; kısaltmalar, süslemeler yapıp olayları daha çekici, daha gerilimli hâle sokmaya kalkmadık. Okuyucu fazlalıklarıyla, atılmalık yerleriyle, bazen çocukça tekrarlarıyla, kitabın doğrusunu, yanlışını, başarısını, başarısızlığını kendi görsün istedik. Kitap geçmişin bir hâtırasıdır.

Kitapta siyah⁸² dizilmiş yerler, ya ekleme manzum parçalarıdır, ya da âyetler, hadisler veya Arapça özdeyişler. Kitabın sonuna sayfa sırasına göre konmuş notlar bölümünde bu şiir parçalarının açıklaması yapıldı, bulabildiğimiz kadarınca hangi şairlerimize ait oldukları belirtildi. Âyetlerin bulundukları sureler, diğer alıntılarının hadis mi, kelâm-ı kibar denen özdeyişler mi oldukları işaretlendi.

Behçet Necatigil

Tütînâme için önsöz, Can Yayınları, 2009⁸³

Almanya'da Yeni Bir Edebiyat Ansiklopedisi

Batı ülkelerinde çıkan, yurdumuz şair ve yazarlarına da yer veren edebiyat ansiklopedilerinden hemen hiç haberimiz olmuyor. Böyle bir eseri, ya çıkışından yıllar sonra görüyoruz, ya da bir başka eserde, kaynak değerinde üzerinde durulmuş olmasıyla öğreniyoruz.

Almanya'da Kindler Yayınevi'nce çıkarılan *Literatur-Lexikon* adındaki yedi ciltlik, *Büyük Eserler Sözlüğü*'nün tamamlanmış olduğunu, doğrusu, ben, Prof. Dr. Otto Spies'in, *Die Welt des Islams* dergisinin son sayısında (XV, 1-4, s. 183-232) üç formalık bir incelemesinden yeni öğrendim.⁸⁴

Prof. Spies, halk ve yirminci yüzyıl edebiyatımızın, gerek Almanya'da, gerek Türkoloji dünyasında tanınması için, yıllar yılı emek vermiş Türkoloji bilginlerinden biridir. Bonn Üniversitesi'ndeki doçentliği sırasında, 1929'da yayımladığı *Türkische Volksbücher* adlı, 138 sayfalık bir monografisini, üniversitenin son sınıfında iken görmüş, beni pek etkilediği için hemen çevirmiştim (*Türk Halk Kitapları*, İstanbul Eminönü Halkevi Yayınları, 1941; Behçet Gönül adıyla). Prof. Otto Spies'in halk kitaplarımız dışında çağdaş hikâye-roman edebiyatımızla da uğraştığını, bu alanda da pek çok inceleme ve çevirileri olduğunu sonra sonra öğrendim. Elime geçtikçe, zaman zaman, bu çalışmalar üzerine yazılar, tanıtımlar da yazdım (örn. *Varlık*, 370, Mayıs 1951; *Ter-cüme* dergisi, 53-54, Aralık 1951). Bu arada, yıllar sonra, Bonn'da yayımlanan, haftalık *Das Parlament* dergisinin ilâvesi "Aus Politik und Zeitgeschichte"de (24 Ağustos 1960), Profesörün "Modern Türk Edebiyatı Aynasında Yeni Türkiye" başlıklı bir incelemesi çıktı. Bu çok derli toplu çalışma, keza önemli dip notları nedense alınmayarak, Z. G.⁸⁵ tarafından Türkçeye de çevrildi (*Yeni Ufuklar*, 103-109, Aralık 1960-Haziran 1961). Otto Spies, bu incelemesini daha sonra, Stuttgart Dış İlişkiler Enstitüsü'nün yayın organı *Ze-itschrift für Kulturaustausch* (Kültür Alışverişi dergisi)'nin Türkiye özel sayısında (1962, 2/3), bazı değişiklik ve eklemelerle, "Çağdaş

Türk Edebiyatında Eğilimler, Akımlar” başlığı altında, ikinci kez yayımlandı. Bu yazının “Siyasal Gelişmenin Aynası Olarak Edebiyat” bölümünü de, Ahmet Arpad çevirisiyle, iki sayı, *Yeditepe* dergisinde okuduk (Eylül ve Ekim 1963; Sayı 89, 90). Şimdi ünlü İslâm âlemi ve Türkoloji dergisi *Die Welt des Islams*’ın son sayısındaki “Türk Edebiyatı Tarihine Katkıları” incelemesi, sayın profesörün benim bildiğim en yeni çalışması oluyor. Yazımın konusu, bu inceleme dolayısıyla, Kindler Yayinevi’nin *Literatur-Lexikon* adlı ansiklopedisini duyurmak.

Prof. Otto Spies, bu yeni araştırmasında, dünya edebiyatına *Kindler Eserler Sözlüğü*’ndeki, Türk edebiyatına ilişkin maddelerin toplu listesini vermekle kalmıyor, maddelerde gördüğü bazı noksanları da belirtiyor. Ansiklopedide ele alınmış eserlerin başka dillere çevirilerini derliyor; hâsılı, tamamlıyor maddeleri.

Ansiklopedinin hiçbir cildini henüz görmedim;⁸⁶ elimde şimdilik sadece, radyo oyunu kitaplarımdan birini konu edinmiş “Gece Aşevi” maddesi var ki 6x20’şer santimlik çift sütun ve 6 punto ile dizilmiş. Kitaptaki beş oyunun tek tek özetleri, doğrultuları, yorumları ve kısa bir bibliyografya. Yurdumuzda hemen hiç önemsenmeyen bir türde, radyo oyunu türünde bir kitabın bile bu derece etraflı ede alınmış olması; bu edebiyat sözlüğünün çapını, her milletin edebiyatına harcanan uzman emeklerinin ölçüsünü gösterir sanırım.

Ansiklopedi, 130 milletin yirmi bine yakın eserini (roman, hikâye kitabı, şiir, destan, tiyatro, tarih...) alfabetik düzende tanıtıyor. Madde başları, eserlerin yazıldıkları dillerdeki adlarının ilk harflerine göre. Örneğin *Yaban* romanını, Almanca ya da İtalyanca karşılığında değil, Y harfinde, *Yaban* maddesinde bulacaksınız. Maddeler 130 edebiyatın her birinin uzmanlarına, bilginlerine yazdırılmış. Müslüman ülkeler arasında Türk, Arap ve İran edebiyatlarına da çok geniş yer ayrılmış.

Prof. Otto Spies’in incelemesi, kendisinin de bir ömür yatırdığı bir alan olduğu için, ansiklopedideki Türk edebiyatı maddelerini denetliyor. Önce *Die Türkische Prosaliteratur der Gegenwart* (Çağdaş Türk Nesir Edebiyatı, Leipzig 1943) isimli eserinden günümüze, Batıda çağdaş Türk edebiyatı üzerine yapılmış araştırmaların, çıkmış kitapların listesini veriyor; başkaca elkitaplarını, başlıca antolojileri sıralıyor.

Kindler Eserler Sözlüğü'ne klasik edebiyatımızdan alınmış eserler şunlar (Prof. Spies, maddeleri yazar-şair adlarına göre düzenlemiş listesinde):

Cenk-nâme (Ahmed-i Dâî); *Sefaret-nâme* (Ahmed Resmi); *İskender-nâme* (Ahmedî, Divân'ı da ayrı bir madde); *Hümayûn-nâme* (Ali Çelebi); *Divan, Lisan-üt Tayr, Leyla vü Mecnun* (3 ayrı madde); *Garib-nâme* (Âşık Paşa); *Tevârih-i Âl-i Osman* (Âşıkpaşazâde); *Divan* (Bâki); *Kanun-nâme* (Ebu's-Suûd); *Atebetü'l Hakaik* (Edib Ahmed); *Düstur-nâme* (Enverî); *Seyahat-nâme* (Evliya Çelebi); *Gül ü Bülbül* (Fazlî); *Divan, Hadikatü's-Süedâ, Leylâ ve Mecnun* (Fuzulî, 3 ayrı madde); *Hüsn ü Aşk* (Şeyh Galib); *Gülşen-i Aşk* (İzzet Molla); *Divan ü Lûgat-it-Türk* (Kaşgarî); *Cihannümâ* (Kâtip Çelebi); *Gül ü Nevruz* (Lütfî); *Tütî-nâme* (Nahşebî); *Divan* (Nedim); *Gülizâr* (Abdolvahap Paşa Hoca); *Târih* (Peçevî); *Kanun-nâme* (Fatih Mehmed); *Risâle* (Koçi Bey); *Hüner-nâme* (Seyyid Lokman); *Mevlid* (Süleyman Çelebi); *Sûr-nâme* (Seyyid Vehbi); *Kutadgu Bilig* (Yusuf Has Hâcib).

Sonra yirminci yüzyıl ve modern Türk edebiyatı maddelerine geliyor sıra (Prof. Spies, bunları da yazar-şair adlarına göre düzenlemiş; biz de ondaki sıraya uyduk. Hangi şair veya yazarımızdan, hangi eserler girmiş ansiklopediye; hepsi bir arada, topluca görülsün diye):

Abasıyanık (Sait Faik): *Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Semaver*. —Adivar (Halide Edip): *Ateşten Gömlek, Döner Ayna, Handan, Seviye Talib, Sinekli Bakkal, Vurun Kahpeye*. —Aka Gündüz: *Muhterem Katil*. —Akbal (Oktay): *Suçumuz İnsan Olmak*. —Anday (Melih Cevdet): *Aylaklar*. —Atay (Faliht Rıfki): *Roman ve Zeytindağı*. —Ayverdi (Samiha): *İbrahim Efendi Konağı, İstanbul Geceleri*. —Başkut (Cevat Fehmi): *Paydos, Sana Rey Veriyorum*. —Baykurt (Fakir): *Yılanların Öcü, Irazca'nın Dirliği*. —Beyatlı (Yahya Kemal): *Eski Şiirin Rüzgârıyla*. —Bilbaşar (Kemal): *Yeşil Gölge, Cemo*. —Buğra (Tarık): *Küçük Ağa*. —Burak (Sevim): *Yanık Saraylar*. —Cumalı (Necati): *Nalınlar, Tütün Zamanı*. —Dağcı (Cengiz): *O Topraklar Bizimdi, Korkunc Yıllar*. —Ersoy (Mehmet Akif): *Şafahat*. —Esendal (Memduh Şevket): *Mendil Altında, Otlakçı*. —Güzide Sabri: *Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrâkesi*. —Güntekin (Reşat Nuri): *Çalikuşu, Damga, Dudaktan Kalbe, Leylâ*

ile Mecnun, Yaprak Dökümü. —Gürpınar (Hüseyin Rahmi): Mürebbiye, Nimetşinas. —Hançerlioğlu (Orhan): Büyük Balıklar, Ekilmemiş Topraklar, Ali. —Hisar (Abdülhak Şinasi): Fahim Bey ve Biz. —İlhan (Attilâ): Kurtlar Sofrası, Sokaktaki Adam, Zenciler Birbirine Benzemez. —K. (Türk Dursun): Denizin Kanı. —Karaosmanoğlu (Yakup Kadri): Erenlerin Bağından, Hüküm Gecesi, Kiralık Konak, Nur Baba, Panorama, Yaban. —Karay (Refik Halid): Memleket Hikâyeleri. —Kemal Tahir: Köyün Kamburu, Yediçınar Yaylası, Yol Ayrımı, Yorgun Savaşçı, Devlet Ana. —Kocagöz (Samim): Bir Şehrin İki Kapısı, Kalpaklılar, Sam Amca, Yağmurdaki Kız. —Kunt (Bekir Sıtkı): Memleket Hikâyeleri. —Kuntay (Mithat Cemal): Üç İstanbul. —Makal (Mahmut): Bizim Köy. —Morkaya (Burhan Cahit): Aşk Politikası. —Ahmet Hikmet Müftüoğlu: Gönül Hanım, Hârîstan ve Gülîstan. —Namık Kemal: Vatan yahut Silistre. —Nâzım Hikmet: Şu 1941 Yılında, Bir Aşk Masalı, Unutulan Adam. —Necatigil (Behçet): Gece Aşevi. —Nesin (Aziz): Koltuk, Bir Şey Yap Met, Zübük. —Orhan Kemal: Gurbet Kuşları, Murtaza. —Orhon (Orhan Seyfi): Gönülden Sesler. —Ortaç (Yusuf Ziya): Ocak. —Ozansoy (Halit Fahri): Gülîstanlar-Harabeler. —Ömer Seyfettin: Bomba, Eshâb-ı Kehfimiz, Gizli Mabret, Yüksek Ökçeler. —Reşat Enis: Despot. —Sabahattin Ali: Kağnı, Kürk Mantolu Madonna, Kuyucaklı Yusuf. —Safa (Peyami): Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Gençliğimiz, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu. —Samipaşazade Sezai: Sergüzeşt. —Şinasi: Şair Evlenmesi. —Taner (Haldun): Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu. —Tanpınar (Ahmet Hamdi): Huzur. —Tarhan (Abdülhak Hâmid): Eşber, Ölü, Makber, Turhan. —Tarus (İlhan): Yeşilkaya Savcısı. —Tecer (Ahmet Kutsi): Köşebaşı. —Tevfik Fikret: Halûkun Defteri, Rûbâb-ı Şikeste. —Uşaklıgil (Halit Ziya): Aşk-ı Memnu, Bir Ölünün Defteri, Kırk Yıl, Mai ve Siyah, Nemide. —Yaşar Kemal: İnce Memed, Teneke. —Yesari (Mahmut): Pervin Abı. —Yıldız (Bekir): Türkler Almanya'da. —Ziya Gökalp: Kızıl Elma, Türkçülüğün Esasları.

Halk edebiyatımızdan da ansiklopedide şu maddeler bulunuyor: Dede Korkut Kitabı, Ferhad ile Şirin, Kelile ve Dimme, Köroğlu, Oğuznâme, Orta Oyunu, Karagöz, Kukla Oyunu, Nasrettin Hoca.

Bu dökümlerden de anlaşılıyor ki, söz konusu eser, muazzam bir "Dünya Edebiyatı Eserler Sözlüğü". Türk edebiyatının belli

başlı eserlerine, ayrıntılara da açılarak, böylesine geniş bir yer, başka ansiklopedide görülmemiştir. Şu veya bu eserin veya kişinin bulunmayışı, her zaman tartışılabilir. Bunu Prof. Spies de yapıyor. Hiçbir eseri madde konusu olmamış yazar ve şairler olarak: Fazıl Hüsnü Dağlarca, Suat Derviş, Sadri Ertem, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Orhan Veli Kanık, Selâmi İzzet Sedes isimleri üzerinde duruyor, olmayan bu sanatçılardan Batı dillerine yapılmış çevirileri hatırlatıyor, Türkçede haklarında yazılmış eleştirmelerden örnekler sıralıyor.

Stuttgart'ta Alfred Kröner Yayınevi, 1963'te bir *Dünya Edebiyatı Sözlüğü* (*Lexikon der Weltliteratur*) çıkarmıştı. En küçük punto, çift sütun, 1471 sayfa tutan bu eser, yazarlardan-şairlerden oluşuyordu. 1254 sayfa ikinci cilt, *Eserler Sözlüğü* olarak 1968'de çıktı. Birincide yazar-şair, bizden de vardı gene epey sanatçı. Ama ikinci ciltte, eser olarak, sadece Nasrettin Hoca fıkraları, *Seyyid Battal Gazi* destanı, *Dede Korkut* kitabı, Evliya Çelebi *Seyahatnâmesi*, *Nur Baba* ve *İnce Memed* maddeleri bulunuyordu.

Bu durumda, gene Almanya'da bu kez tamamlanan *Kindler Literatur-Lexikon*'un şimdiki kadarki ihmalleri telâfide önemli bir atılım olduğunu söylemek zorundayız. Bu büyük *Dünya Edebiyatında Eserler Sözlüğü'nün*, kısa zamanda devlet ve üniversite kitaplıklarımıza da alınmasını, her an herkesin yararlanmasına açık tutulmasını bekleyelim.

Behçet Necatigil
Varlık, Aralık 1974, Sayı 807

Ahmet Mithat Efendi ve Bu Romanı

XIX. yüzyıl ikinci yarımıyla XX. yüzyıl başlarında halkın en çok okuduğu yazardı Ahmet Mithat Efendi (1844-1912). Her alanda, her türde eser verdi. Çok çalışkan, çok verimliydi. Romancılıkta en ilginç yazarlarından biri, sürekli bir arayış içinde oluşudur. Gerek güçlü örnekleri çağına kadar gelmiş, gerekse çağında ortaya çıkıp Avrupa'yı etkisi altına almış roman çeşitlerini bir de kendisi denemek istiyor, gecikmiş Türk romanını, peş peşe hemen benzerlerini yazarak, daha çok öncelerden gelişmiş Batı romanıyla bir hizaya getirmeye çalışıyordu. Bir ihmali telâfi telâşındaydı o.

Müşâhedat romanı, onun bu tutumunu, birçok ön tecrübeden sonra artık daha başarılı gerçekleştirdiğini kanıtlayan örneklerden biridir. İstanbulluların toplumsal hayatı kadar, kendi gündelik hayatı, gazeteciliği, çalışma biçimleri üzerine de belge değerinde beyanlar, tespitlerle çağdaş romancılarımızdan birçok noktalarda daha gerçekçi, özentisiz ve "tabii" olan *Müşâhedat*'ın bir yerinde yazar kendisi şöyle diyor:

"Romancılık! Yirmi senedir uğraştığım sanat. Yalnız yazdıklarımı tamamen okuyan bir adam, çok roman okumuşlardan sayılır. Ben, yazdığım kadarının belki otuz mislini okumuşum! Eserlerimin sayfalarında tasvir etmiş, yazmış olduğum hayâllerin belki üç yüz mislini tasarlamışım da sırasını getirerek yazıya geçirememişim! Yazdığım şeylerin birçoğu gerçekten olmuştur. Birazı kendi başımdan, birçoğu da ahbablarımdan başından geçmiştir. Artık kartalmış bir romancı sayıldığım hâlde, bugün tesadüf ettiğim şu roman, beni bu derecelerde kendine bağlayabilmeli midir?"

Evet, Ahmet Mithat Efendi, *Müşâhedat*'ı yayınladığı 1890 yılına kadar, yirmi yıla yakın bir zamandır roman yazıyordu. İlk romanı *Denizci Hasan*'ı (*Hasan Mellâh*), Rodos'ta sürgünken 1875'te ortaya çıkarmıştı ama, anlatı türündeki ilk çalışmalarını Mithat Paşa'nın Bağdat Valiliği'ne atanması üzerine Paşa ile gittiği Bağdat'ta küçük hikâyeleriyle vermişti. İlk hikâye kitabı *Kissadan Hisse*, 1870 tari-

hini taşıdığına göre, *Müşâhedat*'ı yazarken yirmi yıllık bir tecrübesi vardı hikâye-roman yazarlığında. Ve sayıları pek kabarık küçük hikâyelerini de bir yana bıraksak, bu süre içinde, en küçüğü 200 sayfa olmak üzere, yirmi roman çıkarmıştır ki her yıla bir roman düşüyor.

Ahmet Mithat Efendi'nin bu hamaratlığı, bu içi içine sığmazlığı onu boyuna yeni arayışlara çekiyor, gene kendi deyişiyle ona yazdığı kadarının belki otuz mislini okutuyordu. Yazar bunu biraz da Avrupa romanındaki yönelişleri, çeşitleri görmek, benimsemek için yaptı. Sonuç hep aynı kaldı: Okuduğu, beğendiği Batı romanlarından biri, ona birden bir ilham kaynağı oldu ve Mithat Efendi o romanın yerli bir benzerini bir de kendisi yazdı:

Müşâhedat'tan önceki romanlarından *Denizci Hasan* (*Hasan Mellâh*), Teodor Kasap'ın *Monte Kristo* çevirisinin (1871) halk arasında çok beğenilmesi üzerine, onun gibisini bir Türk yazarının da pekâlâ yazabileceğini ispat amacıyla kaleme alındı, yani *Denizci Hasan*'la (1875) Ahmet Mithat, *Monte Kristo* sahibi, Alexandre Dumas père (Baba Aleksandr Dûma) ile aralarında pek fazla bir değer ve hayâl farkı olmadığını göstermek istedi. Hayâlden yana da öyle bir Tanrı vergisine sahipti ki, örneğin *Paris'te Bir Türk* (1876) romanını, elinin altındaki ansiklopediler, kitaplar sayesinde, Paris'i görmeden, görmüş gezmiş, incelemiş gibi rahat, kolay yazıvermişti.

Don Kişot romanına benzetme *Çengi* (1877), gene böyle bir kendine güvenmenin eseridir. En ünlü kitabı herhâlde *Seksen Günde Devriâlem* olan Fransız yazarı Jules Verne (1828-1905)'in romanlarını anımsatan bir "fen ve gezi romanı" yazmak tutkusu, Efendi'nin kaleminde *Acâib-i Âlem* (*Dünyada Garip Şeyler*) romanıyla gerçekleşiyordu (1882).

Müşâhedat'a gelinceye kadar öteki romanlar (zâbita romanları, tarihî romanlar, realist romanlar) hep bu, romanın her koluna yetişme şevkinin ürünüleridir.

1890'lara doğru Ahmet Mithat, natüralist romana merak saldı, aklını ona taktı. Émile Zola'nın önderi olduğu bu tür romana bir örnek, elbet onun tarafından da yazılabilirdi. İstanbul'da bir gün, Beykoz'daki evinden Sirkeci'deki matbaasına gelmek üzere yola çıkmış, bir Boğaz vapuruna binmişti. Vapurda gayrimüslim iki genç kadın arasındaki Fransızca bir konuşmaya kulak kabarttı, baştan sona dinledi konuşulanları. Kadınların vapurda bulunmayan bir

adamdan yakınmaları ekseninde bu konuşma, bir romanın ham maddesi, harcı, yapı taşları olmaya yeterliydi. Kadınları izler, onlarla tanışma olanağı yaratırsa, öğreneceği parça parça hayat kesitlerini birbirine bağlar ve kendi yazarlık hünerini de iyi kullanırsa, okuyucularına bir de yerli bir natüralist roman sunabilirdi.

Çünkü natüralist bir roman yazmak için neler gerekiyor? Gözlemek, izlemek, göze çarpan olguların sonuçların gizli sebeplerini aramak için olay öncesini araştırmak, kişilerin davranışlarını tepkilerini yorumlamak üzere de onların tâ çocukluklarına uzanmak! Bu ilkelere uyularak yazılabılırdi natüralist roman. Öncü Émile Zola öyle yapmıyor muydu? Sonra, natüralizmde toplumun alt katlarının çileli insanları; çetin çocukluklardan gelen, acı hayat tecrübelerinden geçen insanları; zevk ve eğlence çevrelerinde eriyip giden, gittikçe düşen, ahlâk ve inançlarını kaybeden, kendilerini sefahate alkole terk eden kişilerin kaderleri işleniyordu.

Müşâhedat'ta Ahmet Mithat Efendi, bir mirasyedinin düşüşü ve babalarını bilmeden büyüyen iki Ermeni kızından birinin bir ara kendini eğlenceye kaptırışıyla toplumun iradesiz, inançsız kişilerinden birkaçını, teşrih masasında parça parça sebep-sonuç neşterinden geçirirse de, sonunda selâmete çıkarır. Daha doğrusu: o kişiler fazilet ve dürüstlüğü, iffet ve bilgeliğin değerini anlamış, uslanmış ve saygıya değer, örnek kişiler seviyesine yükselmişlerdir. Çünkü hayatlarını yazan Ahmet Mithat Efendi'dir ve Efendi, her şeyden önce bir ahlâkçıdır, görevinin halkı eğitmek olduğunu, kıssadan hisseler çıkararak halka "doğru yol"u göstermek olduğunu bilir.

Yazarının da belirttiği gibi, "millî" değil, fakat "yerli" bir romandır *Müşâhedat*. Romana "yerli" sıfatı, yazıldığı günlerdeki İstanbul hayatından canlı tablolar eklenmesinden geliyor. Koca roman, tam da roman meraklılarımızın ya hayâlî yahut sırf cinayetler üzerine kurulu romanlardan usanarak, arzu ettikleri ve mucidi Émile Zola olan "tabîî romanlardan birisi! Bir mükemmeli!" olacaktır. Yazar öyle diyor. "Tabîî" sözü, Ahmet Mithat Efendi'nin "natüralist" kelimesine bulduğu karşılıktır. Romanı müşâhedatından, yani müşâhedelerinden: görüp işitip gözlediklerinden çıkacaktır, bu demektir ki natüralizmin kurallarına uygun olacaktır.

Ahmet Mithat Efendi, yukarıda birkaçının adını verdiğimiz ilk romanlarında aşırı derecede görülen romantizm düşkünlüğünü

frenleyebilseydi de duyarlığı ve hayâlî ölçülü kullansaydı, fırsat buldukça veya fırsatlar yaratarak bilgi vermeye kalkmasaydı, gereksiz uzatmalara harcadığı yerleri tamamen gündelik hayattan görüntülere ayırabilseydi, roman gerçekçilikten yana daha da güçlenirdi. Fakat Ahmet Mithat Efendi “tabîî” romanda bile yalnız romanla kalamaz ki! Bir Osmanlı’dır o, baba adamdır, toptancıdır ve “Hâce-i evvel” (ilkokul öğretmeni) olmaktan pek hoşlanır. Roman “yalnız vapurda şu işittiği konuşmanın sözlerinden ibaret kalsa dahi, bir plan yapılarak ve noksanları tamamlanarak yazılmaya layık da, fazla bile!” inancı, onu yapıya ve tekniğe göstereceği özenden alıkoyar. Onu akışı kesip kesip okuyucularını hayat bilgileriyle, yerli yersiz ansiklopedik çıkma ve açıklamalarla bilgili kılmaya çeker. Giyim kuşam ayrıntıları iyi ya, örneğin yüz göz tasvirlerinde acemilikleri, abartmalara kayması garip düşer. Akıl hocahğı tuttu mu bazen bu yüzden sıkıcı olabilir ve okuyucu, böyle yerleri çabuk geçiştirmek, atlamak ister.

Gerekliyle gereksizi ayırma, ayıklama dikkat ve sabrından mahrum olan yazarımız, Divan şiirindeki parça güzelliğinin Tanzimat romanında mirasçısı gibidir. Bir gazelin dört beyti bugün bize bir tat vermez de bir beyti nasıl mutlu kılarsa bizi, *Müşâhedat*’ın da bazı yerlerindeki kendiliğinden ve rahat başarı, öyle bağışlatır Ahmet Mithat’ı. Başka türlü olamaz: Savrukluğu, dağınıklığıyla sevimlidir Ahmet Mithat. Hoştur, okutur, aratır kendisini.

Türk romanının Evliya Çelebi’sidir o. Dur otur bilmez, konudan konuya, bilimden bilime geçer, okuyucusunun görgü ve kültür trafiğini yönetir. Onda çerçeve olay içinde yani esas olay içinde halka halka her şey vardır: İktisadî-ticarî bilgiler, Hristiyanlık âdet ve görenekleri, Avrupa ahlâkındaki yozlaşmalar vesaire vesaire. En ciddi yerde birden teklifsizleşmesi, okuyucusuyla yarenliğe başladığı, ünlemler itirazlar söylenmelerle olay kişilerini uyardığı, onlara müdahale ettiği görülür. Kâhyadır, karışır, tadı da biraz bu senli benli oluşlarından geliyor. Rahattır çok. Ahmet Mithat’ır.

Müşâhedat cıkalı 85 yıl olmuş. Bugün için bize kusur görünen yerler yanı sıra öyle yerleri de var ki romanda sürükleyiciliktir, ustalıktır, psikolojik çözümlemedir, kişileri yetkiyle kavrayış, anlayıştır ve düğümlemiş olayların nasıl çözüleceğini merakla izleten bir romancıdır yazarımız. Batılı ilk büyük romancımız Halit Ziya

Uşaklıgil iyi ki önünde, sonradan elbette aşması gerekliydi, Ahmet Mithat'ı buldu, onu okudu. Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ahmet Rasim iyi ki Mithat Efendi'nin çıraklığında işe başladılar.

Mithat Efendi şimdi de yalnız okul kitaplarında beş on parçasıyla yetinilen bir romancı değildir. Romanları Arap harflerinden bugünkü Türk harflerine aktarıldığı ve sadeleştirildiği ölçüde aranıyor, gene okunuyor. Bu alanda 1942'de başlamış bulunan çalışmaları, onun *Musullu Süleyman* romanı sadeleştirmesine⁸⁷ (1971) koyduğumuz önsözde; hayatı, romanlarının konu özetleri ve hakkında başlıca kaynaklarla birlikte derleyip gösterdiğimiz için, burada tekrarlamayı gereksiz buluyoruz.

1975'te yazarımızdan üç kitap daha yayınlandı: 1. *Dürdane Hanım* (roman, sadeleştirici adı verilmiyor, daha önce Hakkı Tarık Us tarafından da sadeleştirilmişti). 2. *Obur ve Kambur* (iki uzun hikâye, sadeleştirilenin adı verilmiyor. *Obur*, daha önce Baha Dürder tarafından da yayınlanmıştı). 3. *Denizci Hasan (Hasan Mellâh)*. Sadeleştiren: Prof. Kenan Akyüz, iki cilt, 637 sayfa).

Hakkında, bütün eserlerinin incelenmesiyle hazırlanmış geniş, yeni bir araştırma da Atatürk Üniversitesi (Erzurum) Edebiyat Fakültesi doçentlerinden Dr. Orhan Okay'ın eseridir: *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed Mithat Efendi* (1975, 431 sayfa).

*Müşâhedat için önsöz, Ahmet Mithat Efendi, Behçet Necatigil
Sadeleştirme ve Oyunlaştırmasıyla, Everest Yayınları, 2017*

Dünya Kadın Yılında Suat Derviş Üzerine Notlar

Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün ilk üç baskısında* Suat Derviş maddesi yoktur. Hayatı hakkında asgarî bilgiler gerekiyordu yazılması için. Gerçi Murat Uraz, *Edebiyat Antolojisi*'nde** ve *Türk Edip ve Şairleri**** adlı biyografik sözlüğünde; İsmail Habip Sevük**** ile Nihad Sami Banarlı***** edebiyat tarihlerinde yazara yer ayırmışlardır: ama ne doğum yeri-tarihi, ne de hayatı vardı bu kitaplarda. Eserleri de tam belirtilmiyor, yayın yılları gösterilmiyordu.

Oysa Suat Derviş, bir edebiyatçılar sözlüğüne öncelikle alınması gereken bir imza idi, ve ben, 1920-1945 arası İstanbul'da basılmış bir düzine romanı***** da bir yana, onun *Yeni Edebiyat* gazetesinin eski okuyucusu olarak, o gazetede ki eleştirilerinden çok yararlanmış biri olarak, bu değerli ve öncü yazarı unutmamalıydım. –Sonunda dostum Hüsametdin Bozok'tan edindiğim adresine bir mektup yazdım. İhmalimi hiç değilse *Sözlük*'ün dördüncü baskısında telâfi edebilmem için, bazı bilgiler rica ettim kendisinden.⁸⁸ 26 Ocak 1967 tarihli cevabında şu satırlar, yazarlarımızın birçoğunun kaderini dile getiriyordu:

“... Birçok ecnebi memleketlerde çıkan antolojilerde ve hattâ edebiyatçılara ait dahi olmayan ansiklopedilerde bile, derleyenler, isimimden, edebî şahsiyetimden ve eserlerimden bahsetmek lûtfunu gösterdikleri hâlde, memleketimde ismimin bu nevi eserlerde nâdiren yer aldığını görmek, beni çok üzmektedir. Bunun için de tarafınızdan gösterilen bu ilgi beni çok mütehasis etti.

* 1960, 1961, 1966.

** 1938-1940, cilt 4, s. 192 vd.

*** 1939-1940, cilt 3, s. 547.

**** *Tanzimattanberi I*, 1940, s. 547.

***** *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, 1948, s. 404.

***** *Kara Kitap* (1920), *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923-1946), *Hiçbiri* (1923), *Ahmet Ferdi* (1923), *Behire'nin Talipleri* (1923), *Fatma'nın Günahı* (1924), *Beni mi?* (1924), *Buhran Gecesi* (1924), *Gönül Gibi* (1928), *Emine* (1931), *Hıç* (1939-1941), *Çılgin Gibi* (1945).

İstedığınız otobiyografik mâlumat ile eserlerim hakkındaki listeyi ilişik olarak takdim ediyorum ...”

Yazarın bu hatırlamaları doğrudu. Nitekim Alman Türkologlarından Dr. Otto Spies, *Çağdaş Türk Düzyazı Edebiyatı** adlı eserinde Suat Derviş'i de tanıtıyor, *O mu?* hikâyesinin özetini veriyor, Almancaları *Türkische Post* gazetesinde, Rusçaları Nikulin'in *Tureckie Rasskazy* (Moskova, 1940) antolojisinde** çıkmış hikâyelerinden söz ediyor, fakat eserleri listesine Marcel Prevost'tan iki çevirisini,** ayrıca Kemal Tahir ve Ahmet Cevat'la birlikte çıkardıkları bir kitabı*** eklediği hâlde, notta sıraladığımız eserler dışında, o da sıhhatli bir kaynak bulamadığı için, Suat Derviş bölümüne “Yazarın bir biyografisini edinemedim” diye başlıyordu.****

Suat Derviş Hanım, 23 Temmuz 1972 Pazar günü, tedavi edilmekte olduğu Kasımpaşa Deniz Hastanesi'nde öldü, 67 yaşındaydı. Bu yazı, işte, yaşasaydı yetmişinde olacaktı, doğumunun 70. yılında, bir vakitler kendisinin bana göndermiş olduğu, ayrıntılı hayat hikâyesini edebiyat tarihinin aydınlığına çıkarmak dileğiyle yazılıyor.

Fakat elimdeki belgenin olduğu gibi yayımını yazının sonuna bırakmak, önce bazı yan bilgiler üzerinde durmak istiyorum:

Yazarın mektubu sayesinde, Suat Derviş maddesi *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün dördüncü baskısına***** konabildi. *Gerçekler Postası* gazetesinde de***** Zihni Turgay Anadolu'nun “Suat Derviş'le Konuşma”sı,***** onun yurt dışında o güne kadar bilmediğimiz çalışma ve başarılarını sergilemesi yönünden hem çok yerinde,

* *Die Türkische Prosaliteratur der Gegenwart*; Leipzig 1934, 120 sayfa.

** Nikulin'in *Türk Hikâyeleri* (330 sayfa) isimli bu eserini inceleyen bir yazı için, bkz. Zeki Baştımar, *Yeni Edebiyat*, 15 Kasım 1941, Sayı 26.

*** *Metresi ve Ben* (1938), *Bir Kadının Sonbaharı* (1938).

**** 1936 *Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa* (1936).

***** Prof. Spies yıllar sonra *Kindler Literatur-Lexikon* (geniş bilgi: *Varlık* dergisi, Aralık 1974, Sayı 807) üzerine kaleme aldığı bir incelemede, bu uluslararası edebiyat eserleri ansiklopedisine Suat Derviş'in alınmamış olmasını önemli bir eksiklik diye niteler, yazarın Çekçeye çevrilmiş eserlerinden söz eder ve incelemesine kendi çevirdiği *İlk Gece* hikâyesinin Almancasını ekler (*Die Welt des Islams* dergisi, XV, 1-4, s. 197-200).

***** Nisan 1967.

***** 11 ve 12. sayılar (Ağustos ve Eylül 1967).

***** Bu konuşma, sonradan *May* dergisinde de yayımlandı (Aralık 1968, Sayı 15).

hem de şaşırtıcı oldu. Hemen sonra da, ikisi de daha önce Fransa, Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Kanada'da çıkmış *Ankara Mahpusu* ve *Fosforlu Cevriye* romanlarının İstanbul'da da yayınlanması,* yazarı yeniden gün ışığına çıkardı, günün sanatçıları arasına kattı. Nitekim o tarihe kadar, Suat Derviş'in eserlerine hikâye ve roman antolojisi ve incelemelerimizde** yer verilmezken, Asım Bezirci, bir kitabına,*** yazarın *Ankara Mahpusu*'nu da özetlemek, bu roman üzerine dış basında çıkmış yargıları aktarmak gereğini duydu.

Suat Derviş Hanım, mektubunda "... çok korkarım ki eserlerim, tarafımdan bastırılmazlarsa, ben ölmeden evvel basılmayacaktır" diyor ve tercih ettiği romanlarının adlarını veriyor: *İstanbul'un Bir Gecesi*, *Yalının Gölgeleleri*, *Ankara Mahpusu*, *Fosforlu Cevriye*, *Aksaray'dan Bir Perihan*.

Bir adı da *Zeynep İçin* olan *Ankara Mahpusu*'nun ve *Fosforlu Cevriye*'nin kitap olarak basıldığını sağlığında gördüyse de öbür üç romanının (biri ikinci basılış olacaktı, çünkü *Yalının Gölgeleleri*'nin diğer adı *Çılgın Gibi*'dir) basıldıklarını göremedi.

Ankara Mahpusu ile *Fosforlu Cevriye*'nin çıkışından bir süre sonra, yazarla yaptığı bir konuşmada**** Zeynep Oral, şu bilgileri verdi:

"Hâlen üç ayrı roman yazmakta olan sanatçı, bir taraftan da hâtıratını tamamlamakta ve bir eserini piyes hâline getirmektedir. Romanlarından biri son İstanbul olaylarını ele alan *Kanlı Pazar*'dır. Diğer *11'lerin Romanı* ismini taşımaktadır. Üçüncüsü ise, kalp ve beyin ameliyatları üzerine kurulmuş bir fars'tır..."

Bu konuşma ile ölümü arasındaki üç yıl içinde bu eserlerin tamamlanıp tamamlanmadığını bilmiyoruz.

Edebiyatımızda kadın şair ve yazarlar bir hayli yekûn tutar. Irk ayrımı gibi cins ayrımı da saçma bir kavramdır ya, madem dün-

* May Yayınları, 1968.

** Bu konuda başlıca antoloji (veya tanıtma ve incelemeler) şunlardır: —Murat Uraz, *Mükemmel Roman Hülâsaları*, 1945. —Zahir Güvemli, *Türk Romanları*, 1954. —Murat Uraz, *Türk Edebiyatından Seçme Romanlar*, 1962. —Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, üç cilt, 1959-1965. —Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman*, iki cilt, ilk b. 1965-67, ikinci b. 1970-71 (İkinci cilt 1922 yılına kadar geldiği için henüz Suat Derviş'e rastlanmayışı doğaldır). —Şemsettin Kutlu, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*, 1970. —Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*, 1971.

*** Refika Taner - Asım Bezirci, *Seçme Romanlar*, 1973, s. 88-91.

**** Milliyet gazetesi, 20 Mart 1969.

ya kadın yılındayız, özellikle Suat Derviş Hanım'ın hatırlanması gerekir. Gerekçeleri de az değil çünkü: Avrupa'ya muhabir giden ilk kadın gazetecimizdi. İlk kadın sayfalarını *İkdam* gazetesinde (1926) o hazırladı. Yabancı dillere kadın yazarlarımız içinde en çok onun eserleri çevrildi, bunların çoğu da Avrupa kadın dergilerinde çıktı. Edebiyat dergilerimiz içinde en önemlilerinden birini (*Yeni Edebiyat*) o çıkardı. Belki başka üstünlükleri de var, bu kadarını biliyorum, yetmez mi?

Ankara Mahpusu ile *Fosforlu Cevriye*'nin yayınlanışı, yılın kitaplarını derleyip eleştiren yazarlarımızın dikkatinden uzak kaldı: Ne 1969, ne de 1970 *Varlık Yıllıkları*'nda bir önceki yılın yayınları, bir önceki yılın roman ve hikâyeleri incelemelerinde bu iki romanın adı geçmiyor. Üzerlerinde basım tarihi: Aralık 1968. Yılın son iki ayına kalan kitapların şansıdır bu. Neyse ki genç bir yazar, Naci Çelik, bu aksayışı az çok giderdi: Yazarın bu iki eseriyle *Hiç* (1941) romanını içtenlik dolu bir yazıda "alınterinde gizlenen mutluluk"lara bağladı.*

Ömrü, mektubunda belirttiği gibi, sürekli yazmakla geçen** Suat Derviş, yazarlığının sömürülüşünü de yaşadı, sineye çekti. Zihni Turgay Anadolu'ya söyledikleri,*** sanat ahlâkını yok eden gereklerle dolu:

"... O günden bu yana**** yazı yazmaktan bir gün vazgeçmedim. Ve elimde de intişar etmemiş tek satır yoktur. Söylediğim gibi, bunları ecnebi memleketlerde daima imzamlı çıkardım. Bin dokuz yüz kırk üç-kırk dörtten sonra, artık imzalı yazılarım kadar, müstear isim de kullanmaya başladım. Bu tarihten sonra radyo skeçleri, radyo piyesleri de yazdım, sahne piyesleri de. Kendi imzamlı bunları oynatamadım. Bundan yakındığım bazı dostlarım, benden bu piyesleri satın aldılar, radyoda kendi imzalarıyla oynattılar. Yalnız radyo değil, sahne piyesleri de yazdım, onlar da oynandı. Piyes yazarlarımız arasında ilk piyesini yazmış olduğum bile vardır zannediyorum. Kendisi daha iyi bilir.

* *Umut Yolu* dergisi, Sayı 2 (Mart 1969).

** Nasıl yazdığı üzerine son bilgiler, Ahmet Köklügiller ile İbrahim Minnetoğlu'nun hazırladıkları kitaptadır: *Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar*, 1975, s. 137-138.

*** Agy., s. 15-16.

**** İlk yazısını (Hezeyan) kastediyor.

Soru: Kimdir bu?

Cevap: İsmi unuttum. Benden, imzama oynatamayacağım bir piyesi, ücret mukabilinde satın alan ve o sıralarda bana çok büyük maddî bir yardımda bulunmuş olan pek iyi bir dosttu herhâlde. Ama ismini unuttum.

Güldü:

— Çocuklara yazdığım dev masallarında imzamın bulunmamasını, (Aman, onun imzasını koymayınız! Çocuklar bu imzayı öğrenirler de, büyüdükleri zaman yazılarını ararlar) gerekçesiyle, ekmek paramı kazanmama ve ismimi en verimli çağımda memleketimizdeki okuyucularıma duyurmama mani olanlar, şimdi benim binbir takma ismimin peşine düşsünler. Türk ismi kalmadı değil ya, yeni bir yazar daha yaratırız. Ama ben yazı yazmaktan yılmam.

Soru: Ama bu korkunç bir şey.

Cevap: Aynı zamanda gülünç de!”

Suat Derviş Hanım’ın çıkardığı *Yeni Edebiyat* gazetesi, edebiyat dergilerimizin en önemlilerinden idi. Şükran Kurdakul, *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü’nün** sonuna eklediği “Sanat ve Edebiyat Dergileri Dizini”nde bu dergiyi nedense inceleme dışı bıraktı. Sözlüğün içinde Derviş maddesinde çıkış-kapanış yıllarını göstermekle yetindi. Dergi 26. sayıdan sonra birkaç sayı daha çıkmış olabilir, ben kesinlikle söyleyemem.

“Onbeş günlük sanat, edebiyat ve fikir gazetesi” olarak, 5 İkteşrin [Ekim] 1940’ta çıkmaya başlayan, battal boy, dört sayfalık bu derginin imtiyaz sahibi Neriman Hikmet idi,** neşriyat müdürü M. Çetin. Ama hemen tamamen Suat Derviş’in eseri idi *Yeni Edebiyat*. Suat Derviş, bu gazeteye her sayı bir fıkra, arada hikâyeye yazdı ve “her sayıda bir roman” eleştirdi. Bazen bir formalık küçük bir kitap olacak uzunlukta enine boyuna inceleme ve yorumlardı bu eleştiriler. Ne var ki, her sayı değil, aralıklı çıktı.***

* İki baskı yaptı: 1971, 1973. Sözü edilen dizin, ilk baskıda yoktur.

** Gene “sahibi: Neriman Hikmet”, bir başka *Yeni Edebiyat-Sanat-Fikir* gazetesi daha çıkmıştır, sanırım ilk sayıda (8 Ocak 1937) kaldı.

*** Suat Derviş’in *Yeni Edebiyat*’taki roman eleştirmeleri şunlardır: Sayı 1: “Yaban” (Yakup Kadri Karaosmanoğlu), Sayı 3: “Bir Tereddüdün Romani” (Peyami Safa), Sayı 4: “İçimizdeki Şeytan” (Sabahattin Ali), Sayı 5: “Çete” (Refik Halid Karay), Sayı 7: “Yolpalas Cinayeti” (Halide Edip Adivar), Sayı 8: “Yalnız Dönüyorum” (Şükufe Nihal), Sayı 10: “Tatarcık” (Halide Edip Adivar), Sayı 12: “Sürgün”

26. son sayısı 15 İkinciteşrin (Kasım) 1941 tarihini taşıyan *Yeni Edebiyat*, dolu, dolgun, canlı bir gazete-dergi olmuştur. O günlerin ünlü yazarları gazetenin fikir cephesini oluşturdular.* Dünün, bugünün ünlü sanatçıları orada yetiştiriler.

Yeni Edebiyat'ta hikâyeci olarak Sabahattin Ali, Kenan Hulûsi, Sadri Ertem, İlhan Tarus, Ahmet Naim, Emin Türk Eliçin, Afif Yesari, Faik Baysal, Kemal Bilbaşar, Sefer Aytekin, Neriman Hikmet birer; F. Celâlettin ve Halil Aytekin ikiye; Mehmet Seyda üç ve Suat Derviş dört hikâyeye göründüler.

Şairler kadrosunu ise, şiir sayılarıyla Hasan İzzettin Dinamo (24), Suat Taşer (10), Suavi Koçer (10), Suphi Taşhan (13), Kemal Sülker (4), Sefer Aytekin (4), Nusret K. Otyam (4), Afif Yesari (6), Fethi Giray (4), Ömer Faruk Toprak (2), Faik Baysal (2), Nail V. (3) ve daha birkaç şair meydana getirdi. Dergideki tek şiiri, Atilla İlhan'ın basılmış ilk şiiridir: "Balıkçı Türküsü" (1 Ekim 1941, Sayı 23).

Dergide Orhan Kemal'in hikâye ve şiirlerine de rastlanıyor:

Reşit Kemal imzasıyla: *Bir Genç Münevver* (hikâye, 15 Mayıs 1941, Sayı 15). Orhan Raşit imzasıyla: "Zavallı Balıkçılara, Akıllı Robenson'a.. dair" (şiir, 1 Eylül 1941, Sayı 21). Orhan Raşit imzasıyla: *Bir Yılbaşı Macerası* (hikâye, 15 Eylül 1941, Sayı 22). Orhan Reşit imzasıyla: "2000 Senesine Şiirler" (şiir, 15 Ekim 1941, Sayı 24), *Beyrut Hikâyeleri I: Kardeşim Niyazi* (15 Kasım 1941, Sayı 26) gene Orhan Raşit imzasıyla, dergide Orhan Kemal'in son hikâyesidir.**

(Refik Halid Karay), Sayı 13: "Utanmaz Adam" (Hüseyin Rahmi Gürpınar), Sayı 14: "Afrodit Buhurdaında Bir Kadın" (Reşat Enis), Sayı 18: "Eski Hastalık" (Reşat Nuri Güntekin), Sayı 21: "Posta Yolu" (Hilmi Ziya Ülken), Sayı 22: "Çocuk Adam" (Orhan Seyfi Orhon), Sayı 23: "Fahim Bey ve Biz" (Abdülhak Şinasi Hisar).

* Sürekli yazarlar: Naci Sadullah, Hüsamettin Bozok, Abidin Dino, Zeki Baştımar, Hüseyin Avni, Ali Rıza, Sabiha Zekeriya, H. Topuz..

** Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman* (cilt 2, 1965, s. 376)'da Orhan Kemal için "İlk hikâyesi, Baba Evi adındaki biyografik romanın bir parçası, "Balık" adıyla *Yeni Edebiyat* dergisinde çıktı (1940)" diyor. *Yeni Edebiyat* koleksiyonunda böyle bir hikâye yoktur ve Orhan Kemal'in "Balık" hikâyesi *Yaratış* dergisindedir (23 Ocak 1945, Sayı 5). Buna göre Orhan Kemal'in yayımlanmış ilk hikâyesinin, Nurer Uğurlu'nun "Bir Yılbaşı Macerası" olduğunu da söylemesine rağmen ("Orhan Kemal'in İkbal Kahvesi", 1973, s. 21) "Bir Genç Münevver"

Yeni Edebiyat, 26 sayı çıktıktan sonra (Suat Hanım'ın mektubunda belirttiğine göre Sıkıyönetim tarafından) kapandı. Hazırladığı sosyalist ortam ise ancak yıllar sonra *Ant*, *Yığın*, *Yeryüzü*, *Berber..* gibi toplumcu edebiyat dergilerinde gelişmesini sürdürdü. Yalnız gazeteci, yalnız romancı, sanatçı olarak kalmak yetmiyor. Kendimiz için, kendi şöhretimiz, geçimimiz için yazmalar dışında, edebiyatın yan türlerinde de çalışmamız gerekiyor. Bir yıllık bir süre içinde Suat Derviş, bu dergide bu manevi borcu fazlasıyla ödedi. Bunu da unutamayız.

Şimdi Suat Derviş Hanım'ın 26 Ocak 1967 tarihli mektubuna ilişik gönderdiği hayat hikâyesine, hayat savaşına bağlayabilirim bu notları:

"Adım: Suat Derviş. Doğum tarihim: 1905. Doğduğum yer: İstanbul. Babam: Avrupa'ya ilk tahsile giden, altı Türk gencinden biri olan ve sonradan Türk darülfünunun kurucuları arasında bulunan, Kimya müderrisi Müşir Derviş Paşa'nın* oğlu; İstanbul Üniversitesi Tıp fakültesi profesörlerinden Doktor İsmail Derviş Bey. Annem: Abdülaziz'in mızıkacı-yı hümayun orkestra şefi ve sonra mabeyincisi Kâmil Bey'in kızı Hesna Hanım.

Tahsilim: Başlangıçta hususidir. Elifbeyi Ali Rıza Efendi adında sarıklı bir hocadan; Fransızca'yı da, kız kardeşimle beni yetiştirmek için Fransa'dan getirilmiş bir Fransız mürebbiyeden öğrendim. Birinci Cihan Savaşı'ndan sonra mürebbiyemiz Fransa'ya gittiği için, yerli bir mürebbiyemiz oldu, ve Almancayı hususi bir hoca ile öğrendim. Sonraları Abdülhak Hâmid Bey'in ağabeyi Abdülhak Nasuhi** Bey'le, halamın torunu olan ve Fecriâtî'nin genç ölmüş bir şairi bulunan Abdülhak Hayri ağabeyimden; edebiyat, Türkçe, Arapça, Farsça, tarih dersleri aldık. Babamız, kız kardeşimle bana hikmet, kimya,

başlıklı hikâye olması gerekir. —Mehmet Ergün de *Yeni Edebiyat*'ları göremediği için "Orhan Kemal'in Şiirleri" incelemesinde (*Yeni Dergi*, Mayıs 1975, Sayı 128) yazarın yukarıda yerlerini belirttiğimiz şiirlerinden bahsedememiş.

* İbrahim Alâettin Gövsa, *Türk Meşhurları Ansiklopedisi* (1946)'nde kimya müderrisi Derviş Paşa (1817-1878) hakkında verdiği geniş bilgiyi şöyle bağlıyor: "Kimyager Derviş Paşa, Doktor müderris İsmail Derviş Bey'in babası ve muharrirlerimizden Bayan Suat Derviş'in dedesidir." —Ama eseri 1946'da çıktığı hâlde yazarımıza ayrı madde açmıyor, eserlerinden söz etmiyor.

** Abdülhak Nasuhi Bey (1837-1912) öldüğünde Suat Derviş Hanım yedi, sekiz yaşlarındadır. Nasuhi Bey için, bkz. İbrahim Alâettin Gövsa, agy., s. 9.

hayvanat, nebatat, teşrih, fizyoloji ve coğrafya, kozmografya, mantık öğretti. Amcamız Tevfik Derviş Bey de riyaîye derslerimizle meşgul oldu. Mütareke sıralarında İstanbul'da bulunan ve evlerinde hususi ders görmüş genç kızları darülfünuna imtihana hazırlayan bir hususi mektepte bir sene, zayıf olduğumuz derslerden kurslara devam ettik. O zaman bazı derslerde tıbbiye bir seviyesinde olduğumuz, bazılarda çok daha zayıf bulduğumuz meydana çıktı. Fakat sene sonunda imtihan verdik ve Bilgi Yurdu'ndan belge aldık.

O zamana kadar hususi hocalardan Avrupa müziği öğrendik (ses ve piyano). Darülfünun yerine de Berlin'e Sternisches Konservatorium'a gittik. Ses bölümüne girdik. Buna sebep, ailemizde Kâmil Bey'den gelen bir musiki istidadı olması ve bilhassa kız kardeşimin sesinin nadir bulunan bir ses olması idi. Berlin'de kısa bir müddet konservatuvara gittikten sonra, büyüklerimizden gizli, üniversiteye geçtim. Edebiyat fakültesinde okumaya başladım, ama yazılarımın çok genç yaşında gördüğü rağbet beni şımarttı galiba, derslere devam etmedim. Üniversite mezunu değilim.

Yazı hayatım: Çok genç yaşında, çocuk denilecek bir yaşta yazılarım çıkmaya başladı. İlk intişar eden yazım, "Hezeyan" başlıklı bir mensur şiiirdir. Komşumuz ve çocukluk arkadaşımız Nâzım Hikmet ağabey, bir gün benden habersiz, bu şiiri bir yevmî gazetenin edebiyat nüshasına götürmüş, yazıyı kabul etmişler ve methedici bir iki cümle ile de takdim etmişler.* Hem sevindim, hem Nâzım'a çok kızdım, hem de ağladım... Ve işte, Mütareke senelerinden bugüne kadar aralıksız çalıştım.

* Suat Derviş Hanım, Zihni Turgay Anadolu'ya bu konuda ayrıntılı bilgi veriyor: "... 13-14 yaşlarında idim, ilk yazım çıktı. Ben yazılarımı kimseye göstermez, gizlerdim. Bir gün nasılsa masanın üstünde unutmuşum. Nâzım Hikmet komşumuz ve arkadaşımızdı. Babamla babası çok dost oldukları ve her gün ailece beraber bulduğumuz için her zaman bizim eve gelirdi. Benim mektepte olduğum bir saatte bize gelmiş, masanın üstünde bulduğu yazımı okumuş, çok beğenmiş, anneciğimden izin alarak, onu benden gizli bastırmak için yanına almış. Nâzım o zaman artık tanınmış ve sevilen bir şairdi. "Hezeyan" başlıklı bir mensur şiir. Bu şiiri sonradan çok sevdiğim bir dostum olan Yusuf Ziya Ortaç'a vermiş. O da bunu beğenerek, *Alemdar* gazetesinin kendi idare ettiği edebî nüshasına koymuş ve beni de "Türk edebiyatının göklerine doğan yeni bir yıldız" diye okuyuculara tanıtmış..." (*Gerçekler Postası*, Ağustos 1967, Sayı 11).

Nâzım Hikmet'in 1917 tarihli şiirlerinden "Gölgesi" şiiri Suat Derviş'e ithaf edilmiştir, bkz. Nâzım Hikmet, *Bütün Eserleri I*, Dost Yayınları, 1968, s. 15.

Almanya'da bulunduğum sırada Alman gazetelerine hikâyeler, makaleler, fıkralar yazdım. *Scherl*, *Mosse* ve bilhassa *Ullstein* yayın müessesesinde çok faaliyet gösterdim ve gazetecilik öğrendim. Bu basın-yayın müessesesinde çıkan ve devrin en yüksek edebiyat ve sanat dergisi olan *Querschnitt*'ten başlayarak, en ciddi siyasi gazete denilen *Vossische Zeitung*'a kadar on beşi bulan dergi ve gazetelerde çalıştım.

Ve bu sırada aynı müessesenin *Tempo* gazetesinde (1931-1932) *Sultanın Karıları* isimli, Abdülhamit devrine ait bir tarihî romanım çıktı ve Fransızca müstesna, bütün Avrupa dillerine tercüme edildi (dergi ve mecmualarda). Skandinavya'da bile ve Balkan'larda.

Hitler'in gelişi, Almanya'da Nazi gazetelerinden başka gazete bırakmadığı için, Almanya'daki yazı faaliyetim, 1933'ten sonra hiç kalmadı.

1932 senesinde babamı kaybettim, İstanbul'a ailemin yanına döndüm. Yalnız senede bir romanla hayatımı düzenleyemeyeceğimi düşündüğümünden, hayatımı kazanmak için gazeteciliğe başladım. Zaten baştan beri bu mesleği severdim, ve meselâ daha evvel de gazetecilik yapmıştım. Avrupa'ya muhabir olarak giden ilk kadın gazeteci ben'im. Refet Paşa, İstanbul'a ilk geldiği zaman,* onunla mülâkat yapan ilk gazeteci yine ben'im. Cevdet Bey'in *İkdam* gazetesinde** kadın sahifeleri hazırlayan ve sahife modasını çıkaran ilk gazeteci yine ben'im (1926).

Gazetecilikte yaptığım röportajlar, beni hayatın gerçekleriyle çok karşı karşıya getirdi. Ben gazeteci olduktan sonra gerçekçi eserlerimi yazmaya başladım. Ve asıl sevdiğim romanlarım, bu tarihten sonra yazdıklarımdır.

Kitap hâlinde çıkmış romanlarım:

Yolladığınız liste, bir fazlasıyla doğrudur. Fazlası *Sen Ben O*, bu eser benim değildir.

1934'ten 1953'e kadar çok roman yazdım, hepsi de intişar etti, amma gazetelerde tefrika olarak. Bazıları satın alındı, fakat alan tabi basmadı. Aklımda kalanlar:

* Refet Paşa (Refet Bele)'nın Ankara hükümetinin temsilcisi olarak İstanbul'a gelişi 19 Ekim 1922'dedir.

** Ahmet Cevdet Bey (1861-1935), sahibi ve başyazarı olarak, günlük *İkdam* gazetesini 1896'da çıkarmaya başladı, 1926'da Ali Naci Karacan'a devretti. Gazete bir ara kapandı, sonra gene el değiştirerek 1964'e kadar çıktı (*Türkiye Ansiklopedisi*, 1974, cilt 2, s. 651).

Baba Oğul, Onları Ben Öldürdüm (Güven Yayınevi).
İstanbul'un Bir Gecesi (İnkılâb Kitabevi), *Sınır* (Remzi Kitabevi),
Ankara Mahpusu (Pınar Yayınevi).

Çok korkarım ki, eserlerim tarafımdan bastırılmazlarsa, ben ölmeden evvel basılmayacaktır.

Kitap hâlinde çıkmamış romanlarım:

Sultanın Karıları=*Bir Haremağasının Hâtıraları* (1935-1936),
Son Posta. 1952 bir Ankara gazetesinde, Cavit Oral'ın* gazetesinde.
 1931-1932'de Berlin'de Almanca olarak *Tempo* gazetesinde.

Onu Bekliyorum. 1934-35 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde.

Onları Ben Öldürdüm. 1934-1936 arasında *Son Posta* gazetesinde.

Baba Oğul. Yine aynı tarihlerde *Son Posta* gazetesinde.

Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır. *Tan* gazetesinde, 1937'de.

İstanbul'un Bir Gecesi. 1938-1939, *Haber* gazetesinde.

Biz Üç Kardeşiz. *Son Telgrafta*, 1944-1945.

Kendine Tapan Kadın. Aynı senelerde, aynı gazetede.

Çılgın Gibi=*Yalının Gölgeleeri*. 1945 *Yeni Sabah*'ta. Aynı sene Semih Lütfü Kitabevi'nde kitap olarak. 1957'de yeniden Fransızca yazılarak *Les Editeurs Français Reunis*'de Paris'te Fransız dilinde. Aynı sene Fransa'da *Les Femmes Française* dergisinde. İki sene sonra *Avusturya*'da bir kadın dergisinde.

Fosforlu Cevriye. *Gece Postası*'nda, 1945. Bu roman, Sovyetler Birliği'nde Rusça,** üç yüz binerden iki baskı yapmış ve mevcudu kalmamıştır.⁸⁹ Bulgaristan'da Türkçe kitap olarak basılmış; ayrıca Bulgarcaya*** tercüme edilmiştir. Bulgar radyosunda sık sık temsil edilen *Fosforlu Cevriye*'nin, oranın bir tiyatro yazarı tarafından

* Cavit Oral 1950 seçimlerinde milletvekili olamayınca *Hürses* gazetesini çıkarmış, 1954'te DP listesinden bağımsız olarak Meclis'e dönmüştü (Adı geçen ansiklopedi, cilt 4, s. 1351).

** *Fosforlu Cevriye* (1958) ve *Ankara Mahpusu* (1960)'ndan önce ve sonra, 1958-1968 arası Sovyetler Birliği'nin çeşitli dillerine çevrilmiş romanlarımız, hikâyesi ve şairlerimizin listesi, Oktay Akbağ'ın yazısındadır (*Yeditepe* dergisi, 151, Kasım 1968).

*** *Ankara Mahpusu* (1958) ve *Fosforlu Cevriye* (1965)'den önce ve sonra Bulgarcaya diğer yazarlarımızdan yapılmış çeviriler için Türker Acaroğlu'nun tanıtmasına bakınız: *Varlık* dergisi, 688, 15 Şubat 1967. – Dünya görüşleri dikkate alınırsa İbrahim Tatarlı ve Rıza Mollof'un "Marksist Açından Türk Romanı" incelemelerinde (Sofya 1968, İstanbul 1969) Suat Derviş'in romanlarından hiçbirinin tanıtılmaması yadırganabilir.

piyes hâline sokulacağımı ve devlet tiyatrosunda temsil edileceğini işittimse de neticeyi bilmiyorum. Bu roman bir Ankara gazetesinde iki sene evvel tekrar çıkmıştır.

Zeynep İçin=Ankara Mahpusu. Bu roman 1944-45 yıllarında *Haber* gazetesinde çıkmıştır. 1957 yılında Paris'te intişar etmiş ve Fransızca çıkan ilk Türk romanı* olmuştur. Eleştiriciler tarafından büyük bir ilgi ile karşılanan bu roman *Les Lettres Française* haftalık edebî gazetesinde Würmser imzasını taşıyan bir eleştirmede, aynı zamanda Fransızcaya tercüme edilmiş olan *Drina Köprüsü* ile mukayese edilmiş ve eleştirmeci tarafından *Drina Köprüsü*'nden çok değerli görülmüştür. *Drina Köprüsü*, Nobel mükâfatı kazanan bir edibin eseridir ve o, *Drina Köprüsü*yle bu mükâfatı kazanmıştır. Türkiye'de *Zeynep İçin* ismiyle çıkan bu romanımı, Paris'te, ilk metne bakmadan yeniden yazdım ve kız kardeşim Hamiyet Derviş, onu Fransızcaya tercüme etti. Bu eser Hollanda'da, Sovyet Rusya'da, Bulgaristan'da kitap olarak çıktı. Muhtelif Fransız dergileri ve ecnebi dergiler tarafından iktibas edildi.

Büyük Ateş. 1947-48, *Son Posta*.

Yaprak Kıpırdamasın. *Hürses*, 1950.

Yeniden Yaşayabilseydik. 1950-1951.

Aksaray'dan Bir Perihan. 1963-64, *Gece Postası*.

Şoför Mustafa. 1964-65.

Bu romanlardan *Onları Ben Öldürdüm*, *Baba Oğul*, Güven Yayınevi tarafından satın alınmıştır. *İstanbul'un Bir Gecesi* İnkilâp Kitabevi'ne, *Sınır Remziye*, *Ankara Mahpusu* Pınar Yayınevi'ne satılmışsa da senelerdir çıkmamıştır.

Bütün eserlerim içinde tercih ettiklerim şunlardır: *İstanbul'un Bir Gecesi*, *Yalının Gölgeleleri*, *Ankara Mahpusu*, *Fosforlu Cevriye*, *Aksaray'dan Bir Perihan*.

Yazdığım gazete ve dergiler:

Yazı yazmaya başladığım günden bugüne kadar, bir *Akşam*, bir *Hürriyet* gazetesinden başka ve yeni çıkmaya başlamış, yani 1953'ten bu yana dergiler ve gazeteler müstesna, bütün İstanbul ve birçok Ankara ve Adana, İzmir gazetelerine yazdım. 1934'ten

* Bu noktada Suat Derviş Hanım'ın yanıldığı kanısındayım, çünkü İzzet Melih Devrim'in *Sermed* romanının Piyer Loti önsözüyle Paris'te Fransızca yayımlanması 1919 yılındadır (Bkz. Spies, agy., s. 7).

1944'e kadar hemen hiç olmazsa bir yazı vermediğim olmamıştır zannındayım. Dergilere de öyle.

1930-32 arasında yazar olarak Almanya'da çalışmıştım. 1953'te Avrupa'ya gittim. Fransa'da iki kitap çıkarttım, birini Türkçe yazdım, kız kardeşim Fransızcaya tercüme etti (*Ankara Mahpusu*). İkincisini ben doğrudan doğruya Fransızca yazdım, o gözden geçirdi (*Yalının Gölgeleleri*). Paris'te *Les Lettres Française*, İstanbul'da ilk defa *Tan* gazetesinde çıkmış olan ve sonra birkaç kere haftalık dergilerde ve bayram gazetelerinde çıkan "Fıkara Ölüsü" isimli uzun bir hikâyem intişar etti. *Horizon*'da, *Les femmes d'aujourd'hui*, *Les Femmes Française*, *Eve*, *Antoinette* dergilerinde, *Parisien Libere* gazetesinde çıkan hikâye ve romanlarım vardır. İki Almanya'da, Çekoslovakya'da, Polonya'da, Sırbistan'da, Hindistan'da, Finlandiya'da, Romanya'da, Kanada'da, İngiltere'de, Japonya'da, İspanya'da, Skandinavya'da, Kızıl Çin'de hikâyelerim tercüme edildi. Batı Almanya'da *Kölnischer Anzeiger*, *Morgenpost*, *Bild* ve daha birçok yevmî gazetelere makaleler verdim. Avusturya'da *Volksstimme* gazetesine devamlı olarak hikâyeler verdim ve *Stimme der Frau* kadın gazetesinde *Yalının Gölgeleleri* romanım çıktı.

1963 yılından beri memleketime döndüm. İş bulduğum her gazete ve dergide (çocuk dergisi) ve yevmî gazetede çalışıyorum (Çocuk masalları, sahife, tercüme, müstear isimlerle roman ve hikâyeler). Kendi ismimle yazdığım romanlar, bu devrede *Aksaray'dan Bir Perihan* ve *Şoför Mustafa'dır*. Geldiğimden beri *Fosforlu Cevriye* de tekrar intişar etmiştir. Kitap hâlinde çıkamayan *Ankara Mahpusu*, belki beni bilenlerden biri okur diye, bir akşam gazetesine verilmiş ve tefrika olarak çıkmaktadır (*Her Gün*).

Yeni Edebiyat

1941'de *Yeni Edebiyat* adlı, haftalık bir gazete çıkardım. Bugün Türk edebiyatının en sevilen romancısı Orhan Kemal'in ilk hikâyesini, bana gelen amatör yazıları arasında ben seçtim. A. Kadir, Dinamo, Fethi Giray ve daha birçok kalburüstü şair ve edipler, en evvel, *Yeni Edebiyat*'a yollanan heveskâr yazıları arasında seçilmiş ve Türk edebiyatına devredilmiştir.

Yeni Edebiyat koleksiyonunu gözden geçirmek; hem benim Türkiye'de gerçekçi edebiyatın doğması ve gelişmesi için yaptığım hizmeti, hem de bu mecmua içindeki imzalı fıkralarım felsefi, ve

Türk romanları hakkında yazdığım imzalı makalelerim de, edebiyat anlayışımı aksettirir, ve bir zaman naçiz gayretlerimle ve Hüsa-mettin Bozok gibi değerli arkadaşlarımın manevi yardımlarıyla çıkardığım bu dört sahifelik haftalık gazetenin Türk edebiyatındaki rolünü ve bugünkü kalburüstü yazar ve ozanların üstündeki etkisini gösterir. Bu haftalık gazete, devrin örfi idare komutanlığı tarafından kapatılmıştır. Yanımda tek nüshası yoktur fakat araştırılırsa bulunacağını ümit ediyorum.

Not: İyi bir daktilo değilim. Mektubunuz elime geç geçtiği için size zamanında yazıyı yetiştireyim diye acele yazdım. Hakkımda hiçbir şey bilemeyeceğinizi tahmin ettiğimden uzun yazdım, içinden size lazım gelenleri alırsınız. Geri kalan malûmat, uzun zamandan beri hayranı olduğum siz meslektaşına kendimi tanıtmaya içindir.

S. D.⁹⁰

Suat Derviş Hanım'ın mektubu burada bitiyor. Ben onun, son ikisi hariç, romanlarını okuyabilmiş değilim gerçi. Ama ikinci romanı *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923) üzerine iki eleştirme görmüştüm; biri Ahmet Haşim'in,* biri Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun.** İkisi de bir hayranlığı dile getiriyordu. Ahmet Haşim daha sonra, Suat Derviş'in *Berliner Zeitung / Berlin Gazetesi* davetlisi olarak gittiği Almanya'da Türk edebiyatı üzerine verdiği bir konferansı konu edinen, takdir dolu bir yazı daha yazmıştı.***

Gerek yurdunda, gerekse yurt dışında Türk kadınının yaratıcı yanını kabul ettirmiş olan ve özel bir monografide değerlendirilmesi gerekli, çok cepheli bir yazarımızı, kadın haklarından çok söz edildiği şu dünya kadın yılında, bu kadar olsun, hatırlatmadan geçemedik.

Behçet Necatigil

Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ, 1976⁹¹

* *Akşam* gazetesi, 22 Şubat 1923.

** *Yeni Mecmua*, 1 Mart 1339/1923, Sayı 5-71.

*** *Güneş* dergisi, 15 Mayıs 1927, Sayı 10.

Barbaros Meydanı

Anıtı, türbesi, parkı, çay bahçesi, iskelesiyle, anılarda kalan
tramvayları, yapıları, Akaret yokuşuyla, İstanbul'un
en eski yerleşme merkezlerinden biri olan Beşiktaş'ı,
bu sayımızda Şair Behçet Necatigil anlatıyor..
Hem de o semtte karaladığı dizelerden esinlenerek...

Beşiktaş'ta Barbaros Meydanı
Sağı anıt, solu türbe
Ortası kare şeklinde
Parkıdır yoksulların
Bilhassa yaz ayları.⁹²

Otuz yıl önce yazdığım bir şiirin bir bölümü, yukarıdaki dizeler.
Ömrümün onda sekizi Beşiktaş'ta geçti, bugün de Beşiktaş'tayım.⁹³

İstanbul'un en eski yerleşme merkezlerinden biridir Beşiktaş.
Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethettiğinde küçük bir köymüş.
Osmanlı donanması, sefere çıkarken, Beşiktaş'la Dolmabahçe ara-
sında toplanır, buradan denize açılmış. İstanbul'un dinî anıtları
üzerine önemli bir kaynak *Hadika-tül-Cevâmi* (Camiler Bahçesi)
yazarı Hafız Hüseyin (XVIII. yüzyıl), Beşiktaş'ın adını, Barbaros'un,
gemilerini bağlamak için kıyıya beş taş direk diktirmiş olmasından
getiriyor. Yabancı tarihçilere göre de burası, Barbaros'un türbesine
konulan sütunlar beşiğe benzediği için bu adı almış.

Ben birçok şiirlerimi bu meydana, meydanın ölgün lambaları
altında yazdım. Bekarlığında yalnız, evlenince karımla, daha sonra
çocuklarımla, gündüzkü sıcaklığını geç saatlere kadar sürdüren
temmuz, ağustos gecelerinde bu meydana gezindim.

"Utanır da belki / Anasının sırtındaki / Yeldirmeden / Kız bir
adım önde gider / Sezdirmeden."⁹⁴ İçimde bir üzüntü, bir merak,
uzaktan bakardım böyle ana-kızlara. Kalabalık aileler, sıcaktan,

evlerinde duramamış, topluca kalkıp gelmiş olurlardı. Sayılıydı meydandaki banklar. İlk gelenler kapmış, oturmuş olurlardı. Gecikenler fidanların, mezarların önündeki yontulu taşlara, o alçacık duvarlara çökerlerdi. Meydanın ilerisi deniz kıyısı. Otuz yıl önce rıhtım falan yoktu. Geçen vapurların dalgaları, git gellerle içerlere kadar uzanır, çekilir ve kumlar bazen sert-gürültülü, bazen yumuşak-tatlı hissedirdi.

Vapur iskelesinin üstündeydi tek gazino. Plakta şarkılar çalardı. Meydandaki banklarda, bankların arkalarındaki yontulu taş duvarlarda yer bulamayanlar, denize yaklaşır, nemli kumlara çökerlerdi: “O nemli topraklara / Ana çöker yorgun argın / Kalmış gözü arkada / Kendi ayakta kızım.”⁹⁵

Yazlık bahçeler yine vardı. Oralara, o bahçelerde oynatılan filmlere gitmeyenlerin, gidemeyenlerini Barbaros Meydanı. Mevsimine göre gezgin satıcılar leblebi-çekirdek satar, karpit lambalarının çıtırtılı ışığında kestaneler kavrulur, mısır kazanlarından buğular yükselir, közlenen süt mısırlarının kokusu etrafa yayılırdı.

Şimdi meydana ana caddeden girerken sağ tarafa düşen Deniz Müzesi, o tarihlerde yoktu, oraya taşınması 1960’tadır. Barbaros’un türbeye karşı, kadırga kabartmalı heykeli ise, çok daha önce, 1944’te yapılmıştı. Müze bahçesinde eski toplar, güllerle; demir parmaklıkların berisinde, geniş kaldırımında da banklar var bugün. Bu sahanlıkla rıhtıma kurulu çay bahçesini ayıran yoldan dolmuşlar, taksiler geçiyor. Meydanın bu ek kısmı da, bugün tenhadır oldukça. Neden bilemem, artan nüfusa rağmen, galiba eski kalabalığı da yok Barbaros Meydanı’nın.

Kara tarafında, meydanın tam karşısında Sinanpaşa Camii. Yatsı ezanı, caminin sağında solunda, uzağındaki yazlık bahçelere bir ahret uyarısı gibi iner, filmi yarıda kestirir. Tanrı çağrısının bitmesini bekletir de, Barbaros Meydanı’ndan duyulmaz pek. Çünkü meydana serinleyenler, dinlenenler, dünya zevklerine zaten uzakça kimselerdir. Koşuşan çocukların gürültüleri bir yana, meydana yüksek sesle konuşan bile çıkmaz pek. Günün yorgunluğu gülüşmelere, konuşmalara hâl mi bırakmıştır? Kaptan-ı Derya Hayrettin Paşa’nın türbesinden yayılan belli belirsiz bir uhrevilik de onlardan suskunluk ister âdeta.

Sessizliği, yol boyu uzayan dükkânlara sürünürcesine geçen

tramvaylar bozardı. Vakti gelir, önce Aksaray-Ortaköy tramvayı artık geçmez olur, Eminönü-Bebek tramvayı, gece yarısına kadar işlerdi. Meydandan görülmezdi tramvaylar. Raylarda gıcırtilarını ve vatmanların çan seslerini duyardık. Tramvaylar da 1961'de kaldırılınca, o sesler de tarihin malı oldu.

Evlenince babaevinden Valideçeşmesi'nde bir kira evine çıkmıştım.⁹⁶ Üç katlı harap, ahşap bir evin orta katı. Yukarıya, ev sahiplerine çıkan dar ve dik merdiven, bizim katı ikiye bölüyor, sağa iç içe iki oda, sola bir oda, içindeki yüklükte derme-çatma bir mutfak düşüyordu. Alt kattaki kiracılar, ilerlemiş gecede iş dönüşü, mangallarını kapalı taşlıkta yakarlar, marsıkların zehirli gazları yukarıya, kağşamış taban tahtalarından bizim yatak odamıza dolar ve bize sürekli baş ağrıları çektirir; yukarı katta iki evlatlığın dövülmeleri bize çaresizlik dakikaları yaşatırdı. Berhane gibi yatak odasının bağdadileri arasından kış geceleri poyrazlar üfürür, öksürük, aksırıklar, küçük bir tepe gibi kabarık döşemede karyolanın kancaları çıkar, kütük gibi baş ve ayak ucu tahtaları devrilir, karanlıkta bir gürültüdür giderdi.

Bu ev, Maçka'daki Taşlık'a iki üç dakikalık yerdeydi, havasızdı, hele sıcak gecelerde biraz hava almaya sokağa çıkardık. Taşlık'taki gazinoya veya Maçka'daki parka gitsek ya, hafif bir yokuş gözümüzde büyür, ayaklarımız âdeta kendiliğinden, bizi yokuş aşağı Akaretler'e (Spor Caddesi) çeker ve biz, uzaklığına rağmen, o caddeyi iner, tramvay caddesinden karşıya geçer, Barbaros Meydanı'mıza kavuşurduk. Orasıydı bizim hava alma yerimiz. Meydan bizi başka parklara, başka meydanlara, hele bizim toplumsal çizgimizin yukarısına bırakmazdı.

"Küçük, ahşap bir dizi evlerdi / On yıl önce o sokak."⁹⁷ İhlamurderesi caddesine paralel, uzun bir sokaktı bu ikincisi.⁹⁸ On yıl önce dediğim, şiirinin yazıldığı tarihten on yıl önce, yani 1963'te. Tuzbaba'ya çıkan dar sokaklar iç içe, inişli çıkışlıydı da, o Camgöz sokağı geniş bir cadde gibi düz, uzar giderdi (evleri yavaş yavaş yenileniyor tabii).

Sokağın başlangıcına rastlayan ve çocuklarımla okuduğu Büyük Esmâ Sultan İlkokulu'nun hemen üstündeki o sıkışık sokakları, o minik minik ve izbe evleri, içlerinde yaşayanların iç dünyalarıyla tekrar yaşar gibi olmuşumdur Sevinç Çokum'un bazı hikâyelerinde.

Ama belki de onun anlattıkları başka sokaklardır, olabilir. Ama işte “Barbaros Meydanı halkı” asıl bu çevre sokaklarında oturanlardı.

Ben, yaz ayları dışında, çok zaman yalnız dolaşırdım Barbaros Meydanı’nda. Hele ilk soğukların başladığı, çisentili yağmurların taşları yıkayarak, elektrik ışıklarına bir yakamoz aynası tuttuğu ekim, kasım gecelerinde, dudaklarımda başlanmış bir şiirin dize-leri, cebimde kâğıt-kalem, gerisini getirme çabasında, dalgın gezinirdim meydanda, deniz kıyısında. Acelesiz adımlarla, ıslanmaya kayıtsız, uykusu geç gelen, ya da dertli birisi, o mevsimde azalmış ziyaretçilerden biri, uzaktan bana bakar, ben de ona bakardım. Karşılaşmamaya çalışarak, aradaki açıklığı koruyarak yürürdük.

Bazen birden aklıma eserdi. Ortaköy yoluna vururdum. O yol, gece ilerleyince büsbütün ıssızlaşırdı. Ortaokul, lise yıllarım, o yolda git gellerle geçmişti. Ta 1936’da *Varlık* dergisindeki ilk şiirlerimden biri “Beşiktaş Ortaköy” başlığını taşır: “Ne hoş sabah akşam yayan / Gitmek aynı kaldırımdan / Ve yol boyunca uzayan / Yüksek bir duvar dibinden.”⁹⁹ Benim kaldırım, gidişte soldakiydi hep. Çırağan Sarayı’nı Yıldız’a bağlayan, sütunları ne kadar kalın takın altından geçince ayrılan bir yol, Yıldız Parkı’na kıvrılır, hemen sonra da bir ikincisi Yahya Efendi dergâhına çıkar. Kanuni Sultan Süleyman’ın süt kardeşi Yahya Efendi’nin tekke ve türbesinde o zamanlar bir de kütüphane vardı. Yazma bir divan nasıl bir şey, ilk o kütüphanede görmüş, bir Baki divanından, ince tâlikle yazılı olduğu için sökmesi bir hayli zor birkaç gazeli okuyabilince ne kadar sevinmişim (lise yıllarımdan mutlu bir anısı)! Yahya Efendi dergâhındaki kitaplar sonradan galiba Ragıp Paşa kütüphanesine devredildi, kütüphane kapandı.¹⁰⁰

Ben bu Beşiktaş-Ortaköy yolunu öğrenciliğimin bitiminden çok sonra, bir öğretmeni olarak Kabataş Erkek Lisesi’ne gidiş dönüşlerimde de, on beş yıl yürüdüm.¹⁰¹ Ama tatil aylarında gece yürüyüşlerim görev dışıydı, özeldi tabii ve bana öğrencilik yıllarımı yaşıtıyordu. Beni alaca karanlıklarda o yolda görenler, “Bu adam, gündüz teptiği yetmiyor gibi, geceleri de buralarda ne arar?” demişlerdir, desinler!

Güzeldir alıştığımız yerlerde olmak! Sevgilerimiz, umutlarımız, mutluluk ya da mutsuzluklarımız oralara bağlıdır. Hepsisi de güzeldir, çünkü hepsinde, geçen zamanın varsa kirlerinden bile

arıtıldığı, bizi biz eden değerleriyle ayakta bir canlılık var. Ben yine ara sıra Barbaros Meydanı'nda dolaşıyor, şiirlerimin çoğunu gece saatlerinde, kış aylarında bile oralarda yazıyorum. Vefa'nın sadece İstanbul'da bir semt adı olmadığını biliyor, Barbaros Meydanı'nda, benzerim orta hâllilerin, halkın arasında kendimi havamda ve rahat hissediyorum.

Behçet Necatigil

Elele dergisi, 'Yaşantımızdan Köşeler', Ocak 1978, Sayı 1¹⁰²

Şiir, Hastalık, Acılar

Şiir seviyor, dergilerde önce şiirleri okuyor, şiir kitapları alıyor-sunuz. Soylu, güzel bir alışkanlık. Ama bunun dışında, sevinçli olduğunuz zamanlar şiir aradığınız, okuduğunuz oluyor mu? Öyle sanıyorum ki, ancak üzüntülüken, kendinizi pek yalnız bulduğunuz saatlerde açıyor, yeniden okuyorsunuz sevdiğiniz şairleri. Ruhsal durumunuza uygun, dert ortağı, sırdaş beyitler o zaman geliyor aklınıza. Onları mırıldanmak, bir tür ferahlık veriyor size.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “uykusuz geçen bir kış gecesinin azabını hafifletmek için” bulduğu çare, sevdiği beyitlere zihninde bir geçit töreni yaptırmak olmuş, “Son Yirmi Beş Yılın Mısraları” başlıklı beş bölümlük yoğun denemesi, o gecenin şiir parıltılarıyla aydınlanan notlarından meydana gelmişti.¹⁰³ Hastalıklarda, hele ateşimiz yükselmiş de yatakta ve dermansızsak “sular hücum etmeye başlıyor hafızaya” ve unuttuğumuzu sandığımız beyitler, mısralar dilimize takılıyor; güzelliklerinde gene bir yatıştırıcılık, güçlerini bize de aşılarmaya, aktarmaya çabalayan dost şiir parçaları oluyor bunlar:

“Ne iyi etmişim de birçok beyitler, mısralar okumuş, ezberlemişim! Büşbütün yalnız kaldım mı onları anıyorum, kurtuluyorum kendi içime düşmekten.” diyen Nurullah Ataç (*Okuruma Mektuplar*, 1958, s. 22, “Gene Yalnızlık” yazısı), eski edebiyatımızın en güzel beyitlerini, çoğu kez hastalıklarını anlatan denemeleri arasına serpiştirmiştir. O beyitler yalnızlıklarında olduğu gibi, hastalıklarında da Ataç'a yardımcı oluyorlardı.

Ataç, ölüme de şiirlerle gitmek isterdi. Şiir ona ölümü de kolaylaştıracak, güzelleştirecekti: “Bana öleceğim gün, genç bir ozanın, en genç ozanın yeni yepyeni bir şiirini okusunlar!” -- Ataç'ın bu sözünü bir yazısına alan (“Yeryüzü Korkusu”, 1974, s. 10) Oktay Akbal da, gerek politik, gerek kişisel yaşamındaki sıkıntılar, açmazlar karşısında gene de bir kurtuluşun, her şeyi bir yana itip şiir okumak olduğu kanısındadır: “Kopun çevrenizden, gidin bü-

yük bir şairin evrenine. Şu öldürücü umutsuzluktan, bezginlikten koptuğunuzu duyacaksınız, bir akşamlığına da olsa!” (Ölümsüz Oyun kitabında “En İyisi Şiir Okumak” yazısı, 1974, s. 56). Akbal, bu gerçeği “Yatakta Şiirlerle” başlıklı güncesinde de dile getiriyor. (Günlerde, 1968, s. 191).

Şiirin bu yanını, âdeta yatıştırıcı bir ilaç yerine geçişini Nigâr Hanım’ın Ruşen Eşref Ünaydın’a anlattıklarında da görüyoruz: “Diyebilirim ki şairlik zevkini annemden aldım; çünkü annem gayet çok şiir okurdu. Zavallı, hasta olduğu zaman daima beyitler okurdu” (Diyorlar ki, 1918, s. 25).

Alman şairi Rainer Maria Rilke’nin düzyazı, ünlü kitabını dolduran kişilerden biri: Nikolay Kusmiç, uzun bir baş dönmesini izleyen bir felç yüzünden yatağa düşer, yataktan çıkamaz olur: “Ve hemen hemen az sallantılı, şöyle böyle, ne iyi ne kötü günler geçirdi. Ve sonra şiirlerin yardımını akıl etmişti. Bunun ne kadar faydası dokunduğuna inanmayacaksınız! Şayet kafiyelerin değişmez baskısıyla bir şiir, öyle yavaş okunursa, tabii içten bakabileceğiniz, âdeta sabit bir şey meydana geliyordu. Onun, bu şiirleri bilmesi ne mutlu!” (Malte Laurids Brigge’in Notları, Türkçesi, 1966, s. 137).¹⁰⁴

Çocukluğunda da zayıf, nahif Peyami Safa’nın, kendi ilk gençlik yaşantılarından oluşan 9. *Hariciye Koğuşu* romanını okumayan var mıdır? İlkokuldayken iki sınıf yukarıda, boyu onunki kadar, “fakat vücudu ağır ve tıkız, adaleleri sert ve sıkı, elleri korkunç” bir çocukla (adı: Arnavut Recep) boyuna boks maçı yaparmış Peyami Safa: “Belki otuz, belki kırk defa ve istisnasız beni dövdü, fakat her öğle teneffüsünde beni yeniden boksa çağırdığı zaman, davetini kabul ederdim.” -- Bu yenilgilerden yılmayan yazar, bir gün nasılsa o Recep’i adamakıllı döver, şu var ki bir daha da Recep’in karşısına çıkamaz:

“Bütün o maçların bana neye mâl olduğunu, o tarihten sonra yakalandığım bir mafsâl iltihabı üzerine, tam dokuz sene hastanelerde geçirdiğim ameliyatlardan anladım. Yabancı dillere de tercüme edilen bir küçük romanımı yazan benim, ama galiba, yazdıran Arnavut Recep’tir. Bunu ilk defa şimdi açıklıyorum” (Milliyet gazetesi, 21 Şubat 1955). -- 9. *Hariciye Koğuşu* romanının adsız kahramanı, o zamanlar Haydarpaşa’daki Tıp Fakültesi’ne muayeneye gidilerinden birinde, bezginliklerini, şifasız sandığı kemik hastalığının

acılarını gene şiirle uyuşturmaya çalışıyordu: “O günlerde beynime Fikret’in bazı mısraları dadanmıştı. Meyus anlamlarında bu mısralar, benim iradem haricinde olarak, kendi kendilerine yaşıyor ve ses veriyorlardı. Onların bu şairane tasallutu, herhangi bir mürâhıkın iptidai santimentalitesinden ziyade, hakiki ıstıraplarla dolu bir ruhi zemin bulabilmelerindendi... O mısralar gene içimde canlandılar ve ses vermeye başladılar: Hep samt u raşe saklı bu vadi-i muzlimin / Her hatvesinde şüpheli bir hufre, bir kemin...¹⁰⁵ (Adı geçen eser. 4. bölüm: “Mısralar” bölümü)”.

Rauf Mutluay’ın da, Ziya Osman Saba üzerine bir denemesi, üzerinde durduğumuz gerçeğe tanıklıkla bitiyor: “Sanırım yalnız ve acılı olduğumuz zamanlar, Saba’yı ve şiirini daha çok arar, daha iyi anlarız; çünkü yalnızlık ve acı ortaktır” (*Bende Yaşayanlar*, 1977, s. 259). Şiirin yaşantı birliği yaratmadaki gücüne Mutluay’ın bu kitabında başka örnekler de bulunur (“Bizimle Yaşayan Dizeler” denemesi, s. 120 vb).

“Melâli anlamayan nesil” -- Melâl, yani iç sıkıntısı, usanç da bir yalnızlık, bir hastalıktır ve Ahmet Haşim’in vazgeçilemezliği, hele duyarlığı kesinleştiren akşam garipliklerinde, bizim bu içli, bu hastamsı yanımıza seslenişinden değil midir?

Has şiir, lirik şiir, yazılırken de okunurken de, hastalıkların, uyumsuzlukların, en azından bir uyuşturucusu oluyor, aradığı ortamı o sağlıklı durumlarda buluyor. Yukarıda sıraladığımız kanıtlardan sonra, François Mauriac’ın; şiirin (ve genellikle edebiyatın) sayısız kaynaklarını, ortak bir pınar olan yalnızlığın beslediğini vurgulayan denemesindeki (*Türk Dili* dergisi, 1961, Sayı 112, çev. Orhan Gürsel) “yalnızlık” yayına, yakıştırma değil gerçek bir olgu olarak, acıları ve hastalıkları da ekleyebiliriz.

Yalnızlıkta ve hastalıkta şiir! Giovanni Papini’nin nefis kitabı *Gog’da* (Türkçesi Fikret Adil, 1966) bir doktor “hastalık ilahtır” tezini savunur. Ben şiirin de bir ilaç olduğunu anımsatmak istedim.

Behçet Necatigil

Milliyet Sanat dergisi, “Haftanın Yazısı”, 29 Mayıs 1978, Sayı 279

Söyleşiler

Behçet Necatigil Konuşuyor

Sanat faaliyetleri bakımından daha evvelki yıllarla bugün arasında ne gibi farklar görüyorsunuz?

Bir kere faaliyetlerin yıldan yıla arttığını görüyorum. Yeni yeni yayınevleri, yeni yeni eserler, imzalar, dernekler, günlük gazetelerde sanat hareketlerine ayrılan yerlerin çoğalışı ve benzeri şeyler. Marifet iltifata tâbi. Bir şeyler isteniyor, aranıyor ki beri taraf şevke gelmiş bu kadar. Hele şu son aylardaki canlılık daha da çekici. Bu iyidir. Tembel yazar artık uyusukluğunu bırakmak, meydanın boş olmadığını görmek zorundadır. Dostların kabulleri, iltifatları, pohpohları para etmeyecektir. Okuyucunun gözü açıldı. Okuyucu tenkit, kitap tanıtmaya yazısı diye piyasaya sürülen matahların yüzde yetmişinin ısmarlama, ricalama, yüzüm tutmadı kardeş şeyler olduğunu anlamaya başladı. Eserle övgü veya yergisi arasındaki ilgililerin sıhhatini ânında sezecek bir okuyucu kitlesi var oldukça sanat faaliyetlerinin daha da gelişeceğine inanmalıyız. Peyami Safa Bey'e bir arkadaşı: "Siz", demiş, "fazla övünmeyin dostum; hikâyeci, romancı olarak Mütareke devrinde üç dört kişiydiniz!" Güzel demiş. Bugün tutunabilmek için pek çok şeylerin, pek çok meşhurların üstesinden gelmek gerek, kuvvetli olmak gerek.

Bazıları şairin topluma karşı bir vazifesi olduğunu ve bu vazifeyi de onun dertleriyle uğraşmakla yerine getireceğini iddia ediyorlar. Ne dersiniz? Şiire politika ve ideolojilerin karıştırılmasını uygun buluyor musunuz? Şiirde "halka inme" sözünden ne anlıyorsunuz?

Topluma karşı vazifeli olmak ne şairin tekelindedir, ne şunun, ne bunun. Bu işte herkes vazifelidir, vazifeli olmalıdır. Vicdan diyoruz, yurt sevgisi diyoruz, insanlık diyoruz. Bunlara sahip bulunmadıkça hani nerde hayvanlara karşı bizdeki manevi üstünlük? Bir insan olarak herkes zaten toplumun dertlerini kendi derdi bilir, bunun için ayrıca şair olmaya ne hacet? Ama bu böyle diye siyasî makale mi olacak bütün şiirler? Benim bildiğim; şair, esasen, ferdi ve

içtimai dertlerin azabını çeken adamdır. Ferdi dertlerin içtimai unsurlardan yoksun olduğu da iddia edilemez. Bir müşahit sıfatıyla bir cemiyet tablosu çizen bir şair bunu eğlenmek, zevklenmek için yapmıyor herhalde. Ama bu tablonun içinde politika yokmuş, ideoloji yokmuş, aktif realizm yokmuş. Eh ne denir, herkesin yolu ayrı, her yiğidin bir yoğurt yiyişi var. Şimdi bir insan avıdır gidiyor. Burda insanı yakalamış, burda kurduğu kapan bomboş.. gibi lâflar moda. Sanki Yunus, Bâkî, Nedim insan peşinde değildi. Bu av, iyi bir av; yalnız yakalıyoruz derken insanı öldürmemek şartıyla!

“Halka inme” sözünden ben, halkın yaşayışını işlemeyi, halk dilini kullanmayı, halk duygu ve düşüncesini aksettirmeyi anlıyorum. Halkın anlayabileceği şekilde olsun diye sanatın imkânlarını kullanmayıp basitleşmek, halka inmek değildir. Bir halk şairi gibi yazmak da halka inmek değildir. Sanatın aydınlatışı teksif edişi, kısmî değiştirishi olmadıkça halka inmek, halka ne kazandırır, hiç!

Bugünkü Türk şiiri hakkındaki fikirleriniz nedir?

Çeşitli anlayışlar çarpışıyor. Şaşırtıcı bir durum. Şiir görüşleri birbirini tutmadığı için şairlerin değerlendirilişinde ifrata veya tefrite kaçılıyor. Bugün bilhassa Batı şiirine yönelişin her zamankinden fazla olduğu görülüyor. Bizden öncekilerin Batı'dan şunu bunu almaya vakitleri mi olmamıştı, yoksa buna lüzum mu görmemişlerdi; hattâ on beş, yirmi sene önceye kadar şiir yerli, yekpâre bir yapıya benziyordu. Şimdi her şair ayrı bir bark kurmak, tuğlasını, harcını istediği yerden kendi almak peşinde. Bizim dileğimiz, çoğalan binaların sağlam, dayanıklı olmasıdır. Bunu da zaman gösterir.

Bizde neden münekkkit yetişmiyor, hâlâ münekkkit sıfatını verebileceğimiz bir şahsa neden sahip olamadık?

Birinci soruyu cevaplandırırken biraz temas ettim. Yetişmiyor, çünkü münekkkit şöyle şöyle olacaktır. İyi bir tenkidin şartları lise dokuzuncu sınıf edebiyat kitaplarında bile yazılıdır; bu şartlara kaç tenkitçi riayet ediyor, soruyorum. Bizde münekkkit korkaktır: Bu kitap dostumun kitabı, yerersem ayıp olur. Bu kitabı ben yayınladım, aleyhinde bir yazı korsam satışına mâni olur, vesaire. Münekkkit samimi değildir, hazırlığı yoktur, mukayese ve emsali eserler arasında o eserin yerini, değerini tayin etme imkânlarından mahrumdur;

esen rüzgârlara göre taraf tutar, vesaire. Bir münekkidimiz, bir kelimenin yeri değiştiriliverince alelâde bir nesir cümlesi olacak beş kelimelik bir beyitteki (Körükler cılız olmak, evlerin hiddetini)¹⁰⁶ “Körükler” kelimesini “körük” isminin çoğulu olarak anlamış, cümlelerin bozuk, mânâsız olduğunu iddia etmişti de kelimenin bir fiil olduğu hatırlatılınca şaşırılmış, inanmak istememişti. İşte okuyucuya yol gösterecek, kötü eseri geri çevirip iyi eseri çağırarak tenkidimizin tipik cephesi! Eserine bir çıkar peşinde olanların yahut üşengeçlerin üşüşmesi karşında sanatçının durumu hazindir.

*Hisar dergisi, Ekim 1953, Sayı 42*¹⁰⁷

Behçet Necatigil'le Bir Konuşma

Liselerde okutulan edebiyat kitaplarını nasıl buluyorsunuz ve nasıl olmasını istiyorsunuz? Sizce edebiyat derslerinin gayeleri neler olmalıdır?

Edebiyat derslerine nelerin gaye olabileceğini tespit edersek edebiyat kitaplarının da nasıl olmasını istediğimizi belirtmiş oluruz. Edebiyat dersleri için tarihî tarafını da düşünürsek geçmişte, günümüzde bizi ve dünyayı, yani bizdeki ve dünyadaki insanı değerlendiren görüş ve yönelişleri tanıtmalı; sonra dilimize, cemiyetimize en iyi örneklerle devir devir sevgi ve saygı aşılayabilmelidir. Kendimizi tanımamız, çeşitli yönleriyle geçmişten günümüze köprüler kurmakla, ilerleyişleri göstermekle kabil olacaktır. Bu iş de ön planda metinler üzerinde çalışmaya bakar. Divan-ı gazel nasıl Nüsha-i Kamus değilse edebiyat dersleri de bir mecmua-ı eşhas olmamalıdır. Son yılların edebiyat programları metinden hareketi şart koştukça, günümüz eserlerine de yer vermekle bu mecburiyeti teslim etmiştir.

Demokratik bir cemiyetin okul sıralarında hazırlanabileceğine inanıyor musunuz? Bu hususta neler yapılmasını düşünüyorsunuz?

Geçen ders yılının güz döneminde, yani Eylül 1954'teki Olgunluk-Türkçe Kompozisyon sınavında verilen konulardan biri de şuydu: "Herkes, haklarını kullanmak ve hürriyetlerinden faydalanmak hususunda kanun kayıtlarından başka hiçbir kayda tâbi değildir." Öğrenciden, bu düşüncenin, "Kendi anlayışına göre, serbestçe" açıklanması isteniyordu. Böyle bir soru cemiyetimizde, demokrasi anlayışını okul sıralarında anlamaktan yana da imkânlar sahibi olduğumuzu gösterir.

Cemiyete demokrasi şuuru aşılmasında sanatkârın ne dereceye kadar rolü vardır? Böyle vazifeler başarmış büyük sanatçılar tanıyor musunuz?

Sanatkâr ısrar eden adamdır. Kendini, kendi gibi olanları, çerçeve-

sini, yaşamalarını tanımakta ısrar eden adam. Soluğu kuvvetliyse dediklerini kabul ettirir, delice ırmağı er geç yatağına kor. Demokrasi şuuru aşılamağa usta bir şair: Walt Whitman.

Atatürk'ün ölümünden sonra Bâkî'nin Kanunî mersiyesi ayarında şiir yazılmadığı söyleniyor. Siz de aynı fikirde misiniz? Ata'nın ölümünden sonra sizce en güzel şiirleri kimler yazmıştır, bunlardan bir iki tanesini söyleyebilir misiniz?

Bâkî'nin Kanunî mersiyesindeki heybet; ondaki tok sestən, gür ve bol imâlelerden doğuyor. Bütün ağıtlarda hareket noktası hemen hemen birdir: Dağlar, taşlar, kuşlar, sular, bütün tabiat bizimle, beraber ağlar. Ölenin büyüklüğü, üstünlüğü, bizim için taşıdığı kutsal değer hatırlanır, açıklanır. Acı sonuç, ruhta ya isyan fırtınaları koparmıştır, ya tevekkül durgunluğu. Her ağıt şairi gibi Bâkî de bu motiflerin dışına çıkmadı; acısını aruzdan ve Osmanlıcadan aldığı kuvvetle bir tantanalı ses halinde verdi. Aruzla yazılmış olanlar da dahil, Ata'nın ölümüne yakılmış ağıtlarda böyle tok, gür bir ses yerine ince, içli, derin bir ses duyulur. Ölümünden sonra Atatürk için en güzel şiirleri Faruk Nafiz Çamlıbel, Behçet Kemal Çağlar, Fazıl Hüsni Dağlarca yazdı.

Tanzimat'tan günümüze kadar, hayatta olmayanlardan en fazla beğendiğiniz 5 şairin ismini lütfeder misiniz?

Namık Kemal, Tevfik Fikret, "Daüssıla" şiiriyle Süleyman Nazif, Ahmet Haşim ve günümüze yakın olanlardan Ömer Bedrettin Uşaklı. (Hayatta olmayanlardan dedinizdi, değil mi?)

Şairlerimiz arasında asırlar geçmiş olmasına rağmen yeni ve taze kalmış olanlar var mıdır, eğer varsa bunun sırrı nedir?

Var öyle şairler, hem de pek çok. Dil eskir; dünya görüşü, imaj örgüsü değişir, yapı kısmen eski kısmen de yepyeni harçlar, taşlarla yeniden kurulur. Söylediğiniz sırrı, şairin biçime karşı gösterdiği dikkatte aramak lâzım. Benim bazen ikinci planlarda kalmış eski şairlerin beyitleri karşısında hayranlık duyduğum olur. 16'ıncı yüzyıldan bir Nevî karşıma: "Kef kefe geçer denizler aşk ile mustarip hâl / Dağlar şikâyet eyler sabr ü sükûn elinden" beytiyle çıkıverdi mi ben onu bugünün en beğendiğim bir şairi kadar kendime yakın

bulurum. Bu yakınlığın sebebi sorulduğunda vereceğim cevap şu olur: Ses mühim, mânâ mühim, öz mühim!

Çevre isimli kitabınızda “Evler” başlıklı uzunca bir şiir var. Üçüncü şiir kitabınıza Evler adını vermeniz, bu şiirdeki havayı devam ettirmek istediğiniz mânâsına mı alınmalıdır?

Benim şiirlerime vuran ışık tanıdığım, yaşadığım evlerden gelir. Çevre’deki “Evler” şiirini en iyi şiirlerimden biri sayarım. Orada bütün evlere kuşbakışı bakılmıştır. Evler kitabında ise, istediği kadar sokağa açılsın, sonunda yine kendi evinde yaşamak zorundaki insanın, yerine göre bunalan, yerine göre ümitlerle, küçük, küçüklüğü ölçüsünde büyük sevinçlerle ferahlayan, kendi dünyasını kendi yaratacak olan insanın çeşitli hallerinin hikâye ve tafsilatı bölüm bölüm anlatılmıştır.

Bugünkü Alman şairlerinden kimleri beğeniyorsunuz? Niçin?

Şu anda birkaç isim verebilirim: Günter Eich, Rudolf Hagelstan-ge, Hans-Egon Holthusen. Yüzyılımızın kargaşalık ve karanlığını yaman aksettiren şairlerdir bunlar.

Konuşan: Mustafa Baydar¹⁰⁸
Dünya gazetesi, 15 Ekim 1954

Behçet Necatigil Anlatıyor

Şiirde mısra güzelliğine mi, yoksa “bütün” hâlinde bir şiir havası teminine mi ehemmiyet verirsiniz?

Birçok şiirler; yer yer güzel de üstelik; biçim, düzen, istif yoksulu oldukları için unutulup gitmişlerdir. Bir seziş, bir buluş, bir tema, ne kadar yeni ve güçlü olursa olsun, sağlam bir deyişe erişemedi mi ömürsüzdür. Genç yaşlarda heyecan sonsuz, ilham boldur. Ama çokluk bir şey eksik olur, mısralarda en azından güzellik! Şiirdeki “bütün” güzelliği, parça güzelliklerinin kesiksiz sürüp gidebilmesinden, zincirlenmesinden doğar. Arada, bir mısraın bile aksaması; şiirde verilmek istenen bir hava, yaratılmak istenen bir iklim, sahiden varsa, onu bozar, zedeler. Bu düşüncelerimi, kendi denemelerimde uygulayabilmek isterdim.

Bazı şiirlerinizde mânâ oldukça karanlıkta kalıyor. Meselâ “Yıkık Duvar”¹⁰⁹ gibi, ne dersiniz?

Şiirde mânâyı varmak, belki gizli ama mutlaka mevcut ipuçlarını bulmaya bakar. Şair mânâdan ne kadar kaçarsa kaçsın, veya mânâyı ne kadar kendine saklamak isterse istesin, zaman zaman, kendisine o şiiri yazdıran sebepleri şiirin yakınlı uzaklı kelimelerinde, belki kendi de farkında olmadan ele verecektir. Şiirine göre; bir başlık, bir motif, teslim oluş veya isyanı, ümit veya ümitsizliği çeşitli yollardan değişik şekilde ifadeye yarar, birbirine yakın mânâda isimler, sıfatlar, bir imâ, bir hatırlatış, bir şiirin okuyucuya ne demek istediğini bulmamıza yeter birer ipucudur.

Pek anlaşılıyor.

Evet, iyi anlatamadım. Daha açayım düşüncemi. Bir şiir, diyelim on beş mısra. Şöyle kelimeler olsun içinde: “Kırık-sönerken-ağır-kan ter içinde-siyah-dar-uzakta-hâlsiz...” Bu kelimelerin arasında anlayamadığımız, birden mânâlarını kavrayamadığımız imajlar da bulunsun. Biz, bu kör kayaların, çıkıntı adaların, görmediğimiz

altta bir koca karaya bağlı olduğunu, yani bu şiirin bir yaşama bezginliği şiiri olduğunu pekâlâ kestirebiliriz. Deminki sorunuzda şiir havası dediniz. Şiir havası bu gibi çağrışımlardan, dikkatli bir okuyucu hayâlinin kolayca doldurabileceği mecaz ve alegori boşluklarından kuvvet alır.

Şiirlerinizde hâtıraların mı, yoksa hayâllerin mi payı daha fazladır? Hâtıraların, yani yaşanmışın payı! Batık bir şeyin su altında zamanla geçirdiği değişimi, düşününüz. Biçimi, ağırlığı, rengi gittikçe başkalaşır. Hayâl de, hâtıra da su altında birer eşya gibidir. Hayâl yaklaşıp yaklaşmadığı, hâtıra ayrıldığı, koptuğu için, ikisi de gerçeğe bir hayli uzak. Her hâtıra bir hayâldir. Hiçbir olay yaşandığı ânin niteliklerini tam olarak devam ettiremez hâtıra olunca.

Hâtıra ile hayâl arasında bir fark yok mu?

Hâtıra geride kalmıştır da, hayâl ilerdedir diyebilir miyiz? Kuvvete bakar. Hâtıra ileri geçer, hayâl geri kalır, olur a! Ayakta tutan, dinç hâtıraları; sönük, cılız, ümitsiz hayâllerden yeğ görüyorum.

Şiirin herkes tarafından beğenilmesi doğru mudur?

Beğenilemez ki! Hem bu soruyu da ben karanlık buldum. Sorunuzdan sizin böyle bir beğenilmeyi pek doğru bulmadığınız sonucunu çıkarmama müsaade var mı?

Bilmem ki... Mutlu azınlık diyorlar!

Mutlu azınlık. Son ayların tartışma konusu. Sanatçıların bir kısmı nedense, ta Dante devrinden gelme bu deyim karşısında parladılar. Haklı idiler bir bakıma. Çünkü mutluluğun ancak bir azınlığa layık görülmesi, çoğunluğun mutsuzluğunu hatırlatıyor, incitici, küçümser bir mânâ taşıyordu. Ama ne çare, bütün sanat faaliyetleri mutsuz çoğunluğa hitap amacını gütsen bile, mutlu azınlıkça değerlendirilir. Mutlu azınlığın yüzde seksenini ise sanatçının sosyal çizgisi üstünde, onun dünyasına belki de tüm yabancı, belki de lütfen bir göz atacak kimseler teşkil eder. Mutsuz çoğunluğun, ona kendisini tanıtan sanat eseri karşısında durumu, davranışı meçhuldür, şimdilik. Hayatı ile mutsuz çoğunluğu temsil eden bir sanatçı dahi, eserleri ile mutlu azınlık planına geçer. Ben bu işi böyle anlıyorum.

Şiirde milliyet aranır mı, yoksa musiki gibi beynelmilel mi olmalıdır?
Öteki güzel sanat kolları gibi, şiir de milletlerarası bir değerdir.
Dağlarca bir şiirinde ne diyordu:

"Burda, Hindistan'da, Afrika'da
Buğdaya karşı sevgi aynı
Ölüm önünde düşünce bir..."

Michael Babits, *Avrupa Edebiyatı Tarihi*'nde Homeros destanlarına girerken şöyle der: "Dünya edebiyatı bir öfkenin türküsü ile başlar." Akhilleus'un öfkesi, yani bir heyecan, bir duygu, yani bir insan! En millî karakter taşıyan eserler, en heyecanlı eserler olabilir. İnsan kendinden pay biçerek düşman heyecanları dahi anlar, onlarda da bir bakıma kendini bulur.

1955 yılının en başarılı şairleri?

Dağlarca, Necati Cumalı, Attilâ İlhan, Turgut Uyar, Kâmuran S. Yüce, Cemal Süreya, Sezai Karaköç, Gülten Akın...

Benim zihnimde bu yıl, en çok bu şairler yer etti.

"Türkçeyi sanatçılar arıtacaktır" sözü için ne dersiniz?

Doğru derim. Ömer Seyfettin'den beri alınan mesafe düşünülürse... 110

Bazıları Türk şiirini Avrupa şiiri ayarında buluyorlar, siz bu hükme ne dersiniz?

Bu da doğru! Çok çeşitli yönlerde ilerleyen bir şiirimiz var. Şair çokluğundan şikâyet ediliyor. Her zaman çoktu şair. Ama çeşitli anlayış ve yollar, sonra bu derece derinliğine ve başarılı, bu ilk defa! 1935 yıllarına kadar önümüzde yalnız Fransız şiiri vardı. Şairler bilirlerse yalnız Fransızca bilirler, Fransız şiirini de büyük bir zaman aşımı ile tanırlardı. Şimdi en uzak ülkelere kadar şiir dünyasını bir hayli öğrendik. Şiir seviyemizin yükselmesinde ciddi eleştirmelerin, bilgili eleştirmeci sayısının artmasının da büyük tesiri oldu.

Şiirde vezin ve kafiye olmayınca onu bellemek pek mümkün olamıyor; bu yeni şiir hesabına yerilecek bir nokta sayılabilir mi?

Sayılamaz. Evet, vezin ve kafiye yokluğu, ezberi güçleştiriyor. Sonra yeni şiirlerin çoğu eski mânâda inşad'a elverişli değil. Recaizade ile Fikret'in yendiği "Kafiye göz içindir" görüşü bu sefer de "şiir göz içindir" şeklinde hortladı desek? Hayır, sese bağlılığı, her zaman devam edecek şiirin. Yalnız bugün bellek anlayışı değişti. Ben bir şiirin bize iyice işlenmesini, ezberlemek sayarım. Günümüzde öyle şiirler var ki, ezberlememiştir, ama defterimizdedir. Hangi kitapta, nerde olduğunu, yerini biliriz. Sık sık açıp okur, her seferinde o şiirle ilk karşılaşmamızın heyecanını yaşarız. Şiirin kendini böyle aratışı, hatırlatışı da bir ezber olsa gerek.

Atatürk, şiirimizde lâyık olduğu yeri almış mıdır?

Ata'ya yazılan şiirler birer ağıt, birer saygı duruşudur henüz. Her millî kahramanla epopesi arasında uzun bir zaman aralığı bulunur. Atatürk'ün destanlaşması, efsaneleşmesi, doruktan kopan çığ gibi devleşmesi, edebiyatta bu mânâda yüce yerini alması için vakit erken daha. Atatürk şimdiki halde Cumhuriyet kuşaklarının kalbinde bir önder, bir idealdir, izinde yürünen sönmez ışık!¹¹¹

Varlık, 1 Şubat 1956, Sayı 427¹¹²

Açık Oturum

Türkiye’de fikir ve sanat adamlarının günlük meseleler karşısındaki çekingenliğinin sebepleri nelerdir?

Çekingen olduğunu sanmıyorum. Günümüz sanat eserinde aktüel yurt ve dünya meseleleri yer alıyor, pekâlâ. Ama bu, pek belli, hemen anlaşılır şekilde değil de dolayısıyladır. Esasen böyle olması da tabii, galiba. Çünkü aksi halde sanatçıdan bir aksiyon, bir politika adamı olmasını istiyoruz demektir. Plan değiştirme; sanatçının mizacı, mücadele yetersizliği, sanatına bağlılık derecesiyle ilgili.

[Haldun Taner, Salâh Bırsel, Edip Cansever ve Burhan Arpad’ın konuşmasının ardından konu, sanatçının bağımsızlığına ve halkla olan dil problemine gelir. Cansever, meselenin sadece dil problemi olmadığını belirttikten sonra:]

Doğru, bu iş başka bağımsızlıkları gerektiren bir iş. Namık Kemal, Tevfik Fikret’ten bahsedilmişti. Onlar, zamanlarında bağımsız ve cesurdular.

[Edip Cansever’in, sanatçının yanlış anlaşılma korkusundan bahsetmesinden sonra:]

Evet, o iki şairin devrinde bu yanlış anlaşılma korkusu yoktu.

[Oktay Akbal’ın sanatçının fikirlerinin artık eskisi gibi etki yaratmadığına dair yorumunun ardından:]

Oktay Akbal’ın görüşünü eksik buluyorum. Namık Kemal’i de Fikret’i de devirlerinde halk değil, aydınlar anlıyordu. Sanatçı, her zaman önce aydına hitap eder, aydın da sanatçıyı destekler. Günümüzde aydın, sanatçıya sırt çevirdi. “Doksan beşe doğru” şiirinin bütün Servet-i Fünûn ailesi tarafından desteklendiğini, Fikret’in çevresinde, ortak bir müdafaa cephesi yarattığını unutmayalım. Bugün aydın, sanatçıyı tutuyor mu? Hini hâcette tutar mı?

Bizim Sanatçımız Programı

Şiir yazmaya ne zaman, nasıl başladınız?

Lisenin onuncu sınıfındaydım ilk şiirim çıktığı vakit. *Varlık* dergisinde yayımlandı. Ekim 1935. O sıralarda Necip Fazıl şiirinin yanı sıra Yedi Meşale şiiri sürüyordu. Ziya Osman Saba ve Cevdet Kudret'in şiirlerini çok sever, onlarda bulduğum ekspresyonizmi taklit etmek isterdim. Ama *Varlık*'ta yayımlanan ilk dört beş şiirim, Necip Fazıl'ın iki dörtlülkle kurulu küçük şiirleri gibi oldu.

Şiirlerinizde daha çok içine kapanık, ev içlerinde yaşayan küçük insanların ince hüznüleri, ezilmişlikleri, kırılmışlıkları dile getiriliyor. Bu konuda sizin de bir şeyler söylemenizi isterdim.

Bunu bir benzetmeyle açıklasam daha iyi: Hani eski Yunan traged-yalarında âdettir, cinayetler hep sahne gerisinde işlenir. Ölümle-ri, sahnede o görünen oyunculara ve seyircilere haberciler iletir, ayrıntılarıyla onlar anlatırlar. Ben de hep sahne gerisinde, belki aksilik, ama hep sahne ardında yeni yeni küçük ölümler görü-yorum, gördükçe sahneye geliyorum, bakıyorum: Orada büyük traged-yalar oynanıyor. Belki onların bütünlüğünü bozuyor ama yine de duramıyor, dikkati, önemsiz sayılan bu küçük ölümlere de çekmek isteyen bir haberci oluyorum. Bence bu önemli.. Bütün şiirlerimden çıkacak anlam bu. Küçük ölümler sanılabilir yazdık-larım, ama büyük traged-yaların yanı sıra yine de önemli ve bir bütünlük taşıyan sorunlar bunlar.

Şiirlerinize şöyle topluca, dışarıdan, çıplak gözle bakacak olsanız, kendinizi nasıl tanımlardınız?

Üç dönem düşünülebilir. *Kapalı Çarşı*'yla başladık işe, bismillah diyerek. Hani Necip Fazıl'ı, Ziya Osman'ı, Cevdet Kudret'i çok severdim dedim ya, onların etkisindeki şiirlerim yoktur *Kapalı Çarşı*'da. Sonra *Çevre* çıktı, *Evler* çıktı, *Eski Toprak* çıktı. Üç dö-nem düşünülebilir: *Kapalı Çarşı*, *Çevre*, bir de *Eski Toprak*. Bütün bu dönemlerde, yani başlangıçtan bu yana içte pek bir değişiklik

olduğunu sanmıyorum. Olsa olsa sudaki halkaların genişlemesi gibi, daha bir ayrıntılara açılmak düşünülebilir. Ama biçimlerde, ilk şiirlerden bu yana zamanla büyük bir değişme olduğunu kabul etmek gerek. *Eski Toprak*'tan sonra yazdıklarım da *Eski Toprak* şiir anlayışını, estetiğini sürdürmek istedim. Bu üç dönemde de öz, iç, değişmedi, kaldı; yalnızca halka halka genişledi.

Sudaki halkaların genişlemesini, bu biçimsel değişikliği biraz daha açar mısınız?

İlk şiirlerde, yani *Kapalı Çarşı*'yı ve *Çevre*'yi oluşturan şiirlerde düzyazı cümle yapısının ağırlıkta olduğunu söyleyebiliriz. Ama *Evler*'den bu yana bu nesir düzeninden çok uzaklaştığımı sanıyorum. Sözcüklerin ses olanaklarını araştırdığımı, düşünceler arasında boşluklar bıraktığımı, yalnızca şiiri bir bütün olarak düşündüğüm için, birbirinden uzak sözcükler arasında çağrışımlarla yine ayrı bir şiir düzeni kurmak istediğimi sanıyorum.

Şimdi size soracağım soruyu daha iyi açıklayabilmek için, bize önce Kapalı Çarşı adlı kitabınızdaki "Kır Şarkısı"¹¹⁴ adlı şiirinizi okur musunuz?

Okuyayım:

"Tam otların sarardığı zamanlar / Yere yüzükoyun uzanıyorum. / Toprakta bir telâş, bir telâş / Karıncalar ötedenberi dostum. / Elle-rime hanımböcekleri konuyor, / Ne şeker şey onlar. / Uç böcek, uç böcek diyorum, / Uçuyorlar. / Pan'ın teneffüsü bile / Ilık, okşamakta yüzü. / Devedikenleri, çalılık vesâire, / Bir âlem bu toprakların üstü. / Tabiatle haşır neşir, / Kırılarda geçen ikindi vakti. / Sâkin, dinlenmiş, rahat / Bir gün daha bitti."

Bir de Varlık dergisinin son sayısında yayımlanan "Panik"¹¹⁵ adlı şiirinizi okumanız gerekecek.

Ama o şiir oldukça uzun. İsterseniz okuyayım. Peki, okuyayım: "Artık ıssız kırları bıraktı Pan; / Şimdi bir çok ülkelerin milyonluk kentlerinde / Asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor / Kızgın, uzun yazların öğlen saatlerinde. / Blok apartmanların şahane katlarından / En çalımlı taşıtlara atlıyor. / Devcileyin arkalar, koskoca bankalardan / Yanında yordakçılar, yaşıyor. / Sessiz dilsiz kimseleri kestiriyor gö-

züne / Dışlılardan kaçıyor. / Fabrikada duvarları sağır kale kapıları / Yılgin yorgun adamlar, bezgin ürkek kadınlar... / Çullanıyor onların az ekmek sevincine. / Değil yalnız yazların kızgın sıcaklarında / Hemen her gün, hele büyük kentlerde / Bulvarları tarıyor, hain gülüşleri sessiz. / Pan'la karşı karşıya, gözleri kararıyor / Katı cıvık asfaltta yalınayak bir işsiz. / Yoksullar açlar hastalar sürünürken / Kentlerin göbeğinde, kuytu köşelerinde; / Hincını alamamış sanki insanlardan / Uygarlığı zalim, daha da azıtıyor / Atom bombalarında, uzay füzelerinde. / Yarınlar? Gizli kara gazte haberlerinde / O varsa ekmeklerde, sulara ağulu / Hattâ çocuk yüzlerine düşmüşse gölgesi, / Keser bizim gibiler yarınlardan umudu. / Renklerde, emeklerde, ırklarda... / Yahudiler, işçiler, Zenciler... Pan! / Şu dünyada insanca yaşamak da yoksa / Ne kalıyor geriye yüzyıllardan?"

İlk okuduğunuz "Kır Şarkısı" adlı şiirinizde tanrı Pan, oldukça yumuşak, iyimser, insancıl, rahat bir tanrı. Oysa yıllar sonra yazdığınız "Panik" adlı şiirinizde anlattığınız Pan'ı, beton yapılara, büyük caddelere, kirli kent yaşamına sokuyor, ona daha sert, daha acımasız, daha kötümser bir yüz ve yürek takındırıyorsunuz. Neden?

Doğa, insanlardan uzaksa temizdir, safır, cana yakın ve hilesizdir. Bakın, o yüzdendir ki satirik şiir, doğaya asla yaklaşamamıştır. Satirik şiir, insanın bulunduğu yerde başlıyor. Bu tip şiir, yani yergi şiiri, bir bakıma trajik şiirdir. Yani komik ve groteskle gizlenmek istenmiş bir tragedya var satirik şiirde. Eski kırların münis Pan'ı, o "Kır Şarkısı"ndaki cana yakın Pan, kent kriz ve sorunlarının, kent dışlarına da taşıdığı, kır ve köy insanlarını kentlere, bir yaşama içgüdüleriyle itelediği bir dönemde elbette korkunç ve gazaplıdır. Çünkü kentlerin olduğu kadar doğanın da sükûnu bozulmuştur. İki Pan arasında, yani iki Pan şiiri arasında en az bir on beş yıllık bir fark olduğunu da, bu on beş yıl içinde bir çok yeni sorunların ortaya çıktığını da hatırlamak gerekir.

Sonradan kitaplarınıza da aldığımız önemli şiirlerinizi dergilerde yayımlamaya başladığımızda Garipçiler adıyla andığımız Orhan Veli ve arkadaşları, yeni bir şiirin kavgasını yapıyorlardı. Siz, o şiirin dışında, kavgasız, değişik bir şiir anlayışını sessizce sürüp geliştirdiniz. Siz de, Dağlarca da.

Doğru. Kısaca söyleyeyim: Birincisini, aydınlığın, görünenin şiiri, hele başlangıçta sığ suların şiiri diye düşünmek mümkün. İkincisi, ona göre, yani onun yanında daha çapraşık, daha ötelerde, arka planlarda, karanlığın içindeki aydınlık diye düşünülebilir.

Şiirinizde sürekli bir oluşum, birbirini tamamlayış, bir bütünlüğe varıştan söz edilebilir sanıyorum.

Bunu, aşağı yukarı, az önce de söyledim. Özün, için halka halka genişlemesi, bir bütünlük olduğunu gösterir zaten. Yeni akımlar ortaya çıktıkça, şairin, eski ağza yeni taam kabilinden ayrı kişiliklere bürünmesini ben acayip bulurum. İnsanda bir öz vardır, o öze yeni kılıklar katabiliriz zaman zaman, ama gövde, beden değişmez ki. Bütünlük varsa, doğa yasasının sonucu bir bütünlüktür bu.

Bir önceki kuşaktan olduğunuz halde, bugünkü kuşağın ozanlarıyla şiirini atbaşı yürüten bir siz varsınız. Kişiliğinizi koruyarak, şiirinin büyüsunü olanca gücüyle sürdürebilen bir sizsiniz.

Arapların bir atasözü vardır: “El cahilün cesurün.” Yani cahil kişi cesur olur. Biz de sanırım yeni şiiri bütün derinliğiyle anlayamıyoruz, ama anladığımızı sanıyoruz. O şiirin karşısında duyduğumuz zevkle, şiir şansımızı, hayranlığımızı yitirmiyoruz. Bence, şiir okumayı sürdüren, şiirle ilgisini kesmeyen her şair, kendinden sonraki güzel yapıtlar karşısında şevke gelir ve varsa biraz cevher, yani eskiden kalma bir şeyler varsa, bir öz varsa onda, şiirini tazeler, sürdürür.

Sizden sonra gelen şairler arasında sizin etkilerinizi taşıyanlar oldu. Onlar arasında sizi etkileyen de oldu mu?

Ben bunu şimdi sizden duydum, yani bazı şairleri etkilediğimi. İyi mi desem, fena mı? Yani sevinmek mi gerek, yoksa onların hesabına yerinmek mi? Çok daha iyi şairler vardı, onlardan etkilenebilirlerdi. Kendimden sonraki şairlerden etkilendiklerim oldu mu? Hangileri? Bunu saptayamam. Çok sevdiğim, şiirlerini sık sık açıp okuduğum şairler var. Ama bakın, dediniz ki, ‘Etkilediğiniz şairler oldu.’ Şimdi benden sonraki şairlerden kimlerin beni etkilediğini de sanırım ancak siz söyleyebilirsiniz. Öyle değil mi?

Türk Edebiyatçısının Bugünkü Toplumdaki Yeri ve Sorumlulukları

Bugünkü konuşmamızın konusu yazarların topluma ve kendine karşı sorumluluğu idi. Hareket noktamız budur. Ben yalnız bu açıdan görüşlerimi belirtmek isterim. Yazarın topluma ya da kendine karşı sorumluluğu şunlar olsa gerek: Yazardan bir şeyler sorulacaktır, bir şeylerin hesabı istenecektir ondan. Sen niçin bunu böyle yazdın diye sorulacaktır. Ya da sen bunları kimin için, hangi amaçla yazdın? diye sorulacaktır. Yazdıkların yalnız kendine mi kalacaktır, bunları niçin yayamıyorsun? diye sorulacaktır. Bütün sorumluluk, bütün bu soruların toplamı olarak çıkacaktır karşımıza. Yazarın kendine karşı sorumluluğunu az sonra düşünmek isterim. Topluma karşı sorumluluğu deyince belki son yılların siyasal, toplumsal olayları etkisinde, bunu yazarın sadece halkın uyanmasında aktif bir rol oynaması şeklinde alıyoruz veya böyle düşünmek istiyoruz. Yani yazardan eserlerinde siyasal bir tutum bekleniyor. Bu yazarın özgürlüğünü kısıtlama olabilir pekâlâ. Çünkü yazar bu takdirde öğretici bir niteliğe bürünmek zorundadır, bir siyasi görüşün savunmasını yapacaktır. Namık Kemal, Mehmet Emin, Ziya Gökalp bunu yaptılar. Fikret kısmen bunu yaptı. Bugün de böyle toplumcu bir sanatı, sadece toplumcu sanatı, yazarın topluma karşı sorumluluğu olarak görmek isteyen çevreler pek çok. Ama bu sanatı daraltma oluyor bence. Demin de kullandığım kelimeyi kullanayım. Sanatı bağlamak, sanatı tek eksen tarafında toplamak, sanatın gelişmesi bakımından iyi değil gibime gelir. Bu noktada işte sanatçının kendine karşı sorumluluğu çıkar ortaya. Sanatçı, topluma karşı sorumluluğunu, topluma sanatın çok değişik cephelerini belirtmekle de ödeyebilir, yerine getirebilir. Öyle yaptığı vakit, yani aynı potada yoğrulmayı reddettiği vakit sanatın yeni varyantlarını, yaşamlarını, başka başka insan ruhlarında yansıyış şekillerini, toplumdan gelen algıları kendi prizmasından geçirerek verişleri, ortaya koyduğu oranda sanatçı kendine karşı sorumlulu-

ğunu, ödevini yerine getirir bence. Yani sanatçı toplumun herhangi bir dönemdeki isteklerine, yahut toplumu yönetici sınıfların, yönetici kliklerin ayartılarına, –ayartı demeyim de– çağrılarına hiçbir vakit boyun eğmemelidir. O içinden gelen sesin peşine düşmeli. O vakit kendine karşı sorumluluğunu yerine getirmesi kolaylaşır. Bu, toplumun kolayca kabulleneceği ortamlardan kaçmak şeklinde belirecektir. Toplum siyasi havayı yansıtan eserleri kolayca kabul edebilir. Toplum alışageldiği edebiyat geleneklerine uygun ya da hislerini en üstünkörü okşayacak eserleri kabul edilebilir. İşte piyasa romanları, pek makbul bazı şairlerin eserleri. Her iki durumda sanatçının kendine sorumluluğu, bunları bir yana itip daha zor sanatı yapabilmesidir. Ama bu sanatı topluma yayabilmek, toplum katlarında bu sanata muhataplar sağlayabilmek sanatçının elinde olan bir şey değildir.

*Varlık Yılığı, 1967*¹¹⁷

Behçet Necatigil’le Baş Başa

Kısa oyun (radyo oyunu), çeviri, eleştiri, sözlük çalışmaları yapıyorsunuz. Yine ‘şiir’ ön planda olma niteliğini koruyor mu?

Şiir her zaman ön plandadır. Güzeller güzeli; ona söz yok. Bütün edebiyat türlerinin ve güzel sanat türlerinin şahıdır şiir. Öbür türler, ancak şiirden nasip aldıkları ölçüde güzele yaklaşırlar. (Bir öğrenci: “Hocam, iyi ki eleştirmenler duymuyorlar bu sözleri!” / Necatigil gülümsüyor.)

Kısa oyun (radyo oyunu) da yazıyorsunuz. Şiirle ters düşmüyor mu bu? (Gülümsüyor) Şiirlerim anlaşılmazlıkla değerlendirilmiştir. Kimileri âdeta suçlar gibi. Nedenini galiba belirtmiştim size de. Kısa oyun, radyo oyunu, şiirdeki yokmuş gibi görünen gerçekleri gündeme getiriyor. Böylece bizi kurtarıyor. Radyo oyunuyla şiir arasında yakınlık bulurum ben. Oyunlarda açılır, şiirin dünyasına koymadığımı, daha doğrusu şiir gerisinde bıraktıklarımı oyunlarla öne çıkarırım. Okur için, bir boşluğun kapatılması da denebilir buna. Radyo oyunu şiirin tamamlayıcısıdır.

Sizin şiirinizdeki başkallığa bir tanım getirir misiniz?

Şiir, verdiği huzur, taşıdığı avutucu gücünü, disipliniyle sağlar. Ona –özellikle– biçim disipliniyle yüce değerini, şiir olma niteliğini verebiliyoruz. Şiirimdeki başkallık, bu titizlenmenin sonucudur diyebilirim.

“Solgun Bir Gül Dokununca” adlı şiiriniz, son şiirlerinizde olduğu gibi soyut bir yapı taşıyor. Bu şiirde neyi anlatmak istediğinizi bir de siz söyler misiniz?

“Solgun gül” sembolü bir yalnızlık bunalımının yalnız yazanda değil, yazarın gördüğü bütün kişilerde çok açık veya kapalı hissedilmesini belirtiyor. Fakat bu öyle bir hâl ki, anlatmaya kalksanız örseleniyor, yok oluyor. Bir kutsallığı bozmuş gibi oluyor.

Yine benim bir mısram vardır: “Atlayınca bazı şeyler ölüyor.”¹¹⁸ Son şiirlerimde her şeyi realist bir hikâyeci gibi açıkça anlatmayışımın bir nedeni de bu. Saygımdan. (Tam anlaşılır şekilde anlatmayışımın bir nedeni de bu.)

Şiirleriniz içinde en çok sevdikleriniz hangileri? Böyle bir ayırım yapıyor musunuz?

Bir şiirimi bir süre severim. Ama sonra bıkarım. Araya uzun bir zaman girer. Birdenbire, beklenilmeyen saatte o şiirin bir yeri beni sarar, sarsar. Bir magnezyum parlıtısı gibi gözlerimin önünde bir yangın tutuşur. Ezberimde yoksa arar bulurum. O şiir o âna uygundur. Şiir tekrar eski değerine ulaşır. Bu, tabii alternatif bir şey. Devamlı değişkenlik gösteren bir durum.

Sizce yazmak bir ihtiyaç mı, yetenek işi mi?

Karışık sorular bunlar... Anlattıkça da uzar gider.

Ataç, yazmayı ihtiyaç olarak görüyor. Katılıyorum. Yazamayan sancısını çeker, yazılmışa sarılır, hem kendini yatıştırır, hem de okuduğuna gerçek değerini kazandırır. Demiştım, gerçek sanat eserleri (konumuz şiir) okuyucusuyla tamamlanır. Bir şairin şiiri incelenmeden bu tür sorular yersiz gelir bana. Bende tecelli eden şiirimin benden yansımasıdır yazmak.

Yetenek... Bir de buna dalarsak bu konuşma çok uzar. Ben pek inanmam yeteneğe. Onda aldatıcı bir yön vardır. Eğitim esastır.

Bir ara, “Şiirden başka hiçbir şey beni ilgilendirmez” gibi bir şey demiştiniz. ‘Galiba’ öğrencileriniz buna darıldılar. Ne dersiniz?

Yoo!.. İşlerimiz, en küçük işlerimiz dahi bizden tam bağlanmışlık isteyen şeylerdir. Bizim çevremize, ailemize, mesleğimize saygımız, bağlılığımız esastır; bir vatandaş olarak. Onların yukarısında bir kurtarıcı olur şiir.

Bizi birtakım anılardan boşluklardan, yahut ümitlerden (ümitlerden bile) koruması lâzım bazı şeyler. Ümit de tehlikelidir. Yani ummak.

Bu durumları önleyen, yani bizim ‘siyah’a kaymamızı önleyen; ‘beyazlıklar’da, işimizde, ailemizde bir vatandaş olarak, normal ilişkilerimizde topluma, insanlara karşı görevlerimizde bir ‘akyazı’ olarak şiir elbet çok üstün; hepsinden.

Bırakınız her şeyi, kendiliğinden gider o şeyler. Zamanla gidecektir. Sevdiklerimiz uzaklaşacaktır, yakınlarımız ölecektir, mesleğimizde yaş haddini dolduracağız. Emekli olacağız. Bunlar bizi boşlayınca, boşlukta ne yapabiliriz? Birçokları daha şimdiden boşluktadırlar. Ben şiir sayesinde hiçbir vakit boşlukta olmadım ve boşlukta olmayacağıma eminim.

Şiirleriniz arasından bazılarını seçip okumak ister misiniz?

1956'da ilk baskısı yapılmış *Eski Toprak* kitabımdan birkaç şiir okuyalım: (Kitabı açtı. Aradığı ilk şiiri buldu.)

“Yaz aylarında dinlenmek”:

“Akşamları kalabalık taşıtlarda hep ayak üstü / Yorgunluktan sallanarak, yayan / Eve gelinceye kadar boş, dinleniyorsun.. / Uzak, sessiz bir yeri çıkar aklından! / Gün boyu, yüklü işler içinde / Özlediğin denizlere dalıp kaçamak / Serin-mavi göklere doğru hülyalarda / Dinleniyorsun, yalanı bırak / Kavru lan odalarda, öğlenleri fırsat buldukça / Elimle düzelttiğim şiltelere bıkkın / Hasta bir çocuk gibi yatırdığım / Sen değil misin, yum gözünü dinlen! / İlerlemiş saatinde gecenin / Tiksinerek attığım son sigaradan sonra / Kurşun gibi uykulara dalan, sen değil misin / Uyu sabahlara kadar, benden sana izin! / Ne yapayım gövden daha, bitkinsen? / Tıkanmış yolların, kurumuş pınarların / Bunca serinliğini serdim önüne / Maksat senin dinlenmen!”

Şimdi de “Yalan Ses”:

“Ben seni duvarların arkasına sakladım, / Karşıdan düz taş. / Varsın hepsi yanısın, sevincime son yok: / Bahçem yalnız benimsin. / Bilerek değişik anlattım, seni duvar sandılar / Değilsin. / Gözler üstünkörü gördü: / Bahçem yalnız benimsin. / Ben buralardan giderken / Sen de benimle gelirsın. / Bizimle biter hikâye, geride kalan yalan ses: / Bahçem yalnız benimsin.”

Bir öğretmen olarak öğrencilerinizle geçen ilginç bir anınızı anlatır mısınız?

Anı... Her sınıfa girişimiz anılar defterine yeni anılar eklemektir. Ama defterler o kadar çabuk doluyor ki, onları açıp tekrar okumaya vakit bulamıyoruz.

Sonra, ben anıların aleyhindeyim. Çünkü anıların esareti vardır

şiiirlerimin birçoğunda. Çocukluk anılarının karanlığı vardır. O yüzden, güzel, tatlı anılar da bende pek yer etmemiştir. Unutmaya çalışırım. Yoksa biz her saat, öğrenci-öğretmen, birlikte ne anılar yaşarız!.. Bunların çoğu da görünüşte katılıklarına rağmen, insana mutluluk, mesleğinden memnunluk veren beraberliklerdir. Lakin bir tanesini şu anda hatırlayamıyorum.

Öğrencileri ve Necatigil

Behçet Bey'in kendine özgü yanlarını bir de siz anlatır mısınız?

A- Alımancaıyı iyi bilmesi; dalgınlığı; sürekli sigara içmesi; boynunun hafif sağa ve sola büküklüğü; genellikle kahvelere gitmesi; kahvelerde şiir veya çevirilerini yazması; konuşurken karşısındakinin yüzüne değil de, dalgın dalgın çevreye bakması, çevreyle ilgilenmesi en önemli özellikleri... Elbet ilk bakışta.

B- Ders anlatış esnasında dışarıyı izlemesi, derste devamlı dalması...

Sınıfta şiir yazıyor mu?

A- Sınıfta şiir yazmaz.

B- Herkesin anlayamayacağı şekilde ağır yazar. Bu, onun özelliğı. Daha önceleri anlaşılır şiirler yazmış. Fakat şimdi o şiirlerini beğenmiyor. Tasvip de etmiyor. "Şimdiki düşünceme sahip olsaydım, bu şiirleri yazmazdım" diyor.

Daha çok hangi konuları alır?

A- İlk şiirlerinde sosyal konuları incelemiş. Son şiirlerinde de var....

Gerçekçi şiirler mi?

A- En basit konulardan şiirler çıkarabilir. İnsanların yalnızlıklarını, saklı duygularını, çevreyi işler. "Sanat için sanat" yapar. Değişik bir dili vardır; ağırdır. Almanların deyişiyile: "Feza çağının şairidir." Günümüzden yüz yıl sonrasının şairidir. Son yazdığı "Kareler" şiiri çıkınca eleştirmenler devamlı hücumla geçtilerdi. Bunun üzerine kendisi de -şimdilik- bu tür şiirler yazmaktan vazgeçmiştir.

Halkın yaşantısına değiniyor mu? (Sizce)

A- Son şiirlerinde yapmıyor.

Onu yalnızlığa iten nedenler var mı?

A- Yalnız duymak kendini. Eskiden sanat söyleşilerine sık sık katılırdı. Kendisinden öğrendiğimize göre bazı dostlarıyla meyhanelere gidiyormuş. Şimdilerde bunu da yapmıyor galiba.

B- Yirmiye yakın radyo oyunu, çevirileri var. Bu durum, şiir yazmasını engeller gibi...

C- Necatigil'in öğrencisi olmak büyük bahtiyarlık. Devrimizin gerek şiir, gerekse nesir alanında eserler veren, gazetelerde, radyolarda ve çeşitli dergilerde eserleri yayınlanan bu yazar ve şair, öğretmenlik yönünden de üstün bir insan. Bilgilerini rahatça aktarmasını bilen bir adam. Ben itiraf ederim ki, lisede öğrenmediğim birçok şeyi bu sıralarda Behçet Bey'den öğrendim. Ve çok iyi anlayamadığım şiiri, kendi açıklamalarıyla daha iyi, daha güzel anlayabilmek olanaklarına eriştim. Behçet Bey'in yalnız Almancadan Türkçeye değil, Türkçeden Almancaya çevirdiği bilhassa kendi eserleri vardır. Bazı çevirileri kendi yapar, bazı- larını başkalarına yaptırır.¹¹⁹ Bunların başlıcaları Kâmuran Şipal tarafından çevrilmiştir. Daha çok radyo oyunu çalışmalarını Almancaya çevirdi.

Necatigil Şiiri Anlattı

Ünlü şair Behçet Necatigil, Yapı-Endüstri Merkezi'nce düzenlenen edebiyat söyleşilerinde, kısa ve öz konuşmasıyla dikkati çekti. Daha çok kendi şiirinden ve sanat anlayışından söz eden Necatigil, bu söyleşinin bir tür jübilesi sayılabileceğini belirtti. "Kırk yıllık şiir hayatımda, bu jübileyi hak ettim. Sanatın çetinliğini bir kez daha anladım bugün."

Behçet Necatigil, şiirini özetle şöyle anlattı: "Anlayışlar değişiyor. O vakit sanatçı, ya kendi türküsünü biraz ezgisini değiştirerek sürdürür veya yazmaz. Dünya görüşümüz gerilerde kalabilir, fakat, dünya için bizim görüşümüz de bir şey ifade eder. Bizim gibi duyanlar da vardır. Birtakım toplumsal görüşler sanatı etkileyebilir. Bir gür damar vardır ki, bizim nabzımızda atar. O noktayı göstermek hakkımızdır. Ben şiirde bu tarafla direndim. Benim kendime göre bir türküm vardır. Bu biraz mistiktir. Bu biraz çağdışı görülebilir. Ben eski şairlerden geliyorum. Onların hâlâ, pek çok kişiye seslenebilmeleri dikkate değer. Şiirim aslında büyük bir değişme geçirmedir. Hayat anlayışım değişmedi. İlk kitabımın ilk mısraı "Yaşamak bir azap çok zaman." Benim için bugün de öyle. Şiirde tutarlılık deyince ben geleneksel değerlerden yararlanmak, onları bugünün teknik ışığı altında, değişik açılardan değerlendirmek isterim. İster şair ruhlu olalım, ister materyalist, çevremizdeki acılarla sarsılmamız, kendi konforumuzdan rahatsız olmamız gerekir. Şiir daima tedirginliğin, huzursuzluğun sonucudur. Kimisi haykırarak, hesap sorarak anlatır, kimi sessiz. Mesele bu tedirginliği yaşamaktır. Oldum olası benim şiirimde rahatlık görülmedi. Tek tük mutluluk şiirlerim olmuştur. Bunları da hatur için yazmışımdır. Hep aynı doğrultuyu sürdürdüm. Kendimi mi tekrarladım? Hayır. Vicdanım rahat."

Necatigil, konuşmasının burasında durdu ve "Yukarıda şiirini öv dediler. Ben de öyle yapıyorum. Sonra söylediklerime bin pişman olabilirim" dedi.

Şair, son kitabı *Zebra*'dan da söz ederek söyleşisini bağladı: "Sanatçıda biraz 'Zebra'lık vardır. Sirkten sirke dolaştırılan Zebra gibi, o da kamptan kampa dolaştırılır. Sanatçı kimseye tam yaranamaz. Dostluklarına güvenilmez. Böyle, ortada bir garip Zebra. Sanatçı, anlayışsız yargıların çarmihına gerildikçe dirilir. Söylemek istediklerimin hiçbirini söyleyemedim. Fakat niye böyle söylüyorum canım, pek çoğunu söyledim işte."

Günümüzde Kitaplar dergisi, Haziran/Temmuz 1973, Sayı 3

Çağdaş Türk Şiirinin Gelişimi

Sayın Necatigil, hem bir şair hem de bir edebiyat araştırmacısı olarak Türk şiirinin bütün bu gelişme evrelerinde ne gibi yeni öz ve biçim zenginlikleri kazandığı kanısındasınız? Özellikle 70'lerin Türk şiiri hangi nitelikleriyle dikkati çekiyor? Çağdaş Türk şiirinin durumu ve sorunları nelerdir, sizce?

Yüzyıllar boyu Türk şiiri içerik bakımından çeşitli doğrultularda ilerledi. Hepsinin kesiştiği nokta, insanı aramak olmuştur. Gerek saz şiiri, gerekse derviş şairlerin yarattıkları tekke şiiri ve büyük kentlerdeki divan şiiri her zaman insan çevresinde döndü, dolaştı. İnsan, çok yönleri olan, maddi manevi çok değişik ihtiyaçları bulunan bir yaratıktır. Şiir her zaman kişinin iç zenginliğini sağlamaya çalışır; içerde gizli bir cevheri keşfetmeye, ona hayatı daha katlanırlı bir biçimde göstermeye, ona teselli vermeye, onu bulunduğu çizgiden yukarlara çıkarmaya uğraşmıştır. İşin bu yanıyla devirler arasındaki şiirde büyük bir fark görmüyorum. Geçmiş yüzyılların dili bugün için gerilerde, karanlık bile olsa, herhangi bir geçmiş şiir örneğine baktığımız zaman, XX. yüzyıl insanının iç dünyasından da bir şeyler bulmak mümkündür. Zamanımıza gelen şiirler, hayatını sürdüren şiirlerin bazen tümü bazen bir kıt'ası, bir mısraı bizi bize yansıtın aynalar gibidir hep...

Tanzimat dönemine kadar insanın çokluk iç evrenini araştıran; insanın çevresiyle oldukça az ilişkili kalarak bir mânâ bir duyarlılık olarak, kendini arayan şiir, Tanzimat'tan sonra bazı siyasal doğrultuların etkisinde öğretici bir nitelik de aldı. Cumhuriyet'e kadar gelen dönemde böyle bir mürşit tavrında bir yol gösterici görevinde olan şairlerin, şiirimize yeni bir katkıda bulundukları kanısındayım. Çağdaş paralellikler ancak Tanzimat'tan sonra başlar. Daha önceleri feodal düzende insan kendisini seyrediyor; kendi içine yansımış manevi değerlerle kaynaşıyor, haşır neşir oluyordu. Tanzimat'tan sonra dışarıya da açılmalar başlar. Toplumsal durumlar üzerine eğilir; şair... Gerek Tanzimat, gerek Servet-i

Fünûn yüzde elliden fazla yanıyla sosyal ağırlığa önem vermiş bir şiir olarak gözüktüyor.

Cumhuriyet döneminden sonra iş değişmiştir. Fransız sembolistleri keşfediliyor; Baudelaire, Rimbaud, Verlaine gibi şairler yeni bir mânâ ufku açıyorlardı, şiirimize. Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı nesli ile bir ürpertili şiir, düşündürücü, insanı istihrağa, vecde, içe gömülmeye götüren şiir belirliyor yeniden. Ama bu şiir, bizim eski klâsik şiirdeki içi dinleyiş, içe gömülüştten de farklı bir şiirdir. Yeni semboller çıkıyor ortaya... Önceki dönemlerde şiirimize hâkim olan istiare, mecaz dünyası Batılı semboller yığınıyla daha girift duruma giriyor.

Bir ara şiir birdenbire sadeleşiyor; hayatın, sokağın, gündelik yaşamaların yalın, düz enstantanelerinin yansıtılması oluyor. Bu bir anlamda dilin yalınlaşmasıdır; yoğunluğundan, şiir geriliminden çok şeyler yitirmesidir.

Nitekim az sürüyor bu dönem. Sonra yeniden şiirin cidden ağır bir uğraş olduğu bilincine varıyor şairler. Kovanın peteğini iyi balla doldurmak gerekir diye düşünüyorlar. Belki şiirin sorumluluğu ortaya çıkıyor yine... 1950-1960 arası bu dönem Türk şiirinde yeni bir dönemdir.

1960'tan sonra az gelişmiş ülkelerin, sözgeşi Lâtin Amerika'nın, Afrika'nın şiiri keşfediliyor şairlerimiz tarafından. Toplumcu şiirin bu kaynakları keşfedişi bir bakıma şiirimizi gelenekten koparıyor; şiirin hürriyeti alabildiğine genişliyor; bu yüzden bir yozlaşma, dağılma başlıyor. Yerli, muazzam şiir ağacımızda etkilenmenin küçük aşısı, o koca gövdede bir takım parazit mantarların türemesine yol açıyor. Yerli düşünce yitiyor bu yüzden. Alman şeyin yerli değerlerle nasıl besleneceği düşüncesi yok oluyor zihinlerde. O zaman karşımıza acemice çevrilmiş şiir taslakları gibi şeyler çıkıyor. Şiirin gelenekten fazla kopmasının, yüzyıllar boyu denenmiş estetik değerlerden, anlatım sanatlarından kopmasının sakıncalarını önleyebilen şair, kendi ulusunun yüzyıllarının şiirini okuyarak dünyadaki son gelişmelere kendini adapte edebilen şair kurtarır, kendini... Ama, şair yalnızca rahatlık ve kolaylıklara sığınarak birtakım yığılmalar düşünürse, kampların gölgesinde bir şiir yaratabileceğini düşünürse, yanlış yola sapmış olur.

Bu son 15 yılın şiirinde çıktı ortaya. Öyle bir döneme geldik

ki, değişik anlayışlardaki yaşlılar, birbirlerini ne sever ne de okur oldular. Belli dergilerde, belli imzalar birbirlerinin alkışçısı durumuna girdiler. Başka dergilerde başka açılardan değerler var mı yok mu, bunlar hiç düşünülmez oldu. Bu kapanış şiirimizin ilerisi için bir tehlikedir, çıkmaz bir yoldur.

Milliyet gazetesi, 16 Mart 1975¹²¹

Çağdaş Dünya ve Türk Şiiri

Sayın Necatigil, çağdaş dünya gelişmelerinin özellikle Türk şiirine yaptığı gelişmeleri nerelerde görüyorsunuz? Eski Türk şiirinin geleneği, halk ve divan edebiyatı gelenekleri, dünyanın yeni gelişmelerinden nasıl etkileniyor? Bu gelişmeler karşısında her şeye rağmen özgün bir Türk şiiri nasıl yaratılabilir?

Çağdaş gelişmelerin miknatis ve etki alanına kendimizi tam teslim etmemiz elbet söz konusu değildir. Çağdaş sanayi kuruluşlarının artıklarının doğayı kirletmesi gibi, çağdaş teknolojinin bir anlamda ruhu kirlettiğinden de söz edebiliriz. Ama doğa, naylonu, plastiği kabul etmiyor; bunlar suda erimiyor, ana toprak, bu suni dokuları atıyor. Bunun gibi, ruhumuzun da belirli maddelere bir isyanı vardır. Ruh, konfor, gelişme diye her şeyi olduğu gibi kabul etmez. Bu, bir kalp nakli gibidir; vücut suni kalbi hâlâ reddediyor.

Modern Türk şiirinin eskiden etkilenmesine gelince; bu, teknik müdahalelere isyan gibi bir şey olacak. Her şiir milli damgasını asla yitiremez. Sınırlar kalksa, dünyada tek teknoloji ve tek uygarlık yerleşse bile, her toplumda manevi değerlere bakış açıları aslına sadık kalarak sürüp gidecektir.

Yerel ve bize özgü eski değerlerden nasıl yararlanabiliriz? Cemal Süreya bir şiirinde, “Gözleri göz değil, gözistan” diyor. Burada “gözistan” kelimesinin çok eski bir şiir-geleneğinden geldiği apaçık ortadadır. Modern Türk şiiri de böylesine halka halka bir geçmiş özümleme, bir çağırım zenginliği, dolgunluğu taşıdığı için, milli bir yan da vardır.

Türk şiirinin gelenekten yararlanması ve ondan kopmaması, geçmişten gelip bize çağrışımlar yapan, eski bizi gösteren, yansıtan ufak da olsa motif açılışları biçiminde gerçekleşebilir. Şiir, hiçbir zaman anonimleşemeyecektir. Bir milletin şiiri, bütün dünya milletleriyle ortak bir anlayış evrenine giremeyecektir. Anonimleşmek bir eriyiştir. Doğanın naylon, plastik ve benzerlerini kabul etmeyip bağrından atışı gibi; milletler de şiirlerinde bir

toprak, bir akarsu gibidir. O suda, toprakta kendi geçmişlerinin değerleri vardır.

Şiirde çağdaşlaşma, teknikte ortaklaşmanın ötesinde dar ufuklu, sınırları belli bir yenileşmedir. Doğrultuları, yazış biçimleri gele-
nekten kalma parça parça unsurlarla beslenmedikçe şiir orijinalliği-
ni sürdüremez. Bugünün şiirinin, bir özümleme, eski şiirden kalan
zenginlik imkânlarını devam ettirecek bir açılma, bir yoğunlaşma
olduğu kanısındayım.

Milliyet gazetesi, 13 Temmuz 1975¹²²

Her Hafta Bir Ozan

Sayın Behçet Necatigil, yaşam öykünüzü rica edebilir miyiz?

Efendim, kısa bir öykü bu. 1916'da İstanbul'da doğdum. Fatih'te. Öğrenim hayatım hep İstanbul'da geçti diyebilirim. Birkaç seneliğine gittiğim Kastamonu bir yana bir bırakılırsa, ortaokul ikiden sonra Kabataş Lisesi'nde okudum sonuna kadar. Liseyi Kabataş'ta bitirdim. Sonra üniversite yılları başladı. Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne girdim. Orayı 1940'ta sonra erdirdim. O tarihten bu yana otuz iki yıl kadar liselerde ve bir yüksek okulda öğretmenlik yaptım. 1972 ortalarında bu öğretmenlik hayatım da sona erdi.

Sayın Necatigil, şiir görüşünüzü rica etsem sizden?

Efendim, şiir (deyince) bence çapraşık bir çalışma anlanır. Şairin içinde bir gurbet vardır, devamlı... Şiir gözetiminde biz hep o gurbete gider geliriz. Şiir bir nevi ağarmadır, bir nevi beyazlaşma, yani gece karanlıksa bari geceliğimiz beyaz olsun deriz, isteriz. Şiire ben bir böyle teselli gözüyle bakarım. Şiir bir kelime yatırımıdır, bir anılar toplamıdır. Bir dili mümkün olduğu kadar enine boyuna değerlendirme çabasıdır. Şiir devamlı verimlilik istediği için biz şiirin ve bütün boyutlarının sınırlarını denemek zorundayızdır. Ben şiirde en uç noktalara kadar gidip gidip geldim. Yani Türk şiirinin zengin macerasından yararlanarak kelimeler üzerinde hattâ sentetik diyebileceğimiz analizlere kalkarak kelimelerin bir kelimenin birçok anlamlarından yararlanarak böyle çokgen bir şiir sağlamayı bile denedim. Yalnız bu biçim araştırmaların yanı sıra öz hiç değişmedi diyebiliriz. İlk şiirlerimdeki, ta çocukluktan gelme sevinçler, hüznler ya da hasretler bugün hâlâ sürüp gidiyor şiirlerimde.

Sayın Necatigil, ilk yazdığınız şiiri okuyabilir misiniz bize?

Bakın, bu günler ağustos günleri. Ekimde, ben şiirde kırk senemi dolduruyorum. Yani sizin bu konuşmanız bir nevi kırk yıl jübilesi

yerine geçiyor. Benim ilk şiirim, basılı ilk şiirim, 1935 Ekim’inde *Varlık* dergisinde çıkmıştı.¹²³ Onuncu sınıftaydım, lisenin onuncu sınıfında. İlk şiiri şimdi hatırlamıyorum ama o yıllarda yazılmış ve birçokları gibi ilk kitabıma da girmemiş bir başka şiirimi, şu anda ilk şiirim gibi okusam?

“ESARET¹²⁴

Ne denir ki bahtım beni mıhlamış / Bu cüceler, bu devler ülkesine
/ Sığındım ıssız gölde bir kamış / Gibi küskün, sabrın gölgesine. /
Her an yadırgamaktayım yerimi / Uzakta kendim gibilerin vehmi
/ Yok mu hâlâ demir alan bir gemi / Bu karışık diyarın ötesine?”

İşte kırk yıl önce aşağı yukarı ben bu duyarlık çevresinde şiirler yazıyordum. Sonra sonra pek çok bu konu yahut anlayış değişikliklerine uğradığımı itiraf ederim. Yalnız değişmeyen bir şey var: Öz, karakter. Bu ilk şiirlerimle, son şiirlerim arasında bir beraberlik noktası, bir kesişme, daima bulunabilir. Yani bütün şiirlerim beraber söylenen sololar gibidir. Gerçi solo tek başına söylenir ama, bütün şiirlerim bir arada bir anlam taşır sanıyorum.

Bu sololardan birkaç örnek rica etsek acaba?

Hay hay... Biraz uzunca bir şiirdir, ama işte şairlik serüveninin ortalarına rastladığı için okumak isterim bu şiiri.

“SOLGUN BİR GÜL DOKUNUNCA¹²⁵

Çoklarından düşüyor da bunca / Görmüyor gelip geçenler / Eğilip alıyorum / Solgun bir gül oluyor dokununca. / Ya büyük şehirlerin birinde / Geziniyor kalabalık duraklarda / Ya yurdun uzak bir yerinde / Kahve, otel köşesinde / Nereye gitse bu akşam vakti / Ellerini ceplerine sokuyor / Sigaralar, kâğıtlar / Arasından kayıyor usulca / Eğilip alıyorum, kimse olmuyor / Solgun bir gül oluyor dokununca. / Ya da yalnız bir kızın / Sildiği dudak boyasında / Eşiğinde yine yorgun gecenin / Başımı yastıklara koyunca. / Kimi de gün ortası yanıma sokuluyor / En çok güz ayları ve yağmur yağınca / Alçalır ya bir bulut, o hüzün bulutunda / Uzanıp alıyorum, kimse olmuyor / Solgun bir gül oluyor dokununca / Ellerde, dudaklarda, ıssız yazılarda / Akşamlara gerili ağlara takılıyor / Yaralı hayvanlar gibi soluyor / Bunalıyor, kaçıp gitmek istiyor / Yollar, ya da anılar boyunca / Alıp alıp geliyorum, uyumuyor bütün gece / Kımıldıyor karanlıkta, ne zaman dokunsam / Solgun bir gül oluyor dokununca.”

Bir örnek daha rica edebilir miyiz Sayın Necatigil?

Hay hay... Vaktinizi fazla almayım. Bir de şu son yayınlanmış şiirle, isterseniz hiç yayınlanmamış bir şiirimi okuyayım:

“YEDİKULE¹²⁶

Küçük kent kapıları, sur gibi dükkânlar / Her zaman olmalıdır. /
Yolları nasılsa oralara düşenler / Eskilerin durduğu bir zaman ol-
malıdır. / Üstübeç, örümcek, ispit, poyra / Yaş toprak, duvarlar /
Küherçile-tekerlek / İlkel ocaklarda dövülür olmalıdır. / Bahçemsi
geride bir lağar beygir / Sıska bir köpek, sırtı az kambur / Aralık
kapıdan yalpalı alevde / Bir usta, bir çırak görülür olmalıdır. / Az
ilerde basık, dar / Sur kapısından geniş / Sularında akşam bir gün /
Bostanlara yürür olmalıdır.”

Bu son yazdığımız şiir?

Evet, son yayınlanmış şiir... Yani temmuz sonu tarihini taşıyor, baskı tarihi olarak. Bu da hiç yayınlanmamış bir şiir: Demin dedim ki, ben Türk şiirinin en uzak bölgelerine gider gelirim. Bu benim biraz da mesleğimden geliyor. Yüzyıllarda Türk şiiri büyük anlatım biçimleri denemiştir, sağlamıştır, getirmiş, miras bırakmıştır bize. Nitekim bu okuduğum üç dört şiirde biçimin hem geçmişlere yaslandığını, hem kendinden birtakım katkılar taşıdığını sezmiş olacaksınız. Şimdi okuyacağım şiir de arkaik taraflar taşımasıyla meselâ bir Yunus’a yaslanır yahut o dönemlerin derviş şairlerinden, tekke şairlerinden birinin bir taklidi diye değerlendirilebilir. Ama bu kalıpların içinde birtakım modern, çağdaş motifler, öğeler varsa ben o şiiri hem yerli hem modern bir şiir olarak görüyorum.

“UĞRAK¹²⁷

Şunlar ki güvende / Bir uğrağa uğrarlar / Aşk dükkânı anda / Cân
ile bâzâr olur / Şunlar ki ellerinde / Ne dinâr, ne yalvar / Kalp ak-
çe-isterler / Bir güzel âzâr olur. / Şunlar ki kuytusunda / Binânın
sorulsa / Kim var, ne gördün / Sessizlik mezar olur. / Şunlar ki evvel
/ Sağlam salllar / Ölü denizlerde / Çerçöp benzer olur.”

Şimdi Ne Yapıyorlar?

“Asıl söylenecekler hep sonradan hatırlanır ve söylenmeden kalır. Çünkü, her söz bir başka açıklamayı getirir.”

Eski bir dost, eski bir tanış da olsa, bir ozanın kapısını çalar-ken hep heyecanlanırım. Havanın, yağsam mı, ışıldasam mı diye kararsız olduğu 30 Eylül sabahı, Behçet Necatigil’in, Beşiktaş’ta, Nüşetiyi Caddesi’ndeki Deniz apartmanının 23 numaralı kapısını çalarken, aynı heyecanı duydum. Biraz sonra kapı açılacak, şair dostum karşılayacak, sorularıma, gerek şiir, gerek sanat konusunda yanıtlar alacağım düşüncesinden de geliyordu bu heyecan.

Hoşbeş, günlük olaylardan yakınma, ülkenin içinde bulunduğu durum, sanat yaşamındaki çalkantı, bunlar her yerde olduğu gibi, bir sazı akort edersesine, söyleşinin ön deyişleri. Hattâ, insanlarımızın giderek birbirlerine karşı katı ve sevgisiz oluşlarından da söz ediyoruz yana yakıla. Toplum yaşamına uyamadığımız için, günden güne bireyci olduğumuz gerçeği de çıkıyor ortaya. Bu söyleşiler bir bakıma rahatçayı da getiriyor, fikirlerimizi bir başkasına duraksamadan söyleme rahatlığını. Yazmak başka, fikirlerini insanın bir başkasına anlatması başka. Yazarken üslup endişesi var çünkü.

İlk sorum, son günlerin çalışmaları üzerine.

“Ben” diye başlıyor Behçet Necatigil, “değişik biçimde çalışıyorum, bir gün içimden geliyor, bir başlanmış radyo oyununu sürdürüyorum, ya da elde taslak halindeki şiirleri tekrar gözden geçiriyorum. Yeni yayınları günü gününe izleyemiyorum. Hele romanları hep erteliyorum. Çok zaman alıyor çünkü. Bir zorunluk çıkarsa ortaya not almak gibi, özetlemek gibi, bir yerde yararlanmak gibi, o zaman kapatıyorum arayı.

Bir tarihte, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* diye, bir hikâye kitabı, roman, oyun özetlerini çıkarıp bir el altı, bir hatırlatma kitabı olarak ansiklopedik biçimde derlemeyi düşünmüştüm. Bunu 1968’de başlattım, şöyle böyle 400 kitaplık bir sözlük meydana getirmiştım. Sözü şuna bağlayacağım, o kitabı sürdürmek niye-

tindeyim.¹²⁹ Yeni yeni maddeler ekleniyor bu birinci baskıya. İşte birdenbire bir kitabın bu sözlükte olması gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle o hikâye kitabını, o romanı, o oyunu alıyorum.

Son Çalışmalar:

Son çalışmalarımın içinde eski bir romanı sadeleştirmem de var.¹³⁰ Öteden beri bildiğim bir İranlı hikâyeci vardı. Birdenbire onu okumak isteği içimde belirdi. Romanı çok etkiledi beni, onu çevirdim Almancasından.¹³¹ Şimdi Farsçasını da okuyup karşılaştırmak istiyorum. Fakültede iken Farsçam iyiydi, Hafız'ı, Sadi'yi ve Mesnevî'yi o zamanlar Farsçadan rahat okurdum.”

Ben sözü şiir çalışmalarına getirmek isterken, o kendiliğinden sunları söylüyor:

“Tabii, bunlar dışında baş derdim, ana kaygım şiir. Şimdi, şiirin yerini, cidden hiçbir şey tutmuyor.”

Şiir yaşamımızda, özellikle şiir okuyucusu ve şiir tutkusu yönünden bir gelişme var mı?

İyimserim. Okuyucunun, şiiri ikinci plana attığını, diğer türleri ön plana geçirdiğini kabul etmek istemiyorum ve sanmıyorum. Kendi açımdan bunun gerekçeleri de var. Şiir, kısadır, sınırlıdır, pratiktir. Beğendiğimiz bir şiiri hemen kopya edebilir, günler günü cebimizde taşırız, açar açar okuruz. Ben meselâ, okuduğum bir hikâye kitabını, bir romanı ikinci kez okumuyorum. Okumaya ihtiyaç duymuyorum. Şiir kitapları öyle değil. Sevdığım şairlerin şiir kitaplarını, seçtiğim şiirlerini defalarca okumuşum, yazmışımdır.

Sonra öğrencileri düşünün, bunların çoğunun şiir defterleri vardır. Yıllar yılı sürmüş öğretmenliğimden biliyorum. Karşılaştıkları yeni kitaplardan beğendikleri şiirleri eklerler hep bu deftere.

Şiirin bu kolaylığı, bu pratikliği, onun daha yaygın, ortalarda görünmese bile, daha geniş bir etki alanına sahip olduğunu gösterir.

Şu var ki, şiir biraz da gizli bir ayin gibidir. Dergilerde ve gazetelerin edebiyat sayfalarında çokluk, hikâyeciler, romancılar ve eserleri ön plandadır. Değerlendirilmeleri, eleştirilmeleri, yazarlarıyla yapılan konuşmalarla düzyazı türleri daha çok göz önündedir. Onlar seslidir. Çok zaman, şiir, şairle görünmeyen ve okuyucular arasında sessiz bir akım gibidir.

Devrimci Şiir Üzerine:

Şiirimizde beliren ve üzerinde tartışılan akımlardan biri de kavgacı ve devrimci şiir anlayışıdır. Bu konuda siz ne dersiniz?

Devrimci şiir, mesajını çok afişe eden, çok belli eden bir şiirdir. Söyleve, irşada kayar. Asıl estetik ağırlığını kısmen unuttur. O tür şiirin, yani öğretici nitelikteki şiirin, ben, her zaman, özlü, yoğun şiir olduğu kanısında değilim.

Biraz daha açıklar mısınız bunu?

Çünkü, ben şiirin, ürküten bir şey olmasını yadırgıyorum. Şiir, ne kadar yumuşak, ne kadar derinden gelen bir güç olursa, o kadar ortak yaşantılara açık olur. Her şeyden önce şiir, çok destekler isteyen ve çağrışımlara yaslanması gereken bir özümlemedir. Belli bir doktrinin sözcüsü olmaya kalktığı takdirde, tek doğrultu ürünü olacaktır. Ki bu da birçok dil, anlatım ve edebiyat sanatları gibi olanaklarla desteklenmedikçe şiirin yarınlarına geçmesini önler.

Yüzyılların büyük şairleri, Yunus'lar, Karacaoğlan'lar ya da Pir Sultan Abdal'lar, tek tek incelendiklerinde, bunların hayâl anıları, tutkuları yanı sıra korkunç bir dil ve anlatım güzelliğine bağlı oldukları apaçık ortaya çıkar. Bundan şu sonuca varmak isterim:

Önümüze belli bir ilke koyarak bir şey yapmak istersek, onun iyice biçim ve anlayış kollarımlarını sindiremezsek, yarım, güdük bir sonuçla karşılaşırız. Aslolan duygudur, keskin bir duyarlılıktır. Sonra da, bunu, elden geldiğince ustalıkla biçimlendirmektir.

Aslında, şiir, bir bilgece bilmezlikten gelişir. Yani eski deyimle tecahülü arifane. Yoksa hiçbir şairi o kadar saf sanmayın. Bir şair, belli bir süre içinde moda yönelişe uzak kalıyorsa, bu, onun, çağının sorunlarına sırt çevirmiş olduğunu göstermez. Ama, o, kendine göre bir iş bölümü yapmış, tezgâhını ona göre kurmuştur. Bildiği zanaatın dışına çıkmadan, çıkamadan o zanaatın en iyi ürünlerini vermeye, içtenlikle vermeye yönelmesi de, bir kişilik, bir ahlâk, bir tutarlılık belirtisidir. Gerçi solo tek başınadır ama, ayrı ayrı tek şey arama yollarıdır şiir.

Devrimci olmayan, öyle görünmeyen şairin de devrimcilerin varmak istedikleri insan gerçeğine varmadığını nasıl söyleyebiliriz?

Sayın Necatigil, biraz önce, öteki çalışmalarınızdan söz ederken, “baş kaygım şiir” demiştiniz. Şiir yazmayı sürdürdüğünüze göre, yayınlanmamış son şiirlerinizden birini rica edebilir miyim?

Şair dostumuz, son şiirlerinden birini getirip veriyor.

“MADEN¹³²

Bu maden bir maden / Kendimizden uzakta aranan bir maden / Ya neden olmadan bilinmek isteriz? / Kazdığımız toprakta açtığımız kuyular / Fıskırtmış petroleri / Ya neden görmeden yoksulluk deriz? / Uyur sokak, uyur ev / Susturur gece makinaları / Ya neden durmadan gürültülerdeyiz.”

Şiiri okuyorum, üzerinde düşünmeye başladığımı görünce “söylediklerime uygun bir şiir olsun istedim” diyor. Sonra, herkese sorduğum soruyu kendisine de yöneltiyorum: Şu klikleşmeler konusuyla ilgili soruyu.

“Ben, klikleşmelerin karşısındayım. Sanatın zararına oluyor. Bile bile inkâr ediyoruz bizim düşüncemizde olmayan sanatçıları. Sanat, sürekli bir arayıştır, bir öncekinin yaptığına, bir denenmemiş, gözden kaçmış, akla gelmemiş bir yaşam kesitini, bir insan gerçeğini daha eklemektir. Bunun sonu yok tabii. Çokgen bir geometrik şekil bir nesneye çok değişik, farklı açılardan bakmak imkânı oldukça, klikleşmelerin yalnız bir açıyı var sanmaları, o açının da gerçekliğini şüpheyi düşürür. Dolayısıyla o açının da aleyhinedir bu katılık.

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın bir sözü var, diyor ki: “Edebiyatta benzememek esastır. Benim söylediğimin aksini söyleyenden hiç olmazsa biraz daha hoşlanırım. Edebiyat biraz düşmanlık işidir. Bana fazla yaklaşanlardan kaçırım.”

Tanpınar’ın bu sözünden şu sonucu çıkarmak istiyorum: Klikleşmeler benzeşmeleri emretmektedir. İlla bizim gibi yazsınlar demektir. Oysa, hemen yanımızdaki arazide, en az bizimki kadar düşündürücü veya yararlı sanat fideliği olmaya elverişli besin ve bitki alanları vardır.”

Radio Oyunları:

Söyleşimizin bundan sonrasında, radyo oyunları yazmayı sürdürdüğünü söylüyor Necatigil. Kendine “Neden hep radyo oyunu da,

sahne oyunu değil” diye sorunca “Bu bir alışkanlık, bir biçim işi. Bu nedenle sahneye geçemiyorum galiba” diye yanıtlıyor.

Peki, daha başka söyleyecekleriniz yok mu?

“Asıl söylenecekler hep sonradan hatırlanır ve söylenmeden kalır. Çünkü, her söz bir başka açıklamayı gerektirir.”

Politika gazetesi, 7 Ekim 1976¹³³

Behçet Necatigil Federal Almanya'da Türk Edebiyatını Temsil Etti

3-7 Ekim tarihlerinde (1977) Münih yakınlarındaki Tutzing kasabasında “Çağdaş Balkan Edebiyatları” konulu bir seminer haftası düzenlendi. Ünlü ozanımız Behçet Necatigil de, bu kez Almanya'ya bu seminer haftası dolayısıyla çağrılı olarak geldi. Ben de kendisiyle hem Tutzing'de, hem de Stuttgart, Batı Berlin, Frankfurt, Villingen-Schwenningen gibi Almanya kentlerinde birkaç gün beraber olabilmenin sevincini yaşadım.

Bu arada biri Berlin'de, öbürü bütün Federal Almanya'da dinlenen Türkçe radyo yayınları için iki söyleşi yaptık. Berlin'deki 12 Ekim, öbürü 13 Ekim tarihlerinde yayınlandı. Bu konuşmalarımızda gezisiyle ilgili çeşitli sorularıma verdiği yanıtlardan yararlanarak, Behçet Necatigil'in Almanya gezisini bu yazıda biraz yansıtmaya çalışacağım.

Çağdaş Balkan Edebiyatları seminer haftasını “Südosteuropa Gesellschaft” –Güneydoğu Avrupa Derneği– düzenledi. Bu, Federal Hükümetten ödenekli, Balkan ülkelerini Almanya'da geçmişleri ve şimdileri, toplumsal ve kültürel durumlarıyla daha geniş, daha doğru tanıtmaya çalışan, bu ülkelerle Federal Almanya arasındaki ilişkileri güçlendirme amacına yönelik bir kuruluştur. Bu çalışmalarını türlü yayınlar, sergiler, toplantılar, konuşma ve seminerlerle yürütür.

Necatigil, önce Çağdaş Balkan Edebiyatları seminerine ilişkin şu bilgileri verdi:

“Her yıl değişik konularda uluslararası toplantılar yapan, kongreler düzenleyen bu dernek, bu yılki konusunu edebiyattan seçti. Balkan ülkeleri edebiyatlarında çağdaş, varsa ortak doğrultular üzerine yapıldı bu toplantı. Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Yugoslavya, Romanya, Arnavutluk ve Türkiye'den gelen delegelerden oluşuyordu konuşmacılar.

Ben, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Türk edebiyatındaki gelişmeler üzerine hazırladım raporumu. Evet, öbür milletler de

aynı doğrultuda ele aldılar konuyu, yani başlangıç tarihi İkinci Dünya Savaşı oluyor. İkinci Dünya Savaşı'nı hazırlayan nedenler ya da her milletin o savaşın arefesindeki edebiyatı başlangıç yerine geçti. Sonra savaşın bütün dünyada yarattığı toplumsal kültürel değişimlerin edebiyata yansması üzerinde duruldu."

Çeşitli Balkan edebiyatları üzerine yapılan konuşmaları izlerken, bu edebiyatların gelişmelerinde koşutluklar saptayıp saptamadığı biçimindeki soruma ise, Necatigil şu karşılığı verdi:

"Farklılıklar saptadım. Şu bakımdan; onlarda sosyalist akım çok önceden bir güç kazandığı halde, bizde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra böyle bir akım kuvvetlenmeye başlamıştır. Sonra bizim Köy Enstitülerinden yetişen romancılarımızın yönelişlerine benzer yönelişler onlarda daha önceden vardı.

Şiirlerinde bir ayrılık görmedim. Şiir, böyle uluslararası ortak anadil gibi. Şiirlerini de tanıttılar. Bizim şiirimizden üstün bir tarafları olduğu kanısında da değilim.

Yalnız bir nokta üzerinde durmadı onlar. 1960'lardan beri süregelen Almanya'ya işçi göçüne hiç değinmediler. Oysa, örneğin Yunan edebiyatında bir iki çağdaş yazar var ki, bazı romanlarında, örneğin *Göçebeler* diye bir romanda, Yunan işçilerinin Almanya'da çevreyi yadırgamalarını, Almanlar karşısında ürkek ve kenarda bir hayat kavgası sürdürmelerini konu edinmiştir. Söz konusu etmediler.

Yugoslav delegeleri de, çağdaş hikâye ve romanlarını anlatırken, sanki bu dış ülkelere beyin ve kol gücünün göçünden habersiz gibiydiler.

Bu noktada biz büyük bir takdir topladık. Hattâ biz Alman edebiyatındaki Türk işçileri konusuna da temas ettik. Bugün açıp okursanız, Heinrich Böll'ün *Gruppenbild mit Dame* (Kadınlı Toplu Resim) romanını, Max von der Grün'ün bazı romanlarını ya da Siegfried Lenz'in birkaç hikâyesini açıp okursanız, burada kahramanların Türk işçileri olduğunu görürsünüz."

Batı Berlin'in Kreuzberg semti yüzyılın yoğun bir sanayi bölgesiydi. Savaş bitimine değin bu böyle kaldı. Buradaki yerleşimin en önemli özelliği şuydu: Konut parselleri büyük bir iç avluyu çevreliyor. Bu avlularda sanayi işletmeleri, fabrikalar yer alıyor. Avluyu çevreleyen konutlarda da bu sanayilerde çalışanlar aileleriyle birlik-

te oturuyorlardı. Emekçiler yollarda zaman yitirmiyorlar, evlerinin merdiveninden iner inmez kendilerini işyerlerinde buluyorlardı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman sanayiinin yeniden kuruluşunda baş döndürücü büyüme sonucu Kreuzberg'deki işletmeler küçük kalmış, konutlarla çevrili oldukları için de genişletilememişlerdir. Böylece işletmeler kentin yeni sanayi bölgelerine kayarak, orada büyümüş ve genişlemiştir. Günde birkaç saati tren, metro ve otobüslerle yollarda geçen emekçiler de yeni sanayi bölgelerinin çevresinde oluşan yeni yerleşim merkezlerine geçmişler. Kreuzberg gittikçe boşalmış, giderek artan bir emekli, yaşlı nüfus dışında iyice boşalmıştır.

İşte tam bu sıra Alman sanayiinin artan işgücü gereksinmesinin karşılanması için, yoğun olarak getirtilen Türk işçileri, bu boşalmış, eski, bakımsız evlere, yenilerine göre daha ucuz kiralarla yerleşmeye başlamışlardır. Arkalarından aile fertlerini, çoluk çocuklarını da getirerek, Avrupa'nın en ünlü Türk semtini oluşturdular. Bugün Kreuzberg'te bakkal, manav, lokanta, meyhane, işkembeci, tatlıcı, berber, terzi gibi hizmet gören yerleriyle, sinema ve kahvehaneleriyle kırk bin kadar Türk nüfusu yaşamaktadır. Yıllar geçtikçe, ölmekte olan bu eski Berlin semtine yeni kan, can ve renk getirmekle kalmamışlar, aynı zamanda yerlerinden ayrılmak istememiş ve Kreuzberg'de kalmış Alman nüfusuyla da iyi ilişkiler kurmuş, onlarla kaynaşmıştır bu Türkler.

Kreuzberg'i ilk tanıtanlardan biri de Berlin'de yaşayan Türk yazarı Aras Ören'dir. *Niyazi'nin Naunyn Caddesinde İşi Ne?* adlı destansı kitabı, dikkatleri Kreuzberg'in en ünlü bu caddesine, orada yaşayan Türklere çekti.

Berlin'e geldiğinde, Aras Ören, Necatigil'e Kreuzberg'i ve özellikle Naunyn Caddesini de gösterdi. Tutzing'deki konuşmasında, edebiyatımızda ve Alman edebiyatında Türk işçileri konusuna da yer veren Behçet Necatigil, bize bu soruna, bu olguya ilişkin olarak şunları söyledi:

“Ben Almanya'daki konuk işçilerimizin yaşamını, edebiyatın aynasından izliyorum. Almanya'daki yurttaşlarımızın yaşayışlarını, gününe göre sevinçli, gününe göre kahırlarla dolu, acılı, ümitlerle, hasretlerle yüklü günlerinin izdüşümünü hikâyeye, romana, şiire yansıtan sanatçılarımız var. Bunlar ya burada yaşayıp çalışıyorlar,

ya da Türkiye'den buraya geldikçe onlarla kaynaşan, onların yaşıyışlarını yakından gören sanatçılarımız var. Birkaç isim sayabilirim. Bunlar Nevzat Üstün, Bekir Yıldız, sonra geçen yıl buraya gelen, işçilerimizle uzun konuşmalar yapan hikâyecimiz Fûruzan, Münih'te çalışmakta olan Fethi Savaşçı, Stuttgart'ta Yüksel Pazar-kaya, Berlin'de Aras Ören...

Bunlar dışında tabii gündelik gazetelerimizde yazarlarımızın durumu saptayan yazıları, incelemeleri okuduğumuz kaynaklar arasında. Bütün bu birikimden öğreniyoruz ki, sorunlar var ortada. Ama bu yalnız biz Türklerin sorunları değil. Yunanlıların da, Yugoslavların da ortak sorunları. Anayurdundan dışarda konuk işçi her zaman bir sıra özlemi içindedir. Hayat koşulları bulunduğu bu yad elde iyi olmasına rağmen, aklı fikri vatanındadır. Ya bıraktığı eşi, yavruları vardır orada, ya da ailesiyle gelmişse, kendisini çağıran toprağına karşı önüne geçilmez bir hasret vardır içinde. Bizim edebiyatımızda olduğu kadar Yunan edebiyatında da göçebe işçi konusunu işleyen pek çok hikâye var. Bu demek oluyor ki, en az üç Balkan ülkesinin, Yugoslavların, Yunanlıların, Türklerin ortak kaderi.

Çetin bir savaş veriliyor. Ne kadar anayurdumuzu, Türk olduğumuzu unutmazsak, bu savaşı o kadar kolaylaştırabiliriz. Şairimiz Tevfik Fikret, oğlunu Batı'ya gönderirken, ondan Batı'dan biraz nur almasını, ilerlemelerin nasıl olduğunu öğrenmesini ve edineceği bilgileri, yurduna dönüp, yurdunda uygulamasını istemişti. Demek istediğim şu: Her işçi ne kadar benimserse benimsesin bu değişik hayatı, eninde sonunda bir yurt özlemine kendini kaptıracak ve kesin dönüş yapacaktır."

Evler şairi, Tuting'de edebiyat haftası çerçevesinde yapılan bir şiir akşamında, orada toplanmış çeşitli ulusların delegelerini ve konuklarını şiiriyle de büyüledi. Şiir akşamının amacı, seminer boyunca sözü edilen Balkan ülkeleri şiirlerinden örnekler sunmaktı. Asıl dillerinde tadımlık birer şiir okunuyor, öbür örnekler, anlaşılсын diye, Almanca çevirilerinden veriliyordu. Seminer düzenleyicilerinin kendilerine göre bir düşünce ile yaptıkları sıralamada önce Macar şiirinden örnekler sunuldu. Sonra Romanya, Arnavutluk ve Yugoslavya ile Bulgaristan sıraya girdi. Yugoslavya delegeleri, sanki dört ülkeymiş gibi, Sırp, Hırvat, Boşnak, Sloven ve Makedon şiirlerini ayrı ayrı örneklerle tanıttılar.

Böylece saatler ilerlemiş, durmadan yeni adlar ve yeni örneklerle saatler boyu karşı karşıya bırakılan dinleyici, uyuklama kertesinde yorulmuştu. Böyle bir anda sıra Türk şiirine gelince, Türk şiirinden şimdiye dek Almancaya yapılmış çevirilerden kısaca söz edilerek, topluluk içinde Türkiye'nin en ünlü şairlerinden Behçet Necatigil'in bulunduğu belirtildi. Necatigil'in çalışmaları, kişiliği ve şiiri üzerine çok kısa birkaç sözden sonra, Türk şiirinden örnek olarak bu yüzden yalnızca Necatigil'den birkaç şiir sunulacağı açıklandı.

İyi ki de böyle yapıldı. Dinleyiciler, ne kadar önemli olursa olsun, birkaç yeni adla karşı karşıya bırakılıp yorulmadı. Bütün dikkatler Necatigil adı ve kişiliği üzerinde toplandı. Uyuklayanlar uyandı, pür dikkat kesildiler. Necatigil, önce örnek olarak "Solgun Bir Gül Dokununca" şiirinin Türkçesini okudu. Ondan sonra yedi, sekiz şiirinin Almancaları okundu. Şiirden şiire dinleyenlerin ilgi ve dikkati bir doruk noktasına doğru arttı. Son şiir okunduğu zaman, beklenmedik ve o ana değin görülmedik bir alkış koptu. O andan başlayarak, seminerin sonuna dek yalnız Necatigil vardı bütün dikkatlerin odak merkezinde. Seminer üzerine İsviçre'nin ünlü günlük gazetesi *Neue Zürcher Zeitung*'da çıkan 18 Ekim 1977 tarihli yazıda da Necatigil'in şiirleri övülüyordu.

Behçet Necatigil de çağının içinde yaşayan, çağının olgularına açık bir şair olarak, yurtdışındaki Türk işçileri sorununa gözü kapalı kalmadı. Özellikle 1972 yazında Federal Almanya'da geçirdiği üç aya yakın bir süre içinde, Türk işçilerinin durum ve sorunları onun şiirine yansımaya başladı.

Bu konuyu açıyorum kendisine, yurtdışındaki Türk işçilerine ilişkin bir şiirinden söz etmesini istiyorum. Şöyle diyor:

"Bir ufak şiirim vardı. Bu şiirin temelinde yatan gerçek şudur: Ekonomik koşullar yüzünden, yaşama şartlarının yetersizliği yüzünden, Türkiye içinde köyden büyük şehre bir göç yıllardır sürmektedir. Bir de buna son on beş yıldır Türkiye'den Batı ülkelerine, Avrupa memleketlerine, daha sonra Avustralya'ya göçler başlamıştır.

İster dağlık bir köyden İstanbul, İzmir, Ankara'ya gelmiş işçi olsun, ister kırsal bölgelerden ya da büyük kentlerimizin birinden Almanyalara, Fransalara gelmiş işçiler olsun, bunlar yeni yerlerinde tam uyuramıyorlar kendilerini çevreye. Sürekli bir tedirginlik,

bir gerilim, bir ürkeklik, her an bir yanlış anlaşılma, hakaret demeyim, bir küçümsemeyle karşı karşıya kalma korkusu içinde yaşıyorlar.

Tabii yad eldir, büyük kent de, Avrupa da insanın kendi yetiştiği yerlere benzer mi? Sonunda yarım kişilikler beliriyor. Fatma köyden gelmiştir. İstanbul'da uzun bir savaşa girmiştir. İstanbul'un bazı ufak tefek yaşam özelliklerini sırtlanmış, ya köyüne dönmüştür tekrar, ya da İstanbul'da o şekilde kalmıştır. Bunlar, benim kanımca, yarım insanlardır, bocalayan insanlardır. Ortamların değişmesi halinde, tam bir kişilik olmak, bir ömre bakan uzun bir çaba gerektirir. Evet, şiir çok kısa, açıklamam uzun oldu:

AYRILIK DESTANI¹³⁴

Aç toylar uçar / Geride yavruları / Yarım İstanbul Hacer / Yarım Almanya Ali. / Donar kalır kum çakıl betonlarda / Gelirim, biraz para, önümden çekil / Yarım Almanya Esma / Yarım İstanbul İsmail.

Behçet Necatigil 1938¹³⁵ yazında, Almanların bir vakfından, "Humboldt Stiftung"un bir bursundan yararlanarak üç aylığına Berlin'e gelmiştir. Aradan kırk yıl geçtikten sonra, bu Almanya gezisi sırasında Berlin'e, Batı Berlin'e, ikinci kez uğradı. O zaman öğrenciydi. Bugün ünü ülke sınırlarını da aşan bir şair. Kırk yıl arayla bir kente ikinci kez gelen Necatigil gibi bir şairde bunun uyandırdığı duygular, izlenimler ilginç olmalıydı. Konuyu açtığımda, düşüncelere dalarak, yavaş yavaş şunları anlattı:

"Ben, Türk Dili ve Edebiyatı öğrenimi yapıyordum, ama lisede Almanca okuduğum için, fakültede Almancamı ilerletmek zorunluluğu ile karşılaştım. Bir profesörümüz vardı, bilirsiniz, Fuad Köprülü. İki yıl içinde bilimsel bir metni elimizde sözlük olmadan okuyup çeviremezsek, bizi asla mezun etmeyeceğini söylemişti. Bu tabii bizim hayrımıza bir tehdit. Bizi mecburi bir uyanıklığa götürdü. İlk sınıfta geceleri Halkevi'nde yapılan dil kurslarına gittim. Birinci yıl sonunda herhalde epey ilerlemiş olacağım ki, profesörlerim "Humboldt Stiftung" bursuna beni seçtiler.

O üç aylık Berlin gezim elbette büyük ölçüde yararlı oldu bana. Sonra bırakmadım Almancayı. Çevirilerden zevk aldım. Alman şair ve yazarlarını, özellikle 20. yüzyıl yazarlarını asıl dillerinden okumak, benim bu alanda büyük bir mutluluğum oldu.

O vakit biz tabîî, deyim yerindeyse, gözü kapalı geldik Berlin'e. Birdenbire bir büyük Avrupa şehri ortasında kendimizi yapayalnız bulduk. Biz, Türkiye'den katılan iki üç öğrenciydik. Öbür arkadaşlarım bu bursa diğer fakültelerden aday gösterilmişlerdi. İşte, Japonlarla, İranlılarla, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen ve benim gibi bu büyük çevreyi yadırgayan kişilerle yaşadık.

O zaman Kuzeybatı bölgesinde, Borsig Caddesinde bir öğrenci yurdu vardı. Orada kaldım ben. Her gün kurslara gidip gelme zorunluğunu düşünürseniz, bu gidiş gelişlerden, bu derslere katılmalardan artan dar bir zaman diliminde Berlin'i fazla gezemeyeceğimizi takdir edersiniz.

Ama ben yine de bunu değerlendirdim. Mümkün olduğu kadar, kısmen yaya, kısmen taşıtlarla ve öğrenci gezilerine katılarak, o zaman Berlin'i bir hayli dolaştık.

Yalnız araya giren bu uzun zaman benim eski anılarımı tam canlandırmadı. O günlerin yapıları, o günlerin havası, o günlerin hem gergin, hem oturmuş hareketsiz havası yerini bir başka şeye bırakmış.

Yapılar değişmiş, eskinin yanında yeniler bir kontrast gibi; bir zaman tutarsızlığı, anakronizm gibi bir durumla karşılaştım, öyle bir ruh haleti içinde kaldım.

Nitekim Kreuzberg çevresinde ben, o yılların binalarını birdenbire anılar içinden gülümseyen bir yüz gibi karşımda görünce, heyecan duydum doğrusu.

Yenileşmeler, bugünün insanları havayı, geride bıraktığı yapıları, parkları, yaşayış biçimini bugün bulamazsa, kendini büsbütün gurbette, büsbütün terkedilmiş, yadırgı bir insan olarak düşünüyor.

Onun dışında her yerde aynı hayat, her yerde aynı koşuşmalar, aynı hayat kavgası ve sonra insanların kendi köşelerinde kapanıklıkları..."

Yeniden Tutzing'deki edebiyat seminerine, diğer ülkelerin konuşmacılarına dönüyoruz bu kez. Necatigil, yalnızca titiz, incelikler ustası bir şair değil, aynı zamanda titiz bir araştırmacıdır. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü* gibi yapıtlarından biliyoruz. 1972 yazında Federal Almanyaya DAAD'nin (Federal Almanyaya devletinin resmi bir kuruluşu) üç aylık çağrılısı olarak gelirken, uzun ve titiz bir çaba sonucu, Almancadan Türkçeye yapılan çevirilerin bir dökümünü çıkarmıştı.

Bu kez de Tutzing'deki seminerin konusunu göz önüne alarak, tâ 1933 yılından günümüze değin Balkan edebiyatlarından Türkçeye yapılan bütün çevirilerin dökümünü çıkararak geldi.¹³⁶ Bu çalışmasıyla da ayrı bir saygınlık kazandı.

Öbür edebiyatlarla ilgili konuşmalardan kazançlı çıkıp çıkmadığını soruyorum kendisine. Şunları anlatıyor:

“Ben delegelerin raporlarından, konuşmalarından pek yeni bir şey duymadım. Çünkü, Yunan, Romen, Yugoslav, Bulgar, Macar edebiyatlarını biz Türkiye’de çevirilerinden rahatça izliyoruz. Onların saydıkları, değerlendirdikleri kişiler arasında, büyük bir merakla dinlerken, pek azının ismini ilk defa duyduğumu fark ettim. Bu da beni yurdum adına bir bakıma çok sevindirdi.

Onlar bizden ancak iki, üç isim bilirken, Yaşar Kemal, Aziz Nesin gibi, zaten Balkan ülkeleri dışında da ün kazanmış bir, iki yazarımızı bilirlerken, bizim Türkiyeli edebiyatçıları olarak, onların söyledikleri isimleri, romanlarını okuyarak bilmiş olmamız, bizi gerçekten kıvandırdı.

Yalnız Arnavut edebiyatını ben ilk defa orada hayranlıkla izledim. Arnavut edebiyatı üzerine konuşan hatibi büyük bir merakla, dikkatle, yeni bilgiler edinme gayesiyle izledim. Bu edebiyattan Türkçeye pek az kitap çevrilmiştir. Buraya gelirken, hazırlıklıydım. Yani oturdum, iki ay geceli gündüzlü, 1933’ten 1977’ye kadar edebiyat dergilerinde, yayınevlerinde Balkan edebiyatlarından yapılmış bütün çevirileri saptadım. Sonra, kitapların zaten çoğunu okumuştum, tam bir çeviri dizini çıkardım.

Böyle bir doğrultuda buraya hazırlıklı gelmek için yaptığım bu çalışmada ilk defa, ne yalan söyleyeyim ilk defa farkına vardım, meğer en zayıf, en kısır, en boş kol bizde Arnavut edebiyatıymış.

İsmail Kadare’dan yalnızca iki roman var kırk yıllık Türkiye’nin çeviri edebiyatında Arnavut edebiyatına örnek olarak. Çağdaş Arnavut edebiyatını tanıtan konuşmacı, bu bakımdan bana çok şeyler öğretti. Okuduğu şiirler âdeta çarptı beni.

Bir gece şiir matinesi de düzenlediler. Orada her milletin temsilcisi kendi şiirlerinden okundu. Diyebilirim ki, Arnavut şairleri dinleyicileri, öteki milletlerin şairlerinden daha çok etkilediler.”

Behçet Necatigil ile

Yetenek ve yatkınlığınızın dışında ozanlığınızı hazırlayan rastlantılar var mıydı?

Yetenek ve yatkınlık, çoğu zaman çocukluk tarlalarında boy atan delicelerdir. Yabanîdir, zehirlidir tohumları. Güzel görünür, bir işe yaramaz. Az zamanda anlaşılır fosluğu. Yeteneğe güvenmek aldatır. Uzun bir çaba, sabır ve dönüştürme gerekir. Islah edecek, uğraşacaksınız! Gür su, kanal düzenine, baraja şokulmazsa, boşuna akar gider. Rastlantıya da her zaman inanmışımdır. Ama sanat hayatımda, başlangıçta ve bir ömür boyu, bende yazma ihtiyacı yaratan şeyler, daha çok kişisel (Kişisel dedim ya, kişinin sınırları nerde başlar, nerde biter?) algılar, acılar oldu.

Aileniz ve içinden geldiğiniz toplumsal sınıfın sanatçı kişiliğinize biçim veren özellikleri nelerdir sizce?

(İlk soruya bağlıyorum.) O yüzden kendimde ve yakınımıdaki çevrelerde gördüğüm, yaşadığım yitikler, hastalıklar, mutsuzluk ve uyumsuzluklar, benim dünyamı biçimlendirdiler. İnanmışım kadarcınca, sağlam biçimlenme kalıplarıydı bunlar. Olumlu şartlanmalar. Çünkü sanatta esas insansa benim de şiirlerimde insan pazarları görülür. Belirli yerlerde belirli günlerde sabah kurulup akşam dağılan pazarlar gibi belki gürültüsüz, ama kalabalık, alışverişli pazarlar. Filem, torbam hemen hep bu pazarlarda doldu. Lüks mağazalarda, süper marketlerde işim yoktu benim. Şikâyetçi değilim.

Gençlik dönemlerinizde o günün toplumsal değerlerinden hangileriyle çatışmanız oldu? Üzerinizde ağırlığını duyduğunuz baskı ve sınırlamalar?

Ben kavga adamı değilim. Çatışacağımı anladığım anda bırakır, çekilirim. Geçer bütün tozkoparan fırtınaları. Çünkü her sanatçı ayrı bir ağıt yakar hayata (içtenlik sahibiyse!).

Şiir dünyası sığınağınız mıdır?

Öyledir. Kendi tutarlılığımda yazıyorum, koroyu bozuyorum diye içerleyenler oldu. Oysa ben de çağın tanığıyım. Sığınakta da faydalı işler yapılır.

Kırk yıldır şiir yazabilmeyi nasıl açıklıyorsunuz?

Ben yazarım. Ne zaman söylemiş Dağlarca: “İçimizden dışımızdan geçer vakit zâlim zâlimâne.”¹³⁸ Vaktin zulmüne karşı yazmak gerek. Çünkü gözlerimi ne içime kapadım, ne dışıma. Dışa bakışım bir büyülteç bakışı ya da petekgöz (terim yerinde değil, yâni çok sayıda façetalarla her yana yetişmek isteyen göz demek istiyorum) bakışı değildir. Kendi açımdan, kendi bakışımla bakmak. Türk bakışıyla bakan şairlerimiz. Yüzyılların az çok ortak bakışı. Sanat yenileşmeler çevresinde tekrarlamalar toplamıdır. Hemen her şair, kendince önemli şeyleri bıktırıncaya kadar tekrar eder. Bezmişlere kurtuluş bakışı açık: Hür meydanlar, temiz hava.

Şiirin yeri ve öneminin gelişmiş ülkelerde azaldığını söylüyorlar?

Gelişmiş ülke, bir yanıyla tükenen ülkedir. Sorunsuz ülke açmaz beni. Bizim kişisel, toplumsal sorunlarımız var. Yani bizim yazacak şeylerimiz henüz tükenmemiştir. Bunlar bitti mi işte ancak o zaman oyun başlar, kireçlenme başlar. Hem sonra acaba gelişmiş ülke dediğiniz ülkelerde de yalnızlığı, ölümü, kişisel-çevresel ilişkilerde bocalama ve yanılmaları, akan nehrin yolunu kesen her türlü engel ve engelleri tam düzlemişler, çözümlemişler mi? Şiir, havasını ortamını her zaman bu tür olgular ve durumlarla bulur, buluyor.

“Çağımızın parçalanmış, dengesini yitirmiş, iyice yabancılaşmış yaşamının...” (bu sözler sizin bir söyleşinizden alınma) kurtuluşunda şiir ve edebiyatın işlevine inanıyor musunuz?

Şiir ve edebiyatımızın katı, haince, şarlatan olmadığı ölçüde; insanlık, ahlâk, uzlaşma, kaynaşma, beraberlik erdemlerini duyurduğu ölçüde hayatı düzenleyeceğine, güzelleştireceğine tabii, inanıyorum. İnsanlarda o erdemleri gerçekleştirme atılımlarını sağlarsa şiir sağlar, edebiyat sağlar.

Bir yerde “Ben toplumcu, realist bir şairim” demiştiniz. Toplumcu

realist şiiri nasıl anladığınızı ve kendinizi her döneminizde de bu tür bir şair sayıp saymadığınızı öğrenmek istesek?

Nerde, ne demişim izlemişsiniz! Sizden korktum! Nasıl başladım da öyle gidiyorum. Özde, içerikte değişmem ben. Toplumcu realist şiiri nasıl anladığıma gelindikte: günümüzün maddeci dünyasında eskimiş sayılan kelimelerdir ya, sormak isterim: Kanaat nedir, feragat nedir, hakkına razı olmak nedir? İşini, görevini, faydalı, vicdanlı, hakkıyla yapmak nedir? Yani bütünüyle “Ethik, Ethos” nedir? Bunlar tam yerine getiriliyor mu? Realizm benim için biraz da dürüstlüktür, onurdur. Yırtıcı, bencil, keyfine düşkün olmamak ve çıkarı için, yaranmak için, art niyetlerle sanatı bir maşa gibi kullanmamaktır. Kuzu postunda, mağdur pozunda kurt ve acımasız, insanları harcamamak da realizmin şânındandır. Sizin deyişinizle ben “her dönemimde” kendimi belki küçük, fakat toplumsal-yaygın realite ve yaşantıların şairi saydım.

En çok satan şiir kitaplarınızdan biri kaç adet basılmış ve satılmıştır, söyleyebilir misiniz?

Hiç bilmem. Merak da etmedim hiç. Kendimi önemsetmek için büyük rakamlar mı yazmam gerek? Bazı kitaplarım yıllar önce tükenmiştir, ne yapar eder yeniden bastırabilirdim. Beklerdim, sonraki baskılar da tükenirdi. Fakat gerekli mi? Hep yenisine bakalım! Değeri baskı sayısıyla ölçmem ben! (Affedersiniz, övünmek mi bu?)

İstedığınız ölçüde anlaşılıp okunuyor musunuz acaba?

“Okunmak” sözü de görece bir söz. Hele şiir, sanat spekülasyonlarıyla alçalıp yükselen bir para borsasıdır. Nice kalp akçenin, sanat sarraflarının pazarlama dümenleriyle ayanı tam sikke gibi kapışıldığı çok olmuştur. Böylesine kandırmaca okunmak istemem. Osmanlı kantarlarında hilesiz tartılmak! Eşlerde dostlarda sevilikten, düşmanlarda, hasutlarda ölüp gittikten sonra, çok ileride, biz artık yokken, yüreklere belleklere buruk tortular olacak mıyız? İnce eleyip sık dokuyan yazılara, eleklere dolgun konular olacak mıyız? Gerçek okunma, değerlendirilme budur. Meydan okur gibi mi konuştum? Yoo, hayır, beni düşünmeyin! Ben sağlığımda istediğim ölçüde okundum, anlaşıldım. Bulup da bunamayalım! Bulunmaz Hint kumaşı değiliz hiçbirimiz!

Altmışınca yaşınızda yaşlılık ve sanatçı yanınızın bu doğal olgu karşısındaki durumu üstüne neler söylersiniz?

Bir, iki şiirimizden hatırladıklarımı: 1) Birazdı vardı çok denendi / Geldiler almaya diyebiliyor musunuz: / Geç bile kaldı.¹³⁹ 2) Çekilen bir teyel / Olur gider daha olmadı.¹⁴⁰ 3) Taş taş uzaklaş her şey yola gidiyor.¹⁴¹ 4) Şimdi senin önünde bir takvim durmuyorsa / Yılların takvimi, hattâ yalnız kendin / Neyi çıkaracaksın şu yazdıklarımдан¹⁴² 5) Yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği.¹⁴³

Vesaire vesaire. Benden de size bir soru!

Buyurun!

Başka sorunuz var mı?

Sıkıldınız galiba! Başka ne olsun?

İyi! O halde benden de iyilik, sağlık ve huzur dilekleri. Teşekkürler! Her şey sizin de gönlünüzce olsun!

Necatigil, Fuzuli'den bir beyit okudu ve sustu:

“Cife-i dünya değil kerkes gibi matlûbumuz / Bir bölük ankalarız Kaf-ı kanaat bekleriz.”

Söyleşiyi yapan: Perihan Tok
Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1977

Bir Sanatçının Günlüğü

Bugün konuğumuz, dinleyiciler, Behçet Necatigil. Günlük hayatın, yalnızlıkların, saklı duyguların, gizli sevdaların, evlerin, ev içlerinin şairi Necatigil. Elbette bu tanımlara sığdırmak mümkün değil sanatçıyı, belki genel eğilimlerini anlatır o kadar. Her konuda şiir yazar Necatigil, apayrı bir duyarlılığın şairidir. Söyleyişine üslubuna dokunamazsınız, onun deyişiyle, solgun bir gül olur dokununca. Kalabalıklarda, kahvelerde, kokteyllerde, değişik toplantılarda pek rastlanmaz Necatigil'e. Evinde çalışmıyorsa, çarşı pazarda olduğu söylenir. Boş zamanlarında mutfağa da girdiği olur. Özette bütün hayatı şiirine yansır. Son yıllarda şiir kadar radyo oyunlarına da vakit ayırdığı görülür Necatigil'in. Çeviri deyince akla Knut Hamsun gelir, bu kuzey Avrupalı yazara özel bir sevgisi vardır. Hamsun'un romanlarının şiir yüklü oluşundan belki de. Behçet Necatigil adı geçince akla bir de İstanbul'daki Kabataş Lisesi gelir. Sanatçı bu liseden mezun olduğu gibi 15 yıl gibi uzun bir süre de bu lisede edebiyat öğretmenliği yapmıştır. Şiir kitapları ile çeşitli ödüller alan, radyo oyunları yabancı dillere çevrilen Necatigil'i kendisinden dinleyelim.

Ben Birinci Dünya Savaşı yıllarında doğmuşum. Annemi iki yaşında kaybetmişim. Uzun zaman anaannemin yanında kaldım. Sonra babamın ikinci evliliğinde şöyle böyle 8-10 yaşlarında bu ikinci eve geldim. Ama anaannemle ilişkim kesilmedi hiç, sık sık beni oraya gönderirlerdi. Karagümrük'te bir ev, tramvay yolu üzerinde hemen. Sonradan satıldı, yıkıldı. Yerine büyük bir apartman çıktı. Bu Karagümrük günleri benim belleğimde silinmez izler bırakmıştır, özellikle bahar yaz geceleri. O Karagümrük çarşısındaki şenlik, sucuların, şerbetçilerin çingiraklı sesleri, sonra Fatih-Edirnekapi yolu, şimdiki geniş cadde. Açılırken derin kazılar, karpit lambaları ışığı altında işçileri seyredişim, rayların döşenişi... Bunlar öyle sanıyorum ki beni derinden etkiledi. Bu küçük yaşlarda Karagümrük'te tütüncü dükkânlarına ne gibi dergiler gelirse, onları alır okur, hattâ onlara özenerek onlara benzeyen dergiler çıkardım kendime el ya-

zımla. Mahallede bir arkadaşla birlikte. Bir eser-i cedit kâğıdının üç sayfasını ben doldurdum, bir sayfasına onun yazılarını alırdım. Böyle oyalanırdık, sonra sonra şairleri buldum kendiliğimden, çok da iyi oldu bu, yani bana kimsenin yol göstermeyişi. Günüme en yakın şairler Yedi Meşalecilerdi. Ki bu sene ellinci yılı kutlanıyor Yedi Meşale hareketinin. O şairleri beğendim okudum, onlar gibi şiirler yazdım, onların o gençlik dünyaları da beni etkilemiştir. Sonra meselâ Kastamonu'da bir köye gidişimiz, o köydeki hayat, orda bazı acılar, çocukluk hastalıkları, bütün bunlar bir ruh binasının yükselmesinde yapı taşları, köşe putrelleri gibi yahut betonlarla donmuş çakıl gibi bende derin izler bırakmıştır.

Sayın Necatigil sizin dünyanızda öğrencilerin de yeri büyük sanırım. Öğrencilerimi ben her zaman sevdim, haylazları, tembelleri dahil. Çünkü onlar beni her an uyanık olmaya zorluyorlardı. Sonra edebiyat dersi öyle bir derstir ki, kitap dışına çıkmayan öğretmen başarılı bir öğretmen olamaz bu derste. Kitap dışına çıkmak deyince şunu anlıyorum: Kitaptaki konuya bağlı kalarak, o konuyu o günlere yakın durumlardan eserlerden beslemek. Devamlı bir güncel alışveriş içinde olması lâzım edebiyat dersinde, hattâ eski bir konu.

Evlerin yaşamınızda önemi büyük, nasıl değerlendiriyorsunuz evleri? Ben şiirlerimde genellikle orta vatandaşın sesiyim. Yani orta halli ailelerin yaşam biçimleri, hayat savaşimleri. Çevre benim için dar bir alandır. Geniş çevrelerin adamı ben hiçbir zaman olamadım. Çarşılar, pazarlar, sokaklar, öğretmenken iş dönüşü alışverişler, akşam, saatleri dolduran kalabalıkların bir an önce eve gidip biraz dinlenebilmek telâşları. Gözüme hep bunlar çarptı. Çocukluğumda ve sonra, acılı ama sessiz evler gördüm çok. Yakın, uzak aileler arasında. Öyle kendi kaderine razı ya da kendi işinde gücünde dürüst vatandaş olarak. Bir hayat mücadelesi veren kimseler gördüm, öyle sanıyorum ki insan bütün hayatı boyunca, yüzde yetmiş, evlerde bulur mutluluğu. Mutsuzluğumuz bile olsa, biz evlerde dört duvar arasında, kendimizin sultanıyızdır. Ev bir kurtuluştur, sokaklar çabuk tükeniyor, dışardaki ilişkiler, aşklar çabuk tükeniyor. Ve siz bir yalnızlığa itiliyorsunuz, ev sizi bu yalnızlıkta teselli edecek tek imkân. Evlerde ben hiçbir zaman sıkılmadım. Gezmek benim

için, kendi semtimde akşama doğru, bir saatlik, o da alışveriş yapıp dönmek üzere ayrılmaktır evden.

Evde sadece size ait bir köşe var mı, buna önem verir misiniz?

Var ama kapısı kapalı değildir, çünkü zaten şimdiki halde biz evde üç kişi kaldık. Eşim, küçük kızım, ben bir de kedi. Kapıyı kapasanız kedi size öyle alışmıştır ki başlar miyavlamaya, kapıyı açtırır, ille sizi uzaktan görecektir, gözleri üstünüzdedir. Kediyi bir yana bırakalım. Evin diğer kişileri, uzun zaman ses çıkarmadınız mı acaba hasta mı, n'oldu, diye merak ederler, kapı gene açılır. Yani evde özel köşe, gereksiz, yani ev ortak anonim bir paylaşmadır, ama insanın gerçekten yalnızlığı aradığı zamanlar da oluyor. O vakit evden dışarı çıkmalısınız. Evin içindeki yalnızlık başka türlü bir yalnızlıktır, o olumlu bir yalnızlıktır ama bir uyumsuzluk durumunda oldunuz mu, bir sıkıntıya kendinizi bırakmak üzere bulunduğunuzu hissettiniz mi, o vakit evin kurtarıcılığı yetmez.

Dostlarınız, Behçet Necatigil yalnızlığı sever, pek toplantılardan hoşlanmaz, genellikle küçük dost toplulukları içinde rahattır, diyorlar ne dersiniz?

Öyle her yere gidemiyorum ben, meselâ dostlarla bir akşam bir lokantaya gitmek, biraz sohbet etmek, biraz içki içmek gerekirse, önce gidilecek yeri düşünüyorum. Lüks yerlere adım atamıyorum. Yani oraya kendimi layık görmüyorum.

Estağfurullah.

Cidden bu çevre meselesi. Ama orta halli, hiç kimsenin kimseyle ilgilenmediği, halk gazinolarına oralara rahatlıkla giderim. Çünkü öbür tarafa gitmek bir takım görgü kurallarına boyun eğmeyi gerektiriyor, rahat edemiyorsunuz.

İlgileriniz arasında galiba yemek konusu var, çok iyi alışveriş ettiğiniz, çok iyi yemek yaptığınızı söylüyorlar dostlarınız, bu ilgi nereden geliyor efendim?

Tek tük yemekler yaparım. Eşim; “Yahu ben varken, işim yok, ne diye sen giriyorsun mutfaka, vakit kaybediyorsun?” Öyle değil. Mutfak benim için bir zihin dinlenmesi oluyor. Giriyorum ve ki-

taplara bakarak değil kendiliğimden tarifler bularak, ama basit yemekler yapıyorum. Başarılı da oluyorum yani.

Toplumcu şiir?

Demin dedim ki benim şiirim evrenle, dolayısıyla yaşanan hayatla ilgili, toplumcu yanı vardır şiirim. Ama nedense bizde toplumcu şiir dendi mi, başka bir şiir biçimi anlaşıyor. Yani büyük kitlelerin bayraktarı olan şiir, bir koro şiir. Ben bu görüşe katılmıyorum. Çağın tanığı olmak terimi ya da deyimi, bir şair ister bireyci olsun ister toplumcu, şiirine koyabildiği gerçek oranında değer kazanır. Bu Cumhuriyet dönemi şiirinde gündelik hayat, esas şairin şiirine yansımıştır. Yani büyük olaylar değil. Bir sade vatandaşın gündelik hayatı. Ev, iş, gidiş gelişleri arasında her gün tekrarlanan tekdüzeleşmiş hayat... Bunları yazan bir şair de benim için çağın tanığı bir şairdir. Elbet Cumhuriyet öncesi şiirinde, işte Yahya Kemal'ler Haşim'ler döneminde sade hayâl dünyaların sözü ediliyordu, sonra sonra şair yaşamasının bilincine vardı. Bu bilinç daralır genişler. Geleceklere yönelik, tek dünya gibi bir tasavvura ya da belli dünya görüşlerine bağlı kimsenin ütöpik hayalleri de, çağı saran, dünyayı sarsan olaylar yansımaları olduğu için, bir çağ tanıklığıdır. Ama kesmeliyiz parça parça ele almalıyız durumu. Onlar çağ tanığı oluyor da yaşadığı küçük dar hayatı başarılı yazan birisi niye çağdışı olsun. Ben, çağın tanığı olmayı ya da toplumcu olmayı bu şekilde yorumluyorum.

Sayın Necatigil nasıl okursunuz, etkilendiğiniz yazarlar oldu mu?

Bir yazarı, diyelim yeni bir yazar, seviyorum ama onu bırakıyorum bir yana, neden sonra böyle içten bir ihtiyaç duyarak aynı kitabı alıyorum, o kitapta belli bir bölümü bende derin bir çizgi çekmiş bırakmış bölümü, okuyorum, o yazar tekrar yaşamaya başlıyor bir süre bende. Ozanlar için de öyle. Çok eskiden ezberlerdim, ezberimde kalırdı şiirler. Şimdi olmuyor bu. Ama günün bir saatinde aklıma takılıyor bir şairin bir şiiri. Kitabı buluyorum o şiiri okuyorum, bir kere daha tazeliyorum kendimi. Bir şairi bir yazarı bütünüyle sevmemiz çok zor. Her şiir kitabında dört beş, bizim için kalıcı dört beş şiir varsa, işte o şiirlerdir önemli olan.

Sayın Necatigil, doğayla ilişkiniz nasıl?

Doğa uzun bir süre o kadar uzakta kaldı ki, şimdi artık doğaya sevgimi yitirdim. Çünkü büyük şehir doğayı öldürdü. Koskoca İstanbul'da kaç tane gidilebilecek park sayabilirsiniz, ağaçlık bölgeler? Belli yerlerdedir. Yeni kurulan, gittikçe İstanbul'un uzaklarına yayılan yerleşme merkezlerinde öyle parklar da görülmüyor. Bir ağaç bile göremiyorsunuz. Doğa küçültüldü evlerde saksılara hapsedildi. O salonları süsleyen, çoğu bizim çiçeklerimiz olmayan, ithal malı dikenli çiçekler. Tabii doğa yok. Bunun yakınmalarını uzun bir şiirim vardır orada da yazmıştım. Doğayı bulmak için kentin çok uzaklarına gitmek gerekir, ki öyle yerlerde de, eğer bir yazlık siteyse, doğa yozlaşmaya başlamıştır. Ürkütüyor dışarının trafiği insanı. Başınızı dinleyeceğiniz yerler kalmadı ki, hangi caddelerde rahatlıkla yürüyüş yapacaksınız? O korkunç gürültüler. Ev hiç değilse gürültüleri yalıtıyor sokaktan. Çok azı yansıyor sizin odanıza.

Daha çok evde çalışıyorsunuz sanırım, nasıl yazarsınız Necatigil?

Genellikle ani bir nedenle bir şey yazmaya başlıyorum. Yani esin denen nesneye inanmak gerekir. İnsan, havasında değilse, içinden gelmiyorsa ne kadar zorlarsa zorlasın içten ve iyi bir şiir yazamaz. Bazı durumların önümüze düşmesi gerekir, bizi elimizden tutup kendi yönüne çekmesi gerekir, bunun tek şey olduğunu söyleyemem. Yani bu durumlar değişik durumlardır. Bazen okuduğum bir kitapta bir yer bende birtakım çağrışımlar uyandırır. Birkaç dize yazdım mı, şiirin arkası günler sonra tamamlanır gelir. Kimi vakit de, hattâ bir sözcük, bir şiirde şairinin farkına varmamış olduğu bir sözcük, size yeni bir şiir mayası verir.

Sayın Necatigil, özlemlerinize hayallerinize dönelim isterseniz. Sanırım okurlarımız merak ederler. Şiirlerinizde her ne kadar pek çok ipuçları varsa da yine de sizden dinlemek isterler.

Benim öyle önemli özlemlerim yok, olmadı çok şimdiki durumlarımdan, eski durumlarımdan memnundum. Şikâyetlerimiz de bizim biraz fantezi şeylerdir. Bakmayın, şair abartmasıdır. Ah işte tek başıma olsaydım, bilmem yollara düşseydim dervişler gibi, turistler gibi oradan oraya gezseydim. Öyle olsaydı yapabilir miydim? Yoo.

Yine alıştığım yerlerde, olsa olsa belli kahvelerde vakit geçirirdim. Aklımdan hiç geçmemiştir, gidip batıda şurada burada yaşamak, kalmak. Zaten bizim kendi olanaklarımızla yapacağımız işler değil bu. Ama hayâl kurmak da iyidir. Ara sıra içinizden bir tahassür geçmelidir. Ah şimdi, işte bilmem hava da çok iyi, şu kentin şurasında olsaydım. Gıpta; hasetle kıskançlık olmadığı zamanlar yaratıcı bir kuvvettir. Yani başka hayatlara imrenmek, sizde kendi yaşamanızın bilincini daha da keskinleştirir. O vakit daha inandırıcı ve gerçekten yaşanmış duygusu veren şeyler yazabilirsiniz. İşte özelemler varsa hepsi şiirlerime, iyi, gönülümce aktarılmıştır.

Görüntüler?

Görüntüler zamanla gültünç oluyor. Ah diyorsun, bak ya neymiş, fotoğrafa bak. Hayâlde güzelleşir oysa görüntüler. Fotoğrafi önümüze koymadan biz anımsayabilmeliyiz eski bir yaşantıdaki bir kişiyi değil mi? O belli belirsiz hatırlayıp, yüzlerce fotoğraftan daha iyidir. Fotoğraflar hüzün verir bana, eski fotoğraflar. Eşinizin, annenizin, babanızın yahut çocuğunuzun, gençlik, çocukluk resimleri... Yani bu da bir anti hobidir. Fotoğraf alerjisi. Yalnız yapamıyoruz işte, resimler çektiirmek zorundayız, orada burada kullanılmak üzere, isteniyor, vermeseniz ayıp oluyor. Hattâ iyi ki radyoda konuşuyoruz, ses, her şeyin başı ses. Televizyonlara çıkmayı hiç sevmiyorum, her şeyi bütün açıklığıyla gösteriyor. Ben bazı şeylerin Haşim'in şiirindeki gibi müphem olmasını çok severim, şiirlerimde açıklıklar vardır, boşluklar vardır, onları okuyucunun doldurmasını isterim. Çağrışımlara, çeşitli ikili yorumlara elverişli yazmak isterim şiirlerimi. Bu da o şiire koyduğum sesin görüntüden bence daha kıymetli olduğu sonucunu çıkarır.

Bize verdiğiniz bilgiler için çok teşekkür ederiz, dinleyicilerimiz adına. Rica ederim, ben teşekkür ederim, konuşmuş dertleşmiş olduk.

“Şiir beni her yerde bulur”

Doyumsuz bir ilkyaz. Rumeli Hisarüstü’nde çardaktayız. Behçet Necatigil, Fethi Naci, Edip Cansever, Mehmet H. Doğan, [okunamadı]

Şiirin vazgeçilmezliği üzerine bir söyleşi yapmam istenmişti Necatigil’le. Ancak yüz yüze yapılabilir diye düşündüğümünden böyle bir konuşma, onun için İstanbul’dayım belki.

Konuştukça çoğalır Necatigil’le şiir. Gerçekten onun bir parçası, yaşamının çok renkli bir yansıması olur. Bütünleşir ilk yazdıklarından son yazdıklarına kadar. Vazgeçilmez değildir belki şiir. Geçilmezdir. Evet Behçet Hoca ne dersin böyle bir girişe?

Şiir beni her yerde bulur, senin kilometrelerce ötelere bugün ve zaman zaman gelip, nerde olursam olayım bulman gibi. Şiirin benim için vazgeçilmezliği, ondan kurtulmanın olanaksızlığındandır. Birini özleriz, gideriz onu – yoktur öyle biri: Şiir bana geldi mi beni her zaman konuksever bulur. Her şeyi bir yana iter, onu karşılarım, çünkü onun bana verdiği mutluluğu, başka hiç kimse, başka hiçbir şey veremez.

Bana gelen şiire içerlediğim de olur. Gizli bir içerleyiştir bu. Beni işimden alıkoymuştur, zamandan etmiştir, yalnızlığıma topluluklar getirmiş, dar odanın duvarlarını ötelere itmeye, mekânı genişletmeye çalışırken içimi daralttığı da olmuştur. Ama gene de vazgeçemem ondan, yani şiirden.

Fethi Naci: Şiirlerinde şiir bilgisinin en ağır bastığı şairlerden biri, belki de birincisi sensin. Ne diyorsun şiirle şiir bilgisinin ilişkisi üstüne?

Edip Cansever: En büyük en küçük [okunamadı] Ne dersin Necatigil?

[Behçet Necatigil soruyor] Dr. A. Schimmel ile Bir Konuşma

Marburg (Almanya) Üniversitesi Arabistik ve İslâmiyat Doçenti Bayan A. Schimmel¹⁴⁶ İstanbul'da bulunuyor. 1922 doğumlu olan genç âlim, on beş yaşlarında Arapça öğrenmeye başlamış, Berlin Üniversitesi'nde 1941'de "Mısır Memlûkları zamanında Halifeler, Kadılar" isimli tezi ile doktorasını vermiş, 1946'da Marburg Üniversitesi'ne Doçent olmuştur. Arapçanın yanı sıra Türkçeyi, Farsçayı da öğrenen Dr. Schimmel, 1947'de Yakup Kadri'nin *Nur Baba'sını* (*Flamme und Falter*), 1949'da *Erenlerin Bağından* (*Aus dem Garten der Weisen*) isimli eserini Almancaya çevirmiş, Celâlettin Rumî'nin mecazları hakkında bir etüt yayımlamış, İbn-i Haldun mukaddemesinden seçme parçaları tercüme etmiş, din tarihine ait çeşitli kitapçıklar çıkarmıştır. Gazel tarzındaki kendi şiirlerini "Dinle Neyden" diye tercüme edebileceğimiz "*Lied der Rohrflöte*" adlı bir kitapta toplayan (1948) Bayan Schimmel, önümüzdeki sonbaharda yayımlanacak bir Doğu Şiiri¹⁴⁷ antolojisinde Yunus Emre'den Orhan Veli, Behçet Necatigil, Cahit Külebi'ye kadar Türk şiiri bölümünü kudretli şair kalemiyle Almancaya kazandırmış bulunuyor. Çeşitli sahalarda tetkikler yapmak üzere memleketimize gelmiş olan Dr. Schimmel'e günümüz sanat hareketleri üzerine bazı sorular sorduk, verdiği cevapları aşağıda okuyacaksınız:

Bugünkü Türk edebiyatı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Talebeliğimden beri hep Osmanlı edebiyatıyla meşgul olduğumdan modern Türk edebiyatıyla temasa gelmek, benim için bir sürpriz oldu. Billhassa Orhan Veli'nin şiirleri bana çok tesir ettiler. Bu şiirlerde İstanbul'un teneffüs ettiği duyuluyor, Boğaziçinin rüzgârı esiyor. Bu mahalliliklerine rağmen onlarda, Türkiye dışında da tanınmaya lâyık bir edebiyat kalitesi var şüphesiz! Diğer genç şairleriniz arasında da kuvvetli istidatlara rastladım; bütün huzursuzluğu,

arayışları ile zamanımızı ifade etmek kararında olan bu sesleri de dinlemek lâzım.

Bugünkü Türk edebiyatı ile Alman edebiyatı arasında ne gibi yakınlıklar veya uzaklıklar var? Alman edebiyatı bugün ne gibi gelişmeler gösteriyor, hangi istikametlere yöneliyor?

Bizim genç nesil şairlerinde de yeni ifade şekilleri bulmaya doğru bir cehit görüyoruz. Harp, harp sonrasının karışıklıkları, yer yer çok realist bir sanatın ortaya çıkmasına vesile oldular, öte yandan şu son yirmi yıl, içe doğru bir yönelişe sahne oldu: Egzistansiyalistlerin yanı sıra, şiddetli bir dinî atmosfer aksettiren şairler belirdiler. “Roman-tizm” umumiyetle bir tarafa bırakıldı. Ama buna mukabil –büyük İngiliz şairi T. S. Eliot’un gittikçe artan tesirinin de ilâvesiyle– Barok devri (aşağı yukarı 1600-1700) edebiyatına karşı kuvvetli bir alâkanın uyanmış olduğu da inkâr edilemez. Gariptir, Batı Avrupa şiirinin kullandığı bu şekil; hayâlleri, telmihleri, tevriye imkânları, kelime oyunları ile sizin Divan edebiyatınıza pek çok benzer. Şimdi şairlerimiz bu hârikülâde söz sanatını modern şiire nakletmek peşindedirler. Dâvâ, bütün olayları zekanın ışığında şiirin yüksek çizgilerine erdirmek dâvâsıdır. Bir kır yolunun yalnızlığı, dinamik hayatın davranışları kadar ilgi çekiyor; şairin sihirli ağı eski devirlerin imajlarını, uzak kültürlerin sembollerini de topluyor. Bütün bunlar sırf intibacı şiirden geçmişin en iyi imkânlarıyla yüklü bir senteze doğru atılan (önce bizi pek tabii! biraz yadırgatacak) bir adımdır şüphesiz. Böyle bir gelişme bizde de henüz başlangıç halindedir; poetik ve ritmik bakımlardan yeni bir anlayışın kurulması uzun bir mümareseye, alışkanlığa bakar. Ne olursa olsun yaşadığımız çağın muazzam ölçüde genişlemiş manzarasını şiirimizde aksettirebilmemiz için bu tarzda yeni bir ifade şekline muhtacız.

Modern Türk resmi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Modern Türk resmi bana çok tesir etti; hele Bedri Rahmi’nin resimlerinde primitif unsurların tamamıyla modern unsurlara bağlanması karşısında sanki büyülenmiş gibi oldum. Bu resimlerde de genç Türk şiirinin en güzel örneklerinde rastladığımız hususiyetler var sanırım.

[Behçet Necatigil soruyor] Albrecht Goes ile Bir Konuşma

Şairin Hayatı ve Eserleri:

Ocak 1959 sonlarında Ankara ve İstanbul'u ziyaret edip yurdumuzda dört beş gün kaldığını geçen sayımızda¹⁴⁹ bildirdiğimiz Alman şairi Albrecht Goes (Göz okunur) 22.3.1908'de Württemberg'de doğdu, bir Protestan rahibinin oğludur. 1926'da bakalorya imtihanını verdikten sonra Tübingen ve Berlin üniversitelerinde Protestan Teolojisi, Alman Edebiyatı ve Felsefe okudu. 1930-40 arası, doğduğu şehirde rahiplik etti. İkinci Dünya Savaşı'nda doğu cephesinde bir sahra hastanesinde yine rahip olarak çalıştı (1940-45), sonra Württemberg'e dönerek mesleğine orada devam etti. 1953'ten beri Stuttgart'ta bağımsız yazar. Eserlerinin sayısı 20'yi geçiyor.

1950'de Hamburg şehrinin Lessing Armağanı'nı kazanan, Alman Dil ve Edebiyat (Darmstadt), Sanat Akademileri (Berlin) üyesi bulunan Goes, şiirler, denemeler, hikâye ve romanlar, halk piyesleri yazdı. Eserleri on beşe yakın batı ve doğu dillerine çevrildi, modern edebiyatta Almanya'yı temsil edenler arasında yer aldı.

"Benim işim yaratığın kurtuluşu, esirgenişi, yücelmesi, uçurumları, sıtması, devamı ve neşesiyledir." diyen Goes, novellerinden *Unruhige Nacht* (Tedirgin Gece) ¹⁵⁰ (1950)'de İkinci Dünya Savaşı'nda başından geçen bir olayı anlatır.* *Brandopfer* (Alevlerin Kurbanı) (1954)'de Hitler devrindeki Yahudi takibatını ele alır, bir Yahudi kasabını tasvir eder. Musevilğin sembolü olan altı köşeli yıldızla aforoz edilmiş Yahudiler, cumaları öğleden sonra belli saatlerde bu kasaptan etlerini almaktadırlar. Eleştirmeci Erich Pfeiffer-Belli'nin: "Derinden sarsılmaksızın, gözleri yaşarmadan okuyana ne yapılabilir?" dediği bu acıklı kitapta kasabın karısı, çevresini kuşatan acılarla bitkin, bombardımanların birinde, haksızlığın, zulmün

* *Tedirgin Gece* üzerine iki tanıtma ve eleştirme yazısı için bakınız: 1- *Yenilik* dergisi, Sayı 1 (25 Ocak 1955), 2- Yusuf Ziya Bahadınlı, "Dünya Edebiyatından Seçme Eserler Kılavuzu", Sayı 73 (İstanbul 1955).

kefareti olarak kendini alevlere kurban edecektir. Kitabın kahramanı bu kadın, dünyanın eski dengesini bulması, zamanlar üstü bir hakkaniyete erişmesi için kendini fedaya hazır “yeni insan”ın ahlâkını temsil eder.

Edebiyat tarihlerinin, şiirlerinde Mörîke’ye yakınlığını belirttikleri Goes, bir yazısında şunları söylüyor:

“Biz hayatımızın dönemlerini içimizde yaşatmaya devam ederiz. Meselâ büyümüşüzdür, çocukluk olduğu gibi yaşar içimizde. Hayretleri, bekleyişleri, bilmeyişleriyle yaşar. İç ve dış dünya, daima hayret eden bakışlarımıza hep yeni baştan açılır. Çocukluğun canlı kaldığını söyledim ya, aynı güvenle bir insanın çağına katılması gerektiğini de söylemeliyim. Günün kararlarına, barıştan yana telâşlanmalara katılmalıdır. Ânın sorumluluğunu yaşamamanın da az şey olmadığını unutmuyorum.”

Şairin Varlık için cevaplandığı sorular:

Yeni kuşakların modern edebiyatı klâsiklere tercih etmelerinde, yardım ve aracılıklar olmazsa klâsikleri artık aramayışlarında ne gibi sebepler görüyorsunuz?

İki dünya savaşı ve büyük teknik gelişmeler, hepimizin yaşama duygusunda derin sarsıntılar yaptı. Çağımızın bu tedirginliğini bilen, kendi benliğinde yaşayan edebiyat, bu yüzden bize büyük klâsik edebiyattan daha kolay geliyor, daha yakınımızda duruyor. Ama *Iphigenie*, Kleist’in *Prinz von Homburg*’u, *Wallenstein’in Ölümü*, hele büyük klâsik şiirler, iyi niyet taşıyan, özlü saatlerde bugün de adamına erişmektedirler. Onların devam edeceklerinden, her zaman için bugün yazılmış gibi okunacaklarından korkmuyorum.

Ankara’da “Söze Güvenmek” konusunda bir konferans vermişsiniz. Buradaki “söz”ü hangi mânâda almalıyız? Anladığınız mânâda “söz”e hangi yönlerden güvenmemiz gerek? Bu “söz” insanlığı kurtarır, yüceltir mi?

19. yüzyılın bir Alman üstadı, Wilhelm von Humboldt, “İyi bir şiir saltanatları aşar.” demişti. Ben Ankara’da “Söze Güvenmek” başlığı altında, edebiyat mânâsında “söz”ün –dilde Babil kargaşalıklarının dahi tamamen tahrip edemeyeceği– kuvvetinden, yapabileceklerinden bahsettim. Bu söz yalnız görünüşte hafif ve gizlidir; gerçekte

ise kaplamı çok daha geniştir, yani yabancı hayatlara tesir eder. Bir bakıma müziğin tesiri daha kolaysa da sözün, büyük müzikteki intensite yanı sıra, daha kesin bir açıklığı vardır.

Eserlerinizde kine, akılsızlığa karşı sevginin galebe çalacağı tezini savunuyorsunuz. Antigone de: “Ben dünyaya kin değil, sevgi paylaşmaya geldim.” demişti. Hazret-i İsa da aynı şeyi emreder. Son dünya savaşının bunca acı tecrübelerine rağmen insanlık uyanmak üzere midir, uyanmış mıdır?

Uyanmıştır diyebilirim. Korkunç kararmaların üzerinde zamanın ümit dolu belirtilerini unutmamak gerektiğini önemli buluyorum. Dışta ve içte büyük uzaklıklara rağmen daha tez, daha kolay anlaşma imkânı; yani Asya ve Afrika’dan yaşlı Avrupa’ya taşınan yaşama kımlıdanışlarındaki müspet durum, genç bakışlardaki tazelik, henüz aynı tarzda yıpranmamış sözün kuvveti... Az şey değil!

Ruh ülkesi karanlıklarda değil mi? Hangi gün ışığı deler bu karanlığı? Siz bile bir şiirinizde, “Yok gökyüzü, çepeçevre bulut / Kara, kapalı, tehlike, korku!” demiyor musunuz? (Bu sorudan hareket ederek, Beckett’in Godot’su sizce nasıl anlaşılmalıdır?)

Ruh ülkesi, zaten karanlıklarda ev-bark edinmiştir. Onu psikolojimizin, psikoanalizmin pervasız farlarıyla böyle tepeden inme ür-kütmek, hayırlı bir iş olmasa gerek. Sanatçı, çağı bu derece “ihmale gelmezlik”le deşmeyi üzerine almış bu işe katılamaz; bu yüzden o, hiç değilse doğrudan doğruya, karanlığa ışık tutucu, karanlıkları aydınlatıcı olamaz.

Çağımız, Tanrı’dan, inançtan uzaklaşıyor mu? Bugünkü edebiyatı karakterize eden kopmuşluk, boşluk duygusu, yalnızlık, ideal yokluğu bundan mı geliyor? Çağımız insanının bunaltı, sıkıntı ve yalnızlığı; Allah ve günah korkusunun kalmayışına mı yorulmalıdır? Mauriac, Claudel, Kafka ve Rilke, kökleri dinde bir kurtuluş yolu bulmuşlar mıdır? (Din, kilise mânâsında değil!)

Bu kadar önemli bir meselede bir çağ hakkında bu derece toptan hüküm verilemez sanıyorum. “İman, her yiğidin kârı değildir.” sözü, bugünkü Türkiye topraklarında bundan 19 yüzyıl önce Saint Paulus tarafından söylenmişti. Bence çağlar hiçbir zaman berrak ve

saydam olmadılar, hep çok kathydılar. Önemli olan; bu sözü duyup anlamasını bilen, bu sözdeki buyruğa uyan tek tek insanlardır. Bu buyruk insana (sınırları aşan mânâsıyla) öteki insanları gösterir, onu ötekilere bağlar. Yalnızlık delinince de mucize, kurtuluş! Bu mucizenin tekrar tekrar zuhur ettiği de bir gerçek! Bizim soyumuz, beraber olmayı (bu, karşılıklı suçlu olmak mânâsına da gelir) belki önceki soylardan daha iyi, daha derin anladı. Soruda adları geçen yazarlar –Mauriac, Claudel, Kafka ve Rilke– aralarındaki farklara rağmen bu işle uğraştılar. Bu soruda dokunulan meseleler, yani insanın yalnızlık ve boşluk durum ve duygusundan kurtulmak için çabalaması, bu çağın en ümitli belirtilerinden olsa gerek.

Varlık, “Sanatçılarla Konuşmalar”, 1 Mart 1959, Sayı 497¹⁵¹

Soruşturmalar

YAHYA KEMAL'E DAİR ANKET

Yahya Kemal Türk devriminin şairi olabilir mi ve sanat bakımından yurdumuza fayda sağlayabilir mi?

Garip şey! Yahya Kemal'in doğum tarihini, ferdiyetçiliğini, aris-tokratlığını, kısaca böyle bir imkâna cevap vermeyen ayrılıklarını düşünmüyor muyuz?

Yahya Kemal'in tanrılaştırılması edebiyatımız için faydalı mıdır zararlı mıdır?

Tabii onun yüzünden Türk şiirine yanlış yönler gösterilmek istendi. Şairin, kitle ile bağlarını keserek fildişi kulesine çekilmesi; oportünist, hedonist olması istendi.

Yahya Kemal babında başka söyleyecekleriniz nelerdir?

Birçok ünlü şairler daha sağlıklarında sanatlarının zevalini görmüşlerdir. Yahya Kemal'in zamana dayatmasını, kalp çıkmamasını dileriz.

Kaynak dergisi, 1 Haziran 1950, Sayı 30

MAVİ ÜSTÜNE

Bunlar boş sual... Henüz emekleme devresindeki bir derginin "Üstün Dünya Edebiyatı" sayısı çıkarması kadar abes... Önce, derginizdeki şiirleri, tenkitleri, hikâyeleri –hiç değilse– orta dereceye çıkarmayı denerseniz, daha iyi olur... Ben anket ve röportajlardan hoşlanmam... Bu, dergicilerin kolayına geliyor, sütun dolsun da... Sonra bu sual, biraz da "derginiz iyi" dedirtmek için soruluyor galiba?.. Her şeyden önce, boş şeyleri bırakıp, şairleri eserleriyle tenkit ve tahlil etmeniz lâzım...

Mavi dergisi, 1 Kasım 1953, Sayı 13¹⁵²

ŞEHİR TİYATROSU HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

Şehir Tiyatrosu'na sık sık gitmemiz mümkün olmuyor. Çünkü bakıyorsunuz; devri geçmiş, müzeli bir piyes sahneyi aylarca işgal ediyor, devairi işgal gibi bir şey. Bekliyorsunuz, kalsın da yerine modern bir piyes konsun diye. Ümidinizin boşa çıkması karşısında boşluyorsunuz bu tiyatroyu. Ne değişir artistleri, ne yeni yazarlara yer verilir. Edebi heyetin kabul ettiği piyesler, bakarsınız, temsil edilmekten birdenbire vazgeçilir. Bu durumda bütün yeniliklere kapısını kapamış, “sadaka saraydan dışarı çıkmasın, biz varız, başka kimse gelmesin” anlayışına kör değneği gibi yapışmış bu müessesenin kapısına “kiralıktır” levhası asmak, herhalde daha akıl kârı bir iş.

Varlık, “Diyorlar ki”, 1 Ocak 1954, Sayı 402

GÜDÜMLÜ EDEBİYAT İÇİN NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

Güdümlü edebiyat; yani sanat kılığı altında siyaset propagandası yapan; önce güdülmeye razı, sonra da saf delikanlıları gütmek sevdasında olan edebiyat. İşin içine güdüm girdi mi sanat ayağı düşer. Realistleri güdümlülerden ayırmak lâzım. Güdümlüler sosyal bir şarta tepeden bakarlar, onun üstündedirler. Realistler ise o şartı bizzat yaşar, çilesini çektikleri için de yaşatırlar. Yaşamaya asla yanaşmayacakları mahrum hayatları, avukatlığını yapar görünerek kötöleyip rezil edenler; işte güdümlüler! Bu gibilerin beyzadelerden, hiç yoksulluk çekmemişlerden, doğuşlarından bugüne tuzu kuru, dünyası dünya kişilerden çıkması; rumuzlarla yutturmaya yeltendikleri sanatlarının sahtekârlık olduğunu, insanla alay ettiklerini düşündür.

Sosyal realizm, milliyetçilik, vatanseverlik gibi kavram gerisine gizlenmekle; işaret memuru bu sayın baylar, sanatın kendi direktif ve irşatlarına boyun eğceğini sanıyorlarsa buna ancak acımak gerek.

Varlık, “Diyorlar ki”, Temmuz 1954, Sayı 408

KONUŞMA DİLİ – YAZI DİLİ

Edebiyat, sanatçının kendine vergi, özel diliyle meydana gelir; ama bu dil halk konuşmasındaki söz dizimlerinden, cümle kuruluşlarından faydalandığı ölçüde geleceğe kalma şansını çoğaltır. Evliya Çelebi'nin ciltler tutan eserinden bugün zevkle okuduğumuz yerler; o devir halk konuşmasını veren, o konuşmadaki canlılığa, sıcaklığa uyan yerler değil midir? Ahmet Rasim'in, Hüseyin Rahmi'nin yine ciltler dolusu eserlerinde hâlâ en sevilen kısımlar; her ikisinin de halkı konuştukları, halk konuşmasını olduğu gibi aldıkları, anlatacaklarını o dile yaklaştırarak anlattıkları yerlerdir.

Hikâye ve yakınları için olduğu kadar, şiir için de bu böyle. Bırakın Karacaoğlan'ı; Bakî'nin, Nedim'in günümüze gelen beyitlerinde bile halkın konuşma dilindeki yapıdan parçalar görmek mümkün.

Şu da var: Halkın konuşma dilini sade dilden ayırmak gerekir. Şair, yazar eserinde sade bir dil, "halkın anlayabileceği" bir dil kullanır da yine halkın konuşma diline, o dilin özelliklerine uzak kalabilir. Halk kendisini veren, kendi dilini gösteren, kendi diliyle, kendi diline yakın konuşan yazarları tercih eder. Sanatta yapma güzellikler, zihni üstünlükler arayanlar içinse, sanatçı hazırdaki dil hazinesine yeni değerler, imkânlar katmaya çalışan adamdır. Bu durumda edebiyatın dili iki kaynaktan geliyor: Halkın konuşmasından, sanatçının yaratıcılığından. Halk konuşmasını konuşturmalarda, anlatışta, ustalıkla kullanmasını bilen bir sanatçı; başka bakımlardan kifayetsiz, zayıf bile olsa yaşar.

Varlık, "Diyorlar ki", 1 Kasım 1954, Sayı 412

KISA KISA...

ATAÇ HANGİ YÖNÜYLE YARINA KALACAKTIR?

Çok değişirdi, dün inandığını bugün bırakırdı.. Yahut artık bir kere öyle dediği için tam dönmez, vaziyeti idareye çalışırdı. Hangi düşüncesinde samimi, hangisinde değil, ayırt etmek güçleşirdi. Yazıları ile sözleri arasında, gizli hesapların portatif köprüleri kuruluydu çok kere. Bu hâli, yani insan yanı, araştırıcılığı, çelişmeli tartışmaları kalır, kalırsa..

Çağrı dergisi, Ekim 1957, Sayı 1

BU MEVSİM İÇİN NE HAZIRLIYORLAR?

Bir şiir kitabı, duruma bağlı, yani basan olursa.

Yeditepe dergisi, 15 Ekim 1957, Sayı 141

CUMHURİYET'TEN BU YANA BEĞENDİĞİNİZ BEŞ SANAT ESERİ HANGİLERİDİR?

Sanat eseri sözünü değiştirip “şair” yapsam, sonra beş pek az, hem de Cumhuriyet’ten bu yana, beş şair mi? Peki beş, Faruk Nafiz, Necip Fazıl, Ömer Bedrettin, Cevdet Kudret, Fazıl Hüsnü.

Çağrı dergisi, Kasım 1957, Sayı 2

BEĞENDİĞİNİZ EN YENİ TÜRKÇE KELİME HANGİLERİDİR?

Görev, ödev, sorumluluk, yönelmek, yönetmelik, tutanak, kurul, dönem, genelde, oturum, tasarı... İlk aklıma gelen bunlar.

Çağrı dergisi, Aralık 1957, Sayı 3

HANGİ SANATÇILARIMIZIN YARINA KALACAKLARINA İNANIYORSUNUZ?

Eskiden kalanlara bakınca yenilerden de ancak, geniş anlamda biçime değer verenlerin kalacaklarını söyleyebilirim.

Çağrı dergisi, Ocak 1958, Sayı 4

ŞİİRİNİZİN BUGÜNKÜ DURUMU, SİZİ ÖNCEKİ ANLAYIŞINIZDAN AYIRIYOR MU?

Eskiden açık, belli yazardım; son yıllarda çokluk kapalı, dolaylı yazmaktan hoşlanıyorum. Eğer ayrılmaksa bu, önceki anlayışından ayrılmışım! Durumu bir benzetme ile açıklamaya çalışmam, belki daha iyi olur: Kişi yıllar yılı bir yerde, belli bir evde otursa, çocukluğunu, gençliğini hep orada, alışkanlıklarını farkına varmadan kökleştirerek geçirse, sonra da daha başka evlere, üstün yaşama ortamlarına geçse, sonradan görme’lerden değilse yeni yeri onu te-

melinden değiştirebilir mi? Oraya yoksulluktan geldiyse başı göğe mi erdi? Tedirgindir, garip bir özlem içinde arar eskiyi. Yeniye ne kadar uysa, davranışlarında alttan alta eski hâlinin sürüp gittiği sezilir. Şunu demek istiyorum: Dış şartlar, biçimler değişse bile iç, öz, alt akıntı yine aynı kalır. Sanat eseri önce yaradılışa, yılların kireçleştireceği algılara, kanılara bağlıdır; ilk eserlerimizle son yazdıklarımız arasında her zaman bağntılar, benzerlikler bulunabilir. Değişen yalnız olay veya temalarla süslemeler, hayâller arasındaki yakınlık ya da uzaklık. İç'te ufak tefek uzaklaşmalar bir değişme, yenileşme değil; merkez noktasını genişletmedir. Oldukça uzaktaki kıyıya ulaşan dalga, sudaki halkalar, elbet merkezdeki çıkış noktasının görünürlüğü, kesinliğini kaybetmiştir, ama dikkatli bir göz bulabilir onları.

Benden de size bir soru: Neden “şiiimizin bugünkü durumu” değil de “şiiinizin bugünkü durumu?” Sorunuza “şiiimizin...” diye başlasaydınız bir soruda iki soru derlemiş olurdunuz.

Yelken dergisi, Ekim 1959, Sayı 33¹⁵³

GİDEN VE GELEN YIL İÇİN NE DİYORLAR?

Memleketimiz ve sanatımız bakımından 1959 yılı sizce nasıl geçti?
Hareketli geçti. Siyaset ve sanat alanlarında çekişmeler, tartışmalar oldu. Taraflar ya yalnız kendilerini anarak, hep kendi taraflarına yontup öte yanı suçlayarak, ya da eskinin getirdiklerini unutturmaya çalışmak amacıyla umursamazlık içinde, taraftar sayısını çoğaltmaya baktılar. Bu açık veya gizli çarpışmalar sonunda bazı gönüller alındı, bazı eserler doğdu; yalnız eser vermeye bakanlar yüceltmeyi de, küçültülmeyi de gözlerinde büyültmeksiz, kendilerine güvenli, yollarında devam ettiler, durmadılar. Sahnelerde yeni piyesler, sergilerde yeni resimler, dergilerde yeni imzalar görüldü; ama yayınevleri bu yıl geçen yıllara vurulursa pek az yerli eser bastılar. Dört iyi şair, Turgut Uyar, A. Kadir, Edip Cansever, Arif Damar, biri yılın ilk ayında, üçü yıl sona ererken, dördü de ayrı ayrı başarılı yeni şiir kitapları çıkararak boşluklardan kurtulmak, dolmak için şiirin büyük imkânlarını bir kere daha ispatladılar. Evet, koca yıl geçti, bizlere kırık dökük anılar ve işte şiirde belki sadece bu kitaplar kaldı.

1960 yılı için düşünce ve dileklerinizi öğrenebilir miyiz?

Dileklerim çok değil, hattâ yalnız bir tane: Yayınevlerimizin özlü şairleri, hikâyecileri böyle kendi yağlarıyla kavrulmaya, kendi göbeklerini kendileri kesmeye bırakmamaları, ellerindeki geniş imkânları onlardan esirgemeyerek kitaplarını iyi biçimde basmaları.

Varlık Yıllığı, 1960

BU MEVSİM İÇİN NE HAZIRLIYORLAR?

Bu yaz iki oyun çevirdim: Biri Ferdinand Bruckner'den *Gençliğin Hastalığı*, öteki Gerhart Hauptmann'dan *Fareler*. Borchert'in oyunu *Kapıların Dışında*, de Yayınevi arasında yakında çıkacak sanırım.¹⁵⁴ Bu yıl şiir kitabım yok.

Yeditepe dergisi, 16-31 Ekim 1961, Sayı 49

NELER OKUYORLAR?

Şu sıralar hangi kitabı okuyorsunuz? En son okuduğunuz kitap üzerine izlenimlerinizi anlatır mısınız?

Son olarak Halikarnas Balıkcısı'nın *Mavi Sürgün*'ünü okudum. İçi dolu, telâşlı bir sanatçının, zaman tespiti zahmetine katlanılmadan yazılmış, gününde tutulmuş notlardan değil de bellekte kalmış izlenimlerden derlenmiş anıları. Dilindeki eskilikler, aksaklıklar olsa bile, şiiri ayakta. Bir deniz aşkı, engin ve hür.

Şimdi Talip Apaydın'ın *Emmioğlu* romanına başladım.

Yeditepe dergisi, 1-15 Kasım 1961, Sayı 50

SORUŞTURMAYA YANIT:

SOYUT MU, SOMUT MU? NEDEN?

Bugün artık kimin için yazdığımıza bakar. Orta okuyucu içinse somut; beğenisi incelmış, gelişmiş sanatçı ortamları içinse soyut. Çünkü somut; çokluk, doğal, yalın, hattâ basitte bırakıyor sanatı. Bir şeyin, düz yoldan, olduğu gibi anlatımı bir saptama olarak kalıyor. Soyutlamalarda buna çeşitli yorum imkânları ekleniyor; zihin

testleri giriyor; zekâ, karanlıkları çözebildiği, oyunları, kaçırmaları kavrayabildiği oranda iki katlı zevk alıyor elindeki eserden. Divan şiirimizin işçiliği, kuyumculuğu bir soyutlama idi. Orada, kelimeler arasındaki gizli atkılar, çağrışımları görebildiğimizce tadına varıyorduk o şiirin. Günümüzde de yüzde yüz somut şiir zaten yok. Kalmadı. Ama soyut derken somutun, aşırı ağırlıklar altında ezilmesine, büsbütün görünmez olmasına da gönlüm elvermiyor.

Değişim dergisi, 15 Mart 1962, Sayı 5155

VARLIK OTUZ YAŞINDA

Varlık'ın otuz yaşını doldurmasına en çok sevenlerden biri elbette benim. Orada başladım, orada yetiştim, uzun yolumu orada yürüdüm.¹⁵⁶ Şimdi zaman ilerledikçe sayfaları sararan o sıra sıra ciltleri her karıştırmamda, dostluklar, anılar, güvenler, umutlar çıkıyor karşıma. Kuvvetimdir onlar benim. Dünya mesafaretinden sıradan bir insan kadar kâm almamış öncekiler, ağabeyler orada; bizler oradayız; yeni kuşaklar orada.

Bir buluşma yeri, bir uğrak gibi *Varlık*. *Varlık*'a bir gün olsun gelmemiş, bir iki sayı için olsun *Varlık*'ta görünmemiş, başka dergilere geçtikten, başka dergiler kurduktan sonra dahi vakit vakit eski bir dostu hatırlayarak ona uzak, ama içten bir selâm göndermemiş kaç sanatçı çıkar? *Varlık*, anlayışları aynı ya da birbirine aykırı değişik dönemlerin dergisi ise, ancak övünülecek bir şeydir bu. Ve sanatçı her şeyden önce galiba kadirbilir olmalıdır. Sanat eserine hâlâ bir lüks; bir para tuzağı gözüyle bakan, metelik vermek istemeyen bir ortamda, otuz yıl aksamadan, duraklamadan çıkışını iyi niyetine, azmine, ısrarına, iradesine borçlu olduğumuz Yaşar Nabi Bey'i bu mutlu yıldönümünde kutlamasak da olabilir; çünkü o, bildiğim kadarınca, bakmaz böyle şeylere. O, sadece bütün dergilere, karanlıklarında bir yol gösterici gibi, faydalı işinin güzelliğiyle mutlu, dalgın yürür. İşin en güzel tarafı da budur.

Varlık, 15 Temmuz 1963, Sayı 602157

YENİ MEVSİM İÇİN NELER HAZIRLIYORLAR?

Bu mevsim iki çeviri kitabım çıkacak kasım başlarında: 1) Rainer Maria Rilke'nin *Malte Laurids Brigge*'nin Notları. 2) Knut Hamsun'un *Göçebe* (Almancası *Der Wanderer*) adlı roman-trilogie'si.¹⁵⁸

Bu yıl şiir kitabım yok. On-on iki radyo oyunum kitap hâline gelebilmek için bir yayınevi bekliyor. O da olur ileride.¹⁵⁹

Yeditepe dergisi, Ekim 1966, Sayı 126

NASREDDİN HOCA SORUŞTURMASI

Edebi türler içinde Türk mizahçısı Nasreddin Hoca nasıl değerlendirilmiştir? Fıkra türünü gazete ve halk fıkrası diye ikiye ayırıyoruz ya, bu iki türün en zengin kaynağı olarak kabul ediyorum Nasreddin Hoca'yı. Hoca'nın herhangi bir fıkrasına telmih ve imalarla nice çapraşık toplum ve kişi sorunlarını kolayca çözer fıkra yazarı. Çünkü Hoca'nın fıkralarında, bütün hayat ve insan deney ve yaşantılarının özeti, özü yatar.

Uluslararası mizahçılarla Nasreddin Hoca karşılaştırılırsa yeri ve değeri ne olur? Nasreddin Hoca'nın dünya mizahındaki yeri nedir? Hoca'nın bütün milletlerce bilinen bir halk filozofu oluşu, belki kaba çizgilerle, ama kesin birçok hayâl sahnelerindeki biçarelik, hiçlik gibi hâlleri verişini onu usta bir mizah yazarı çizgisine yükseletmiştir. Bu bakımdan o bazen bir Molière bazen de bir tiyatro yazarıdır. Bu yanlarıyla milletlerarası değerlerle kesişir.

En çok sevdiğiniz bir Nasreddin Hoca fıkrasını anlatır mısınız? Şu anda aklıma gelen "Kuyudan Kurtarılan Ay" fıkrası beğendiğim fıkralardan biri...

İlgaz dergisi, Ağustos 1967, Sayı 71¹⁶⁰

SAİT FAİK ANKETİNE CEVAPLAR

Sait Faik'i tanır mıydınız, kişiliği ve hikâyeciliği konusundaki düşünceleriniz kısaca nelerdir?

Sait Faik'i pek az tanıdım; onun yakın ve sürekli arkadaşları arasında değildim ben. Kısa beraberliklerimiz oldu; yani bir o bir ben değil de, toplu buluşmalar sırasında, bitmesini hiç istemediğim zaman parçalarındaki şaşkınlıklarım oldu. Dışa şüpheli bir sevinci gösteren, ama içte büyük bir tedirginliği, sıkıntı ve nâçarlığı yaşayan, sinirli hırçın bir iç dünya tarafıydı onun beni saygılı bir hayranlığa çeken yanı. Ve hikâyeleri kendisiydi, bir mizaç ve değişik bir prizma olarak. Moda anlayışlar boyunduruğuna kendini koşturmadan, umursamaz, bağımsız, rahat ve gönlünden geldiği gibi yazması; sanatı bir fantezi, bir defile, bir tören geçidi gibi almayışı –hikâyeleri; karşılıklı aynalarda uzayıp giden, kendinde ve benzeri kişilerde değişik saatlerin farklı ruh hallerini yansıtan yüzlerle dolu, bu yüz(ler)den hikâyedir.

Kaç yıldır Yargıcılar Kurulu'ndasınız, ayrıldıysanız hangi tarihler arasında Kurul'daydınız, niçin ayrıldınız, siz hangi eserleri seçmişsiniz, neden?

Adına armağan 1955'te kuruldu. İlk jürideki on kişinin isimleri ve ilk armağanın verilmesine ait açıklama, *Varlık*'ın 1 Mayıs 1955 sayısındadır.¹⁶¹ Bu jüri üyeleri arasında sonradan çıkmalar, yerlerine yeni katmalar oldu. 1960'a kadar *Varlık*'ın 1 Mayıs sayılarında jüri üyelerinin önce kimlere oy verdiklerini, sonra dağılmış oyların toplanarak nasıl bir sonuca bağlandığını yeterince ayrıntılı görmemizi ben olumlu karşılıyorum. İsterdim ki bu tür her armağanda ilk tur ve sonuç dökümü sanat dünyasına bildirilsin! Fakat oyların gizli kalmasında, üyelerden bir kısmının, üzerlerine kırınglık çekmemek endişesi mi rol oynuyor nedir, birçok jüriler bunu doğru bulmuyor; oy sahiplerinin isimleri verilmeksizin, ancak kazanan eserin kaç oy aldığını belirterek, sonucu çok kısa bir tutanağa bağlıyorlar.

Sait Faik Armağanı, iki dönem arz eder. Birinci dönemin son armağanı 1959'da verilir. Sanatçımızın annesinin ölümü üzerine armağan durur. 1964 Mart'ında gazetelerde çıkan bir ilândan Darüşşafaka Cemiyeti'nin armağanı yeniden yürürlüğe koyduğunu öğreniriz: Yazar ve editörlerden, bir önceki yılda basılıp yayınlanmış eser istenmektedir. Armağanın ikinci dönemi böyle başlar. Yeni jüriyi kim seçmişti, bilmiyorum. 29 Şubat 1964 günü Darüşşafaka Cemiyeti merkez bürosunda bir toplantıya çağrıldım, gittim. En

yaşlı hikâyeci Refik Halid Karay'ın başkanlığında üniversiteden iki öğretim üyesi (Prof. Sabri Esat Siyavuşgil, Prof. Vahit Turhan), iki eleştirmeci (Tahir Alangu, Memet Fuat), bir hikâye ve tiyatro yazarı (Haldun Taner) ve bir şair(ben)den kurulu olduğunu öğrendim yeni jürinin. Üyeler kayd-ı hayat şartıyla seçilmişlerdi. Yani ben 1964'ten beri, ikinci dönem üyesiyim bu jürinin.¹⁶² 1964 armağanı için hangi esere oy verdiğimi şimdi hatırlamıyorum; notlarımın olduğu kâğıtlarda yazılıdır, fakat şimdi bulamam o kâğıtları. Kesinlikle hatırlamıyorum. 1965'te benim en beğendiğim kitap Tarık Buğra'nın *Hikâyeler* isimli eseri olmuştu. 1966'da Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar*, 1967'de Fikret Ürgüp'ün *Van* kitaplarını savundum. 1968'de Ferit Edgü'nün *Av* ve Demirtaş Ceyhun'un *Sansaryan Hanı* kitapları üzerinde durdum, bir tercih mecburiyeti karşısında *San-saryan Hanı*'nı seçtim. Ama tabii ikinci turlar, çoğunluğu başka eserlere çektiği için sonuçlar umduğumdan başka türlü oldu.

Sait Faik, orijinal bir hava, değişik bir üslup yaratmıştı. Kendimce seçtiğim bu eserlerde de ben bu nitelikleri görmüş, onları o yüzden tercih etmiştim.

Armağan Tüzüğü'ne göre armağanı bir kere kazanan hikâyecinin bir daha kazanamaması, armağanı, değerlerarası bir yarışmadan çok sıraya bindirilmiş bir armağan dağıtım durumuna düşürmektedir. Böyle bir tutum, armağanı, giderek o yıl yayınlanıp yine tüzük gereğince ancak yarışma için gönderilmiş olan hikâye kitaplarından en ehven-i şerini değerlendirmeye kadar düşürebilir bir gün. Daha önce armağan almış olsun olmasın, yarışmaya gönderilme şartı olmadan, bir yıl içinde yayınlanmış en iyi hikâye kitabına armağanı vermek hikâyeciliğimizin gelişmesi ve değerlendirilmesi açısından daha yararlı ve kamçılayıcı olmaz mı sizce, ne dersiniz?

Eserlerin, yazar veya yayımlayıcıları tarafından gönderilmesi şartını beğenmiyorum. Jüri üyeleri zaten edebiyatı izleyen kişiler. Bir yıl içinde hikâye türünde çıkan bütün kitaplardan haberdar olamasalar bile, birbirlerini haberdar edebilir, beğendikleri eserler üzerine birbirlerinin dikkatlerini çekebilirler; hiç de etkileme diye düşünülemez bu. Ya da bir kontenjan konur, her üye meselâ beş kitap teklif eder, bu kitapları kendi dağıtır jüridekilere. “En iyi hikâye” kitabı diyorsunuz! Seçilen kitabın ille de yılın en iyi kitabı olduğu kesinlikle nasıl

söylenebilir? Seçme, son kertede bir zevk işidir; kitapla seçen arasında bazen öteki seçicilere uzak bir kontakt, bir kesişmedir, yaşantı beraberliğini gerektirir. Ama gene de yargılar, inkâr edilemez başarı uçlarında birleşebilir tabii. Ayrı ayrı açılardan beğendiğiniz kitaplardan bir tanesini seçmek, hemen peşinden, bir haksızlık yaptığınız duygu ve üzüntüsünü de getirip bırakır gönlünüze. Uzun zaman, bunun tedirginliğini yaşarsınız. Oktay Rifat'ın "İskele" şiirindeki gibi: "Denize baksam / Kayığın hatırı kalır / Ağaca baksam / Bulutun / Peki ya iskele?" – Hâsılı, sıkıntılı bir iştir aslında. Lafı uzattım; evet ben de, tüzüğün ilk maddesinin tam uygulanışı hâlinde bir kere armağan kazanmış hikâyeciye ikinci defa armağan verilmesinden yanayım.

29 Şubat 1964 tarihinde karar altına alınan Armağan Tüzüğü'nün 1. maddesinin "Armağana aday olacak eserlerin dili ve esprisi, Sait Faik Abasıyanık'ın hikâye anlayışı ile bir çelişme hâlinde bulunmamalı" biçimindeki açıklamasını nasıl yorumlarsınız? Değerlendirmede bu maddenin sizce payı nedir, ne olmalıdır?

Sait Faik'in espi ve hikâye anlayışını şiirsel güç ve bir atmosfer telkini diye yorumlamak isterim. Yalın anlatımlar, olay sıralanmaları Sait Faik tutumu dışında kalır sanırım. Sorunuza, armağan tüzüğünün birinci maddesini kasten mi yarı yarıya aldınız? O maddenin devamı şudur: "Bu eserlerde toplumun insanları ve gerçekleri hümanist bir açıdan ele alınmış olmalıdır." Eh böyle olunca "toplumun insanlarını ve gerçeklerini" vermiş olmak, maddenin ilk cümlesinde aranan şartlardaki darlık genişler, ve kitap, Sait Faik esprisi dışında da kalsa, başka meziyetleri sayesinde armağanı kazanabilir. Elimizde Paris'te saklanan örnek metreye göre ayarlanacak bir uzunluk ölçüsü yok ki!

Bu armağan konusunda sizin önermek istedikleriniz var mı, nelerdir? Sait Faik'in yakın dostu, onu Fransızcaya çevirmiş, jüri başkanımız Prof. Siyavuşgil'i kaybetmiş olmanın acısı içindeyiz. Yerini kimin alacağını bilmiyorum. İlk toplantıda, yapacağım tekliflerin neler olacağına, anketinize bu cevabım boyunca, yukarlarda az çok değindim. Teşekkür ederim.

YEDİTEPE 20 YAŞINDA

Kardeşim Hüsamettin,

Yeditepe'nin 100. sayısı dolayısıyla seni kutlarken “nice nice yüzüncü sayılara!” dediğimi hatırlıyorum. Şimdi 400'e doğru ilerliyor dergi. Katsayılarda kutlamalarımıza, candan, daha ne gibi sıfatları eklemem gerek; onu düşünüyorum.

Yeditepe bizim kuşağın yayın organlarından biri olarak çıktı, bizlerden sonrakileri de yetiştirdi. 1950-1970 arasında tanınanlar *Yeditepe*'ye çok şeyler borçludurlar. Elbet minnetimiz sonsuzdur hep birden.

Tek üzüntüm *Yeditepe* Şiir Armağanı'nın 1967'den beri verilmemesi. Güzel bir gelenektir bu. Sürdürülmeliydi. Sanat hayatımızın bir rengini sildiğin için, her sayıda yenilenen sevincime biraz da hüznün karışıyor, sadece bu hüznün.

Selâmlar, sevgiler.

Yeditepe dergisi, Nisan 1969, Sayı 352

SAİT FAİK ARMAĞANI İÇİN SORUŞTURMA

Tüzükte yer alan “Sait Faik’in hikâye anlayışı ile katılan eserlerin dil ve esprisi” sözü ile “Bu eserlerde toplumun insanları ve gerçekleri hümanist bir açıdan ele alınmış olmalı” şartının oluşturduğu çelişki Yargıcılar Kurulu üyelerini zor durumda bırakıyor mu?

Bence yok bir çelişki. “Toplum insanları ve gerçeklerinin hümanist bir açıdan ele alınması” şartı Sait Faik hikâye ve esprisine aykırı değildir. Hümanizm toplumun duruk insanlarına, ekonomik şartlarla sınıf tabakalaşmalarını düşünmenin yanı sıra başka hürriyetleri kısıtlayan toplum kurumlarını da düşünme hakkı tanır. Çok cepheli isyanlar toplamı, kurulu düzenin ferdin selâmeti adına her türlüşünü eleştirme imkânıdır hümanizma.

Bu yıl da içinde olmak üzere Sait Faik yarışmalarında oyunuzu kimlere verdiniz ve kimler kazandı?

Ben bu jürinin 1964'ten beri üyesiyim. Yani ikinci dönem üyesi. 1964 armağanı için hangi esere oy verdiğimi, oy verdiğim değil de hangi eseri tuttuğumu kesinlikle hatırlamıyorum. 1965'te benim

en beğendiğim kitap Tarık Buğra'nın *Hikâyeler* adlı eseri olmuştur. 1966'da Sevim Burak'ın *Yanık Saraylar*'ı, 1967'de Fikret Ürgüp'ün *Van* kitaplarını savundum. 1968'de Ferit Edgü'nün *Av ve Demirtaş* Ceyhun'un *Sansaryan Hanı* kitaplarıydı benim kitaplarım. Bir tercih mecburiyeti karşısında *Sansaryan Hanı*'nı seçtim. Ama tabii ikinci turlar, çoğunluğu başka eserlere çektiği için, sonuç umduğumdan başka türlü oldu. Bu seneki jüri toplantısında, bence armağana Leylâ Erbil'in *Gecede* kitabı lâıktı, daha çok o kitap üzerinde konuştum.¹⁶⁴ Sait Faik orijinal bir hava, değişik bir üslup yaratmıştı. Armağana bu eserleri seçmemin sebebi onlarda bu nitelikleri görmüş olmamdır.

Karar günlerinde Yargıcılar Kurulu üyelerine egemen olan havayı ve tartışmaların akışını, bu son 1969 yarışmasını örnek alarak kısaca anlatır mısınız? Tabii bu yarışmaların iç dünyasının geniş sanat çevresince bilinmemesini istemiyorsanız.

Jüri üyesi toplantıya peşin ve kesin yargılarla değil, beğendiği yani sanat anlayışını, mizacını özellikle Sait Faik orijinalite ve esprisini, yorum açılarını yansıtan bir veya birkaç eserle gelir. Kitapları okurken aldığı notlara bakarak konuşur, tekliflerini yapar. Kimsenin savunma ihtiyacını duymadığı kitaplar elendikten sonra kalanların oylamasına geçilir. Ve çoğunluğu sağlayan kitap kazanır. Çoğunluk olmazsa işlemi tekrarlamak, tartışmaları değerlendirmek, kalan ve çekişmeli kitaplara bu defa başka açılardan bakmak gerekir. Sorunuzda hava dediginiz bu galiba.

Önce Ekmek ve Sancı Meydanı'nın Sait Faik Hikâye Armağanı almasından hoşnut musunuz? Yılın en iyi hikâye kitapları bunlar mı? Armağan sonucunun muhakkak yılın en iyi kitabını ya da kitaplarını belirlemesi şart mı? Görecelik bu tür seçimlerde çıkar karşımıza. Bana göre... deriz, fakat sonra düşünürüz: bir de onlara, başkalarına göre var.

Şimdiki Sait Faik Hikâye Yarışması Yargıcılar Kurulu üyelerinin değiştirilmesine taraftar mısınız?

Değiştirilince, değişecek mi? Yerimize gelen de çok sürmez bize benzer.

SORUŞTURMA: GENÇLERDEN BEKLEDİKLERİ

Yeni yetişen sanatçılarda sanat anlayışları ve eylemleri bakımından bulunmasını özlediğiniz nitelikleri kısaca belirtir misiniz?

Bu nitelikleri taşıyan örnek bir sanatçı adı verebilir misiniz?

(Necatigil'le konuşmamız biraz başka türlü oldu; biraz garip bir konuşma. Olduğu gibi aktarıyorum)

Yeni yetişen sanatçılarda sanat anlayışları ve eylemleri bakımından özlediğiniz nitelikleri kısaca belirtir misiniz?

Özlediğim nitelikler? Gençlerde?

Evet.

Benden öğüt istiyorsun yani. Pend-nâmeler vardı eskiden. Neyse! Fakat birçok özleyişlerin ve bu tür öğütlerin çekim gücü çok azdır. Çünkü genç sanatçı, çokluk kendi doğrusuna gider, bu yol kendi yolu olabilir mi, düşünmeden gider. Çocuk dergilerinde, magazin sayfalarında gazetelerin, resimli bilmeceleler vardır: Bir dörtgen, sağ üst köşede bir şato meselâ, sol alt köşede diyelim bir şövalye. Ve karışık yollar, labirentler, şövalye ile şatonun arasını arapsacı gibi sarmıştır. Şimdi şövalye, şatoya hangi yoldan varabilir? Bunu bulacağız. Elinizde kalem, şövalyenin önündeki yolların birinden yola çıkarsınız. Çok sürmez, yol kapanır; geri döner ikinci yolu denersiniz. Bir süre gene engelsiz gidilir, derken yeni bir çizgi, yani duvar yolunuzu keser. Neyse, uzatmayalım, şövalyeye açık olan yolu, resimde fazla oyalanmadan görmek gerek. Çünkü dakikalar sayılıdır, çözüm dakikaları. Yani sanatçının kendi toprağını bulmakta gecikmemesini... özlemek mi dedin... neyse, öğütlüyorum. Bir halk şairimiz güzel demiş: "Evvel kendi kendin ol / Sonra elden hazer eyle!"¹⁶⁶ (Güldü, ağzındaki sigara, güldüğünden, düşüyordu, önledi.) Biraz da Osmanlıca öğrensinler! Zengin, verimli bir hazine dir aramızdaki. Genç şairlere öğütler döşenmiş Batı yazarlarına paralel, bizim eskiler de vermiş öyle öğütleri. *Kâbusnâme*'den başka *Harâbat* önsözüne, *Tâlim-i Edebiyat*'lara kadar. Ve şuarâ tezkireleri. İbret gözüyle niceye dek gaflet uyukusu? Gerekli! (Gene güldü, sigara sönmüştü, ama ağzındaydı gene.) Yoo, hayır, isterlerse! Seks, bunalım ve yozlaşmalarıyla bitiyor mu? Bunalım her zaman vardı; iş çilede! İncir çekirdekleri! (Güldü.) Moda akımlara, sözcük-

lere boşver! İnsanoğlu devamlı bencildir ama bir dâvâya adanmış gösterebilir kendini. Cân-ı aziz her şeyden evvel! Sonra oturur ve döktürür. Önemli olan nedir?

Nedir?

Kendi ben'imizi bulmak. Yani ne etsek kurtulamayacağımız bir ben de vardır bizde. Onu bulmak! (Güldü.) Hiç aldırımıyorum.

Neye aldırımıyorsunuz?

Neye? Hangi şeye mi, yoksa niçin anlamında mı?

İkisi.

Çağdışı olmak korkusuna aldırımıyorum. Paylaşılan ve herkesle ortak zaman değil, tekil, bireysel ve bölünmez zamanı oluşturur sanatçıyı. Varsa öyle zâtî zamanın, korkma! Tutarlık yani.

Ne tutarlığı?

Otobüs fazla sarsıyor da sen de ayaktaysan, düşmemek için sabit bir şeye tutunmaz mısın? İşte o. Kendinde bulacağın, hiçbir şeyle değişmek istemeyeceğin bir şey. Anlıyorsun, bırak böyle... (Sustu.)

Neleri?

Yani bunları.

Bunlar da gerekli.

Gerekliyse istediğini yaz! Üşenmek güzel şey, bırak beni. (Birden canlandı, sesini yükseltti.) Var mı sende dilim dilim dileceğin bir dil? Dil-i virân! Bitmez katık! Sanat, aslî dilden başlar.

Aslî?

(Güldü.) Yani Kerem ile Aslî'dan başlar. Aslan Türkçe! (Sigarasının dumanı mı kaçtı ne, yaşardı sol gözü.)

Gözünüz yaşardı!

Çocukluğumda ikide bir keratit olurdu bu göz; şimdi arada kızarır hep. Cerahatlenmesin de...

Cerahatlenir mi?

Eskidendi.

Size de eski diyorlar.

Evet, eskidendi. Asfalt ovalarda abdalı yürüttüm çünkü.¹⁶⁷ *Divan-çe*¹⁶⁸ battal bir kelime. Sen aldırma! Keçiye yardan uçuran bir tutam ottur; otu iyi seç ki, uçtuğuna değsin!

Ankete mi cevap veriyorsunuz; şiir anlayışınızı mı açıklıyorsunuz?
(Güldü.) İki bir, birde iki! Varsa başka sorun sor!

Bu nitelikleri taşıyan örnek bir sanatçı adı verebilir misiniz?
(Birden ciddileşti. Yüzündeki tedirgin, sıkıntılı çizgilerin yumuşadığını gördüm, cevap verdi.) Bir şairim vardı, karlı bir günde çekti gitti dünyamızdan: Ziya Osman Saba. Mevsimler değişiyor, o kar gene yağıyor.

*Yeni Dergi, Eylül 1969, Sayı 60*¹⁶⁹

MİLLÎ EĞİTİM REFORMU

Bugünkü öğrenim ve kültür şartlarımız içinde bizi Atatürk'ün çizdiği “Çağdaş uygarlık düzeyine erişmek” hedefine en kısa yoldan ulaştıracak bir “Millî Eğitim Reformu”nun temel ilkeleri sizce neler olmalıdır? “Bugünkü öğrenim ve kültür şartlarımız içinde” istenilen düzeye, hele en kısa yoldan erişmek çok zor görünüyor bana. Şartları değiştirmek, önce temeli tutturmak gerekir, ki bu da bütün bir sistemin değiştirilmesi anlamına gelir. Temel ilkeler, yıllar yılı “Millî Eğitimin Amaçları” broşürlerinde açık net belirtilmiştir; şu var ki uygulamalar aksaktır, yetersizdir. Eleman, araç-gereç, okul-sınıf kitaplıklarının dolu ve doyurucu olması... Önce bunlar sağlansın hele.

Bu reformun kapsamı içinde orta öğrenimin Türkçe ve edebiyat dersleri programlarında ne gibi değişiklikler yapılmasını gerekli görürsünüz? Orta öğrenim Türkçe ve edebiyat dersleri, teknoloji ile kültürün paralelliği çerçevesinde bir değişikliğe uğramalıdır. Batı'da Teknik Üniversitesi ve Yüksek Teknik okullarında da dil ve edebiyat

dersleri var. Ne oranda? Şu anda kesin bir şey söyleyemem; ama var. Dil ve edebiyat programlarında reform, işin en zor tarafı. Çağdaş uygarlık düzeyine erişeceğiz diye, dildeki gelişmeler, değişmiş dünya görüşleri eskiye olan bağlarımızı koparmış diye, Batılılaşma döneminden önceki edebiyatımızı geçemeyiz bir kalem. O dönemi de tanıtmak, sevdirmek gerekir. Atalarımızı boşlamak, kendimizi yadsımak olur. Goethe'nin güzel bir sözü: "Babandan kalan mirasa konabilmek için çalış!" Bu baba, yüzyıllar boyu har vurup harman mı savurdu? Bize büyük bir miras da bıraktı. Bu mirası da görüp değerlendirmek, zenginleşmelerimizi eski kaynaklardan da güçlendirmek, boyutlandırmak gerekir.

Eski milletlerin dili-edebiyatı, bir yüzyıl, bir dönem, tek bir anlayış, alt-üst yapı seçimi, sınırlandırılması görüşüyle kısıtlanamaz. Bir bütündür dil ve edebiyat; baştan bugüne. İkinin de haklarını eşit olarak gözetmeli; programları ona göre ayarlamalıyız. Öğrencilerden önce öğretmenlerin, diplomalardan sonra kendilerini bırakmamaları, asıl ondan sonra çalışmaya başlamaları beklenir. Programlar istenildiği kadar değiştirilsin, yenileştirilsin, öğretmen her yeni durumda öğrenciye yararlı olma tezcanlığından, bu sorumluluk duygusundan yoksunsa her şey boşuna.

Varlık Yıllığı, 1972

ORTA ÖĞRETİMDE SANAT EĞİTİMİ ÜZERİNE ÖĞRETMEN SANATÇILAR NE DİYORLAR?

"Sanat eğitimi" sözü geniş anlamda; yani dil ve edebiyat da bu kavramın içinde. Dediginiz okullarda yıllarca edebiyat okuttuğuma göre tecrübelerim doğrultusunda cevaplandırabilirim sorunuzu.

Öğretmenin, öğrencinin ellerinde "tek kitap", bir ders kitabı varsa ve sadece bu kitabın sınırları içinde kalırsa beklendiği ölçüde gerçekleşemez sanat-edebiyat eğitimi. Öğretmenin, öğrencilerle beraber, o kitabı âdeta yeniden yazması, genişletmesi, tamamlaması gerekir. Tek kitapla yetinen öğretmen, ne edebiyat zevki verebilir öğrenciye, ne de bir güzel sanat eğilimi uyandırabilir onda. Kabul edilmiş, resmî ders kitabı çıkılmalı; o kitaptaki konular, başka metinlerle, hayat deneyleriyle desteklenmelidir. Kitaplar pek yazmaz

bunları: örneğin, güzel sözün temeli olan mecaz dili, benzetme, istiare gibi edebiyat sanatları; halk bilmecelerimizde, çarşı-pazar seslenişlerinde ve masallarda zengin, ilginç hazinelerdir. Gazetelerdeki çapraz bilmeceler bile bir katkıdır dile, edebiyata. Uygun saatlerde radyo, bugünün çocuklarına büyük bir edebiyat, kültür şansıdır. Öğretmenin bu ayarlamaları yapması, öğrencileri kitap dışına, hayattaki başka olanaklara da uyarması yerinde olur. Gene söz gelişi, aruz bilgisinin verilmek istendiği, divan şairlerinden de örneklerin okutulduğu sınıflarda, bu iş için, radyodaki şarkılardan, klasik Türk musikisi güftelerinden seçmeler, konusunun ilk bakıştaki sertliğini yumuşatır. Ben bütün bu, dersle ilgisiz gibi görünen “açılmalar”dan, bir öğrenmeye varma sevinci, zevki doğduğunu çok gördüm.

Öğrenci, derse getirsin ne bulursa; öyle özel masraflar etmeden; evde ne varsa: eski bir gazete, eski bir dergi, kitap. İşinin tiryakisi öğretmen, o dağınık metinlerden hemen çıkaracağı tuğla parçaları ve çakıl taşlarıyla, engebeli arazide güzel, rahat bir yol döşer çocukların önüne. Sanat eğitimi, içten bir ilgi gerektirir. Çocukların ne suçu var? Onlardan yalnız, değişmez kitaptaki şeyleri ezberlemesi bekleniyorsa, sanat-edebiyat eğitiminden nasıl söz edilir? “Öğretmen-öğrenci iş birliği” dediniz. İş bitiren, pişirip kotaran ve öğrencilerde kendileri için güzel, zengin ruh ve gönül sofraları kurmaya heves, merak, tutku uyandıran güç ancak kendini denetlemesini bilen, diploma ile kalmayan öğretmendedir.

Milliyet Sanat dergisi, 1 Kasım 1974, Sayı 104¹⁷⁰

SAİT FAİK SEÇİCİLER KURULU, BU YILKİ OYLAMA BİÇİMİ ÜZERİNE DERGİMİZE AÇIKLAMALARDA BULUNDU

12 yıldır Seçiciler Kurulu'ndayım: Armağan'ın Darüşşafaka Cemiyeti'nce yönetilmeye başlandığı 1964 yılından beri. Yedi seçiciden biriyim. 29 Şubat 1964'te toplanmış bir Düzenleyiciler Kurulu'nun saptadığı “Sait Faik Abasıyanık Hikâye Armağanı Değerlendirme Esasları”nın üçüncü maddesi şöyledir: “Bu jüriye edebiyat tarihçisi ve tenkitçilerinden iki, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden iki ve tanınmış edebiyatçılarından üç

kişi seçilmiştir.” Son üç kişiden biriydim ben: Refik Halit Karay, Haldun Taner ve Necatigil. Edebiyatçılardan biri de şiirle uğraşan biri olsun denmiş herhalde.

Tek yoldur, mantıksal töredir, tüzüğe uygundur. Seçiciler Kurulu, her yıl mayısın onuncu günü toplandığında, önce o gün oraya gelen üyeler konuşurlar aday kitaplar üzerinde. Önlerinde notları, tartışır önerirler. Şöyle böyle bir kesinliğe varıldığında, bu kez, toplantıya gelemeyen üyelerin kapalı mektupları açılır, o mektuplardaki oylar belirginleşen duruma eklenir.

Bu yıl Bayan Adalet Ağaoğlu, toplantıya katılan dört üyeden üçünün birleştiği aday olmuştı. Üyelerden biri daha önce, armağan tarihine çok az kala istifa etmiş, kurulla ilişkisini kestiği için görüşlerini de bildirmemişti. Toplantıya katılmayan öteki iki üyenin mektupları açıldı. Bu iki mektupta en az üçer dörder isim öneriliyordu armağan için. Mektup sahiplerinin toplantıya katılacakların değerlendirme ve görüşlerine itirazları olmadığı, oy çoğunluğundan yana olacakları da kendi beyanlarından anlaşıldı. Bayan Adalet Ağaoğlu’nun aldığı, alabileceği oy sayısı böylece 5’e çıkmakla armağanın ona verilmesi kararına varıldı. Yani, oturma-daki 4 üyenin, o gün gelmeyip, gelemeyip de ertesi gün törende bulunan diğer iki üyenin listelerinde, oy verebilecekleri kişiler arasında Bayan Ağaoğlu’nun adını da görmeleriyle verildi bu karar.

Hem niye bana soruyorsunuz, doğrusu anlamadım. Toplantıya katılamamış iki üyenin yazılı, imzalı beyanları, Darüşşafaka Cemiyeti armağan dosyasındadır. Alın mektupların fotokopilerini, hükmünüzü kendiniz verin! Hem ne oluyor anlamadım. Bence çok iyidir, olumlu sonuçtur, bir hakkın onaylanmasıdır Yüksek Gerilim kitabının bu yıl bu armağanı kazanmış olması. Bir armağan 19 kitaba verilemez ya!¹⁷¹

Milliyet Sanat dergisi, 23 Mayıs 1975, Sayı 133¹⁷²

1975'TE NELER YAPILAR, 1976'YA NELER HAZIRLIYORLAR?

1976 yılı içinde neler yazmayı, neler yapmayı, hangi kitapları hazırlamayı tasarlıyorsunuz? Halen üstünde çalışıp da 1976'da bitecek olan çalışmalarınız nelerdir? 1976'da basılacak kitabınız ya da kitaplarınız

var mı? Bu kitap ya da kitaplarınızın konusunu, okura ulaştırmak istediğiniz bildirinizi kısaca açıklayabilir misiniz?

Bu soruya cevap vermek istemem. Çalışmalarım sırasında birçok dergi taradım. Orada çeşitli yazarların ileriye dönük tasarımlarının sonradan gerçekleşmediğini gördüm. “Bu kitaplar ne oldu?” diye bir de yazı yazdım. Bu yüzden bana da bir gün “Bu kitaplar ne oldu?” diye sorulmasını istemem. Hayâlcî olmaya gerek yok. Ben toplumcu-realist bir şairim. İleriye dönük tasarımlarımdan söz edemem. Yarın ne olacağı belli değil.

Yani Türk toplumunda mı Necatigil?

Hayır, benim dar geometrimde... Bir bakarsınız bir oyun yazarım, bir incelemeye başlarım. Rastlantıdır.

1974 yılından 1975'e hangi çalışmalarınız devrolmuştu? Bunlardan hangisini bitirebildiniz? 1975'te yapmayı tasarladıklarınızın ne kadarını gerçekleştirebildiniz ya da gerçekleştiremediniz? (Nedenleriyle) Bilgi Yayınevi'nde 1975 yılı sonuna kadar yayımlanacak bir şiir kitabım var. *Kareler-Aklar*.¹⁷³ Hürriyet Yayınları'nda yayıma, yayımına başlanan *Günümüz Şairlerinden Seçmeler* dizisinde on bir şiir kitabımdan yapılmış bir derleme yayımlanacak. Ağustos 1975 ayında teslim ettiğim bu kitabın 1975 sonuna yayımlanması gerekiyor.¹⁷⁴

*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nün yeni baskısını hazırladım. Gereksiz isimleri ayıkladığım, kısalttığım bu sözlük bugünlerde yayımlanacak. Bir de 1974 yılındaki çalışmalarımın *Pencere* 1975 başında yayımlandı.*¹⁷⁵

Tasarlayıp da yapamadıklarınız?

Aklıma bir şey koydum mu yaparım. Çalışmaktan kaçmam. Bekletirim.

Soruşturmayı yapan: Sennur Sezer
Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1976

1976'DA NELER YAPTILAR, 1977'YE NELER HAZIRLIYORLAR?

1977 yılı içinde neler yazmayı, neler yapmayı, hangi kitapları hazırlamayı tasarlıyorsunuz? Halen üstünde çalışıp da 1977'de bitecek çalışmalarınız nelerdir? 1977'de basılacak kitap ya da kitaplarınız var mı? Bu kitap ya da kitaplarınızın konusunu, okura ulaştırmak istediğiniz bildirinizi açıklayabilir misiniz?

1975 yılından 1976'ya hangi çalışmalarınız devrolmuştu? Bunlardan hangilerini bitirebildiniz? 1976'da yapmayı tasarladıklarınızın ne kadarını gerçekleştirdiniz ya da gerçekleştiremediniz? (Nedenleriyle) Azizem Sennur Sezer, lütfettin, bana da yolladın Nesin Vakfı 1977 Edebiyat Yılığı için anket sorularını. Fakat özür dilerim, bu tür sorulardan artık hiç hazzetmiyorum. Çünkü söylenen şeylerin gerçekleşmediğini, çok zaman da nâmevcut yapıtların basıma hazır ilân edildiklerini çok gördüm. Birdenbire ve sessiz görünmeler (sonra da dikkati çekmeden silinip gitmeler) daha iyi. Bağışla beni, listeden sil beni!

Soruşturmayı yapan: Sennur Sezer
Nesin Vakfı Edebiyat Yılığı, 1976

SEVGİ SOYSAL

Sevgi Soysal, bende, hep *Tante Rosa* kitabındaki romantik ironisiyle devam etti. Fotoğraflarında da gene o kitaptaki duygulu, ince, hattâ biraz muzip, afacan genç kız çizgileriyle gülümser. Hep de hayatın gerilerde gizli, gölgeli şiiriyle ilgilenirdi gibi bir izlenim var içimde. Hayatı bütün verileriyle algılıyor, yaşıyor, ama galiba fazla ciddiye de almıyordu. Çok erken kayan yıldızın bıraktığı bir ışık, kamaşmış gözlerimizden kolay silinmez. Sanatının en güzel çağında oyun oynar gibi çekildi, gizlendi. En olgun eserlerini vereceği çağda demeyi, anısına hakaret sayarım. Bıraktıkları zaten güçlü başarılarıdır.

Politika gazetesi, 2 Aralık 1976¹⁷⁶

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜLLERİ ÜZERİNE

Sizden öğrendiğim sonuçlara çok sevindim. Olumlu, isabetli davranmış değerlendirme kurulu. Ödül verilen sanatçıların hepsi de kendi dalının birer değeridir. Ödüller yerini bulmuşlar. Ancak katılanlar içinde hangisinin daha değerli olduğunu ileri sürebilmek zor. Çünkü kimler katıldı, kimler katılmadı bilmiyorum.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı, 1977¹⁷⁷

PERTEV NAILİ BORATAV ANKETİNE CEVAP

Pertev Naili Boratav, Türk Halk Edebiyatı'nın değil ama Türk folklorunda masal ve çevresi türlerin kadastrounu çizen, temelini, yapı ve çatısını kuran bir mimar, bir mühendis ve yönteminin, planının uygulanmasında da gene tecrübeli, vasıflı, usta bir işçidir. Ben onu Fuad Köprülü ile karşılaştırmak isterim:

Zamanında Köprülü, Türk edebiyatı tarihini nasıl şairler tezkireciliği anlayışından kurtardı, edebiyatımızı Osmanlı devleti sınırlarını aşarak destanlar çağından günümüze bir bütün hâlinde değerlendirdi ve nasıl batı dünyasında otorite sayılan Türkologların yanlışlarını, eksikliklerini düzelterek, karanlıkta kalmış, bilinmeyen nice önemli şairi gün ışığına çıkarıp değerini Avrupa'ya kabul ettirdi ise, Boratav da folklor ve masal alanında bunların benzerlerini yaptı. Belleklerde sözlü, dergilerde, kitaplarda yazılı, basılı, ama hepsi dağınık, karma karışık süregelen folklor malzemesini, özellikle masallarımızı bir sisteme, bir yönetime bağladı.

1938-1948 arasında Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Halk Edebiyatı okuttuğu yıllar, Türk folklor ve masallarının bilimsel kategorilere yerleştirilme ve kendini bilimsel yetkinlikle batıya tanıtmaya yıllarıdır. Ziya Gökalp'ten beri masallar derleniyordu. Daha sonra daha hızlı bir tempoda İstanbul Eminönü Halkevi'nce (1932-1942 yılları) yeniden başlatılmış ve Naki Tezel, Eflatun Cem Güney gibi araştırmacıların kitaplarını doldurmuş, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencilerince köyden kentten yaşlıların ağzından kayda geçmiş, basılmadan kalmış öbek öbek bir yığın malzeme vardı ortada. Ama bilim karşılaştırmadır, tasniftir. İşte bunu Boratav yaptı.

Gerçi 1850'lerde Georg Rosen'in Almancaya çevirdiği eski bir masal kitabımız *Tütünâme*'den¹⁷⁸ bu yana Friedrich Giese, Otto Spies gibi Türkologlar, masal ve halk hikâyelerimizi geniş ölçüde kendi dillerine de kazandırmışlardı. Ama Batı, Türk masallarının dünya masalları yanında özgün ve estetik değerini bilmiyor, metnin yanında inceleme, karşılaştırma ve yorum da bekliyordu. Bunu da ilk Boratav başardı. Boratav'ın Wolfram Eberhard'ın yardımıyla gerçekleştirdiği, 506 sayfalık *Türk Halk Masallarında Tipler* (*Typen Türkischer Volksmärchen*, Wiesbaden 1953) kitabı, motif diziniyle, yerli-yabancı kaynaklarıyla, Türk masalının dünya masalı yanındaki yerini saptayan girişiyle bir temel eserdir.

1955-1965 yılları arasında masallarımız üzerine, Fransa ve Almanya'da basılmış başka yazı ve kitapları olduğunu da bildiğimiz Boratav'ın eserlerinin tam listesini Prof. Sedat Veyis Örnek, bir ara, *Türk Dili* dergisinde vermişti. (Şubat 1974) Onun uluslararası değerini ve önemini, eski öğrencisi ve şimdi Amerika'da Indiana Üniversitesi'nde Folklor ve Halk Edebiyatı Profesörü İlhan Başgöz, yetkiyle belirtecek sanırım.

Ankara Hacettepe ve Erzurum Atatürk üniversitelerinde halk hikâyeleri ve masallarımız üzerine derlemeler, çalışmalar, Boratav'ın açtığı çığıra olumlu katkılardır. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Halk Edebiyatı ve Folklor kürsüsü henüz bulunmadığı için, bu fakültede yüzlerce mezuniyet tezi arasında masal konusunda tek tez, bu tutkunluk ve zevki geniş ölçüde Boratav'ın kitaplarından, yazılarından edinmiş olan, rahmetli Tahir Alangu'nun ilginç çalışması olmuştu. ("Masal araştırmaları sahasına toplu bir bakış ve Türk halk masallarının iç yapısı ile kahramanları üzerine bir deneme", 1942-1943, 258 sayfa).

Milliyet Sanat dergisi, Ekim 1978, Sayı 294

"TDK ÖDÜLÜNE ADAY OLMAYI BİLE DÜŞÜNMEYEN SANATÇILARIMIZ VAR"

Size göre bu yılki ödüller kime verilmelidir?

Türk Dil Kurumu'nun bugün için dokuz türe çıkmış edebiyat

ödülleri içinde sonuçları her yıl en çok merakla beklenenler şiir, öykü ve roman türündeki eserlerdir. Ödüllere aday olarak hangi sanatçılarımızın başvurduklarını bilmiyorsak da aday olmayı hiç akıllarından geçirmeyen sanatçılarımız olduğunu biliyoruz. Buna göre tahminlere bu sonuncuları katmak gereksizdir.

Niçin böyle bir seçimi uygun görüyorsunuz?

1977'de çıkmış şiir, öykü, roman türü kitapların çoğu önceki yıllarda bu ödülü kazanmış kimselerden birinin yeni bir eseri olduğu da düşünülürse bu gibilerin ikinci kez aday olduklarına veya onlara ödül verileceğine pek aklım yatmıyor. 1977'den bende yer eden atımları ve oturmuşlukları ile belleğimde kalan şiir kitapları şu sanatçıların eserleridir: Mustafa Necati Karaer, Tekin Sönmez, Cahit Zarifoğlu, Ataol Behramoğlu ve Hüseyin Yurttaş; romanda, Ferit Edgü'nün *O* isimli eserini unutamam. Beni çok etkiledi. Alışılmış doğrultular dışında özgün bir eser. Ödülü kazanmasını çok isterim. Öykü kitapları içinde Celâl Özcan'ın *Gökova'nın Yalazları*, Necati Tosuner'in *Sisli* ve Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* isimli eserleri var. Birinden biri kazanır sanıyorum.

TDK'nın ödül politikası konusundaki görüşünüz nedir?

İster Türk Dil Kurumu'nun ister başka bir kuruluşun ya da kişinin koyduğu bütün edebiyat ödül ve armağanlarının yararı ve etkinliği konusunda derinliğine bir yazının bu işlerle uğraşanlarca okunmuş olmasını dilerim. Demir Özlü'nün bu yazısı *Milliyet Sanat* dergisinin 12 Haziran 1978 tarihli 281. sayısında çıkmıştır.¹⁷⁹

Hazırlayanın Notları

- 1 Necatigil, Zonguldak'a 9 Ekim 1941 tarihinde gidiyor.
- 2 Sabri Esat Siyavuşgil'in "Üç Direkli Bir Gemi" şiirinden: "Ey hülyalı genç kızlar, koşusun bu sahile: / Gamlı bir göğüs gibi sönen yelkenleriyle: / Sulara demir attı üç direkli bir gemi..." (Kadıköy: 24/1/1927. Bu şiir, henüz Latin harflerine geçirilmemiş olan *Yedi Meşale* isimli kitapta yer alıyor).
- 3 Necatigil, 26 Aralık 1940-25 Eylül 1941 tarihleri arasında Kars Lisesi'nde stajyer öğretmenlik yaparken yazdığı mektuplarda oranın meşhur soğuklarından bahseder.
- 4 Necatigil'in o dönem yazdığı mektuplardan, bu serzenişinin Tahir Alangu'ya olduğu anlaşılıyor.
- 5 Necatigil'in orijinal metni bulunamadığı için karşılaştırılmadı, bir dizgi hatası olduğu tahmin ediliyor.
- 6 Necip Fazıl Kısakürek.
- 7 Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Can Yoldaşı" adlı şiirinden.
- 8 Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Fakat Bir Şey Hatırlıyordu" adlı şiirinden.
- 9 "Rüşti Onur: Cumhuriyet devri şairlerinden. 1920-2 Aralık 1942, doğ. Devrek, ölm. İstanbul. (...) 1940 dönemi şiirimize başarılı, güzel örnekler kazandıran bu bahtsız Zonguldak şairinin şiirleri, mektupları ve hayat hikâyesi, ölümünden sonra hakkında yazılmış yazılardan seçmelerle, Salâh Bırsel tarafından, *Rüşti Onur* adlı bir kitapta toplandı (1956)" (*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, YKY, 2016).
- 10 Necatigil'in kitaplarına almadığı bu şiirin ilk yayınlandığı yer *Karaelmas* dergisiydi. Daha sonra *Yenilik* dergisinde de yayınlandı (Aralık 1955, Sayı 36).
- 11 "Muzaffer Tayyip Uslu: Cumhuriyet devri şairlerinden, 1922-3 Temmuz 1946, doğ. İstanbul, ölm. Zonguldak. (...) Şiirlerini *Şimdilik* adlı bir kitapta topladı (Zonguldak, 1945). Ölümünden sonra Necati Cumalı, bu kitaptakilerle, kitaptan sonra yazılmış şiirlerini, yazılarından seçmeleri; *Muzaffer Tayyip* adlı bir kitapta derledi (1956)" (*Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, YKY, 2016). Uslu, "İstanbul'a Hasret" isimli şiirini Necatigil'e ithaf etmiştir (*Şimdilik*, YKY, 2013).
- 12 "Sevgili insan kardeşlerim / Size bütün kalbimle teşekkür ederim / Ellerinizin yardımıyla / Saçlarımı tanyorum / Her sabah."
- 13 "Önce öksürüverdim / Öksürüverdim hafiften, / Derken ağzımdan kan geldi / Bir ikinci üstü durup dururken."
- 14 Kemal Uluser (1914-1944), Zonguldaklı deneme yazarı.
- 15 Şiirin adı: "Ölümler Konuşuyor" (*Şimdilik*, YKY, 2013).
- 16 *Finten*, oyun, 1916.
- 17 *Eşber*, oyun, 1880.
- 18 Oskar Rescher (1883-1972): Münih ve Berlin üniversitelerinde eğitim gördü. Arap edebiyatı ve Türkoloji alanlarında çalışmalar yaptı, 1937 yılında Müslüman olup ismini Osman Reşer olarak değiştirdi. İstanbul Üniversitesinde Arapça dersleri verdi, Arap Edebiyatı tarihi okuttu. Necatigil, Rescher'den "Şark Folklorunda Elma Sembolüne Dair" isimli bir yazı çevirmiştir (Behçet Gönül adıyla, *Yurd*, 1941, Sayı 6).
- 19 Necatigil "İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakâik Al-Numaniya Tercüme ve Zeyilleri" başlıklı 1939-1940 tarihli mezuniyet tezinde (*Türkiyat mecmuası*, 1945, Sayı 7-8), Rescher'in bu konudaki çalışmalarına referans verir.

- 20 *Ein Gesamtüberblick über die Türkische Literatur* (İstanbul 1941).
- 21 Murat Uraz (1894-1981): Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde tamamladıktan sonra öğretmenlik, Millî Eğitim Müdürlüğü yaptı. Aralarında *Türk Halk Edebiyatı* (1932), *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* (Tefeyyüz Kitabevi, 1941) de olmak üzere 70'in üzerinde kitap yazmıştır.
- 22 Mehmet Fuad Köprülü (1890-1966): Edebiyat tarihçisi, yazar. 1913-1943 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Türk Edebiyatı profesörü olan Köprülü Necatigil'in de hocasıdır. *Encyclopedie de L'Islam*'ın üç dilde birden yapılan birinci baskısına, "La Litterature Turque Othamanlı" (Leiden 1931, IV. 988-1010) ve 10 küçük madde ile tek Türk bilim adamı olarak katılan Köprülü, bu ansiklopedi 1940 yılından itibaren Dr. Adnan Adıvar'ın başkanlığında *İslâm Ansiklopedisi* adıyla Türkçe olarak yayımlanmaya başlayınca bu çalışmaların da içerisinde yer aldı.
- 23 Necatigil 20 Ağustos 1975 tarihinde Murat Uraz'a *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* ile ilgili yazdığı mektupta, bu yazısından şöyle bahsediyor: "(...) Evet, bazı eserleriniz orijinal ve kaynak araştırmalar olmayıp, pratik kitaplardır, ama bunların da faydalarını inkâr edemeyiz. Bu arada ben, size geçmişten bir hâtramı nakledeyim: 1941'de neşrettiğiniz *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* kitabı, Zonguldak'ta öğretmenliğim sırasında elime geçmiş, o günlerdeki ateşli ülkücülüğüm dolayısıyla kitabı bir hayli hürpalayan (fakat haklı) bir tenkit yazmıştım; B. Gönül imzalı bu yazı, Tahir Karaoguz'un çıkardığı *Doğu* dergisinde (Zonguldak, sayı: 1, ilkteşrin 1942) yayımlanmıştı. Bilmem gördünüz ve bana hak verdiniz miydi? Ama otuz yıl sonra, şimdi, ne olursa olsun, bazı sahalarda edebiyatımıza katkılarınız olduğunu inkâr edemem. Nitekim *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'nün önceki baskılarında, bazı maddelerde eserlerinize atıflar yaptığım olmuştur. (...) "
- 24 Saffet Sıtkı Bilmen, *Şair Osmanlı Padişahları* (Aydınlık Basımevi, 1942).
- 25 Johann Wolfgang von Goethe, *West-Östliche Divan* (*Doğu-Batı Divanı*), 1819.
- 26 Ignác Kúnos (1860-1945): Türk dili, halk edebiyatı ve halkbilim konusundaki çalışmalarıyla tanınan Macar Türkolog. Necatigil bu kitabı yayına hazırlarken yakın dostu Tahir Alangu da Kúnos'un "Rumeli Türkçesine Ait Atasözleri" (*Yurd* dergisi, 1941, Sayı 4) başlığıyla yayınlanan makalesini çevirmişti.
- 27 Asûman: Farsça aslı âsmân olan bu sözcüğün eski yazıda hecelerini ayıran yardımcı ötre kısa olduğundan, yüzyıl başı İstanbul'unda âsûmân daha doğru bir telaffuz kabul ediliyordu (krs. Şemseddin Sami, *Kamus-i Fransevi*, a.g.m.). Zamanla büyük ünlü uyumuna uygun âsumân biçimi kullanılır oldu.
- 28 Otto Spies (1901-1981): Modern Türk edebiyatı, halk edebiyatı ve Türkçenin öğretilmesiyle ilgili çalışmalarıyla tanınmış Alman Türkolog. İki ülke edebiyatını yakından takip eden Necatigil ve Spies'in uzun süreli bir dostlukları olmuştu. Necatigil'in Spies hakkındaki makaleleri için, bkz. "Almanca Bir Türk Hikâyeleri Antolojisi Münasebetiyle" *Varlık*, 1943, Sayı 250-251; "Almancada Türk hikâyeleri ve Yeni Bir Antoloji" *Varlık*, 1951, Sayı 370; "Hikâyecilerimizden Almancaya Son Tercümeler" *Tercüme*, 1951, Sayı 53-54; "Halk Hikâyelerimiz ve Halk Kitaplarımız" *Milliyet Sanat*, 1976, Sayı 176 (Bu makaleler *Düzyazılar* Fde yayımlanmıştır, YKY, 1999); "Almanya'da Yeni Bir Edebiyat Ansiklopedisi" *Varlık*, 1974, Sayı 807 (*Düzyazılar III*, YKY, 2019).

- 29 *Türkiye Bibliyografyası*: 1928'den itibaren periyodik olarak yayınlanmaya başlayan, 1955'ten sonra da Milli Kütüphaneye gönderilen yayınlardan oluşan ulusal bibliyografya. 2003 itibarıyla sadece dijital olarak yayınlanmaktadır.
- 30 Yavuz Abadan (1905-1967): Siyaset bilimci. 1940-1942 yılları arasında Eminönü Halkevi başkanlığını, 125 sayı çıkan *Yeni Türk* dergisinin 95. sayısından itibaren yazı işleri müdürlüğünü yaptı. Necatigil, Eminönü Halkevi'yle ilk olarak üniversitenin birinci sınıfındayken gittiği gece dil kurslarıyla ilişki kurar, 1940'lı yıllarda ise Halkevi'nde konferanslar verir.
- 31 Tahir Alangu (1916-1973): Masal ve folklor alanındaki çalışmalarıyla tanınan edebiyat öğretmeni, araştırmacı, yazar. Necatigil'le dostlukları 1931'de Kabataş Erkek Lisesi'nde başlamıştı. Eminönü Halkevi'nin 'Gelenekler ve Halk Edebiyatı' konulu derleme gezilerine katılan ve Halkevi'nde çalışan Alangu'nun, Necatigil'in bu kitabı yayınlamasına vesile olduğu anlaşılıyor.

Mart 1941 tarihli mektubunda Necatigil bastırmayı düşündüğü bu tercümeyi bitirdiğini ve eğer isterse *Yurd* dergisinde tefrika hâlinde yayınlanabileceğini söylüyor: "Her nüshada yarım forma tahsis suretiyle zannedersen beş tefrikada biter".

1941 tarihinde yazdığı başka mektuplarda konu kitabın basımıyla ilgili kimi uyarılara da geliyor: "Ayrıca iyi bir kapak temini ve formaların tellenmesi yerine iplikle diktirilmesi içinde de himmetini beklerim. (...) On nüshayı tez günde yollayasin. Kalın ve kaba kâğıda paket edesin ki kitaplar örselenmesin. Değişim için 25 taneye bedel bana iki Festschrift ve kendine".

1966'daki bir röportajda Necatigil Alangu'ya kitaptan şöyle bahseder: "Bilirsin, üniversite son sınıfındayken Otto Spies'in *Türk Halk Kitapları* adında bir çalışması elime geçmişti. Onu Türkçeye çevirmiş, senin aracılığıyla Eminönü Halkevi Yayınları arasında yayımlamıştık." Alangu da süreci şöyle anlatır: "Ben, 'Türk Halk Masallarının Yapısı ve Kahramanları' (1942) üzerindeki tezimi hazırlarken, o da Otto Spies'in *Türk Halk Kitapları* adındaki kendi alanında hâlâ tek başına duran kitabını Türkçeye çeviriyordu."

- 32 Robert Anhegger (1911-2001): Alman Türkolog. 1940'lı yıllarda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yabancı Diller Okulu'nda Almanca dersleri vermiş, 1955 yılında kurulan Türk-Alman Kültür İşleri İstişare Kurulu'nun yöneticiliğini yapmıştır. Necatigil'le süren dostluğunun yanı sıra, Tietze'yle birlikte Türk dili, tarihi ve folkloru üzerine çalışmıştır.
- 33 Kitabın orijinal adı: *Türkische Volksbücher Ein Beitrag zur vergleichenden Märchenkunde*, Leipzig 1929, "Form und Geist, Arbeiten zur Germanischen Philologie Band 12".
- 34 Mirza Feth Ali Ahundzâde (1812-1878): Azerbaycan modern edebiyatının kurucusu kabul edilen, tercüman, felsefeci. *Temsilat* adı altında yayımladığı komedileri ve *Aldanmış Kevakib* adlı uzun hikâyesiyle tanınan Ahundzâde, alfabe yenileştirme alanında da çalışmıştır.

Sergüzeşt-i Vezir-i Han-ı Lenkarân isimli bahsi geçen eser, ayrıca, 1958 yılında Necatigil'in dostu Türkolog Prof. Horst Wilfrid Brands'ın *Azerbaidşchanisches Volksleben und modernistische Tendenz in den Schauspielen Mirzâ Feth-Âli Ahundzâde's (1812-1878)* kitabında yer almıştır.

- 35 Ahmet Caferoğlu (1899-1975): Azerbaycan asıllı Türkolog, dilbilimci. Türk lehçeleri ve Anadolu ağızları alanında uzmanlaşmıştır. 1946'dan itibaren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Tarihi kürsüsünün başkanlığını, 1965-1973 yılları arasında Türkiyat Enstitüsü'nün müdürlüğünü yapmış, *Azerbaycan Yurt Bilgisi* (1932-1934) ve *Türk Amacı* (1942-1943) dergilerini çıkartmıştır. Caferoğlu ayrıca İstanbul Üniversitesindeyken Necatigil'in de hocası olmuştur.
- 36 Festschrift: armağan kitap
- 37 Övgüye değer bir çalışkanlıkla.
- 38 Remzi Kitabevi 1933 yılında Mustafa Nihat Özön'ün seçkileriyle başlattığı "Edebiyat Kütüphanesi" dizisinde; Ahmed Vefik Paşa'nın Molière uyarlamalarının yanı sıra, Âli Bey, Şinasi, Namık Kemal ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi yazarların pek çok eserini yayınlamıştır.
- 39 Necatigil arşivinde daktilo edilmiş olarak bulunan bu yazının, tarihi ve yayınlanıp yayınlanmadığı belirlenemedi. Ancak Salâh Bîrsel kitabını "Sevgili şair Behçet Necatigil için" diye imzalarken altına 14 Şubat 1947 tarihini atmış. Necatigil "daha ay dolmadı" dediğine göre bu yazı şubat sonunda yazılmış olmalı.
- 40 Salâh Bîrsel (1919-1999). 1943'te Bîrsel'in 5 sayısını yönettiği *İnsan* dergisinde şiirleri yayınlanan Necatigil ile Bîrsel'in dostluğu pek çok ortak çalışmaya da dönüşmüştür: 1946'da toplam 5 sayı süren *Yenilikler* dergisini Fahir Onger, Oktay Akbal, Naim Tiralı, Salâh Bîrsel ve Necatigil birlikte çıkarırlar. Selma Lagerlöf'ün *Morbacka* isimli kitabını birlikte çevirirler (MEB Yayınları, 1952).
- 41 *Dünya İşleri*, Yirminci Asır Yayınları, 1947.
- 42 Salâh Bîrsel'in yıllar sonra yayınlanan bir yazısındaki; "(...) çocukluğum İzmir'de geçmiştir. Bayraklı'da ve Karşıyaka'nın Söğukkuyu Mahallesi'nde. İşin tuhafı, *Dünya İşleri* adlı şiir kitabımdaki şiirlerin çoğu ('Söğukkuyu Mahallesi', 'Söğukkuyu Tramvay Caddesi', '118 Numaralı Ev', 'Aynalı Dolap', filan) hep oralardan açar" ifadesi Necatigil'in görüşünü doğruluyor ("Yaşamlarında İlklerle Sanatçılarımız", Milliyet Sanat, 1976).
- 43 Necatigil'in bahsettiği 43. sayfadaki şiirin adı "İnsanlar, Hayvanlar, Bitkiler". Arkasından gelen şiir ise 46. sayfadaki "Dünya Şarkısı".
- 44 Dergide 'eser-i meşhura olan' şeklinde el yazısından yanlış geçirilmiş.
- 45 "Henüz gong vurmamıştı ki konuşmanın başında, o zamanki sanat güneşi, çağların Asaf Hâlet Çelebi'si dayanamadı, sanatçıların er meydanına atılıp, 'Dur yahu, acelen ne!' gibi uyarıları dinlemeksizin, fevri bir şekilde, ünlü yapıtlarından 'Kilise' isimli eşsiz güzellikteki şiiri, hüzünlü bir edâyla ve misk kokuları yayarak okuyuverdi".
- 46 "Uz dilliliği ve söz cambazlığıyla ün salmış".
- 47 "Birkaç dakika önce".
- 48 Orhon Murat Arıburnu.
- 49 "Koşar adım, yaka bağır açık, tez yetişip".
- 50 "Hayâl kırıklığıyla".
- 51 "Sıkıntı anında".
- 52 "Seçtin şiirlerin okunması".

- 53 “Sevgi ve sadakat sayfasında”, Karamanlı Kâmi'den: “Güle güş ettiremez yok yere bülbul inler/Varak-ı mîhr ü vefâyı kim okur kim dinler.”
- 54 Yazının girişindeki açıklama şöyle: “Birçok yeni şiir toplantılarında sistemsizliğin cezasını yine yeni şiir çekiyor. Behçet Necatigil'in gönderdiği bir mektuptan aşağıya aynen aldığımız ve İstanbul'da yapılmış böyle bir toplantıdan bahseden kısımlar; bu işte yapılabilecek hataların neler olabileceğine kısmen temas ettiğinden ve bir görüşü belirttiğinden dergimize alıyoruz.”
- 55 Hermann Hesse (1877-1962): İsviçreli yazar. Türkçede daha çok Kâmuran Şipal çevirileriyle tanınır. İlk dönem öykülerinden oluşan *Schön ist die Jugend*, (Fisher, 1917) isimli kitap Necatigil ve Şipal tarafından birlikte çevrilmiştir (*Gençlik Güzel Şey*, Varlık Yayınları, 1963). Necatigil'in ayrıntılı bir tanıtmaya yazısı ve “Ravenna” şiiri çevirisi için ayrıca, bkz. “Hermann Hesse”, *Yirminci Asır*, 20 Ocak 1947, Sayı 1 (*Düzyazılar I*, YKY, 1999).
- 56 *Der Steppenwolf*, ilk çeviri İris Kantemir (*Bozkırkurdur*, Afa Yayınları, 1988); Das *Glasperlenspiel*, ilk çeviri Kâmuran Şipal (*Boncuk Oyunu*, Afa Yayınları, 1993).
- 57 *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*'nde yer alan bu yazının başlığı “1946 yılı Nobel Edebiyat Mükâfatı Hermann Hesse'ye verildi” idi. Bahsi geçen birinci sayıda Necatigil'in “Barbaros Meydanı” isimli şiiri de yayınlanmıştı (4 Ocak 1947, Sayı 1).
- 58 Necatigil'in tarihsiz diye belirttiği kitap, 1941'de basılmıştır.
- 59 Salâh Bırsel-Behçet Necatigil çevirisi. .
- Necatigil'in mektuplarından Selma Lagerlöf'e ilgisinin 30'ların sonlarında başladığı, ancak bu çevirinin araya giren başka işler nedeniyle ertelendiği anlaşıyor. “Efendim, gözüm aydın, Strindberg'in daktilosunu eninde sonunda bitirdim,” diye yazıyor Oktay Akbal'a 23 Ocak 1951'de. “Salâh, Lagerlöf'ün *Morbacka*'sını da bitirelim, diyordu. Ama ben bu Strindberg (*Açık Deniz Kıyısında*) kabul edilip Büro'dan çıkmadıkça yeni bir ümide kapılmanın aleyhinde konuştum.”
- 17 Aralık 1951 tarihli mektubunda ise şöyle diyor: “*Venedik'te Ölüm*, aradan çıktı. Ama bu *Morbacka*'nın geri kalmasına yol açtı. Lisedeki işler, vazifeler şu son yirmi günde bana bütün bütün boş vakit bırakmadı. Ayın 27'sinden itibaren bir hafta tatilimiz var. Bu müddet içinde o işe hız vermek lazım. Salâh duymasın ama daha ancak 75 inci sayfadayım. Bu iş uzadıkça uzadı, malûm hikâye.”
- 60 Annemarie Schimmel (1922-2003): İslam kültürü ve tasavvuf alanındaki çalışmalarıyla tanınan Alman Türkolog. 1952 yılında İstanbul'a geldiğinde, kendisini, ‘şairler refiki’ diye adlandırdığı Necatigil karşılar. Necatigil'in Schimmel'le yaptığı röportaj için, bkz. *Varlık*, 1 Haziran 1952, Sayı 383. Schimmel hakkındaki diğer yazıları için: *Varlık*, Aralık 1971, Sayı 771 ve *Türk Dili*, Ağustos 1973, Sayı 263.
- 61 Schimmel'in bu kitabıyla ilgili bir başka değerlendirme yazısı “Lyrik des Ostens: Almanca bir Doğu Şiiri Antolojisi” başlığıyla Necatigil tarafından İzzet Geyve takma adıyla yayınlandı (*Türk Dili*, 1 Mart 1953 Sayı 18), bkz. *Düzyazılar I*, YKY, 1999.
- 62 Galip Vardar (1897-1958).
- 63 “Günün Yazısı” köşesinde yayınlanan bu yazının bir bölümü *Kabataş Erkek Lisesi'nin Galip Baba'sı* isimli kitapta da yer almıştır (Derleyen: Erden Soytürk, Zinde Yayıncılık, 2016).
- 64 Bu kronolojide verilen bilgiler, Necatigil'in *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* antolojisi-nde ilgili isimlere yönelik maddelerde kapsamlı olarak yer almaktadır (İlk baskı:

Varlık Yayınları, 1960). *Yıllık'ta* karşılaşılan kimi *dizgi* tutarsızlıkları sebebiyle, isim ve eser yazılışlarında Necatigil arşivinde yer alan daktilo metin temel alınmıştır.

- 65 Necatigil 18 Aralık 1961'de Salâh Birsle'e yazdığı mektupta bu çalışmasından söz ediyor: "Kardeşim Salâh, 1 Aralık'tan beri mektup yazamadım. *Varlık Yıllığı'na* önce bir Türk edebiyatı kronolojisi taslağı, sonra da 1961'de çeviri şiir çalışmaları üzerine bir bilanço yapmak gerekti, onlara daldım. (Ben sana bir itirafta bulunayım mı? Bu gibi şeylere açılıyorum ama için için de üzülüyorum. Şiir okumak varken, şiir yazmaya çalışmak varken! (...)"
- 66 *Fener, Gece ve Yıldızlar*, çev. Behçet Necatigil, de Yayınevi, 1963 (Bu kitap, *Fener, Gece ve Yıldızlar ve Ölümünden Sonra Yayınlananlar* adıyla 2008 yılında Can Yayınları tarafından tekrar basıldı, eklemeler Ayşe Sarısayın tarafından çevrildi).
- 67 *Bu Salı*, çev. Kâmuran Şipal, de Yayınevi, 1965. Şipal'in çevirdiği öyküler *Ama Fareler Uyurlar Geceleyin* isimli kitapta toplandı (YKY, 2017).
- 68 İlk baskısında sonsöz olarak yayınlanan bu yazı, Can Yayınları tarafından 2017 yılında yapılan yeni baskıda girişte yer almaktadır.
- 69 Günter Eich (1907-1972). Necatigil, "Şiirin Agrandizmanı: Radyo Oyunu ve Necatigil" başlıklı yazıda Eich'a ilgisini şöyle açıklıyor: "Bende çok sevdiğim Alman radyo oyunu yazarı Günter Eich'in tesiri olabilir. Onun gibi yazmayı çok isterdim", ayrıca Eich hakkında yazdığı ayrıntılı bir yazı için, bkz. *Varlık*, 1 Aralık 1961, Sayı 563 (*Düzyazılar I*, YKY, 1999).
- 70 Ilse Aichinger'in radyo oyunu "Düğmeler" (*Yeni İnsan*, Mayıs-Ağustos 1964, Sayı 17-20). Necatigil'in yazısında çevirdiğini belirttiği "Gizli Komut", "Açılmış Emir", (*Varlık*, 1 Mayıs 1960, Sayı 525) adlı hikâye ilgili sayıda bulunamadı.
- 71 *Yeditepe* dergisi, 1 Eylül 1951. Necatigil, Eich'in 1948'de çıkan *Abgelegene Gehöfte* (Sapa Çiftlikler) adlı kitabından dört şiirini çevirmiş, kısa bir tanıtma yazısıyla yayınlamıştı.
- 72 Necatigil bu sayıda Eich'in 12 şiirini çevirdi ve şiirler Almanca-Türkçe karşılıklı olarak yayımlandı: "Der Anfang Kühlerer Tage" (Serince Günlerin Başlangıcı), "Among My Souvenirs" (Among My Souvenirs), "Fragment" (Parça), "Der Mann In Der Blauen Jacke" (Mavi Tulumlu Adam), "Im Sonnenlicht" (Güneş Işığında), "Betrachte Die Fingerspitzen" (Bakın Parmak Uçlarına), "Ende Eines Sommers" (Bir Yazın Sonu), "Mirjam" (Mirjam), "Die Herkunft Der Wahrheit" (Gerçeğin Kökleri), "Verlassene Alm" (Bırakılmış Yayla), "Einsicht" (İşin Ash), "Kleine Reparatur" (Küçük Onarım). Bu şiirler Necatigil'in ölümünden sonra Ayşe Sarısayın'ın hazırladığı *Yalnızlık Bir Yağmura Benzer*'de yayınlanmıştır (Adam Yayıncılık, 1984).
Necatigil Salâh Birsle'e yazdığı 2 Ocak 1965 tarihli mektubunda bu çalışmasından şöyle söz eder: "8 Ocak 1962 tarihinde Tercüme Bürosu'na şairin dokuz şiiri ile asıllarının kopyalarını göndermiştim. Orada öylece kaldı. O şiirler üzerinde sonradan hayli düzeltmeler yaptım, yenilerini ekleyerek şiir sayısını yirmi beşe çıkardım. Memet Fuat bir kitapta toplayacaktı bunları, o da öylece kaldı. Şimdi istersen Türkçe-Almanca karşılıklı basılmak üzere on tane (veya daha çok) göndereyim *Tercüme* dergisi için, şair üzerine kısa bir tanıtma yazısıyla".
- 70'li yıllarda Cem Yayınevi "Şiir Dizisi" için bir Günter Eich kitabı hazırlamayı düşünür, ancak bu tasarısı gerçekleşemez. "Günter Eich'in ölümünü senin satırlarından öğrendim, gazetelerimizin hiçbirinde yoktu bu haber, ya da ben görmedim, ama

- yoktu. Artık Cem Yayınevi için bir Eich antolojisi şart oldu, iç dünyama o kadar katkısı var, bana çok şey öğretti, teşekkür borcumu bu kitapla yerine getirmeliyim. Bana onun son kitabını yolla!" (Yüksel Pazarkaya'ya mektup, 3.1.1973).
- 73 20 Kasım 1963 tarihinde de Yayınevi sahibi Memet Fuat'ın yazdığı mektuptan, Necatigil'in bu oyunun adını "Viraj" olarak çevirdiği, Fuat'ın önerisi üzerine değiştirdiği anlaşılıyor: "Viraj'ı Dönemeç yapmak olmaz mı?"
- 74 Kara Kız 1969'da İstanbul Şehir Tiyatrolarında sahnelendi.
- 75 Bu sayıyı Behçet Necatigil ve Robert Anhegger birlikte hazırlamışlardır, Ekin (Türk-Alman) Yayınevi. Derginin giriş sayfasında Goethe Enstitüsü desteğiyle İstanbul'a gelen Tankred Dorst için Türk-Alman Kültür Merkezi'nde düzenlenen ve Necatigil'in de konuşmacı olduğu program yer almaktadır.
- 76 Ekstraverti: dışa dönüklük
- 77 Karl Krolow (1915-1999). Necatigil'in çevirdiği ve dergide Almanca-Türkçe karşılıklı olarak yayınlanan 10 şiir şöyleydi: "Nach Der Arbeit" (Çalışmadan Sonra), "Das Schweigen" (Susmak), "In Diesem Land" (Bu Ülkede), "Manchmal" (Ara sıra), "Trockenheit" (Kuraklık), "Die Stimme" (Ses), "Wenn Es Abend Wird" (Akşam Olurken), "Tote Jahreszeit" (Ölü Mevsim), "Schlaf" (Uyku), "Man Sagt Zwei" (İki Deriz). Bu şiirler Necatigil'in ölümünden sonra Ayşe Sarısayın'ın hazırladığı *Yalnızlık Bir Yağmura Benzer*'de yayınlanmıştır (Adam Yayıncılık, 1984).
- 78 Necatigil, Salâh Birsle'e yazdığı 29 Eylül 1965 tarihli mektupta bu çevirilerden şöyle söz ediyor: "Ana Tercüme dergisi için sana Karl Krolow'dan 9-10 şiir göndereceğim. Diyorsun ki, 'Yani hep bekliyorum.' Tercüme dergisi için güvenini boşa çıkarmayacağım."
- 79 Yüksel Pazarkaya, *Unutulmak İsteyen Şair Behçet Necatigil 100 Yaşında* (Sözcükler Yayınevi, 2016) isimli kitabında bu yazıdan şöyle bahsediyor: "1966'da Almanya'nın Suhrkamp Yayınevinde Orhan Veli kitabım çıkmıştı iki dilde. Okulda, yüksek öğreniminde ve öğretmen çıktuktan sonra, yeniden yazıldığı İstanbul Üniversitesi'nde iki yıl Alman dili ve edebiyatı okuyan Necatigil, Almancaya Türkçeden yapılan çevirileri de elinden geldiğince izliyordu. *Türk Dili* dergisine Orhan Veli kitabım üzerine genişçe bir tanıtma ve eleştiri yazdı. Her işi olduğu gibi, bunu da benimseyerek, hakkını vererek, ama gördüğü eksikleri belirterek kotardı. Bu yazıda belirtilen bir iki noktayı onaylamamıştım –hangi yazar, ki insanların en alingan, kırılğan, kendine güvenen türündendir, hangi yazar eleştiriye kolayca hazmederir? Ben de bir karşılık yazıp, dergieye gönderdim. Gerçekte –karşılık yazımda da belirttiğim gibi– amacım Necatigil'i eleştirmek, ona yanıt vermek değildi. Yaptığı iş, benim için hiç değilse saygıdeğerdi. Salt gurbetin uzaklığından, Necatigil gibi incelikleri anlayan, yapılanları değerlendirebilen bir ozanla ilişki kurmak için yazdım o yazıyı. Bu arada kısaca, Orhan Veli kitabının oluşumunu anlatıverdim. İşte böyle garip bir başlangıç oldu bizim ilişkimizin (...)" Pazarkaya'nın bahsettiği bu yazı için, bkz. "Çeviri Üzerine: Almancada Orhan Veli", *Türk Dili*, Nisan 1967, Sayı 187.
- 80 Necatigil bu kitaptan, "2. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Edebiyatında Gelişmeler" (*Düzyazılar II*, YKY, 1999) başlıklı konuşmasında ve *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*'ndeki 'Yüksel Pazarkaya' maddesinde bahsetmektedir (YKY, 2016).
- 81 Thomas Mann, *Değişen Kafalar-Bir Hint Efsanesi (Die Vertauschten Köpfe-Eine Indische Legende)*, çev. Kasım Eğit – Yadigar Eğit, Can Yayınları, 2011.

- 82 Necatigil'in siyahla gösterdiği yerler, baskıda italik olarak belirtilmiştir.
- 83 Necatigil'in 1973-1974 yılları arasında çevirdiği bu kitap, sağlığında basılmamıştı. Kitabın kayıp hikâyesi için, bkz. Doğan Hızlan'ın yazısı (*Hürriyet* Kitap eki, 9 Şubat 2017). Necatigil, kitabın çevirisiyle ilgili 28 Şubat 1974'te Yüksel Pazarkaya'ya yazdığı mektupta şöyle diyor: "Avrupalarda çok dolaştım, şimdi Asya'ya dönüyorum. Her şey aslına döner = Ein jedes Ding kehrt zu seinem Ursprung zurück. –Horasan erlerinden biri olmak üzere de *Tûtinâme*'ye çalışıyorum".
- 84 Otto Spies'le 1941 yılında başlayan mektuplaşmalarını 1975 yılına dek –arada uzun kesintilerle– sürdüren Necatigil, 27 Kasım 1974 tarihli mektubunda, "*Die Welt des Islams*'daki incelemenizden faydalanarak, *Kindler-Literatur-Lexikon* üzerine bir haber yazısı yazdım; böylece sizi tekrar anmak fırsatını buldum," diye söz ediyor bu yazısından. "Hele ikinci vesile dolayısıyla sevinçliyim." Otto Spies ise 22 Aralık 1974 tarihli cevabında yazıdan duyduğu mutluluğu dile getirerek şöyle diyor: "Önemli olan ne varsa değinmişsiniz yazınızda. Türk edebiyatı için bu kadar geniş kapsamlı başka bir sözlük ya da ansiklopedi yok gerçekten de. Sizin yazınız sayesinde Türkler de, bizim için hangi eserlerin ön planda olduğunu, nasıl değerlendirildiğini, ayrıca hangi Batı dillerine çevrilmiş olduklarını görme imkânı bulacaklar."
- 85 Bu isim Zahir Güvemli olabilir.
- 86 Necatigil, Yüksel Pazarkaya'ya 12 Mart 1975 tarihinde yazdığı mektupta *Kindler Literatur-Lexikon*'u nasıl edindiğini şöyle anlatıyor: "Uzun hikâye, Almanya'da altı yıldır müzik öğrenimi yapan bir genç (Mehmet Ergüven / Münich), Varlık Aralık sayısındaki yazımı okumuş, bana bir mektup yazıp bir öneride bulundu ve *Kindler Literatur-Lexikon*, cep kitabı baskısı, 25 cilt, karşılığı Türk parası olarak burada ödenmek üzere, azamî indirimle aldı ve getirdi. Muazzam bir eser. Pek makbule geçti. Sen de edindin mi bilmem. Türk Edebiyatı'na ilişkin maddelerin birçoğunu da Nihal Atsız'ın eşi Bedriye Atsız yazmış; demek Almanya'da"
- 87 Musullu Süleyman, Ahmet Mithat Efendi, Sunuş ve sadeleştirme: Behçet Necatigil, Everest Yayınları, 2013 (İlk baskı: Milliyet Yayınları, 1971). Necatigil'in bahsettiği önsöz ayrıca *Düzyazılar* fde yayınlanmıştır (YKY, 1999).
- 88 Necatigil arşivinde bulunan, 22.1.1967 tarihli mektubu şöyle: "Muhterem Suat Derviş Hanımefendi, Eğitim Enstitüsü edebiyat öğretmenlerindim. Adresinizi *Yeditepe* dergisi sahibi Hüsamettin Bozok'tan aldım.
- Varlık Yayınları'nda çıkmış *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* adında küçük bir edebiyat leksikonu, bir müracaat kitabı hazırlamışım. Hayatınız hakkında birkaç biyografik notu bakabildiğim kaynaklarda bugüne kadar bulamadığım için, sizi kısaca tanıttak bir madde, kitabın üçüncü baskısında bile henüz mevcut değil. Bunun üzüntüsü içindeyim.
- Şimdi kısa bir zaman içinde dördüncü baskıyı hazırlamak, dolayısıyla bazı noksanlarımı tashih ve telafi etmek zorundayım. Bana doğum yer ve yılınız, tahsil kademeleriniz, eserlerinizi yayımladığınız gazete ve dergiler vesair konularda birazcık bilgi lütfederseniz minnettarınız olurum.
- Tespit edebildiğim kadarınca, romanlarınızın bir listesini aşağıya çıkardım. Yanlışlar, eksikler varsa, bir zahmet, düzeltiverir misiniz?
- Sizi rahatsız ettiğim için tekrar affınızı diler, zahmetinize şimdiden teşekkür ederim efendim.

- Derviş, Suat. Romanları: *Kara Kitap* (1920), *Ne Bir Ses Ne Bir Nefes* (1923, 1946), *Hiçbiri* (1923), *Ben Sen O* (1923), *Ahmet Ferdi* (1923), *Behire'nin Talipleri* (1923), *Fatma'nın Günahı* (1924), *Beni mi?* (1924), *Buhran Gecesi* (1924), *Gönül Gibi* (1928), *Emine* (1931), *Hiç* (1939), *Çılgın Gibi* (1945)."
- 89 Necatigil arşivindeki daktilo metinde, bu cümlelerin ardından: "Yine aynı memlekette bir defa da Bielo Russi diliyle kitap olarak çıkmıştır." şeklinde bir cümle yer alıyor.
- 90 Suat Derviş ile ilgili bu bilgilerin toparlandığı kapsamlı bir çalışma için, bkz. *Anılar Paramparça*, haz. Serdar Soydan, İthaki Yayınları, 2017.
- 91 Bu yazının Necatigil arşivinde bulunan daktilo metninde, "aslı, Aziz Nesin'e verildi. 3 Kasım 1975" notu var.
- 92 *Çevre* kitabında yer alan "Barbaros Meydanı" şiiri ilk olarak *Sanat ve Edebiyat Gazetesi*'nde yayınlanır, 4 Ocak 1947, Sayı 1. "Barbaros Meydanı II" ise önce *Varlık* dergisinde, 1 Kasım 1947, Sayı 328 (*Şiirler*, YKY, 2002).
- 93 1923'te ilkökula başlayan Necatigil, ilk dört yıl Beşiktaş'taki Cevri Usta Mektebi'ne devam etmiş; 1931 ila 1936 yılları arasında ise Kabataş Lisesi'nde okumuştur. Kars ve Zonguldak'ta öğretmenlik yaptığı yılların dışında, 13 Aralık 1979 tarihindeki vefatına kadar Beşiktaş'ta yaşar.
- 94 "Barbaros Meydanı" şiirinden.
- 95 Aynı şiirden.
- 96 Necatigil bu evin hikâyesini Salâh Birselle yazdığı 16 Mart 1978 tarihli mektubunda şöyle anlatıyor: "Beşiktaş'taki evlerin birincisi (sekiz on yaşlarından başlayarak) ahşap babaevi Dibekçi Kâmil sokağındadır, No. 22, hâlen çok haraptır, yerine yenisi de yapılmamış, valide ve hemşireler oturuyor (bu ev hakkında bilgi: Fahir Onger, *Soyut* dergisi, 30, 31 Ekim 1970). Evlenince (19 Ekim 1949, nikâh şahidim Oktay Akbal idi) karımla Valdeçemesi Setbaşı sokağında gene 22 numaralı bir ahşap evin ikinci katına kiracı olduk. Bu ikinci evde alt kat kiracıları ve yatak odası ve bizim, kari-koca, Huriye-Behçet hâlimiz *Gaz* oyunundadır, *Pencere* kitabında, s. 25-32. *Eski Toprak* kitabında "Gece Vakti Bir Sokağı Düşünmek" şiirindeki sokak bu Setbaşı sokağıdır. Aynı kitaptaki "Havasız Soluklar" şiiri keza o sokaktaki o evin, o evdeki darlığın tasviridir. Bu evin karşısı o zamanlar boş bir arsa idi, arsada ve sokakta neler olduğu "Yapışkan Otlar" şiirindedir (*Eski Toprak* kitabında)."
- 97 "Eski Sokak" şiirinden: "Küçük ahşap bir dizi evlerdi / On yıl önce o sokak. / Sonra geniş caddelere çıkıktı / Apartman -- sizden uzak." *Varlık*, Ekim 1973, Sayı 793 (*Şiirler*, YKY, 2002).
- 98 Necatigil bu evin hikâyesini Salâh Birselle yazdığı 16 Mart 1978 tarihli mektubunda şöyle anlatıyor: "Sonra Beşiktaş'ta gene İhlamurderesi Caddesi Camgöz Sokağı'nda pek küçük, keza ahşap, köhne bir ev satın aldık (1955). Bu üçüncü evin numarası da tesadüf 22 idi. Alangu'nun "Behçet Necatigil'in Odası" yazısına da konu olan bu ev, bende daha da silinmez izler bıraktı: a- *Kadın ve Kedi* oyununda (*Yıldızlara Bakmak* kitabı, s. 5-18, nasıl çalıştığım konusunda), b- *Kutularda Sinek* oyununda (*Gece Aşevi* kitabında, özellikle s. 163-200'deki tasvirler), c- *Pencere* oyununda, (*Pencere* kitabı, ilk oyun. Hasta, yaşlı kadın kayınavaldemdi), ç- "Eski Sokak" şiiri de (*Kareler Aklar* kitabında, s. 83-85) bu Camgöz sokağını tasvir eder. *Arada* kitabındaki "Camgöz ve Ev Çölü" şiirleri de ilhamlarını bu sokaktan almıştı, d- "Temmuz" oyununda (*Türk Dili* dergisi, Ekim 1977, Sayı 313) özellikle

Camgöz'deki evin bodrum katının ve yaz ayları çalıştığım rutubetli, felâket odanın tasviri." Bu sokağın adı, ölümünden sonra, "Behçet Necatigil Sokağı" olarak değişmiştir (1987).

- 99 Necatigil'in kitaplarına girmemiş şiirlerinden olan "Beşiktaş-Ortaköy" şiirinin yazılış tarihi olarak Ekim 1934 notu düşülmüş. Yayınlanışı *Varlık*, 15 Nisan 1936, Sayı 67 (*Şiirler*, YKY, 2002).
- 100 1901 yılında kurulan ve Hacı Mahmut Kütüphanesi olarak bilinen bu kütüphanedeki yazma ve basma eserlerden oluşan toplam 7529 adet kitap, 1940 yılında Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ne nakledilmiş olup orada ayrı bir bölüm olarak yer almaktadır (Kitap sayısı 6998 olarak kayıtlı). Ragıp Paşa Kütüphanesi koleksiyonu da Süleymaniye'ye devredilmiştir. Necatigil'in babası Müftü Mehmet Necati Gönül (1889-1974) de Yahya Efendi Mezarlığı'nda gömülmüştür.
- 101 Necatigil, Kabataş Erkek Lisesi'nde Aralık 1945-Kasım 1960 tarihleri arasında çalışmıştır.
- 102 Necatigil, Salâh Birsell'in evler ile ilgili bilgi istediği mektubuna cevaben bu yazıyı şöyle hatırlatıyor: "Elele dergisi için bir tarihte Ümit Yaşar benden de bir anılar yazısı istemişti. O yazı Elele dergisinin Ocak 1978 sayısında çıktı. Görmemiştir diye kopyasını atmamıştım, gönderiyorum. Sadece bu yazı dahi işine yarayabilir" (16 Mart 1978).
- 103 Beş yazılış bu seri *Tan* gazetesinde yayınlanmıştır, 1936.
- 104 Çev. Behçet Necatigil, de *Yaynevi*.
- 105 "Sessizlik ve titreyiş saklı bu karanlık vadinin / Her adımında kuşku bir çukur, bir pusu".
- 106 Necatigil'in *Evler* kitabındaki "Evlerle Savaş" isimli şiirinden: "Körükler cılız olmak / Evlerin hiddetini / Evlerle savaşımız / Savaşların çetini" (*Seçilmiş Hikâyeler dergisi*, 12 Haziran 1952, Sayı 3).
- 107 Necatigil'in bu röportajı, *Bile/Yazdı* adlı kitabında ara başlıklar altında kısaltılmış olarak yayınlanmıştır (Ada Yayınları, 1979). Metnin bir bütünlük içinde yer almasında yarar gördüğümüzden tamamını buraya alıyoruz. Necatigil Can Yayınları, 2009. ne: "ansılar verir: kazananlar arasında m boyunca, yukarlarda az çok değindim. meziyetleri sayesi
- 108 Bu söyleşinin girişindeki açıklama şöyle: "*Kapalı Çarşı, Çevre ve Evler* isimli şiir kitaplarıyla günümüzün şairleri arasında dikkati çeken Behçet Necatigil, aynı zamanda Kabataş Lisesi edebiyat öğretmenidir. Bu bakımdan kendisiyle yaptığımız konuşmayı sadece şiir çerçevesi içinde bırakmayıp bu arada maarif meselelerine de temas ettik." Necatigil de *Bile/Yazdı* adlı kitabında 'Evler' başlığı altında bu röportajdaki son soruya verdiği cevabı yayınlamıştır (Ada Yayınları, 1979). Metnin bir bütünlük içinde yer almasında yarar gördüğümüzden tamamını buraya alıyoruz.
- 109 Bu şiir Necatigil'in *Çevre* kitabında yayınlanmıştı (*Varlık*, 1 Şubat 1948, Sayı 331).
- 110 Mustafa Baydar'ın bu söyleşisinin bazı bölümleri kitaba alınmamıştır (son iki soru ve cevabı).
- 111 Bu soru ve cevap da aynı şekilde sadece dergide yer alıyor.
- 112 Mustafa Baydar'ın 'Her Ay Bir Konuşma' köşesindeki bu söyleşi, *Edebiyatçılarımız*

Ne Diyorlar? kitabında da yayınlandı (Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, 1960). Necatigil de *Bile/Yazdı* adlı kitabında ara başlıklar altında kısaltilmiş olarak yer vermiştir (Ada Yayınları, 1979). Metnin bir bütünlük içinde yer almasında yarar gördüğümüzden tamamını buraya alıyoruz.

113 Bu Açık Oturum'a katılanlar: Oktay Akbal, Burhan Arpad, Salâh Bırsel, Edip Cansever, Behçet Necatigil, Haldun Taner.

114 "Kır Şarkısı", *Kovan*, Kasım 1944, Sayı 15-16.

115 *Varlık*, 15 Ekim 1962, Sayı 584. Bu şiir *Divañçe* kitabında yer almaktadır.

116 7 Kasım 1962 tarihinde Doğan Hızlan'ın evinde kaydedilen ve 15 Aralık 1962'de TRT Ankara radyosunda yayımlanan 'Bizim Sanatçımız' isimli programdan alınan bu metin, Erdal Öz'ün sunuş yazısı ile birlikte *Sevgilerde* (Behçet Necatigil, Kendi Seçtiği Şiirleri, Can Yayınları, 1991) kitabının girişinde yer almaktadır (İlk basım 1976, Hürriyet Yayınları).

117 Yazının girişinde, 13 Kasım ve 20 Kasım tarihli açık oturumlara katılanlar listesi verilmiştir, redaksiyon: Oktay Akbal, resimleyen: Ülkü Tamer.

118 Necatigil'in *En/Cam* kitabında yer alan "Kunduz" isimli şiirinden: "Omzunuza bir yerden sızmış zehirli sıvı / Satır satır ileriler bir kolda / Kurtarmak ötekini - - uzun / Atlayınca bir şeyler ölüyor. / O ateşler içinde tam sular akarken / Bir suyun eksikliği, bahar kesikliği / Anlatınca bir şeyler ölüyor - - / Bir şeyleri biraz/da uzaktan görmeli!" (*Yeni Dergi*, Haziran 1969, Sayı 57).

119 Öğrenci yanlış hatırlıyor olmalı. Necatigil kendi eserlerini çevirmemiştir.

120 Celal Özcan'ın hazırladığı söyleşinin girişindeki açıklama şöyle: "1971-1972 öğretim yılıydı. O zamanlar Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde edebiyat öğretmenliği yapan şair Behçet Necatigil'den, iki öğrencimle röportaj yapmak üzere 'randevu' almıştım. Buluşma gün ve saatinde yanına gittik. Necatigil'in, sorulara verdiği yanıtlar bir taraftan kâğıda not edilirken, bir yandan da *teybe* almıştı. Değerli şair Behçet Necatigil, -yarı ciddi, yarı şaka- banda alınan konuşmanın, öğrencilerin dinlemesinden sonra silinmesini istemişti. 'Hoca'nın bu -gülümseyerek- yaptığı uyarıyı yerine getirmek, onur verici bir anıyı (Konuşmayı) yok etmek anlamında bana olanaksız gelmişti. Nitekim, bu bandı -öğrencilerim Sükuti Kurt ve Şehriban Bilgin'in tuttukları notlarla birlikte saklamış- daktilo etmişim. Bandın kimi yerlerine küçük oğlum, *teyple* oynadığı bir sırada zarar vermişti. Kalan bölümleri saklıyorum. Behçet Necatigil'in ölümünün 5'inci yılı olan bu ay, şairle yapılan konuşmanın ve o sırada okutmakta olduğu sanatsever bazı öğrencilerinin şair Necatigil hakkındaki izlenimlerinin notlarını, -hocanın onur verici anısına saygıyla- aşağıda sunuyorum."

121 Düşünenlerin Forumu başlıklı sayfadaki 'Çağdaş Türk Şiirinin Gelişimi' konulu söyleşide, Ali Gevgilili'nin sorularını Behçet Necatigil, Cemal Süreya, İlhan Berk ve Mehmet Kaplan yanıtlıyor.

122 Düşünenlerin Forumu başlıklı sayfadaki 'Çağdaş Dünya ve Türk Şiiri' konulu söyleşide, Ali Gevgilili'nin sorularını Behçet Necatigil, Cemal Süreya, İlhan Berk ve Mehmet Kaplan yanıtlıyor.

123 Necatigil'in yayımlanan ilk şiirinin adı "Gece ve Yas" (*Varlık*, 1 Ekim 1935, Sayı 54).

124 Bu şiirin yayınlandığı yer: *Oluş* dergisi, 30 Nisan 1939, Sayı 18

- 125 Bu şiir Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabında yer alır (Varlık, 1 Ocak 1962, Sayı 565).
- 126 Bu şiir Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabında yer alır (Cumhuriyet, 26 Temmuz 1975).
- 127 Bu şiir Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabında yer alır (Varlık, Ekim 1975, Sayı 817).
- 128 Söyleyişi yapan Oray Tuğlan. *Nesin Vakfı Edebiyat Yılığ*, 1976.
- 129 *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*'nün ilk baskısı "120 Çağdaş Yazarımızın 400 Eseri" başlığıyla yayınlanır (Varlık Yayınları, 1971). 1979 tarihli ikinci baskıda ise "220 Çağdaş Yazarımızın 750 Eseri" başlığı vardır. Necatigil'in ölümünden sonra da genişletilmiş yeni baskıları yapılan bu kitap son olarak Necatigil'in sağlığındaki ikinci baskı temel alınarak tekrar yayınlanmıştır (YKY, 2016).
- 130 Sözü edilen kitap, Ahmet Mithat Efendi'nin *Müşâhedât* adlı romanı. Necatigil'in ölümünden çok sonra yayınlanmıştır (Everest Yayınları, 2017).
- 131 Sadık Hıdayet'in *Kör Baykuş* isimli romanı (Varlık Yayınları, 1977).
- 132 Bu şiir Necatigil'in *Beyler* kitabında yer alır (Politika, 7 Ekim 1976).
- 133 Recep Bilginer'in yaptığı bu söyleşi, Necatigil'in *Bile/Yazdı* adlı kitabında ara başlıklar altında kısaltılmış olarak yayınlanmıştır (Ada Yayınları, 1979). Metnin bir bütünlük içinde yer almasında yarar gördüğümüzden tamamını buraya alıyoruz.
- 134 Bu şiir Necatigil'in *Kareler Aklar* kitabında yer alır (Varlık, Şubat 1974, Sayı 797).
- 135 Necatigil'in o dönemde yazdığı mektuplardan, Almanya'ya 1937 yazında gittiği anlaşıyor.
- 136 Necatigil'in "Balkan Ülkeleri Edebiyatlarından Türkçeye Çeviriler" başlıklı bu çalışması, *Türk Dili* dergisinin "Çeviri Sorunları Özel Sayısı"nda yayınlanmıştır, 1 Temmuz 1978, Sayı 322 (Düzyazılar II, KYK, 1999).
- 137 Bu söyleşi ayrıca Yüksel Pazarkaya'nın *Unutulmak İsteyen Şair* (Sözcükler Yayınları, 2016) isimli kitabında yer almıştır. Yazının sonunda, parantez içinde şöyle der: "Bir açıklama: Behçet Necatigil ile bu konuşma, sorular önceden kendisine verilemeden, hatta sorular da önceden hazırlanmadan doğaçlama söyleşi biçiminde yapılmış ve doğrudan ses şeridinde alınmıştır."
- 138 Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Geçen Şey" şiirinden.
- 139 Necatigil'in *En/Cam* kitabında yer alan "Onlarda" isimli şiirinden (Yeni Dergi, 55, Nisan 1969).
- 140 Necatigil'in *Zebra* kitabında yer alan "Teyel" isimli şiirinden: "Bir şey ancak sonradan yararsa yarar işe / Bir makına, sesleri çapaklı / Çekilen bir teyel / Olur gider daha olmadı." (Yeni Dergi, Haziran 1971, Sayı 81).
- 141 Necatigil'in *İki Başına Yürümek* kitabında yer alan "Giz" isimli şiirinden: "Kim, neyi ne kadar tanır karanlığında - - / Taş taş uzaklaş hepsi yola gidiyor." (Yeni Dergi, Mayıs 1966, Sayı 20).
- 142 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabında yer alan "İçerde" isimli şiirinden "yaşlanmak, o her şeyin biraz biraz yettiği - - / Anılar yerini tutuyor." (Varlık, 15 Haziran 1963, sayı 600).
- 143 Necatigil'in *Zebra* kitabında yer alan "Kandı" isimli şiirinden (Yeni Dergi, 97, Ekim 1972).
- 144 Bu söyleşinin yayın tarihi tam olarak bilinmiyor ancak konuşmada geçen; "Yedi Meşale dergisinin 50. yılı kutlanıyor" cümlesinden 1978 yılında gerçekleştiği anlaşıyor.

- 145 Necatigil arşivinde müsvedde kağıdına hızlıca yazılmış bu notlar ve sorulara, Necatigil eski yazıyla cevap vermiş. Bilindiği kadarıyla herhangi bir yerde yayınlanmadı.
- 146 Annemarie Schimmel (1922-2003) Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi bölümünde 1954-1959 yılları arasında misafir profesörlük de yapmıştır.
- 147 *Lyrik des Ostens*, Carl Hanser Verlag, München 1952. Kitap üzerine Necatigil'in yazdığı iki tanıtma yazısı için, bkz. *Varlık*, 1 Şubat 1953, Sayı 391 ve *Türk Dili*, 1 Mart 1953, Sayı 18. Bu yazılar toplu olarak *Düzyazılar İde* (YKY, 1999) yayınlandı.
- 148 Schimmel Necatigil'e yazdığı 15 Haziran 1952 tarihli mektubunda şöyle diyor: "Varlık'taki röportaj çok iyi olmuş. Candan teşekkürler."
- 149 Derginin ilk sayfasındaki "15 Günün Olayları" bölümünde 'A. Goes İstanbul'da' başlığıyla şu bilgiler veriliyor: "Okuyucularımızın, yayınlarımız arasında çıkan *Tedirgin Gece* adlı eseriyle tanıdıkları Alman şair, deneme ve hikâye yazarı Albrecht Goes (Doğ. 1908) yurdumuza geldi; 26 Ocak'ta Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesinde 'Söze Güvenmek' konulu bir konferans verdi, Mozart üzerine bir denemesini okudu. 27 Ocak'ta da yine Ankara'da Alman Kütüphanesinde şairlerinden, nesirlerinden örnekler okudu. 28 Ocak Çarşamba günü akşamı, İstanbul Alman Başkonsolosluğunda, Alman Lisesinin 90. yıldönümü münasebetiyle tertiplenen kabul resminde bulundu. Ertesi günü, bizden Prof. Dr. Burhanettin Batıman, Vedat Nedim Tör, Osman Nebioğlu, Haldun Taner, Burhan Arpad ve Behçet Necatigil'in de katıldıkları bir çay toplantısında konuştu. Modern dünya edebiyatında kendine önemli bir yer sağlamış; eserleri Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Lehçeye; İsveç, Norveç, Danimarka, Fin, Çekoslovak, Arjantin, Japon dillerine çevrilmiş bulunan Albrecht Goes'e sorduğumuz bazı soruların cevaplarını, yazar vaktinde yollarsa, gelecek sayımızda yayınlayacağımızı umuyoruz" (*Varlık*, 15 Şubat 1959, Sayı 496).
- 150 Albrecht Goes (1908-2000)'ün *Tedirgin Gece* isimli kitabını Necatigil 1954'te çevirmişti (*Varlık Yayınları*).
- 151 Necatigil bu sayıda ayrıca Goes'den, "Çocuklar Güzün Gelişini Duyarlar" (Kinder hören den Herbst kommen) ve "Kronik" isimli şiirleri de çevirmiştir. Bu şiirler daha sonra *Türk Dili* dergisi 'Şiir Özel Sayısı'nda da birkaç değişiklikle yayınlanmıştır (Şubat 1961, Sayı 113). Tüm çeviri şiirler *Yalnızlık Bir Yağmura Benzer*'de toplandı (Adam Yayıncılık, 1984).
- 152 *Mavi* dergisi (1952-1956), ikinci yılına girerken bir anket yapar. Edebiyat dünyasından kimi isimlere dergi üzerine düşüncelerinin sorulduğu anketi Necatigil bu şekilde cevaplar.
- Necatigil'in cevabının hemen altında Orhan Tahsin imzalı ve parantez içinde şöyle bir yazı yayınlanır: "Evler şairi nasıl konu dışına çıkıp, dergicilere öğüt verdiyse ben de sayın okurlarımın hoş görüşüne sığınarak söze karışacağım. Bugüne dek Necatigil'in sözünü yarı-yarıya tutmuş durumdaydım... Sanatı tüm olarak ele aldığım gibi, bir-iki şairin, hikâyecinin eserlerini eleştiren yazılar da yazdım... Ama *Evler*'i eleştirmeye elim değmedi... Tanrı elverirse, bu işi tez günde yapacağım... Yalnız o güne dek Almancanı ilerletip, şairin Rilke'den aşırımlarını ele-güne göstermek şartıyla..."
- Necatigil Orhan Tahsin'in bu yazısına hemen bir cevap gönderir: "*Mavi*'nin 1 Kasım 1953 tarihli sayısında Almancanızı ilerletip benim 'Rilke'den aşırımlarımı ele güne göstermeyi' vadediyorsunuz. Mertseniz sözünüzde durmanız gerekir. Bu işi,

Almanca'nızı iletirmek bahanesi altında geciktirmeniz de doğru olmaz sanırım: Rilke'nin şiirlerinin, bildiğiniz anlaşılan Fransızca'da hem sadık, hem güzel tercümelerini pekâlâ bulabilirsiniz; mensur üç eseri Türkçeye de çevrildi. Bir derginin daha iyi olmasını dilerken farklı ve açık konuşmanın sizi böyle müşkül durumlara sokacağını bilseydim ben de suya sabuna dokunmadan, hoşunuza gidecek şekilde 'idare-i kelâm' ederdim. Öne sürdüğünüz iddiamızın ispat edilmesi, bundan böyle sizin için bir şeref borcudur."

Yazının altında Orhan Tahsin'in görüşü de yayınlanır: "Cevabınızı okudum, sözümü yerine getireceğim tabii (...) İmzam altında çıkan her yazının bana bir sorumluluk yüklediğini bildiğimden, iddiamı tamtlayacağım."

Varlık dergisi de 1 Ocak 1954 tarihli 402. sayısında yer alan "Gazeteler ve Dergiler Arasında" köşesinde "Kavgalar" başlığı altında konuya dahil olur: "(...) Aynı derginin Kasım sayısında Orhan Tahsin imzasıyla çıkan bir yazıda Behçet Necatigil, şiirlerini R. M. Rilke'den aşurmakla itham edilmmişti. Necatigil bu sayıda iddia sahibini haklı bir öfkeyle ispata davet ediyor. Buna karşılık olarak Orhan Tahsin'in gene bu sayıya basılan yazısında ise şöyle deniyor: 'Bir kişiyi uzun bir süre sanı altında bulundurmamak istemem elbette... Ama iki ayağımı bir pabuca sokmağa şimdilik lüzum görmüyorum... Beklediğiniz gün gelecektir, o günü siz değil ben tayin edeceğim.' Bakın bu olmadı işte. Ortaya böyle bir ağır iddia at, ispat et deyince de ne acelesi var, günün birinde ispat ederiz elbet diye işin içinden sıyrılır. Hem iki ayağı bir pabuca sokmak da ne oluyor. Böyle bir aşurmayı tespit etmişse bunu hemen söyleyiverir insan, zor bir şey mi ki. Yok ilkin iddiayı ortaya atıp ondan sonra delil toplamaya girişecekse buna pek de babayigitlik denmez sanırım. O yazının sahibi bilsin ki iddiasını ispat edene kadar sanı altında kalan Necatigil değil, bizzat kendisidir."

153 Bu soruşturmanın girişindeki açıklama şöyle: "Okurun, şiirimizin bugünkü durumu üstüne gerçek bir değerlendirmeye varması için sadece şiire yaklaşılmasının yeterli olacağını sanmıyoruz. Şairin kendi şiiri üstüne tanımlamalarda bulunmasının çeşitlendirmeye de, okura da bir takım ipuçları vereceği kanısında olduğumuz için 1940'tan bu yana adeta üç kuşak hâlinde kendisini gösteren şairlerimizi şiirlerinin bugünkü durumları üzerinde konuşmaya çağırıldık. İlerde hazırlanacak bir antoloji içinde toplayacağımız bu cevapların ilgiyle karşılanacağını umuyoruz."

154 Necatigil'in Gerhart Hauptmann'dan çevirdiği 5 perdelik oyun *Fareler*, *Varlık* Yayınları tarafından; Wolfgang Borchert'ten çevirdiği *Kapıların Dışında* ise de Yayınevi tarafından 1962'de basıldı. Ferdinand Bruckner'den çevirdiği "Gençliğin Hastalığı" başlıklı oyunun daktilo edilmiş hâli, Necatigil arşivinde mevcut, ancak üzerindeki notlardan herhangi bir yerde yayınlanmadığı anlaşıyor. Hazırlanan 4 nüshanın biri Meinecke'ye, ikincisi 15 Temmuz 1961'de Özdemir Nutku'ya, üçüncüsü 17 Ocak 1962'de Kâmrân Yüce'ye verilmiş. 13 Kasım 1962'de ise son nüsha bir konservatuar talebesine veriliyor ve anlaşılan geri geliyor. 68 daktilo sayfası olan çevirinin altında, 9 Temmuz 1964'te 3 nüshanın Küçük Sahne'de Ulvi Uraz'a teslim edildiği yazılı. Necatigil'in 21 Ekim 1964'te eski yazıyla yazdığı notta ise bu yolculuk şöyle tamamlanıyor: "İlk tapenin dördüncü nüshasını verdiğim konservatuar öğrencisi Oğuz tekrar geldi, oynayacaklarını söyledi, Ulvi Uraz Bey'den yazılmış nüshaları almaları cevabımı verdim."

155 Edip Cansever'in, *Değişim* dergisinin 15 Şubat 1962 tarihli 4. sayısında yayımlanan "Soyut Somut" başlıklı yazısı dolayısıyla başlayan tartışma üzerine, derginin sonraki sayısında bu konuda başka sanatçıların görüşlerine de yer verilir. Necatigil, Erdal

- Öze yazdığı 5 Şubat 1962 tarihli mektubunda bu sorulara cevabının yanı sıra "Ses" ismindeki yeni bir şiirini de gönderir ve ekler: "Bulunsun sende, küçük bir hatıra olarak..." ("Ses" şiiri Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabında yer alır, Ataç Kitabevi, 1963).
- 156 Necatigil'in ilk şiiri *Varlık* dergisinde çıktı ("Gece ve Yas", 1 Ekim 1935, Sayı 54).
- 157 "Varlık Otuz Yaşında" başlığını taşıyan bölüm; "Varlık bu sayısı ile otuzuncu yılını tamamlamış bulunmaktadır. Yazar dostlarımızın bu mutlu yıldönümü üzerindeki düşünce ve izlenimlerini soyadı sırası ile yayınlıyoruz" açıklamasıyla çıkmıştır.
- 158 *Malte Laurids Brigge'nin Nottarı*, Rainer Maria Rilke, çev. Necatigil, de Yayınevi, 1966. *Göçebe*, Knut Hamsun, çev. Necatigil, Nobel Yayınları, 1967.
- 159 Necatigil'in radyo oyunlarının ilki *Kadın ve Kedi - Yıldızlara Bakmak* 'İki Radyo Oyunu' adıyla de Yayınevi'nden 1965 yılında çıkmıştır. İkinci radyo oyunu kitabı ise *Gece Aşevi* 'Beş Kısa Oyun' adıyla 1967'de Bilgi Yayınevi'nden.
- 160 Bu soruşturmanın girişindeki açıklama şöyle: "Değerli ozan Behçet Necatigil'e sorularımızı farklıca sorduk."
- 161 *Varlık*, 1 Mayıs 1955, Sayı 418. Sait Faik ile ilgili pek çok yazının yer aldığı bu sayının giriş yazısında, on kişilik jüri listesi ve o yılki ödülün Sabahattin Kudret Aksal ile Haldun Taner'e verildiği açıklanmıştır.
- 162 Necatigil, 1964-1978 arası Sait Faik Armağanı Seçici Kurulu'nda yer almıştır.
- 163 Necatigil arşivinde bulunan ve 8 Ağustos 1968 tarihinde Sennur Sezer tarafından gönderilen bu soruşturmanın yayınlanıp yayınlanmadığı belirlenemedi. Sezer yazısında, bu soruşturmayı Yargıcılar Kurulu üyeleri ile armağanı kazananlar arasında açtığını belirtiyor.
- 164 Necatigil arşivinde eski yazıyla yer alan jüri notlarında, bu kitaptaki her öykünün kısa özeti ve şu ifadeler yer almaktadır: "Kitabın dört güzel hikâyesi: 'Tanrı', 'Ayna', 'Çekmece', 'Vapur' (Zaten hepsi yedi hikâye; kitabı adını veren hikâye fazla bulanık, mesaj ya da ana fikir çok karanlıkta.)" Ödül için hazırladığı raporda ise, "Ben hikâye ödülü için önce *Tante Rosa'yı*, olmazsa *Gecede'yi* öneriyorum" der.
- 165 Naci Çelik'in hazırladığı "Genç Kuşağın Hesaplaşması" başlıklı bu soruşturmanın girişindeki açıklama şöyle: "Sait Faik Hikâye Armağanı'nın niceidir sanat çevrelerini yadırgatan sonuçları üstüne bir soruşturma açma gereğini duydum (...) Sorularımı özellikle Yargıcılar Kurulu üyelerine ve bu kuruldan ayrılmış olan eski üyelere yönelttim. Böylelikle üyelerin değer ölçülerini, sanat anlayışlarını gün ışığına çıkaracağımı sanıyordum." Necatigil, bu soruları Yargıcılar Kurulu Üyesi olarak yanıtlar.
- 166 Şah Hatayî (1487-1524)'nin "Akıl Gel Beri Gel Beri" adlı şiirinden: "Hatayî der ki ya Gani / Veren Mevla alır canı / Önce kendi kendini tanı / Sonra ele nazar eyle."
- 167 Necatigil'in *Yaz Dönemi* kitabındaki "Abdal" isimli şiirinden: "Yürür asfalt ovalarda abdal" (*Türk Dili*, 1 Haziran 1962, Sayı 129).
- 168 *Divançe*, de Yayınevi, 1965.
- 169 Necatigil, Naci Çelik'in yaptığı bu röportajı *Bile/Yazdı* adlı kitabında ara başlıklar altında kısaltılmış olarak kullanmıştır ("Gençlere Öğütler" *Bile/Yazdı*, Ada Yayınları, 1979). Metnin bir bütünlük içinde yer almasında yarar gördüğümüzden tamamını buraya alıyoruz.
- 170 Bu soruşturmanın girişindeki açıklama şöyle: "Sanat dergisine öğretmen ve öğrencilerin artan ilgisi, 'Orta dereceli öğrenim kurumlarında sanat eğitimi' üzerine

okurlarımızın çeşitli sorular yöneltmelerine yol açtı. Bu sayımızda, konuyu belirli bir açıdan yansıtmak amacıyla, sanatçı-öğretmenlere şu soruyu sorduk: 'Orta dereceli okullarda sanat eğitimi yönünden öğretmenlere düşen görev nedir? Bu konuda öğretmen-öğrenci işbirliği en etkin biçimde nasıl sağlanabilir?' Aldığımız cevapları yayınlıyoruz."

- 171 Necatigil arşivinde bu konuya ilişkin el yazısı bir metin bulundu ancak bu metnin yayınlanıp yayınlanmadığı belirlenemedi: "Ben oyumu verir, seçimimi yaparken kitaplardaki hikâye sayıları üzerinde de durdum. Şu kadar hikâye içinde, kaç tanesi, benim için türlü yönlerden yenidir, ilktir, çarpıcıdır? Yüzdeye vurmalıyız başarılı bulduğumuz hikâyeler sayısını. Kitabın sayfa sayısı, yazarının kıdemi, çabaları vesaire ikinci planda kalır. Ben öyle yaptım. Araya zamanlar girse, kaç tanesini tekrar çokyuyla okuyabilirim? Notlarımı ona göre aldım.

19 kitap vardı armağana aday. Bazılarında tek hikâye bile beni şaşırtmadı, bende bir yaşantı birliği, bir yankı yaratmadı. Aıştıgımız, bildiğimiz, bıkıgımız konular, biçimler, düz anlatışlardı çoğu.

Adalet Ağaoglu'nun kitabındaki dokuz hikâyeden beşini ilerde de aynı şevk, aynı tazeliikle okuyabilirim. Kitapta bir hikâye ("Duvar Öyküsü") bir alegoridir. Ötekiler ya benzerlerini bizim de yaşadığımız ya da yakın bir geçmişte oldukları için etkilerinden henüz sıyrılamadığımız toplumsal olayları saptama öyküleri.

Şu var ki Adalet Ağaoglu bu noktada zaman zaman, olaylara bakış açısı sağlama işinde okuyucunun hayâl gücünü imtihanı çekiyor, okuyucunun bir edebiyat eğitiminden geldiğini göstermesini istiyor.

Kısacası: Hikâyeciliğimize yeni ve diri katkılar. Adalet Ağaoglu, usta bir sanatçı olduğunu zaten daha önce de oyunları (ve: romanıyla) göstermişti. Değerlendirme yerindedir. Hakkıdır. Kutlarım."

- 172 Bu soruşturmanın girişindeki açıklama şöyle: "Bu yılki Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kimin kazanacağını belirlemek üzere 10 Mayıs günü yapılan Seçiciler Kurulu toplantısından hemen sonra, kurul adına *Sanat* dergisine yapılan açıklamada, toplantıya katılamayan ve oylarını yazılı olarak gönderen iki üyenin 'katılanların kararının yanında olacaklarını bildirdikleri' açıklanmıştı. Bu haberin yayınlanmasından sonra 'oylama biçimi' birtakım tepkiler yarattı. Bunun üzerine *Sanat* dergisi, Seçiciler Kurulu başkan ve üyelerine başvurarak durumun aydınlatılması ricasında bulundu. Aşağıda kurul üyelerinin gönderdiği yazılı karşılıkları yayınlıyoruz."

- 173 *Kareler Aklar*, Bilgi Yayınevi, 1975.

- 174 *Sevgilerde*, Hürriyet Yayınları, 1976.

- 175 *Pencere*, dört radyo oyunu, Varlık Yayınları, 1975.

- 176 "Sevgi Soysal, Yapıtı, Kişiliği, Erken Ölümü" başlıklı yazıdan.

- 177 Bu soruşturma *Politika* gazetesinde 29, 30 Eylül ve 2 Ekim 1976 tarihleri arasında yayınlanır. O yılın ödülleri Nedim Gürsel, Kemal Özer, Dursun Akçam, Güngör Dilmen, Sait Maden ve Salâh Birselle verilir.

- 178 *Tütnâme*, çev. Behçet Necatigil, Can Yayınları, 2009.

- 179 Haftanın Yazısı köşesindeki makalenin başlığı "Edebiyat Ödülleri" idi.

- 180 O yılın ödülleri, Necati Tosuner, Muzaffer İzgü, Çetin Altan ve İsmail Uyaroglu'na verilir.

Dizin

1936 Modeli Gençler ve Zavallı Peyami Safa 165

A. Kadir 106, 111, 112, 117, 118,
175, 255

Abadan, Yavuz 64, 279

Abasıyanık, Sait Faik 93, 101, 156,
261, 268

Abdulahap Paşa 156

Abdülhak Hayri 170

Abdülhak Nasuhi 170

Acâib-i Âlem 160

Acâib-ül-Mahlûkat 84

Acaroğlu, Türker 173

Açık Deniz Kıyısında 281

Adıvar, Adnan 278

Adıvar, Halide Edib 91, 156, 168,
278

Afrodit Buhurdanında Bir Kadın 169

Ağaoğlu, Adalet 269, 292

Ahdi (Edirneli) 37, 149

Ahlsten, Leopold 129

Ahmed Cevad 165

Ahmed Paşa 84

Ahmed Resmi 156

Ahmed Vefik Paşa 280

Ahmed Yesevi 83

Ahmed-i Dâi 156

Ahmedi 84, 156

Ahmet Cevdet Bey 172

Ahmet Ferdi: *Bir Kış Gecesi* 164, 285

Ahmet Haşim 78, 91, 95, 96, 107,
142, 176, 184, 191

Ahmet Hikmet (Müftüoğlu) 89, 92,
95, 157

Ahmet III. 44

Ahmet Mithat 88, 89, 94, 159-163,
284, 288

Ahmet Naim 169

Ahmet Oktay 122, 123

Ahmet Paşa 44, 47

Ahmet Rasim 89, 93, 96, 163, 253

Ahmet Talat 63

Ahmet Vefa 72

Ahundzâde, Mirza Feth Ali 65-68,
279

Aichinger, Ilse 125, 282

Aiken, Conrad 109

Aka Gündüz 94, 96, 102, 156

Akalın, L. Sami 110

Akay, İhsan 106

Akbal, Oktay 70, 95, 99, 102, 119,
156, 173, 182, 183, 197,
280, 281, 285, 287

Akçam, Dursun 293

Akhilleus 195

Akın, Gülten 122, 195

Akıdan Akma 94, 121

Aksal, Sabahattin Kudret 95, 98,
101, 102, 118, 120, 291

Aksaray'dan Bir Perihan 166, 174,
175

- Akşam (gazete) 9, 174, 176
 Alangu, Tahir 9, 64, 166, 169, 260, 273, 277-279, 285
 Aldanmış Kevakib 279
 Âli Bey 88-92, 280
 Ali Çelebi 156
 Ali Dehri 63, 64
 Ali Rıza Efendi 170
 Ali Şîr Nevâî 84
 Alkan, Erdoğan 107
 Alman Şiiri Antolojisi 105
 Altan, Çetin 293
 Altın Çağı Ölümün 115
 Altınel, Sabri 106
 Ama Fareler Uyurlar Geceleyin 282
 Anadol, Zihni Turgay 165, 167, 171
 Anadolu Selçukileri Gününde Mevlevî Bittikleri 47, 48
 Anadolu'da Türk Halk Romanları 59
 Anday, Melih Cevdet 94, 98, 99, 106, 116, 122, 123, 141, 143, 156
 Andrade, Carlos Drummond de 140
 Anhegger, Robert 64, 279, 283
 Ankara Mahpusu 166, 167, 173-175
 Apaydın, Talip 95, 100, 122, 256
 Apollinaire 109
 Aragon 109
 Arıburnu, Orhon Murat 71, 72, 98, 280
 Arısoy, Sunullah 122
 Arpad, Ahmet 155
 Arpad, Burhan 197, 287, 289
 Arzu ile Kanber 59, 61
 Asıl Adalet 106
 Asmodi, Herbert 129
 Asûman ile Zeycan 59, 61, 63, 64
 Âşık Garib 59, 61
 Âşık Kerem 59, 61
 Âşık Paşa 47, 83, 156
 Âşıklar Yolu 121
 Âşıkpaşazâde 84, 156
 Âşk Politikası 157
 Âşk ve Avarelik Üstüne Şiirler 120
 Âşk-ı Memnu 92, 157
 Ataç (dergi) 122, 123, 182
 Ataç, Nurullah 92, 99, 182, 205, 253
 Atalay, Besim 61
 Atatürk 51, 52, 80, 81, 140, 163, 191, 196, 266, 273, 287
 Atay, Falih Rıfki 92, 96, 156
 Atebetü'l-Hakaik 83, 156
 Ateşten Gömlek 95, 156
 Atok, Oğuz Kâzım 119
 Atsız, Bedriye 284
 Atsız, Nihal 284
 Av 260, 263
 Avrupa Edebiyatı Tarihi 195
 Avrupa Edebiyatı ve Biz 77
 Aylaklar 156
 Aylam 119
 Aytekin, Halil 169
 Aytekin, Sefer 169
 Ayverdi, Samiha 156
 Azerbaycan Yurt Bilgisi (dergi) 65, 67, 280
 Baba Evi 100, 169
 Baba Oğul 173, 174
 Babinger, Franz 148
 Babitsi, Michael 195
 Babur Şah 84
 Bachmann, Ingeborg 111

- Bahadınlı, Yusuf Ziya 245
 Bâkî 85, 149, 156, 188, 191, 253
 Banarlı, Nihad Sami 121, 164
 Baras, Aleksandros 140
 Başağıc, Saffet 51, 53
 Başçılar, Seyfettin 115
 Başgöz, İlhan 273
 Başkut, Cevat Fehmi 156
 Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk
 Romanları 166
 Baştımar, Zeki 165, 169
 Batı Medeniyeti Karşısında Ahmed
 Mithat Efendi 163
 Batıman, Burhanettin 289
 Batu, Selâhattin 93, 99, 102, 119
 Baudelaire 30, 106-212
 Baykurt, Fakir 156
 Baysal, Faik 99, 169
 Beckett, Samuel 131, 132, 247
 Behire'nin Talipleri 164, 285
 Behramoğlu, Ataol 274
 Bektaşî Şairleri 41
 Belâ Çiçeği 117
 Bele, Refet 172
 Ben Sen O 285
 Ben ve Ötesi 122
 Bende Yaşayanlar 184
 Beni mi? 164, 285
 Berk, İlhan 94, 102, 108-111, 115-
 122, 287
 Berthels, E. 147
 Beyazıt I. 44
 Beyazıt II. 43, 44, 151
 Beyrut Hikâyeleri I: Kardeşim Niyazi
 169
 Bezirci, Asım 106, 166
 Bilbaşar, Kemal 97, 156, 169
 Bile/Yazdı 286-288, 292
 Bilge Kağan 83
 Bilginer, Recep 288
 Bilmen, Saffet Sıdkı 43-45, 278
 Binbir Gece Hikâyeleri 149
 Binbir Gece Masalları 134
 Binnaz 94, 121
 Bir Aşk Masalı 157
 Bir Genç Münevver 169
 Bir Kadının Sonbaharı 165
 Bir Ölünün Defteri 91, 157
 Bir Sabah Uyanmak 120
 Bir Şehrin İki Kapısı 157
 Bir Şey Yap Met 157
 Birsell, Salâh 69, 70, 72, 95, 99, 100,
 108, 197, 277, 280-287, 293
 Biz Üç Kardeşiz 173
 Bizim Köy 100, 157
 Bomba 157
 Boncuk Oyunu 281
 Boratav, Pertev Naili 63, 148, 152,
 272
 Borchert, Wolfgang 113, 114, 256,
 290
 Bouvat, L. 67
 Bozdoğan, Sezai 110
 Bozgunda 124
 Bozkırkurdu 281
 Bozok, Hüsamettin 100, 164, 169,
 176, 284
 Böll, Heinrich 225
 Brandopfer 245
 Brands, Horst Wilfrid 279
 Brecht, Bertolt 106, 111, 132
 Breton, André 110
 Brockelmann, Carl 36
 Bruckner, Ferdinand 256, 290

Bu Roman Olan Şeylerin Romanıdır
173

Bu Sahı 114, 282

Buğra, Tarık 100, 156, 260, 263

Buhran Gecesi 164, 285

Bulbuloviç, Ethem N. 52

Bunaltı 124

Burak, Sevim 156, 260, 263

Busta, Christine 111

Büyük Ateş 174

Büyük Balıklar 157

Büyük Eserler Sözlüğü 154

Büyüktunçay, Atilla 110

Câfer Çelebi (Tâcîzade) 84

Caferoğlu, Ahmet 65-67

Canberk, Eray 110

Cansever, Edip 96, 99, 102, 115,
118, 197, 242, 255, 287,
291

Carlson, Stig 109

Cehennemde Bir Mevsim 110

Celan, Paul 111

Cemal Süreya 96, 102, 106, 195,
214, 287

Cemo 156

Cemşid ü Hurşid 84

Cenap Şahabettin 78, 89, 93, 97

Cenk-nâme 156

Ceyhun, Demirtaş 260, 263

Cihannümâ 156

Cimcoz, Adalet 126

Corneille, Pierre 112

Cöntürk, Hüseyin 117, 123

Cumalı, Necati 72, 95, 98, 101,
102, 107, 109, 110, 156,
195, 277

Cumhuriyet (gazete) 51, 72, 76,
140, 146, 173, 196, 211,
212, 239, 254, 277, 288

*Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Ro-
man* 166, 169
cummings, e. e. 109

Çağdaş Amerikan Şiirleri Antolojisi
109

Çağdaş İskandinav Şiiri Örnekleri
105

Çağdaş Tiyatronun Panoraması 129,
130

Çağdaş Türk Nesir Edebiyatı 155

Çağdaş, Kemal 152

Çağlar, Behçet Kemal 93, 96, 100,
191

Çağrı (dergi) 102, 105, 109, 123,
253, 254

Çalılıkusu 95, 156

Çamlıbel, Faruk Nafiz 92, 94, 95,
191, 254

Çankırı Masalları 63, 64

Çapan, Cevat 108, 110

Çehov 131

Çelebi, Asaf Hâlet 71, 280

Çelik, Naci 167, 291, 292

Çengi 160

Çevre 192, 198, 199, 237, 285, 286

Çılgın Gibi 164, 166, 173, 285

Çile 121, 122

Çin Şiirleri Antolojisi 105

Çizmeli Kedi 130

Çocuk Adam 169

d'Orléans, Charles 112

Dağcı, Cengiz 156

Dağlarca, Fazıl Hüsnü 29, 94, 97,

- 99, 101-103, 119, 124, 158,
191, 195, 200, 233, 277, 288
- Damar, Arif 95, 101, 102, 117, 255
- Damga 156
- Dante 194
- Dede Korkut Kitabı 157
- Değirmen 10, 97, 98
- Değişen Kafalar 152, 283
- Değişim 115, 116, 118, 122, 123,
127, 129, 257, 279, 291
- Delice Böcek 102, 124
- Deniz Bile Ölür 108
- Denizci Hasan 159, 160, 163
- Denizin Kanı 157
- Derdiyok ile Zülfüsiyah 59
- Desnos, Robert 106
- Despot 157
- Devlet Ana 157
- Devrim, İzzet Melih 174
- Dıranas, Ahmet Muhip 72, 93, 99,
107, 142, 212
- Dilmen, Güngör 293
- Dinamo, Hasan İzzettin 169
- Dino, Abidin 169
- Divan 41-44, 47, 48, 78, 83, 121,
140-142, 147, 156, 162,
190, 244, 257, 278
- Divançe 266, 287, 291
- Divanü Lügati't-Türk 36, 83
- Diyorlar ki 94, 123, 183, 252, 253
- Doğan, Mehmet H. 242
- Doğu (gazete) 42, 51, 53, 55, 78,
136, 147, 151, 152, 243,
278, 281
- Doğu ve Batı (dergi) 51, 53, 152
- Dokuzuncu Hariciye Koğuşu 96,
157, 183
- Don Kişot 160
- Dorst, Tankred 127, 129, 130, 134,
283
- Dost (dergi) 102, 105, 108, 115-
119, 122, 123, 171
- Doyran, Turhan 124
- Dönemeç (dergi) 127, 129-133, 283
- Döner Ayna 156
- Dört Pencere 117
- Drina Köprüsü 174
- Dudaktan Kalbe 156
- Dumas (père), Alexandre 160
- Duru Gök 118
- Düdüklü Tencere 100, 120
- Dünya İşleri 69, 99, 280
- Dünya Şiiri Antolojisi 105
- Dürdane Hanım 163
- Düstur-nâme 156
- Düşlü Düzen 119
- Düzyazılar 278, 281, 282, 284, 289
- Düzyazılar II 283, 288
- Eberhard, Wolfram 152, 273
- Ece Ayhan 102, 122
- Edebiyat Antolojisi 164
- Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar? 286
- Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü 166,
219, 230, 288
- Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü 164,
165, 230, 270, 277, 278,
281-284
- Edfelt, Johannes 109
- Edgü, Ferit 102, 108, 260, 263, 274
- Edib Ahmed 83, 156
- Ediboğlu, Baki Süha 122
- Ege, Friedrich 111
- Eich, Günter 111, 125, 192, 282

- Ekber Şah 148
 Ekelöf, Gunnar 140
Ekilmemiş Topraklar 157
Elele 181, 286
Elem Çiçekleri 106
 Eliçin, Emin Türk 169
 Eliot, T. S. 110, 244
 Eloğlu, Metin 72, 100, 115, 120, 121
 Eluard, Paul 106-108, 111
 Emine 164, 285
En/Cam 287, 288
Envar-ül-Âşıkın 84
 Enverî 156
 Enzensberger, Hans Magnus 112
Erenlerin Bağından 157, 243
 Ergun, Sadettin Nüzhet 41, 148
 Ergün, Mehmet 170
 Ergüven, Abdullah Rıza 106, 107, 109, 110
 Ergüven, Mehmet 284
 Erhat, Azra 111, 112
 Ersoy, Mehmet Akif 156
 Ertaylan, İsmail Hikmet 66
 Ertem, Sadri 92, 96, 98, 158, 169
 Ertop, Konur 115, 116
 Esendal, Memduh Şevket 156
Eshâb-ı Kehfimiz 157
Eski Hastalık 169
Eski Şiirin Rüzgârıyla 121, 156
Eski Toprak 102, 198, 199, 206, 285
Esman ile Zeycan 63, 64
Eşber 35, 157, 277
 Eşrefoğlu Rumi 84
 Evler 192, 198, 199, 227, 286, 289
 Evliya Çelebi 86, 156, 158, 162, 253
 Eyuboğlu, Bedri Rahmi 94, 98, 158, 244
 Eyuboğlu, Sabahattin 93, 102, 103, 106, 110, 111, 123
Ezra ile Gary 120
 F. Celâlettin [Göktulga] 92, 95, 169
Fahim Bey ve Biz 98, 157, 169
 Fâmi 149
Fareler 256, 290
 Fasih Ahmed Dede 149
 Fatih 43, 45, 156, 177, 216, 236
Fatih-Harbiye 157
Fatma'nın Günahı 164, 285
Felek-nâme 83
Fener, Gece ve Yıldızlar 113, 282
Ferhad ile Şirin 62, 63, 157
Ferhad ve Şerife Hanım 62
 Fethi Naci 101, 242
 Fikret Âdil 71, 72
Finten 35, 94, 277
 Fischer, H. A. 59, 60, 62, 64
 Florit, Eugenia 109
Fosforlu Cevriye 166, 167, 173, 174, 175
Fransız Şiiri Antolojisi 105, 106
 Friedrich, Hugo 139
 Fuzûlî 156, 84, 85, 235
Füruzan 227
 Gamarra, Pierre 106
Garib-nâme 83, 156
Garip 79, 98, 143, 160, 251
 Gatsos, Nikos 109
 Gaybî 78
Gaz 285
Gece Aşevi 155, 157, 285, 291

- Gece ve Yıldızlar* 113, 282
Gecede 263, 291
Geçilmez 124
Geçmiş Zaman Masalları 60
Gençliğimiz 157
Gençliğin Hastalığı 256, 290
 George, Stefan 111
Gerçekler Postası (dergi) 165, 171
 Gibb, H. A. R. 45
 Giese, Friedrich 273
 Giray, Fethi 97, 169, 175
Gizli Mabnet 157
 Goes, Albrecht 10, 245, 289
 Goethe 47, 267, 278, 283
 Gog 184
Göçebe 258, 291
Göçebeler 225
 Gökçe, Mustafa 107
 Gökçek, Ayla 110
Gökova'nın Yalazları 274
 Gölge 115, 156
 Gölpınarlı, Abdülbaki 50
 Gönenc, Turgay 110, 124
Gönül Gibi 164, 285
Gönül Hanım 157
 Gönül, Mehmet Necati 286
Gönülden Sesler 157
 Gör, Sıtkı Salih 110
 Gövsa, İbrahim Alâettin 94, 100, 170
 Grass, Günter 129
 Gruda, Yılmaz 122
 Grün, Max von der 225
 Guesmer, Carl 105
 Guillevic, Eugene 106
Gurbet Kuşları 157
Gül ü Bülbül 156
Gül ü Nevruz 156
Gülizâr 156
 Güloğul, Faruk Rıza 61
 Gülşehri 47, 83
Gülşen-i Aşk 156
Gülûzar 60, 61
Gün Işığı 120
 Günay, Turhan 11
Güneş (dergi) 176
 Güney, Eflatun Cem 272
 Güney, Oben 110, 124
Günlerde 183
Günlük 116, 236
 Güntekin, Reşat Nuri 91, 102, 156, 169
Günümüz Şairlerinden Seçmeler 270
 Günyol, Vedat 100, 123
 Gürpınar, Hüseyin Rahmi 89, 91, 99, 157, 163, 169, 253
 Güvemli, Zahir 166, 284
 Güzide Sabri 93, 156
 Gwerder, Alexander Xaver 112
 Hacı Bayram 78, 84
 Hacı Bektaş 83
Hadikatü's-Süeda 156
 Hafız 47, 220
 Hagelstange, Rudolf 111, 192
 Halas, František 140
 Halikarnas Balıkcısı 91, 97, 256
Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği 148
Halk Kitaplarına Dair 61
 Halûk Nihat [Pepayi] 60
Halûkun Defteri 157
 Hamiyet Derviş 174
 Hammer 37, 45

- Hamse* 84
Hamsun, Knut 236, 258, 291
Hançerlioğlu, Orhan 157
Handan 156
Harâbat 264
Hârîstan ve Gûlistan 92, 157
Hasan Akhisari 53
Hasan Hüseyin [Korkmazgil] 122
Hasan Mellâh 90, 159, 160, 163
Hatayî 291
Hatayî 84, 291
Hâtemî 149
Hauptmann, Gerhart 127, 130, 256, 290
Havanagh, Patrick 109
Hayat (dergi) 76, 77, 95
Hayyam 106, 151
Heimsuchung 139
Heister, Eileen 143
Heredia, José-Maria de 112
Hesse, Hermann 73, 281
Heves-nâme 84
Hey, Richard 129
Hızlan, Doğan 284, 287
Hiç 164, 167, 285
Hiçbiri 164, 285
Hikâye-i Şifâî ve Selvi Han 63
Hikâye-i Varha ve Gûlşah 63
Hikâyeler 260, 263
Hildesheimer, Wolfgang 129
Hirche, Peter 129
Hisar, Abdülhak Şinasi 91, 98, 157, 169
Hitler 172, 245
Holthusen, Hans Egon 111, 112, 192
Homeros 112, 195
Höllerer, Walter 125
Huart, Clément 66
Hughes, Langston 107-110
Huidobro, Vicente 140
Humboldt, Wilhelm von 246
Huzur 157
Hükûm Gecesi 157
Hümayûn-nâme 156
Hüner-nâme 156
Hürriyet (gazete) 89, 174, 284
Hürses (gazete) 70, 173, 174
Hürü 63
Hüsameddin Çelebi 49
Hüseyin Avni 169
Hüseyin Rifat 48
Hüsn ü Aşk 87, 156
İlgaz, Rıfat 98, 122
İrazca'nın Dirliği 156
İbrahim Efendi Konağı 156
İbtidâ-nâme 83
İçe Kapanış 106
İctihat (dergi) 76
İkdam (gazete) 167, 172
İlhan, Attilâ 95, 99, 100, 117, 123, 157, 169, 195
İlk Gece 165
İlyada 111, 112
İnce Memed 101, 157, 158
İnce, Özdemir 122
İncil 76
İskender-nâme 84, 156
İslâm Ansiklopedisi 41, 147, 148, 278
İslâm Medeniyetinde Bosna ve Hersek Müslümanları 53

- İsmail Hakkı (Âlişanzâde) 106
 İsmail Safa 72, 89, 93
 İstanbul Geceleri 156
 İstanbul'un Bir Gecesi 166, 173, 174
 İşte Sevdığım Dünya! 121
 İzahlı Divan Şiiri Antolojisi 42
 İzbudak, Veled Çelebi 48, 49, 50
 İzgü, Muzaffer 293
 İzzet Molla 87, 88, 156
- Jünger, F. Georg 111
- K., Tarık Dursun 96, 101, 110, 157
 Kâbusnâme 264
 Kadı Burhaneddin 84
 Kadın Şair ve Muharrirlerimiz 39,
 40, 41, 278
 Kadın ve Kedi - Yıldızlara Bakmak
 291
 Kafka 247, 248
 Kaldırımlar 122
 Kalpaklılar 157
 Kamus-i Fransevi 278
 Kansu, Ceyhun Atuf 95, 98, 122
 Kanun-nâme 156
 Kanuni Sultan Süleyman 44, 45,
 148, 149, 180
 Kapalı Çarşı 99, 198, 199, 286
 Kapıların Dışında 113, 114, 256,
 290
 Kaplan, Mehmet 287
 Kara Elmas (dergi) 10
 Kara Kız 128-130, 133-137, 283
 Kara Kitap 164, 285
 Karacaoğlu 221, 253
 Karaer, Mustafa Necati 274
 Karagöz 45, 157
 Karakoç, Sezai 120, 195
 Karaoğlu, Tahir 278
 Karaosmanoğlu, Fevzi Lûtfü 176
 Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 91,
 94, 95, 98, 157, 168, 243
 Karatay, Atâ 105, 109
 Karay, Refik Halid 91, 157, 169,
 260, 269
 Kareler Ahlar 270, 285, 288, 292
 Kaşgarî 156
 Kaşgarlı Mahmud 83
 Kâtîp Çelebi 86, 148, 149, 150, 156
 Kavafis, Konstantin 108, 109
 Kayacan, Feyyaz 109
 Kelile ve Dimme 157
 Kemal Tahir 93, 101, 157, 165
 Kenan Hulusi [Koray] 169
 Kendi Gök Kubbemiz 121
 Kendine Tapan Kadın 173
 Kerem ile Ash 61, 63, 134, 149, 265
 Kırk Yıl 157
 Kısakürek, Necip Fazıl 93, 95, 97,
 99, 121, 198, 254, 277
 Kissadan Hisse 159
 Kızıl Elma 157
 Kiralık Konak 95, 157
 Kitaplar Âlemi 116
 Klopstock, F. G. 105
 Kocagöz, Halil 115
 Kocagöz, Samim 94, 97, 123, 157
 Kocatürk, Vasfi Mahir 106
 Koçer, Suavi 169
 Koçi Bey 86, 156
 Koltuk 157
 Korkunç Yıllar 156
 Koryak, Behiç Enver 76, 77
 Köklügiller, Ahmet 167

- Köksal, Ahmet 119
Köktürk Yazıtları 83
 Köprülü, Fuad 41, 63, 91, 229, 272, 278
 Kör Baykuş 288
 Köroğlu 59, 62, 157
 Köşebaşı 99, 157
 Köyün Kamburu 157
 Krolow, Karl 139, 283
 Kudret, Cevdet 93, 96, 98, 166, 198, 254
 Kudüs 74, 75, 77
 Kúnos, Ignác 59, 60, 62, 278
 Kunt, Bekir Sıtkı 61, 96, 103, 157
 Kuntay, Mithat Cemal 157
 Kurdakul, Şükran 106, 168
 Kurşunluzâde Raşit 67
 Kurtlar Sofrası 157
 Kutadgu Bilig 83, 156
 Kutlu, Şemsettin 166
 Kuyucaklı Yusuf 157
 Kuyuda Yusuf 120
 Küçük Ağa 156
 Kül Tigin 83
 Külebi, Cahit 72, 79, 94, 99, 101, 243
 Kürk Mantolu Madonna 157
 Küveyt'e Gitme! 125

 La Fontaine 76, 111
 Lagerlöf, Selma 74, 75, 76, 77, 280, 281
 Lâmit 84, 85
 Lâtîf 37, 84, 85
 Lav, Ercümen Behzad 118
 Lengeran Veziri 65, 67, 68
 Lenz, Siegfried 225
 Leylâ ile Mecnun 63, 156

 Lisan-üt Tayr 156
 Loerke, Oskar 111
 Lorca 108
 Lundkvist, Artur 109
 Lütfi 156
 Lüzumsuz Adam 156

 Mackel, Christoph 111
 MacNeice, Louis 111
 Maden, Sait 108, 293
 Mader, Helmut 140
 Mahalle Kahvesi 156
 Mahmud ile Elif 59
 Mai ve Siyah 92, 157
 Makal, Mahmut 157
 Makber 91, 157
 Mallarmé 30, 110
 Malte Laurids Brigge'in Notları 183
 Mann, Thomas 152, 283
 Mantiku't-Tayr 83
 Masallar 111, 147
 Matmazel Noraliya'nın Koltuğu 157
 Mauriac, François 184
 Maury, Lucien 76
 Mavi Sürgün 256
 May (dergi) 165
 Mayakovski, Vladimir 141
 Mecâlis-i Seb'a-i Mevlâna 47
 Mecalis-ün-Nefais 84
 Mehmed Kadiri 150
 Mehmed Münşi 67
 Mehmet II. (Fatih) 44
 Mektubat-ı Mevlâna Celâleddin-i Rumi 48
 Mektuplar 48, 98, 182
 Melihî 44
 Melik Şah 59, 64

Memet Fuat 102, 260, 282, 283
 Memleket Hikâyeleri 95, 96, 157
 Memleket Özlemi 107, 109, 110
 Mendil Altında 156
 Menemencioğlu, Muazzez 122
 Menemencioğlu, Nermin 108, 109,

111

Mesnevi 47-50, 87, 220
 Metresi ve Ben 165
 Mevlâna 47, 48, 49, 83, 106, 243
 Mevlâna'nın Mektupları 47, 48
 Mevlid 49, 84, 156
 Meynard, Barbier de 67
 Mihri Hatun 84
 Millay, Edna St. Vincent 110
 Milliyet (gazete) 116, 166, 183, 184,
 213, 215, 268, 269, 273,
 274, 278, 280, 284
 Milliyet Sanat (dergi) 184, 268, 269,
 273, 274, 278, 280
 Minnetoğlu, İbrahim 167
 Mithat Paşa 89, 159
 Mollof, Rıza 173
 Monte Kristo 160
 Morkaya, Burhan Cahit 157
 Mozart 289
 Muhakemet-ül-Lûgateyn 84
 Muhammed Kadiri 148
 Muhammediye 49, 84
 Muhterem Katil 156
 Murat I. 44
 Murat II. 43, 44
 Murat IV. 44
 Murtaza 157
 Mustafa II. 44
 Mustafa III. 44
 Musullu Süleyman 163, 284

Mutluay, Rauf 116, 184
 Müfide Muzaffer 77
 Mükemmel Roman Hülâsaları 166
 Müntehâ 84
 Mürebbiye 157
 Müşâhedat 159-163, 288
 Nabi 79, 91-93, 96, 149, 257
 Naci Sadullah [Daniş] 169
 Nahşebî 147, 148, 149, 156
 Nail V. 169
 Nalınlar 156
 Namık Kemal 54, 66, 88-91, 157,
 191, 197, 202, 280
 Nasrettin Hoca 157, 158, 258
 Nayır, Yaşar Nabi 79, 93, 96, 257
 Nâzım Hikmet 141, 142, 157, 171
 Nazif Paşa 48
 Ne Bir Ses Ne Bir Nefes 164, 176,
 285
 Nebioğlu, Osman 289
 Necatigil, Huriye 10
 Nedim 71, 86, 87, 94, 96, 156, 188,
 253, 289, 293
 Nef'i 47, 86, 147
 Nehcû'l-Feradis 84
 Nemide 157
 Nerde Antigone 115, 116
 Neriman Hikmet 168, 169
 Neruda, Pablo 106, 107, 108
 Nesib 47
 Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı 176, 235,
 270, 271, 272, 274, 288
 Nesin, Aziz 94, 157, 231, 285
 Neşatî 47, 86
 Nev'i 85, 86, 149, 191
 Nicholson, R. A. 49

- Nigâr Hanım 89, 91, 94, 183
 Nils Holgarsson'un İsveç gezisi 77
 Nimetşinas 157
 Nizam-ül Âlem 53
 Nur Baba 95, 157, 158, 243
 Nutku, Özdemir 110, 290
- O Topraklar Bizimdi 156
 Obay, Afif 111
 Obur ve Kambur 163
 Oflazoglu, Turan 108
 Oğuz, Haydar 65, 67, 68
 Oğuznâme 157
 Okay, Orhan 163
 Okopenko, Andreas 112
 Okuruma Mektuplar 182
 Oluş (dergi) 66, 97, 287
 Onan, Necmettin Halil 42, 93, 95
 Onger, Fahir 280, 285
 Onları Ben Öldürdüm 173, 174
 Onu Bekliyorum 173
 Onur, Rüştü 10, 31, 32, 33, 98, 277
 Oral, Cavit 173
 Oral, Zeynep 166
 Oray Tuğlan 288
 Orhan Kemal 94, 100, 102, 157, 169, 170, 175
 Orhan Tahsin 289, 290
 Orhan Veli 71, 79, 94, 98, 100, 105, 106, 140-146, 158, 200, 243, 283
 Orhon, Orhan Seyfi 91, 96, 98, 121, 157, 169
 Ortaç, Yusuf Ziya 92, 94, 96, 121, 157, 171
 Osman II. 44
- Osman Reşer 277
 Otağ 115, 116, 117
 Otlakçı 156
 Oturma İzni 274
 Otyam, Nusret K. 169
 Ozansoy, Gavsı 123
 Ozansoy, Halit Fahri 157
- Öğütler 48, 292
 Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi 156
 Ölü 91, 116, 157, 218, 283
 Ölümsüz Oyun 183
 Ömer Seyfettin 91, 95, 157, 195
 Önal, Uğur 123
 Önce Ekmek 263
 Önce Ekmekler Bozuldu 70, 99
 Öngören, Veysel 123
 Ören, Aras 226, 227
 Örnek, Sedat Veyis 127, 129, 273
 Örs, Hayrullah 77
 Örümcek Ağı 95, 122
 Öteki Kadın ve Ben 125
 Öz, Erdal 287, 291
 Özcan, Celâl 274, 287
 Özdemir Asaf 101, 108, 122
 Özdemir, Şaban 10
 Özer, Kemal 102, 122, 123, 293
 Özerdim, Muhaddere Nabi 105
 Özgü, Melahat 73
 Özkök, Lütfi 105, 109
 Özlü, Demir 274
 Özön, Mustafa Nihat 42, 61, 149, 280
- Pablo Neruda, Şiirler 107
 Paçatantra 152
 Panorama 157

- Papini, Giovanni 184
Paramparça 285
Pariste Bir Türk 160
Paydos 99, 156
Pazarkaya, Yüksel 140, 227, 274, 283, 284, 288
Peçevi 86, 156
Pekin, Fuat 108
Pencere 115, 117, 270, 285, 292
Pervin Abla 157
Peyami Safa 72, 92, 96, 97, 101, 165, 168, 183, 187
Pfeiffer-Belli, Erich 245
Picon, Gaëtan 106
Pir Sultan Abdal 221
Politika (gazete) 223, 271, 288, 292
Porché, François 106
Portugalya İmparatoriçesi 77
Pound, Ezra 109, 110
Pörtner, Paul 129
Prévert, Jacques 110
Prevost, Marcel 165
Püsküllüoğlu, Ali 118
Queneau, Raymond 109
Raquette, G. 61
Razinihan ile Mahfiruze 59, 60
Recaizade Mahmut Ekrem 196, 280
Reed, Howard 123
Rescher, Oskar 36, 37, 277
Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 164
Reşat Enis [Aygen] 96, 157, 169
Revânî 149
Rıza Tevfik [Bölükbaşı] 78, 89, 97, 100
Rifat, Oktay 71, 94, 98, 101, 106, 120, 143, 261
Rilke, Rainer Maria 108-112, 183, 247, 248, 258, 289-291
Rimbaud, Arthur 110, 112
Ringelnatz, Joachim 111
Risâle 156
Risalet-ün-Nushiyye 83
Romain, Jules 110
Romalı Kanı 77
Roman ve Zeytindağı 156
Rosen, Georg 150, 151, 273
Rostand, Edmond 76
Roy, Claude 106
Rubai 49
Ruben, W. 60
Ruhî 149
Rûbâb-ı Şikeste 157
Rûbab-nâme 83
Rûzgârlı Su 119
S.O.S 96, 119
Saat Sekizi Geç Vurdu 117
Saba, Ziya Osman 72, 93, 98, 102, 184, 198, 266
Sabahattin Ali 97, 100, 157, 168, 169
Sadık Hidâyet 288
Sadî 47
Safa, Peyami 157
Safahat 93, 156
Safiye Erol 77
Salcı, Vâhit Lûtfi 41
Salih Bey 52
Salih bin Ali el-Hatib 150
Salihoglu, Mehmet 116
Sam Amca 157

- Samî 78
Samipaşazade Sezai 89, 97, 157
Sana Rey Veriyorum 156
Sanat ve Edebiyat Gazetesi 73, 99,
281, 285
Sancı Meydanı 263
Sander, Ergin 122
Sansaryan Hanı 260, 263
Saraç, Tahsin 108, 123
Sarı Abdullah Efendi 148
Sarısayın, Ayşe 282, 283
Savaşçı, Fethi 227
Schickele, René 111
Schimmel, Annemarie 10, 78, 79,
243, 281, 289
Seçilmiş Hikâyeler 99, 102, 286
Seçme Romanlar 166
Sefaret-nâme 156
Sehî Bey (Edirneli) 36, 37
Sehî Tezkiresi 37
Seksen Günde Devriâlem 160
Selim I. 44
Selimnâme 121
Semaver 97, 156
Sen Ben O 172
Sergüzeşt 91, 157
Sergüzeşt Vezirhan Serap 67
Sergüzeşt-i Vezir-i Han-ı Lenkarân
279
Setubal Dalgaları 125
Sevgilerde 287, 292
Seviye Talib 156
Sevük, İsmail Habib 77
Seyahat-nâme 156
Seyda, Mehmet 102, 169
Seyyid Lokman 156
Seyyid Vehbi 87, 156
Sezer, Sennur 261, 270, 271, 291
Shakespeare 110
Sınır 173, 174
Sinan Paşa 84
Sinekli Bakkal 97, 98, 156
Sisli 274
Sitemkâr 59
Siyavuşgil, Sabri Esat 15, 96, 260,
261, 277
Sokaktaki Adam 157
Soluk Soluğa 122
Somyarkın, Nihat 62
Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi 42
Son Posta (gazete) 173, 174
Son Telgraf (gazete) 173
Sonsuz Haziran 119
Sonsuzluk Kervanı 122
Soydan, Serdar 285
Soysal, Sevgi 271, 292
Soyunuk 115
Soyut (dergi) 139, 256, 285, 291
Sönmez, Tekin 274
Spaho, Fehim 52
Spendler, Stephan 109, 110
Spies, Otto von 36, 59-64, 154-158,
165, 174, 273, 278, 279,
284
Starçevîç, Ante 51
Strindberg, August 281
Suat Derviş 158, 164-176, 284, 285
Suçumuz İnsan Olmak 102, 156
Sukasaptatı 147, 152
Sultan Palamut 121
Sultan Veled 83
Sûr Dibinde 127, 129, 130, 132
Sûr-nâme 86, 156
Suvara, Maksim 52

Süleyman Çelebi 49, 84, 156

Süleyman Han 148

Süleyman Nazif 89, 93-95, 191

Süleymanpasıç, Cevat 52

Süleymanpasıç, Mehmet 51

Sülker, Kemal 169

Sümer, Dinçer 111

Szamatolski, L. 59

Şah İsmail 59, 60, 61

Şahdamar 120

Şahinoviç, Münir Ekrema 52

Şair Evlenmesi 66, 88, 157

Şair Osmanlı Padişahları 43, 44,
278

Şair ve Yazarlarımız Nasıl Yazıyorlar
167

Şairin Duası 121

Şairler ve Yazarlar Sözlüğü 168

Şakâik 36, 37, 277

Şarka Ait İki Halk Aşk Hikâyesi 60

Şarkılı Kahve 99, 120

Şemseddin Sami 278

Şemsiyye 84

Şeyh Galib 47, 87, 156

Şeyhî 47, 84

Şifâ ile Servi Hanım 63

Şiirler 92, 96, 103, 106, 120, 169,
285, 286

Şimdilik 99, 120, 277

Şimşek, Hasan 122

Şinasi 35, 54, 66, 87, 88, 89, 91, 98,
122, 157, 169, 280

Şipal, Kâmuran 111, 208, 281, 282

Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu 157

Şoför Mustafa 174, 175

Şu 1941 Yılında 157

Şurdum, Kundeyt 110, 111

Tahir ile Zühre 59, 61, 149

Tâltm-i Edebiyat 264

Tamer, Tankut 112

Tamer, Ülkü 108, 109 116, 120,
123, 287

Tan (gazete) 173, 175, 286

Taner, Haldun 94, 100, 101, 157,
197, 260, 269, 287, 289,
291

Taner, Refika 166

Tanpınar, Ahmet Hamdi 93, 98,
103, 107, 124, 157, 182,
222

Tante Rosa 271, 291

Tanyeri, Ali 9

Tanzimattanberi I 164

Tarancı, Cahit Sıtkı 29, 71, 93, 96,
99, 102, 106, 107, 142, 212,
277

Tarcan, Selim Sırrı 76

Tarhan, Abdülhak Hâmid 35, 54,
55, 78, 88, 90, 91, 94, 97,
157, 170

Tarus, İlhan 97, 157, 169

Taşer, Suat 122, 169

Taşhan, Suphi 169

Tatarlı, İbrahim 173

Tecer, Ahmet Kutsi 157

Tedirgin Gece 245, 289

Tempo (gazete) 172, 173

Temsilat 279

Teneke 157

Teo 111

Teodor Kasap 89, 160

Tercüman (gazete) 88, 90, 91, 123

Tercümân-ı Ahvâl (gazete) 66

Tercüme (dergi) 50, 88, 98, 104-
106, 111, 126, 139, 154,
277, 278, 282, 283

Tevârih-i Âl-i Osman 156

Tevfik Derviş 171

Tevfik Fikret 28, 72, 78, 89, 92-94,
157, 184, 191, 196, 197,
202, 227, 260, 263

Tezel, Naki 272

Tezkire 36, 85

Tiğ, İbrahim 11

Tieck, Ludwig 130

Tietze, Andreas 279

Timuçin, İ. A. 110

Tirali, Naim 99, 100, 280

Tomiç, Zovan S. 52

Toprak Ana 119

Toprak, Ömer Faruk 98, 169

Topuz, Hıfzı 169

Tosuner, Necati 274, 293

Tör, Vedat Nedim 71, 96, 289

Törehan, Edip 112

Tuncer, Oktay 122

Turhan 157

Turhan, Vahit 260

Tutînâme 147, 148, 149, 150, 151,
152, 153, 156, 273, 284,
293

Türk Amacı (dergi) 280

Türk Destanına Giriş 61

Türk Dili (dergi) 100, 105, 107,
108, 115, 118, 119, 122-
124, 146, 184, 281, 283,
285, 288, 289, 291

Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış
36. 37

Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman
166

Türk Edebiyatından Seçme Romanlar
166

Türk Edip ve Şairleri 164

Türk Halk Edebiyatı 272, 278

Türk Halk Kitapları 59, 64, 154, 279

Türk Halk Masallarında Tipler 273

Türk Romanları 166

Türk Yurdu (dergi) 76, 102

Türkçede Roman 61, 149

Türkçülüğün Esasları 157

Türker, Doğan 122

Türkiyat (dergi) 95, 277, 280

Türkiye Ansiklopedisi 172

Türkiye Bibliyografyası 64, 279

Türkler Almanya'da 157

Tütün Zamanı 156

Tütünler Islak 119

Uçarı, Ercüment 120

Uğurlu, Nurer 169

Ulunay, Ref'i Cevat 116

Uluser, Kemal 33, 277

Umran, Sedat 139

Umut Yolu 167

Unutulan Adam 157

*Unutulmak İsteyen Şair: Behçet Ne-
catigil* 100 Yaşında 283, 288

Uraz, Murat 39, 40, 41, 42, 164,
166, 278

Uraz, Ulvi 290, 291

Us, Hakkı Tanık 163

Uslu, Muzaffer Tayyip 10, 33, 34,
72, 99, 277

Uşaklı, Ömer Bedrettin 95, 99, 191,
254

- Uşaklıgil, Halit Ziya 157
 Utanmaz Adam 169
 Uyar, Tomris (Gedik) 109
 Uyar, Turgut 100, 118, 119, 123, 195, 255
 Uyaroğlu, İsmail 293
 Uyguner, Muzaffer 105, 109, 110, 118
 Uzay Çağı 119
 Uzluk, Feridun Nafiz 47, 48
 Uzun Atlar Denizi 118

 Üç İstanbul 157
 Ülken, Hilmi Ziya 97, 169
 Ülkü (dergi) 60, 63, 76, 96
 Ülkü, Nusret Dişo 110
 Ünaydın, Ruşen Eşref 92, 103, 123, 183
 Üstün, Nevzat 227
 Üveys Dede 52

 Valéry, Paul 112
 Van 260, 263
 Vardar, Galip 80, 81, 281
 Varka ile Gülşah 63
 Varlık (dergi) 41, 51, 76, 79, 96, 101, 105, 116, 117, 119, 122, 123, 154, 158, 165, 167, 173, 180, 196, 198, 199, 217, 231, 244, 246, 248, 252, 253, 257, 259, 278, 281-291
 Varlık Yılığ 103, 107, 112, 124, 203, 256, 267, 282
 Vatan (gazete) 82, 90, 115, 119, 157, 197
 Venedik'te Ölüm 281
 Venneberg, Karl 109

 Verlaine, Paul 107, 212
 Verne, Jules 160
 Vian, Boris 106
 Villion, François 109
 Vurun Kahpeye 156

 Wazyk, Adam 108
 Wedekind, Frank 111
 Weinheber, Josef 111
 Wellershoff, Dieter 134
 Westphalen, Emilio Adolfo von 110
 Whitman, Walt 191
 Williams, William Carlos 143

 Yaban 98, 155, 157, 168
 Yağmurdaki Kız 157
 Yahya Kemal 78, 91, 94, 102, 107, 121, 156, 239, 251
 Yalçın, Hüseyin Cahit 76, 90, 92, 93, 96, 102
 Yalının Gölgeleleri 166, 173, 174, 175
 Yalnız, E. Mahir 105, 111
 Yalnızlık Bir Yağmura Benzer 282, 283, 289
 Yanardağ 121
 Yanık Saraylar 156, 260, 263
 Yaprak (dergi) 100, 141, 157, 174
 Yaprak Dökümü 157
 Yaratış 99, 169
 Yaşar Kemal 95, 100, 101, 157, 231
 Yaşaroğlu, Ahmet Halit 287
 Yaşayıp Ölmek 120
 Yavuz, Hilmi 9
 Yaz Dönemi 288, 291
 Yazıcıoğlu Ahmed Bican 84
 Yazıcıoğlu Mehmed 84
 Yedi Meşale (dergi) 277

- Yedi Meşale* 96, 289
Yediçınar Yaylası 157
Yeditepe (dergi) 100-102, 105, 106,
109, 114-119, 122-124,
126, 155, 173, 254, 256,
258, 262, 282, 284
Yelken (dergi) 95, 105, 110, 122,
255
Yeni Dergi (dergi) 170, 263, 266,
287, 288
Yeni Edebiyat (dergi) 164, 165, 167,
168, 169, 170, 175
Yeni İnsan (dergi) 138, 282
Yeni Mecmua (dergi) 94, 176
Yeni Sabah (gazete) 173
Yeni Türk 96, 279
Yeni Ufuklar (dergi) 100, 105, 111,
116, 117, 122, 123, 154
Yeni Zonguldak (gazete) 9, 16, 18-
20, 22-25, 35, 38
Yeniden Yaşayabilseydik 174
Yenilik (dergi) 100, 245, 277
Yenilikler (dergi) 280
Yesari, Afif 169
Yesari, Mahmut 157
Yesenin, Sergey 141
Yeşil Gölge 156
Yeşilkaya Savcısı 157
Yetkin, Suut Kemal 93, 98, 99, 111,
123
Yılan Bey 63
Yılanların Öcü 102, 156
Yıldız, Bekir 157, 227
Yirminci Asır (gazete) 70, 280, 281
Yitik Duman 115
Yol Ayrımı 157
Yorgun Deniz 124
Yorgun Savaşçı 157
Yunus Emre 47, 78, 83, 102, 188,
218, 221, 243
Yurd (dergi) 65, 67, 68, 277, 278,
279
Yurttaş, Hüseyin 274
Yusuf Has Hâcib 83, 156
Yusuf Meddah 63
Yusuf ve Züleyha 63
Yüce, Kârman S. 115, 290
Yücel, Can 106, 109
Yücel, Hasan-Âli 36, 48
Yüksek Gerilim 269
Yüksek Ökçeler 157
Zarifoglu, Cahit 274
Zâti 84, 85
Zebra 210, 288
Zenciler Birbirine Benzemez 157
Zengin, Coşkun 109, 110, 111
Zeyneb Hanım 40
Zeynep İçin=Ankara Mahpusu 166,
174
Ziya Gökalp 90, 94, 95, 157, 202,
272
Ziyâeddin Nahşebî 147, 148
Ziyalan, Nihat 122
Zogheb, Henry de 76
Zola, Émile 160, 161
Zuckmayer, Carl 111, 112
Zübük 157

Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak adıyla derlediğimiz kitap, Behçet Necatigil'in sağlığında kitaplarına girmemiş, süreli yayınlarda, yıllıklarda kalmış yazı, söyleşi, soruşturma yanıtı türündeki verimlerini bir araya getiriyor. Daha önce *Düzyazılar I* ve *Düzyazılar II* adlı iki ciltte toplanan yazılar, konuşmalar, konferanslar elinizdeki kitapla tamamlandı.

Bu kitabın bir özelliği, Necatigil'in "Deniz var, şehir var, illavelakin başka deniz, başka şehir, başka balık" dediği Zonguldak dönemi yazılarıyla başlayıp son günlerine dek soruşturmalara verdiği yanıtlarla sona ermesi. Yani şairin 1941-1979 yılları arasında kıyıda köşede kalmış denebilecek –edebi kişiliğini, çevirmenliğini, ödülleri, polemikler çevresinde edebiyat ortamına ilişkin görüşlerini, poetikasını yansıtan– her bir satırını içermesi. Bir başka özelliği ise, şairin *Küçük Mubarrir* yazılarındaki olgunluğunun *Yeni Zonguldak* gazetesindeki "Bir Adamın Kuruntuları" adlı "lirik nesirler"le nasıl taçlandığını göstermesi.

Vaktin Zulmüne Karşı Yazmak, aramızdan ayrılışının kırkuncu yılında Necatigil'i anmak ve anlamak için yeni bir sebep.

ISBN 978-975-08-4402-7

32 TL

9 789750 844027